

MOLDOSCOPIE

An.23 (2019), nr. 2(85)

DOMENII DE CERCETARE:

1. Științe politice
2. Sociologie
3. Media și comunicare

CHIȘINĂU - 2019

MOLDOSCOPIE

(Probleme de analiză politică)

An. 23 (2019), nr. 2(85)

Inregistrată pe lângă Universitatea de Stat din Moldova (fondată la 01 octombrie 1946) din 1997,
și reînregistrată din 2009 Certificatul de înregistrare: nr. 1002600043325 din 28.07.1997

Publicație acreditată de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei
prin Hotărârea nr. 146 din 27.06.2013, reacreditată prin Hotărârea nr.245 din 11.11.2015

Tipul C

FONDATORI:

- ✓ *Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”*
- ✓ *Universitatea de Stat din Moscova în numele lui Lomonosov*
- ✓ *Universitatea de Stat din Moldova*
- ✓ *Universitatea Americană din Moldova*

REDACTOR-ŞEF: *Gheorghe RUSNAC*, doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT: *Valeriu MOȘNEAGA*, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare română: *Antonina DEMBIȚCHI*; Redactare rusă: *Valentina MLADINA*; Redactare engleză: *Evelina GOROBET*;

Redactare franceză: *Anişoara DUBCOVEȚCHI*; Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

1. *Gheorghe RUSNAC* (doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei)
2. *Valeriu MOȘNEAGA* (doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova)
3. *Gheorghe AVORNIC* (doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”)
4. *Cătălin BORDEIANU* (doctor în drept, profesor universitar, membru corespondent, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România)
5. *Ștefan TROEBST* (doctor habilitat, profesor universitar, Germania)
6. *Ivan ALEȘCOVȘCHII* (doctor habilitat în drept, profesor universitar, consilierul rectorului Universității de Stat din Moscova în numele lui Lomonosov, Rusia)
7. *Victor MORĂRU* (doctor habilitat, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei)
8. *João PEIXOTO* (doctor habilitat, profesor universitar, Portugalia)

COLEGIUL DE REDACȚIE:

1. *Gheorghe AVORNIC* (doctor habilitat în drept, profesor universitar, rectorul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”)
2. *Ivan ALEȘCOVȘCHII* (doctor habilitat în drept, profesor universitar, consilierul rectorului Universității de Stat din Moscova în numele lui Lomonosov, Rusia)
3. *Alexandru GASPARIȘVILI* (doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moscova în numele lui Lomonosov, Rusia)
4. *Alexandru ROȘCA* (doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei)
5. *Victor SACA* (doctor habilitat, profesor universitar, redactor-șef adjunct, Universitatea de Stat din Moldova)
6. *Pantelemon VARZARI* (doctor habilitat, profesor universitar, redactor-șef adjunct, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”)
7. *Eduard TUGUI* (doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”)
8. *Cezar MÎNĂSCURTĂ* (doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”)
9. *Rodica RUSU* (doctor, conferențiar universitar, secretar, Universitatea de Stat din Moldova)
10. *Vasile CUIBĂ* (doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova)
11. *Vladimir GUTOROV* (doctor habilitat, profesor universitar, Rusia)
12. *Cristian HAERPFIER* (doctor habilitat, profesor universitar, Regatul Unit)
13. *Andrei KOROBKOV* (doctor habilitat, profesor universitar, SUA)
14. *Anatoli KRUGLAȘOV* (doctor habilitat, profesor universitar, Ucraina)
15. *Constantin MARIN* (doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova)
16. *Victor MORĂRU* (doctor habilitat, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei)
17. *Sergei REȘETNICOV* (doctor habilitat, profesor universitar, Belarusia)
18. *Adrian POP* (doctor, profesor universitar, România)
19. *Aurel ȘIMBOTEANU* (doctor habilitat, profesor universitar, prorectorul Academiei de Administrare Publică)
20. *Constantin SOLOMON* (doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova)
21. *Georg SOOTLA* (doctor habilitat, profesor universitar, Estonia)
22. *Vasile TABĂRĂ* (doctor, profesor universitar, România)
23. *Valentina TEOSA* (doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova)
24. *Ștefan TROEBST* (doctor habilitat, profesor universitar, Germania)
25. *Ion DIACONESCU* (profesor doctor, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România)
26. *Spyros FLOGAITIS* (doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician (Grecia), Președinte al Organizației Europene de Drept Public)
27. *Cătălin BORDEIANU* (doctor în drept, profesor universitar, membru corespondent, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România)
28. *João PEIXOTO* (doctor habilitat, profesor universitar, Portugalia)
29. *Alexander ȘIRINEANȚ* (doctor habilitat, profesor universitar, Rusia)
30. *Victor JUC* (doctor habilitat, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei)
31. *Tatiana VERDES* (doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”)
32. *Pavel MIDRIGAN* (doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”)
33. *Valeriu EFREMOV* (doctor, conferențiar universitar, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”)

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică: <http://uspee.md/moldoscopie/>; moldoscopie.revistestintifice.md

MOLDOSCOPY

(Political analysis issues)

Year. 23 (2019), no. 2(85)

Registered at the State University of Moldova in 1997 (founded on 1 October, 1946)

and re-registered in 2009 under the Registration Certificate No. 1002600043325 of 07.28.1997.

Publications accredited by the Supreme Council for Science and Technological Development of the Academy of Sciences of Moldova by Decision №. 146 of 27.06.2013 and re-accredited by Decision no. 245 of 11.11.2015.

Type C

FOUNDERS:

- ✓ University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”
- ✓ „Lomonosov” Moscow State University
- ✓ State University of Moldova
- ✓ American University of Moldova

EDITOR-IN-CHIEF: **Gheorghe RUSNAC**, doctor habilitatus, professor, academician, Academy of Sciences of MoldovaDEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: **Valeriu MOȘNEAGA**, doctor habilitatus, professor, State University of MoldovaRomanian editing: **Antonina DEMBITCHI**; Russian editing: **Valentina MLADINA**; English editing: **Evelina GOROBET**;French editing: **Anisoara DUBCOVEȚCHI**; Digital assistance: **Maria BONDARI**

SCIENTIFIC COMMITTEE:

1. **Gheorghe RUSNAC** (doctor habilitatus, professor, academician, Academy of Sciences of Moldova)
2. **Valeriu MOȘNEAGA** (doctor habilitatus, professor, State University of Moldova)
3. **Gheorghe AVORNIC** (doctor habilitatus in law, professor, rector of University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”)
4. **Cătălin BORDEIANU** (PhD in law, associate professor, correspondent member, International Academy „M. Eminescu”, Romania)
5. **Ștefan TROEBST** (doctor habilitatus, professor, Germany)
6. **Ivan ALESCOVSCHEI** (doctor habilitatus in law, professor, rector's counselor at Lomonosov Moscow State University, Russia)
7. **Victor MORARU** (doctor habilitatus, professor, correspondent member at Academy of Sciences of Moldova)
8. **João PEIXOTO** (doctor habilitatus, associate professor, Portugal)

EDITORIAL BOARD:

1. **Gheorghe AVORNIC** (doctor habilitatus in law, professor, rector of University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”)
2. **Ivan ALESCOVSCHEI** (doctor habilitatus in law, professor, rector's counselor at Lomonosov Moscow State University, Russia)
3. **Alexandr GASPARIȘVILI** (doctor habilitatus in law, professor, rector's counselor at Lomonosov Moscow State University, Russia)
4. **Alexandra ROȘCA** (doctor habilitatus, professor, academician, Academy of Sciences of Moldova)
5. **Victor SACA** (doctor habilitatus, professor, deputy editor-in-chief, State University of Moldova)
6. **Pantelemon VARZARI** (doctor habilitatus, professor, deputy editor-in-chief, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”)
7. **Eduard TUGUI** (PhD, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”)
8. **Cezar MÎNĂSCURTĂ** (PhD, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”)
9. **Rodica RUSU** (PhD, associate professor, secretary, State University of Moldova)
10. **Vasile CUIBĂ** (PhD, associate professor, State University of Moldova)
11. **Vladimir GUTOROV** (doctor habilitatus, professor, Russia)
12. **Cristian HAERPIER** (doctor habilitatus, professor, UK)
13. **Andrei KOROBKOV** (doctor habilitatus, professor, SUA)
14. **Anatoliy KRUGLAȘOV** (doctor habilitatus, professor, Ukraine)
15. **Constantin MARIN** (doctor habilitatus, professor, State University of Moldova)
16. **Victor MORARU** (doctor habilitatus, professor, correspondent member at Academy of Sciences of Moldova)
17. **Sergei REȘETNICOV** (doctor habilitatus, professor, Belarus)
18. **Adrian POP** (PhD, professor, Romania)
19. **Aurel SÎMBOTEANU** (doctor habilitatus, professor, vice-rector at Academy of Public Administration)
20. **Constantin SOLOMON** (doctor habilitatus, professor, State University of Moldova)
21. **Georg SOOTLA** (doctor habilitatus, professor, Estonia)
22. **Vasile TABĂRĂ** (PhD, professor, Romania)
23. **Valentina TEOSA** (doctor habilitatus, professor, State University of Moldova)
24. **Ștefan TROEBST** (doctor habilitatus, professor, Germany)
25. **Ion DIACONESCU** (PhD, professor, academician, International Academy „M. Eminescu”, Romania)
26. **Spyros FLOGAITIS** (PhD in history and law, professor, academician (Greece), Director of the European Public Law Organization)
27. **Cătălin BORDEIANU** (PhD in law, associate professor, correspondent member, International Academy „M. Eminescu”, Romania)
28. **João PEIXOTO** (doctor habilitatus, associate professor, Portugal)
29. **Alexander SIRINEANU** (doctor habilitatus, associate professor, Russia)
30. **Victor JUC** (doctor habilitatus, associate professor, Academy of Sciences of Moldova)
31. **Tatiana VERDES** (PhD, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”)
32. **Pavel MIDRIGAN** (PhD, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”)
33. **Valeriu EFREMOV** (PhD, associate professor, Military Academy of the Armed Forces „Alexandru cel Bun”)

The ideas and opinions outlined in the submitted materials belong to the authors and do not necessarily reflect the opinion of the editorial board.

All the articles are reviewed and published in authors' version.

Electronic version: <http://uspee.md/moldoscopie/>; moldoscopie.revistestiintifice.md

MOLDOSCOPIE

(Problèmes d'analyse politique)

Année. 23 (2019), pas. 2(85)

Enregistré auprès de l'Université d'État de Moldavie en 1997 (créée le 1er octobre 1946)

et ré-enregistré en 2009, Certificat d'enregistrement: no. 1002600043325 du 28.07.1997

Publication accréditée par le Conseil supérieur pour la science et le développement technologique de l'Académie des sciences de Moldova par décision nr. 146 du 27.06.2013, ré-accrédité par décision nr. 245 du 11.11.2015

Type C

FONDATEURS:

- ✓ *L'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere” de Moldavie*
- ✓ *L'Université d'État Lomonossov de Moscou*
- ✓ *L'Université d'Etat de Moldavie*
- ✓ *L'Université Américaine de Moldavie*

RÉDACTEUR EN CHEF: **Gheorghe RUSNAC**, docteur habilité, professeur, académicien, l'Académie des sciences de MoldavieRÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: **Valeriu MOȘNEAGA**, docteur habilité, professeur, l'Université d'Etat de MoldavieRédaction en roumaine: **Antonina DEMBITCHI**; Rédaction en russe: **Valentina MLADINA**; Rédaction en anglais: **Evelina GOROBET**;Rédaction en français: **Anisoara DUBCOVEȚCHI**; Assistance informatique: **Maria BONDARI**

COMITÉ SCIENTIFIQUE:

1. **Gheorghe RUSNAC** (docteur habilité, professeur, académicien, l'Académie des sciences de Moldavie)
2. **Valeriu MOȘNEAGA** (docteur habilité, professeur, l'Université d'Etat de Moldavie)
3. **Gheorghe AVORNIC** (docteur habilité en droit, professeur, recteur de l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”)
4. **Cătălin BORDEIANU** (docteur en droit, professeur, membre correspondant, Académie internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie)
5. **Ștefan TROEBST** (docteur habilité, professeur, Allemagne)
6. **Ivan ALEȘCOVȘCHII** (docteur habilité en droit, professeur, Conseiller du recteur d'Université d'État Lomonossov de Moscou, Russie)
7. **Victor MORARU** (docteur habilité, professeur, membre correspondant de l'Académie des sciences de Moldova)
8. **Joao PEIXOTO** (docteur habilité, professeur, Portugal)

COMITE DE REDACTION:

1. **Gheorghe AVORNIC** (docteur habilité en droit, professeur, recteur de l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”)
2. **Ivan ALEȘCOVȘCHII** (docteur habilité en droit, professeur, Conseiller du recteur d'Université d'État Lomonossov de Moscou, Russie)
3. **Alexandru GĂSPĂRIȘVILI** (docteur habilité en droit, professeur, l'Université d'État Lomonossov de Moscou, Russie)
4. **Alexandru ROȘCA** (docteur habilité, professeur, académicien, l'Académie des sciences de Moldavie)
5. **Victor SACA** (docteur habilité, professeur, rédacteur en chef adjoint, l'Université d'Etat de Moldavie)
6. **Pantelimon VARZARI** (docteur habilité, professeur, rédacteur en chef adjoint, l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”)
7. **Eduard TUGUI** (docteur, professeur associé, l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”)
8. **Cezar MINĂȘCUTĂ** (docteur, professeur associé, l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”)
9. **Rodica RUSU** (docteur, professeur associé, secrétaire, l'Université d'Etat de Moldavie)
10. **Vasile CUIBĂ** (docteur, professeur associé, l'Université d'Etat de Moldavie)
11. **Vladimir GUTOV** (docteur habilité, professeur, Russie)
12. **Cristian HAERPFER** (docteur habilité, professeur, Royaume-Uni)
13. **Andrei KOROBOV** (docteur habilité, professeur, États Unis)
14. **Anatoli KRUGLOV** (docteur habilité, professeur, Ukraine)
15. **Constantin MARIN** (docteur habilité, professeur, l'Université d'Etat de Moldavie)
16. **Victor MORARU** (docteur habilité, professeur, membre correspondant de l'Académie des sciences de Moldova)
17. **Sergei REȘETNICOV** (docteur habilité, professeur, Biélorussie)
18. **Adrian POP** (docteur, professeur, Roumanie)
19. **Aurel SIMBOTEANU** (docteur habilité, professeur, vice-recteur de l'Académie d'Administration Publique)
20. **Constantin SOLOMON** (docteur habilité, professeur, l'Université d'Etat de Moldavie)
21. **Georg SOOTLA** (docteur habilité, professeur, Estonie)
22. **Vasile TABĂRĂ** (docteur, professeur, Roumanie)
23. **Valentina TEOSA** (docteur habilité, professeur, l'Université d'Etat de Moldavie)
24. **Ștefan TROEBST** (docteur habilité, professeur, Allemagne)
25. **Ion DIACONESCU** (docteur, professeur, académicien, Académie internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie)
26. **Spyros FLOGAITIS** (docteur en histoire et en droit, professeur, académicien (Grèce), Directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public)
27. **Cătălin BORDEIANU** (docteur en droit, professeur, membre correspondant, Académie internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie)
28. **Joao PEIXOTO** (docteur habilité, professeur, Portugal)
29. **Alexander SIRINEANT** (docteur habilité, professeur, Russie)
30. **Victor JUC** (docteur habilité, professeur, l'Académie des sciences de Moldova)
31. **Tatiana VERDES** (docteur, professeur associé, l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”)
32. **Pavel MIRONIAN** (docteur, professeur associé, l'Université d'Etudes Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”)
33. **Valeriu EFREMOV** (docteur, professeur associé, Académie militaire des forces armées „Alexandru cel Bun”)

Les idées et opinions exposées dans les documents soumis appartiennent aux auteurs et ne reflètent pas nécessairement l'opinion du comité de rédaction.

Les articles sont passés en revue et sont publiés dans la version originale des auteurs.

Version électronique: <http://uspee.md/moldoscopie/>; moldoscopie.revistestintifice.md

S U M A R

Compartimentul ȘTIINȚA POLITICĂ		7
<i>Алистратова О.</i>	<i>Влияние международных организаций на политику противодействия торговле людьми в Республике Молдова</i>	7
<i>Bajor P., Bar A.</i>	<i>The challenges and future of African Union – changes in priorities?</i>	32
<i>Buzev A., Cebotari S.</i>	<i>Unele considerațiuni privind rolul dronei în asigurarea securității frontierei naționale</i>	41
<i>Caldare Gh.</i>	<i>Republica Moldova - ONU: colaborare în interes național</i>	53
<i>Cebotari S., Plop S., Rusnac Gh.</i>	<i>Identificări conceptual-teoretice ale relației „securitate internațională - criză”</i>	62
<i>Iatco M.</i>	<i>The realities of employment policies of young people in the context of migration processes in the Republic of Moldova</i>	88
<i>Pirtac Gr., Turcan A.</i>	<i>Respectarea principiilor statului de drept și a independenței justiției prin prisma politicii Uniunii Europene</i>	104
<i>Саид С., Назария С., Сирота Ю.</i>	<i>Стратегическое партнерство Израиля и США по палестинскому вопросу в годы президентства Б.Обамы и Д.Трампа (2009-2018)</i>	114
<i>Сакович В.</i>	<i>Аграрная политика Молдовы в постреформенный период в контексте обеспечения национальной продовольственной безопасности</i>	130
<i>Талмач А.</i>	<i>Политические трансформации в Республике Молдова: факторы и особенности демократического отката</i>	147
Compartimentul SOCIOLOGIE		158

<i>Putina N.</i>	<i>Conflictul - atribut inerent al vieții sociale. Delimitări conceptuale</i>	158
Compartimentul MASS-MEDIA ȘI ȘTIINȚE ALE COMUNICĂRII		181
<i>Efremov V.</i>	<i>Asigurarea securității informaționale a Republicii Moldova</i>	181
<i>Кузнецова Е.</i>	<i>Профессиональные ценности журналистов как нравственные регуляторы их деятельности</i>	196
<i>Peru-Balan A., Bahneanu V.</i>	<i>PR, poziționare și denigrare în alegerile parlamentare din Republica Moldova, 24 februarie 2019</i>	204

SUMMARY

CHAPTER: POLITICAL SCIENCE		7
<i>Alistratova O.</i>	<i>The influence of international organizations on the policy of counteracting human trade in the Republic of Moldova</i>	7
<i>Bajor P., Bar A.</i>	<i>The challenges and future of African Union – changes in priorities?</i>	32
<i>Buzev A., Cebotari S.</i>	<i>Some considerations on the role of drones in the security of the national border</i>	41
<i>Caldare Gh.</i>	<i>The Republic of Moldova – UN: collaboration for the benefit of national interest</i>	53
<i>Cebotari S., Plop S., Rusnac Gh.</i>	<i>Conceptual-teoretical identifications of the corelation „international security - crisis”</i>	62
<i>Iatco M.</i>	<i>The realities of employment policies of young people in the context of migration processes in the Republic of Moldova</i>	88
<i>Pirtac Gr., Turcan A.</i>	<i>Respecting the principles of the rule of law and judicial independence through the prism of European Union policy</i>	104
<i>Saied S., Nazaria S., Sirota Yu.</i>	<i>The strategic partnership of Israel and the USA on the topic of Palestine during the years of the B. Obama and D. Trump administrations (2009-2018)</i>	114
<i>Sakovich V.</i>	<i>Moldova’s agrarian policy in the post-reform period in the context of assuring national food security</i>	130
<i>Talmach A.</i>	<i>Политические трансформации в Республике Молдова: факторы и особенности демократического отката</i>	147

CHAPTER: SOCIOLOGY		158
<i>Putina N.</i>	<i>Conflict – the inherent attribute of social life. Conceptual delimitations</i>	158
CHAPTER: MASS-MEDIA AND SCIENCES OF COMMUNICATIONS		181
<i>Efremov V.</i>	<i>Assuring the informational security of the Republic of Moldova</i>	181
<i>Kuznetsova E.</i>	<i>Journalists' professional values as the moral regulators of their activity</i>	196
<i>Peru-Balan A., Bahneanu V.</i>	<i>PR, positioning, and denigration in the parliamentary elections of the 24th of February, 2019 of the Republic of Moldova</i>	204

COMPARTIMENTUL ȘTIINȚA POLITICĂ

ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА ПОЛИТИКУ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТОРГОВЛЕ ЛЮДЬМИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Оксана АЛИСТРАТОВА

Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет, Докторская школа социальных наук, Специальность «Теория, методология и история политологии; политические процессы и институты»,
Докторант

Международные межправительственные и неправительственные организации являются одними из основных участников борьбы с торговлей людьми. Их деятельность основана на правозащитном подходе в защите жертв торговли людьми. Организация Объединенных Наций, Совет Европы, Европейский союз, ОБСЕ разрабатывают правовые нормы, на которые опирается международное сообщество в области борьбы с торговлей людьми. МОМ, МОТ, ЮНИСЕФ и ряд других организаций разрабатывают новые международные механизмы и инструменты для предотвращения торговли людьми, трудовой и сексуальной эксплуатации взрослых и детей.

Международные организации оказывают помощь Республике Молдова в разработке национальных политик борьбы с торговлей людьми. Госдепартамент США и экспертная группа GRETA в рамках международного сотрудничества проводят мониторинг деятельности на разных уровнях.

Потенциальные жертвы и жертвы торговли людьми получают помощь и защиту. Международный центр "La Strada" и другие неправительственные организации при поддержке МОМ, Миссии ОБСЕ в Молдове, других доноров проводят информационные кампании по предотвращению и борьбе с торговлей людьми среди социально уязвимых групп.

Но для достижения эффективных результатов необходимо разработать хорошую национальную политику и объединить усилия правительственных и неправительственных организаций и всех заинтересованных сторон на местном, региональном и международном уровнях, которые могут обеспечить защиту каждого человека, пострадавшего от торговли людьми, в соответствии с международными стандартами.

International intergovernmental and non-governmental organizations are one of the main actors in fighting against human trafficking. Their activities are based on a human rights-based approach that is focused on the protection of victims of trafficking's rights. The United Nations, the Council of Europe, the European Union, the OSCE elaborate legal norms which the international community relies on in the field of combating trafficking in human beings. IOM, ILO, UNICEF and a number of other organizations develop new international mechanisms and instruments to prevent human trafficking, labor and sexual exploitation of adults and children.

International organizations provide assistance to the Republic of Moldova in the counter-trafficking policy development. Within the framework of international cooperation, the US State Department and the GRETA expert group are carried out monitoring activities on different levels.

Potential victims and victims of human trafficking are provided with assistance and protection; informational campaigns are conducted to prevent and combat human trafficking among socially vulnerable groups by International Center "La Strada" and other non-governmental organizations with support of IOM, the OSCE Mission to Moldova, other donors.

But to achieve effective results, it is necessary to develop good national policy and unite efforts of governmental and nongovernmental organizations and all interested parties at local, regional and international levels which may ensure the protection of every person affected by human trafficking in accordance with international standards.

Введение

На протяжении последних десятилетий государственные институты международные и неправительственные организации осознали, что борьба с торговлей людьми требует комплексного, всестороннего и всеобъемлющего подхода, основанного на соблюдении прав человека. Учитывая, что торговля людьми чаще всего носит транснациональный характер, требуются международные стратегии по борьбе с этим явлением. Поэтому поиск наиболее эффективных путей противодействия торговле людьми является одним из приоритетных направлений в деятельности многих международных и региональных организаций.

Важную роль в политике противодействия торговле людьми играют международные организации, обладающие значительным финансовым, информационным и организационным потенциалом. Все страны, включая Республику Молдова, опираются на нормы, разработанные такими международными организациями, как ООН, Совет Европы, Европейский Союз, ОБСЕ. На международном уровне огромный вклад в борьбу с торгов-

лей людьми (ТЛ) вносят Международная организация по миграции (МОМ), Международная организация труда (МОТ), Программа Развития ООН (ПРООН), Управление Верховного Комиссара ООН по делам беженцев (УВКБ ООН), Детский Фонд ООН (ЮНИСЕФ), неправительственные организации («La Strada», «Medicine du Monde», «Terre des Hommes» и др.) Каждая из этих организаций обладает своей спецификой, но их деятельность подчинена достижению общей цели – предотвратить торговлю людьми, защитить жертв ТЛ, наказать тех, кто пособничает этому преступлению или совершает его. В данной статье мы проанализируем деятельность международных организаций, ведущих борьбу с торговлей людьми, а также их влияние на разработку и реализацию политики противодействия торговле людьми в Республике Молдова.

Роль международных межправительственных организаций в реализации политики противодействия торговле людьми

Международные организации являются одним из активных и влиятельных акторов в борьбе с торговлей людьми. Спектр этих организаций достаточно разнообразен, и мы попытаемся классифицировать их, исходя из различных критериев.

Как и международные организации в целом, организации, которые задействованы в борьбе с торговлей людьми, можно классифицировать по **характеру участников**. Исходя из этого, можно выделить межправительственные и неправительственные организации. Первые представляют собой объединения государств (ООН, ОБСЕ, МОМ, МОТ), вторые объединяют физических или юридических лиц, ассоциации, общественные организации [38] («Medicine du Monde», «Terre des Hommes» «La Strada»).

По **географии деятельности** международные организации можно разделить на универсальные, рассчитанные на участие всех государств (ООН, ЮНИСЕФ, МОМ, МОТ) и региональные, которые охватывают государства одного региона (ОБСЕ, «La Strada»).

В зависимости **от целей** можно выделить организации, которые преследуют общие цели, и включают противодействие торговле людьми в качестве одного из направлений (универсальные и региональные организации), и специализированные организации (МОТ, ЮНИСЕФ, УВКБ ООН, «Terre des hommes»), преследующие специфические цели, но также борющиеся с торговлей людьми.

В зависимости **от объекта деятельности** следует различать организации, деятельность которых направлена на помощь и защиту отдельных уязвимых групп, пострадавших, в том числе и от торговли людьми, – детей, беженцев и т.д. (ЮНИСЕФ, УВКБ ООН, «Terre des hommes») и ор-

ганизации, оказывающие помощь всем пострадавшим от ТЛ (МОМ, «La Strada»).

ООН, являясь универсальной международной организацией, занимается разработкой международно-правовой базы борьбы с торговлей людьми. В декабре 2000 года был принят Протокол о торговле людьми, который стал первым международно-правовым инструментом, устанавливающим ответственность государств за предупреждение и пресечение торговли людьми и наказание за нее. Положения, относящиеся к торговле людьми, содержатся в ряде других принятых международных конвенций: Конвенция о борьбе с торговлей людьми и с эксплуатацией проституции третьими лицами (1949); Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин (1979); Конвенция о правах ребенка (1989); Факультативный протокол к Конвенции о правах ребенка, касающийся торговли детьми, детской проституции и детской порнографии (2000); Международная конвенция о защите прав всех трудящихся-мигрантов и членов их семей (1990) и др. Принятые документы представляют собой обязательство со стороны государств-участников вести борьбу с такой формой нарушения прав человека.

Борьба с торговлей людьми является одним из важных приоритетов и для ПРООН. Противодействие торговле людьми выступает неотъемлемой частью выполнения Целей устойчивого развития, принятых членами ООН, в частности достижения гендерного равенства и обеспечения условий для достойного труда и экономического роста. Базируясь на международных документах по правам человека, усилия Программы развития ООН направлены на защиту уязвимых групп населения (молодежь, женщины, дети). Так, ПРООН выделила гранты до 80 тысяч леев сельским жительницам Молдовы на развитие собственного бизнеса [32]. Это способствовало развитию предприимчивости и инициативы, созданию рабочих мест в сельской местности, увеличению шансов на то, что женщины не будут искать лучшей доли за границей, а останутся на родине и будут воспитывать своих детей.

В итоговом отчете по выполнению Рамочной программы партнерства Организации Объединённых Наций и Республики Молдова на 2013-2017 годы отмечается, что ООН оказывает помощь жертвам и потенциальным жертвам торговли людьми напрямую и посредством Национальной системы перенаправления. Потенциальные жертвы получили помощь при репатриации; медицинскую, психологическую, социальную и юридическую помощь; возможность размещения в центрах реабилитации и реинтеграции. Правительство, при поддержке партнеров, продолжило наращивать потенциал региональных и местных специалистов Национальной системы защиты и помощи жертвам и потенциальным жертвам торговли

людьми, и в 2013-2014 годах было подготовлено 1.382 специалистов для участия в работе многопрофильных команд. Жертвы торговли людьми, в том числе дети, получили помощь, предоставляемую как государством, так и внешними партнерами на национальном, региональном и местном уровнях [35]. В 2016 году 124 жертвы торговли людьми и 1.065 потенциальных жертв торговли людьми воспользовались услугами реабилитации и реинтеграции [46, с.35].

В стратегическом партнерстве со специализированными НПО с левого берега Днестра и местными властями ПРООН реализует проект «Совместные действия по укреплению прав человека в Приднестровском регионе Республики Молдова», одной из целей которого является усиление защиты жертв и потенциальных жертв насилия в семье и торговли людьми. В рамках проекта центр социальной реинтеграции оказывал помощь жертвам насилия в семье и торговле людьми путем получения возможностей для обучения и занятости. Было обучено 15 сотрудников, предоставляющих социальные услуги [8].

Международно-правовую базу дополняют региональные соглашения, направленные на борьбу с торговлей людьми. Совет Европы, Европейский Союз, ОБСЕ разрабатывают правовые нормы, формируют основы региональной политики и определяют направления международного сотрудничества в данной области. Конвенция Совета Европы о противодействии торговле людьми (2005) является юридически обязательным документом, который направлен на защиту прав жертв ТЛ, уважение человеческой личности и регламентирует вопросы, касающиеся прав человека и уголовного преследования лиц, занимающихся противоправной деятельностью.

В работе ОБСЕ, признанной «весьма ценной площадкой для диалога» [43], поиск наиболее эффективных путей противодействия торговле людьми является одним из приоритетных вопросов. ОБСЕ признала торговлю людьми в качестве гуманитарной проблемы и разработала большое число стандартов и норм в области прав человека, включая права жертв ТЛ. Эти идеи были сформулированы в Плане действий по борьбе с торговлей людьми 2003 г. и получили дальнейшее развитие в Дополнениях к плану 2005 и 2013 гг.

Бюро ОБСЕ по демократическим институтам и правам человека (БДИПЧ) реализовало ряд новаторских программ, направленных на усиление защиты прав человека тех лиц, которые стали жертвами торговли людьми. Бюро оказывает содействие государствам-участникам в создании национальных механизмов перенаправления, используя при этом рекомендации, которые содержатся в практическом руководстве «Механизмы перенаправления жертв торговли людьми на национальном уровне» (2004

г.) Своей публикацией 2008 г. «Предоставление компенсаций жертвам эксплуатации и торговли людьми в регионе ОБСЕ» Бюро подготовило почву для содействия доступу жертв к правосудию и эффективным средствам правовой защиты, включая получение компенсаций [52].

В 2017 году началась работа над обновлением практического руководства Бюро, посвященного проблеме торговли людьми, под названием «Механизмы перенаправления жертв торговли людьми на национальном уровне: объединяя усилия по защите прав жертв торговли людьми». Учет современных проблем будет способствовать повышению актуальности руководства и сделает этот инструмент более эффективным [33, с.35].

Для оказания государствам-участникам помощи в борьбе с торговлей людьми Совет министров учредил механизм ОБСЕ, который состоит из двух компонентов: специального представителя и специальной группы в Секретариате ОБСЕ [28]. Созданный по инициативе Спецпредставителя ОБСЕ по борьбе с ТЛ, Альянс против торговли людьми (июль 2004) стал платформой для диалога на высоком уровне между государствами-участниками, гражданским обществом, международными партнерами и экспертами по ТЛ по наиболее сложным проблемам трафика живых существ. Сегодня Альянс представляет собой партнерство более 30 организаций, хорошо известных за профессионализм и большой вклад в противодействие ТЛ [1].

В Молдове в 2003 году Миссия ОБСЕ расширила сферу своей деятельности, включив в нее борьбу с торговлей людьми. Основываясь на принципах уважения основных прав жертв ТЛ, Миссия оказывает помощь Молдове в улучшении идентификации жертв торговли людьми и уязвимых лиц и предоставления им защиты и помощи. Миссия ОБСЕ оказывает помощь органам государственной власти в выработке законодательных и институциональных мер по противодействию торговли людьми. Миссия содействовала разработке Национальных планов действий по предотвращению и борьбе с торговлей людьми; Закона о предотвращении и борьбе с торговлей людьми (2005, в сотрудничестве с БДИПЧ); Закона о защите жертв и свидетелей (2008); поправок к Уголовному кодексу, связанных с торговлей людьми и торговлей детьми и т.д. В рамках институциональной поддержки Миссия присутствует в качестве наблюдателя на всех открытых заседаниях Национального комитета по борьбе с торговлей людьми.

Миссия работает с государственными учреждениями, неправительственными организациями и другими поставщиками социальных услуг на национальном, региональном и местном уровнях. Она поддерживает разработку и реализацию проектов в сфере предотвращения торговли людьми, в том числе детьми; защиты и помощи уязвимым лицам; разработки политик в области миграции; создания потенциала участников борьбы с

торговлей людьми и т.д. С целью улучшения координации между заинтересованными сторонами в борьбе с торговлей людьми и создания условий для обмена информацией о деятельности и инициативах в данной сфере, Миссия проводит ежемесячные Технические координационные заседания в Кишиневе и в регионах по всей Молдове.

Миссия ОБСЕ выступает спонсором курсов обучения для судей, прокуроров и работников правоохранительных органов, осуществляет перевод и распространение ключевых материалов, содействует участию молдавских официальных лиц и представителей гражданского общества в международных конференциях по проблемам борьбы с ТЛ [45].

В области противодействия торговле людьми ОБСЕ работает в тесном сотрудничестве с Международной организацией по миграции, которая обладает огромным опытом работы в этом направлении. МОМ предоставила помощь более 20 тысяч жертв ТЛ во всех регионах мира [51]. Подход МОМ основан на трех основных принципах, регулирующих деятельность международного сообщества в борьбе с торговлей людьми: уважение прав человека; приоритет физического, психического и социального благополучия человека и его сообщества; фокусирование на устойчивости за счет институционального потенциала правительств и гражданского общества [11].

Именно под воздействием МОМ, а также иностранных государств (Нидерланды, США) Республика Молдова получила импульс к противодействию трафику живых существ. Миссия МОМ в Молдове поддерживает проекты других организаций по оказанию помощи и защиты жертв торговли людьми, финансирует программы по реабилитации жертв ТЛ, обучению, оказанию помощи в трудоустройстве, также непосредственно оказывает медицинскую, психологическую, юридическую помощь жертвам ТЛ. Организация оказывала институциональную поддержку в разработке законопроектов по предупреждению и борьбе с торговлей людьми, внесению дополнений и изменений в Уголовный кодекс Республики Молдова. В 2007 году правительство Молдовы в партнерстве с МОМ запустило программу по наращиванию потенциала молдавских консульских учреждений за рубежом для оказания помощи потенциальным и фактическим жертвам торговли людьми [26]. В 2008 году МВД Республики Молдова подписало соглашение с МОМ о беспрепятственной репатриации жертв торговли людьми [26].

В 2001 году в Кишиневе при поддержке Миссии МОМ в Молдове был создан Центр помощи и защиты жертв и потенциальных жертв торговли людьми (САР). Его создание стало ответом на возрастающую необходимость реабилитационных услуг для большого числа молдавских женщин, вернувшихся из балканских стран, где они подвергались сексу-

альной эксплуатации. Центр является одним из ключевых элементов в рамках Национальной системы перенаправления, которая призвана обеспечить помощь и защиту жертвам и потенциальным жертвам ТЛ в кризисных ситуациях. За 10 лет (2001-2011 гг.) более 2.700 жертвам торговли людьми была оказана помощь в возвращении, реабилитации и реинтеграции в общество, а, начиная с 2006 года, было предотвращено более 4.500 случаев торговли людьми [50, с.85]. В 2008 году САР был передан правительству Республики Молдова, и стал государственным учреждением, подведомственным Министерству труда, социальной защиты и семьи.

При поддержке МОМ для жертв нелегальной миграции или сексуальной эксплуатации за границей в 2001 году была открыта Национальная «Горячая линия» La Strada 080077777, в 2014 г. - Национальная детская «Горячая линия» 116111, куда могут обратиться дети, столкнувшиеся с сексуальным насилием или издевательствами со стороны взрослых. Также при поддержке МОМ в 2006 году начала действовать «Горячая линия» 080088888 в Приднестровье [31].

В целях предупреждения торговли людьми и защиты жертв МОМ Молдова реализует Программу по предотвращению и защите, предлагая жертвам торговли людьми варианты безопасной и устойчивой реабилитации и реинтеграции. Широкий спектр деятельности осуществляется на обоих берегах Днестра в партнерстве с государственными учреждениями, неправительственными и международными организациями [11].

Для улучшения регионального, национального и местного диалога между правительствами и гражданским обществом Молдовы, Украины и Беларуси МОМ в 2005-2013 гг. реализовала Программу против торговли людьми в Восточной Европе [12]. Проект был направлен на укрепление транснационального сотрудничества в сфере предотвращения траффинга путем объединения двусторонних и многосторонних усилий целевых стран.

В соответствии с нормами и принципами международного права МОМ совместно с другими международными организациями, противодействующими торговле людьми и содействующими защите прав жертв торговли людьми, сотрудничает с органами власти в Приднестровье. При поддержке МОМ в 2016 году в Приднестровье был реализован проект «Реинтеграция жертв и потенциальных жертв торговли людьми посредством специализированной помощи с особым вниманием к Приднестровскому региону» [16]. Цель проекта состояла в содействии расширению прав и возможностей жертв (потенциальных жертв) торговли людьми в Молдове, включая Приднестровский регион, путем поддержки их реабилитации и реинтеграции в семьи и / или в молдавское общество.

При содействии МОМ, ОБСЕ, Управления ООН по наркотикам и преступности, МОТ в Молдове были проведены обучающие семинары по противодействию торговле людьми сотрудников правоохранительных органов, пограничной полиции, консульских служб, призванных оказать помощь и содействие реальным и потенциальным жертвам торговли людьми.

Еще одной организацией, которая вносит существенный вклад в борьбу с торговлей людьми, является Международная организация труда. МОТ рассматривает торговлю людьми с точки зрения рынка труда, стремится искоренить первопричины, такие как бедность, отсутствие работы, неэффективность систем трудовой миграции. В то же время МОТ стремится усовершенствовать работу государственных институтов, действующих в сфере труда. Деятельность МОТ базируется на четырех принципах, которые являются центральными в борьбе против торговли людьми за права трудящихся, независимо от их национальности: исключение всех форм принудительного или обязательного труда; ликвидация наихудших форм детского труда; устранение дискриминации; свобода объединения и право на ведение коллективных переговоров [58, с.4-5].

Признав Молдову одним из главных поставщиков дешевой рабочей силы в Европе, в 2004 г. МОТ приступила к реализации проекта, направленного на совершенствование миграционной политики. В рамках проекта МОТ содействовала укреплению потенциала национальной миграционной службы, а также сотрудничеству между отправляющими и принимающими странами на основе двухсторонних соглашений. Была создана национальная служба по оказанию содействия и защите жертв торговли людьми, деятельность которой увязывалась с профессиональным обучением и предоставлением микрокредитов. МОТ оказала содействие в создании центров трудоустройства на всей территории страны, а также усилению сотрудничества между государственными службами занятости и частными работодателями [32, с.18].

В сотрудничестве с другими международными организациями МОТ прилагает значительные усилия по освобождению, возвращению на родину и восстановлению прав жертв ТЛ. В рамках многих проектов и мероприятий МОТ проводит исследования проблемы торговли детьми; поддерживает усилия правительства и гражданского общества по искоренению детского труда, финансирует программы по реабилитации детей-жертв торговли, по обучению, оказанию помощи в трудоустройстве потенциальных и реальных жертв торговли детьми.

В контексте нашего исследования представляет интерес деятельность Детского фонда ООН (ЮНИСЕФ), направленная на защиту прав детей-жертв торговли людьми. Во многом благодаря усилиям этой органи-

зации с начала XXI века вступили в силу новые международные инструменты по вопросам торговли людьми и сексуальной эксплуатации детей. Многие страны приняли новое законодательство для прекращения торговли детьми и торговли людьми, а также сексуальной эксплуатации детей, создали государственные структуры для борьбы с торговлей детьми и торговлей людьми. Были приняты новые международные стандарты по защите и помощи детям-жертвам торговли и сексуальной эксплуатации. Доноры инвестировали значительные средства, а международные и неправительственные организации реализовали широкий спектр программ для предотвращения торговли людьми и торговли детьми [56].

В качестве ответной реакции на сообщения о торговле детьми в странах Юго-Восточной Европы и вывозе их из стран Юго-Восточной Европы с целью продажи в другие части Европы ЮНИСЕФ разработал в 2003 году «Руководство по защите прав детей – жертв торговли людьми в Юго-Восточной Европе». В Руководстве отмечается, что в период 2000-2003 гг. МОМ предоставила помощь в 1.625 жертвам торговли людьми, и в числе этих лиц был 101 ребенок [54, с.24].

Совместно с ЕС, УНП ООН, МОМ в 2015 году ЮНИСЕФ начала реализацию Глобальной программы по предупреждению и противодействию торговле людьми и незаконному ввозу мигрантов, которая является частью совместного реагирования на данную проблему. Одним из основных направлений программы является оказание помощи государственным органам, общественным организациям, жертвам торговли людьми и незаконно ввезенным мигрантам [37].

В настоящее время в Молдове осуществляются девять проектов, финансируемых и проводимых представительством ЮНИСЕФ [48], в частности «Снижение негативного воздействия насилия и жестокого обращения на детей и улучшение доступа к психосоциальным и юридическим услугам». В рамках этого проекта проводились обучающие мероприятия, в ходе которых следователи и прокуроры имели возможность совершенствовать свои знания по проблемам специфики судебного процесса для детей-жертв торговли людьми / свидетелей преступлений, связанных с ТЛ [10].

В целом помощь международных межправительственных организаций в сфере противодействия торговле людьми выступает как одно из направлений их деятельности, способствующих продвижению Молдовы в достижении таких целей устойчивого развития как мир, правосудие и эффективные институты, гендерное равенство, хорошее здоровье и благосостояние.

Влияние международных неправительственных организаций

на политику противодействия торговле людьми

Наряду с межправительственными организациями разнообразную и многоплановую деятельность по предупреждению и борьбе с траффингом осуществляют также международные неправительственные организации. Поскольку они в меньшей степени связаны бюрократическими или политическими узами, их влияние зачастую оказывается более эффективным по сравнению с другими организациями. Во-первых, они способны оказать более сильное давление на государство с тем, чтобы добиться от него признания проблем, связанных с торговлей людьми, принятия соответствующих законов и конкретных действий. Во-вторых, их основная сила заключается в проведении крупномасштабной международной пропаганды, направленной на ликвидацию торговли людьми. В-третьих, неправительственные организации могут сочетать исследовательскую работу с лоббистской деятельностью в парламенте, повышать уровень информированности общественности посредством рекламных кампаний. В-четвертых, они оказывают помощь и защиту пострадавшим от ТЛ. В-пятых, многие неправительственные организации имеют обширные связи с другими неправительственными организациями, международными организациями, государственными институтами [58, с.65-66].

Признанной деятельностью НПО, работающих в сфере противодействия торговле людьми и оказывающих помощь пострадавшим, является мониторинг прав человека. Они могут получать информацию о нарушениях прав пострадавших от ТЛ, требовать соблюдения их прав, обращаясь в соответствующие органы публичного управления, к парламентскому адвокату или в судебные инстанции [34, с.70].

В этом отношении показателен пример международного центра «La Strada». В 1995 году Фонд противодействия трафику женщин (Нидерланды) совместно с неправительственными организациями Польши и Чехии инициировал программу «La Strada» («Предотвращение торговли женщинами в странах Центральной и Восточной Европы»). В конце 90-х годов - начале 2000-х годов к этой программе присоединились Украина, Болгария, Беларусь, Босния и Герцеговина, Македония и Молдова. Программа финансируется правительством Нидерландов и благотворительными фондами.

В сфере противодействия торговле людьми «La Strada»-Молдова действует по нескольким основным направлениям. Она оказывает экспертную помощь Постоянному секретариату Национального Комитета по борьбе с торговлей людьми в разработке стратегии государственной политики по борьбе с торговлей людьми. Организация участвовала в мониторинге выполнения Конвенции Совета Европы о противодействии торговле людьми, который осуществлялся экспертами «GRETA», используя отчеты

для оказания влияния на правительство с целью продвижения рекомендаций «GRETA» [47, с.57-59].

Эксперты «La Strada» провели независимую оценку основных государственных стратегических документов - Национальных планов действий по предотвращению и борьбе с торговлей людьми и Национальной системы перенаправления для оказания защиты и помощи жертвам и потенциальным жертвам торговли людьми, оказали экспертную поддержку в разработке Национальной стратегии анти-трафик 2018-2023 и Национального Плана действий 2018-2020 [5; 40], публикуют аналитические материалы, которые затрагивают различные аспекты политики Республики Молдова в области борьбы с ТЛ в соотношении с международными и региональными стандартами в данной области [20; 21; 23; 25].

Важным направлением деятельности "La Strada"-Молдова является Горячая линия 080077777. За 17 лет деятельности консультанты Горячей линии приняли 150105 звонков, из которых 128.663 звонка относятся к категории превентивных, SOS-звонки, связанные с торговлей людьми, пропавшими без вести или мигрантами, находящимися в трудных ситуациях и нуждающихся в помощи – 7.273, звонки по сотрудничеству – 3.785 и другие – 10.384 [9, с.2].

Анализ динамики звонков за последние 10 лет показывает, что пик пришелся на 2016 год, когда на Горячую линию поступило 34.541 звонков (Таблица 1). Около 60% звонков поступили из сельской местности, что обусловлено меньшими возможностями трудоустройства, чем в столице или в других городах.

Таблица 1. Динамика количества звонков Горячей линии в 2009-2018 гг.

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
2990	1585	1295	1002	5121	10605	14602	34541	27367	24554

Источник: [9, р.2]

Анализ ежегодных отчетов деятельности неправительственной организации "La Strada"-Молдова за период 2013-2017 гг. показал, что на Горячую линию поступило 1067 SOS-звонков (Таблица 2). Консультанты Горячей линии пришли на помощь 352 лицам, оказавшимся в затруднительном положении, включая 171 жертву торговли людьми, 85 предполагаемым жертвам или пропавшим без вести, 89 мигрантам, ставшими жертвами преступлений, связанных с ТЛ (контрабанда, домашнее насилие, сексуальное насилие, нарушение трудовых прав / принудительный труд).

Таблица 2. Распределение SOS-звонков

Год	SOS-звонки	Попавшие в трудное положение	Жертвы ТЛ	Пропавшие без вести или предполагаемые жертвы ТЛ	Мигранты - жертвы преступлений, связанных с ТЛ
2013	278	83	66	10	
2014	260	92	48	28	16
2015	208	83	33	15	35
2016	135	49	15	15	19
2017	186	45	9	17	19

Источник: [13; 19; 20; 14; 15]

В последние годы преобладают звонки от мужчин (в 2018 году они составили 81% от общего количества звонков). По мнению экспертов центра, это распределение обусловлено заключением двустороннего соглашения между Республикой Молдовой и Государством Израиль относительно временного трудоустройства работников из Молдовы в строительном секторе в Израиле.

Для Республики Молдова за последние пять лет четко обозначена конкретная форма торговли людьми - трудовая эксплуатация граждан с увеличением числа жертв среди мужчин. Статистические данные Горячей линии за 2018 год говорят о тревожной тенденции в уровне информированности и бдительности молдавских граждан, занятых поиском работы за рубежом.

В июне 2014 года "La Strada"-Молдова запустила Телефон помощи детям 116111. За годы действия (2014-2018) было получено 30.969 звонков. Количество входящих звонков строго связано с наличием или отсутствием информационных и рекламных кампаний. Наибольшее количество звонков было зарегистрировано в 2016 году, 9.495 звонков, когда услуга рекламировалась по нескольким телевизионным каналам (Таблица 3).

Таблица 3. Количество звонков на Телефон помощи детям 116 111

Год	Всего звонков	В том числе, от детей
2014	1493	447
2015	7160	5188
2016	9495	6590
2017	6968	4673
2018	5853	3751

Источник: [18]

Звонки, поступающие от детей на Телефон помощи детям, затрагивают различные темы. В большинстве случаев дети говорят об отсутствии общения с родителями и о насилии, примененном к ним. Дети отмечают, что они являются жертвами злоупотреблений в онлайн-среде, отмечены случаи потенциального трафика [18, с.13].

В январе 2013 года "La Strada" запустила портал www.siguronline.md, предназначенный для информирования и консультирования детей в сфере безопасного пользования Интернетом, с тем чтобы уберечь их от коммерческой сексуальной эксплуатации в Интернете. Деятельность организации против использования детей в коммерческой секс-индустрии, по повышению информированности детей и подростков, как защитить себя от оскорбительного содержания и действий в Интернете, была признана в качестве положительного опыта в «Справочном руководстве ОБСЕ по обучению полиции» [55, с.181-182; 47, с.42].

В Молдове «La Strada» ведет интенсивную информационно-пропагандистскую работу по предупреждению трафика живых существ, выступая на телевидении, радио, размещая информационные материалы в социальных сетях на web-странице Международного центра „La Strada” (www.lastrada.md). Совместно с международными организациями и при поддержке посольства США в Республике Молдова «La Strada» организовала ряд национальных и международных семинаров для специалистов в области противодействия торговле людьми, подкрепив их необходимыми методико-дидактическими материалами. Также организация ведет исследовательскую работу, изучая феномен торговли людьми во всех его проявлениях, вырабатывает рекомендации для государственных органов Молдовы [2; 42; 57].

Швейцарский фонд «Terre des hommes» работает в Молдове с 2004 года. Основным объектом деятельности организации являются дети, в том числе молдавские дети, выявляемые за пределами страны и нуждающиеся в помощи. В партнерстве с Национальным центром по предупреждению жестокого обращения с детьми и НПО «Salvați copiii» фокусируют свою деятельность на предотвращении торговли детьми, защите детей от насилия, а также на репатриации жертв ТЛ. Организация предоставляет помощь детям, оставшимся без сопровождения, которые нуждаются в попечении и защите в основных странах, куда едут молдавские мигранты.

Эта НПО очень ответственно подходит к оценке того, что в наибольшей степени будет соответствовать интересам ребенка: социальная интеграция в стране назначения или возвращение и реинтеграция в Республике Молдова. Кроме того, Фонд «Terre des hommes» обеспечивает защиту детей из Республики Молдова в странах назначения в тот период,

пока принимается решение об их будущем [30, с.141]. НПО оказала поддержку и репатриировала более 180 детей из России [21].

Фонд работает над повышением уровня информированности граждан, сообществ и органов государственной власти, распространяя визитные карточки и рекламные плакаты с номером «горячей линии» для молдавских мигрантов с детьми, находящимся в России, и также рекламные плакаты по мерам защиты детей.

В рамках различных проектов организация занимается исследованием таких важных для Молдовы проблем, как эксплуатация детского труда, детское попрошайничество, защита детей в контексте миграции, насилие в отношении детей. На основе проведенных исследований вырабатываются рекомендации для органов центрального и местного управления, негосударственных институтов по улучшению сложившейся ситуации [3; 4; 7; 29; 59].

Подводя некоторые итоги, можно отметить, что в настоящее время международные НПО, функционирующие в Молдове, накопили значительный опыт участия во внешнем контроле государственной политики в сфере противодействия торговле людьми, в разработке и мониторинге политики в данной области совместно с государственными структурами внутри страны, а также проведении собственных независимых исследований, выработке рекомендаций для политики правительства.

Мониторинг и оценка международными экспертами политики противодействия торговле людьми в Республике Молдова

Деятельность международных организаций по противодействию торговле людьми подкрепляется значительной финансовой поддержкой внешних доноров (Государственный Департамент США, Европейская Комиссия, Офис по сотрудничеству EucoreAid, правительства Норвегии, Румынии, Швейцарии, Японии, МИД Дании и т.д). Так, Национальная система перенаправления была внедрена правительством Молдовы при поддержке МИД Дании, Норвегии, Италии, Шведского Агентства по международному развитию и сотрудничеству, Европейской Комиссии, Швейцарского Управления по развитию и сотрудничеству и Правительства Японии через Целевой Фонд ООН по безопасности человека.

Международные организации и внешние доноры постоянно следят за ситуацией и анализируют изменения, происходящие в Молдове в сфере борьбы с трафиком живых существ. В последние годы увеличивается число исследований, посвященных оценке ситуации и проблем противодействия торговле людьми в Республике Молдова. Помимо уже упоминаемых ежегодных докладов Госдепартамента США о торговле людьми, можно

отметить отчет «GRETA» по Республике Молдова; Рекомендации ООН в рамках Универсального периодического обзора (Universal Periodic Review); а также другие отчеты и информацию о состоянии феномена ТЛ и борьбе с ним в Молдове [39, с.7], которые представляются международными организациями.

Внешний контроль (мониторинг и оценка) выполнения обязательств в сфере противодействия торговле людьми осуществляется, чаще всего, на цикличной основе различными структурами: межправительственными организациями (подразделения ООН и ОБСЕ); договорными органами, созданными в соответствии с международными конвенциями в сфере противодействия торговле людьми (Группа экспертов по вопросам противодействия торговле людьми «GRETA»); правительствами других государств (ежегодный отчет Государственного департамента США для Конгресса США).

Государственный департамент США играет ведущую роль в процессе глобального взаимодействия в борьбе с торговлей людьми. Одной из его главных функций является подготовка ежегодных докладов по торговле людьми. На основе анализа этих докладов хотелось бы продемонстрировать оценку сотрудничества правительства Республики Молдова с международными организациями, которые проводят целенаправленную комплексную деятельность по предупреждению и противодействию торговле людьми.

Это сотрудничество началось с 2002 года, однако в начале 2000-х годов правительство хоть и признавало, что Молдова является одной из наиболее значимых стран-источников жертв торговли людьми, но не рассматривало борьбу с ТЛ как приоритетное направление. Большинство мероприятий, которые проводились в этой сфере, были инициированы международными организациями совместно с НПО, но без какой-либо поддержки со стороны правительства. И в дальнейшем правительство продолжало полагаться на НПО и международные организации для обеспечения большинства кампаний по информированию и просвещению общественности [22; 23; 24; 25; 26]. Ситуация начала меняться к лучшему в 2009 году, когда правительство Молдовы стало тесно сотрудничать с МОМ по идентификации и защите жертв ТЛ [28]. Однако впоследствии правительство страны снизило усилия по борьбе с торговлей людьми, что отягощается всепроникающей коррупцией в правоохранительных и судебных органах, а также участием некоторых государственных служащих в торговле людьми [29].

Конвенция Совета Европы о противодействии торговле людьми определила независимый механизм контроля за выполнением Конвенции, которую осуществляет Группа экспертов по вопросам противодействия

торговле людьми («GRETA»). Она проводит периодический мониторинг стран, подписавших Конвенцию, с целью обеспечения соблюдения ее положений. Благодаря законодательным и институциональным изменениям и внедрению более эффективных стратегий по противодействию торговле людьми «GRETA» уже изменила к лучшему судьбы миллионов жертв ТЛ [53, с.31].

Молдова участвовала в двух циклах мониторинга «GRETA», на основании которых были сделаны два оценочных доклада (2012; 2016). Первый цикл предусматривал общий обзор осуществления Конвенции, в ходе второго цикла было изучено влияние законодательных, политических и практических мер, направленных на противодействие торговле людьми, защиту жертв ТЛ, а также судебное преследование преступников. Особое внимание уделялось мерам, принятым для учета новых тенденций в области торговли людьми и уязвимости детей в данной области.

В своем первом докладе по Молдове «GRETA» рекомендовала усилить Постоянный секретариат Национального комитета по борьбе с торговлей людьми и увеличить бюджет для обеспечения его эффективного функционирования, а также предложила молдавским властям независимую оценку осуществления Национального плана действий. Было отмечено, что НПО входят в состав Национального комитета не как полноправные члены, а с правом совещательного голоса. Это не позволяет НПО принимать участие в принятии решений Национального комитета наравне с государственными структурами. В качестве рекомендации Правительству Республики Молдова было предложено усилить роль НПО в принятии решений и предоставить им полноправное членство в Национальном комитете [17, с.18].

Кроме того, Молдова получила рекомендации по вовлечению всех заинтересованных сторон и привлечению НПО к принятию решений по противодействию ТЛ, дальнейшему внедрению мер по идентификации жертв ТЛ среди уязвимых групп, активизации информационно-пропагандистской работы силами многопрофильных групп, полицейских, социальных работников, пограничных служб, НПО и других заинтересованных лиц.

Что касается оказания помощи жертвам, «GRETA» отмечала, что необходимо предоставление человеческих и финансовых ресурсов учреждениям, участвующим в оказании помощи, а также эффективное участие местных властей в Национальной системе перенаправления. Кроме того, GRETA призывала молдавские власти рассмотреть вопрос о создании государственной системы выплаты компенсаций жертвам торговли людьми, и механизмы сотрудничества с государствами, из которых репатрируются

граждане Республики Молдова, с целью содействия выявлению потенциальных жертв торговли людьми.

В целях предотвращения торговли детьми и защиты прав детей-жертв Молдове было рекомендовано регистрировать всех детей при рождении, а также активизировать действия по выявлению жертв и потенциальных жертв ТЛ среди детей, оставшихся без родителей, детей-сирот, находящихся в специализированных учреждениях, и других категорий детей, восприимчивых к торговле людьми [17, с.24]. Кроме того, молдавские власти должны уделять больше внимания долгосрочной поддержке и процессу реинтеграции жертв в обществе, увеличить количество обучающих семинаров для персонала, обеспечить участие местных властей в предоставлении всего спектра услуг.

В 2016 году «GRETA» опубликовала сегодня второй оценочный доклад по Молдове. В докладе содержится оценка изменений, введенных после публикации первого доклада «GRETA» по Молдове в 2012 г., относительно применения положений Конвенции Совета Европы о противодействии торговле людьми. Эксперты «GRETA» проанализировали соблюдение рекомендаций, которые были даны Молдове, а также действия, предпринятые властями или другими заинтересованными сторонами, положительно повлиявшими на реализацию Конвенции Совета Европы.

Правительство Молдовы приложило определенные усилия для выполнения рекомендаций международных экспертов. С января 2014 года в Постоянном секретариате работают четыре сотрудника, а внешние оценки Планов действий по борьбе с торговлей людьми на 2010-2011 и 2012-2013 годы были проведены НПО «La Strada Молдова» при финансовой поддержке ОБСЕ [6, с.19]. Национальный комитет по борьбе с торговлей людьми координирует усилия всех соответствующих субъектов, территориальных комиссий на региональном уровне, а также многопрофильных групп, отвечающих за оказание помощи жертвам и потенциальным жертвам торговли людьми.

В качестве успеха «GRETA» отметила создание местных комиссий по борьбе с ТЛ и многопрофильных групп, созданных на региональном уровне, для идентификации, направления, помощи и мониторинга жертв и потенциальных жертв ТЛ [47, с.24]. В состав групп входят представители социальных служб, медицинских учреждений, полиции и НПО, которые участвуют в идентификации жертв торговли людьми.

Что касается идентификации жертв ТЛ, то в последние годы 90% жертв, выявленных в Молдове, были лицами, подвергшимися сексуальной эксплуатации, теперь около 50% являются жертвами трудовой эксплуатации. Это произошло частично благодаря осознанию и усилиям на международном уровне, которые поспособствовали повышению осведомленности

сти граждан, однако в этом направлении еще остаются значительные проблемы [47, с.29].

Для предотвращения торговли детьми в 2014 году были приняты руководящие принципы межведомственного сотрудничества, охватывающего процессы идентификации, перенаправления, предоставления помощи и мониторинга детей-жертв и потенциальных жертв насилия, эксплуатации и торговли людьми. Также была принята единая форма уведомления, используемая всеми государственными органами, для идентификации детей. Но в Молдове нет системы раннего оповещения о детях, пропавших на территории республики. Единая «горячая линия», действующая в Европе, в Молдове по неизвестным причинам вообще недоступна.

Несмотря на то, что молдавские власти предприняли определенные действия для оказания помощи жертвам и потенциальным жертвам ТЛ, но и после второго цикла «GRETA» повторила рекомендацию «обеспечить предоставление соответствующей помощи и поддержки всем предполагаемым и выявленным жертвам торговли людьми в соответствии с их потребностями, в том числе путем соответствующего финансирования центров помощи и защиты жертв и потенциальных жертв торговли людьми, а также посредством использования доходов, изъятых за преступления, связанные с торговлей людьми» [47, с.46]. Кроме того, властям Молдовы рекомендовано активизировать усилия для подготовки специалистов по вопросам ТЛ для соответствующих направлений, расширения категории целевых сотрудников и применение специального подхода с участием многих заинтересованных сторон; повышения осведомленности для предотвращения ТЛ в целях трудовой эксплуатации и содействия безопасному использованию Интернета, для снижения уязвимости к торговле людьми некоторых социальных групп; обеспечение адекватной долгосрочной помощи жертвам торговли людьми и содействию их реинтеграции в общество [47, с.73-76].

Внешние эксперты играют посредническую роль во взаимодействии неправительственных организаций с государственными структурами, помогая решать проблемы, хорошо известные на национальном уровне [20, с.73]. Но данный механизм работает достаточно медленно, поэтому многие НПО предпочитают работать непосредственно с государственными структурами и решать проблемы внутри страны.

Выводы

Проведенное исследование о влиянии международных организаций на политику противодействия торговле людьми позволяет сделать следующие выводы. На борьбу с трафиком живых существ значительное влияние оказывают международные межправительственные и неправитель-

ственные организации. Эти организации можно классифицировать по различным критериям: по характеру участников, географии, целям, объектам деятельности. В своей деятельности они руководствуются подходом, основанном на соблюдении прав человека и ориентированном на защиту жертв ТЛ. Следует отметить, что несмотря на множество структур, каждая из них обладает своей спецификой, а все вместе они работают для достижения общей цели – борьба с торговлей людьми.

Такие организации, как ООН, Совет Европы, Европейский Союз, ОБСЕ разрабатывают правовые нормы, на которые международное сообщество опирается в противодействии торговле людьми. Важный вклад в борьбу с ТЛ вносит Международная организация по миграции, обладающая значительным опытом работы в этом направлении. МОТ, ЮНИСЕФ и ряд других организаций разрабатывают новые международные инструменты по предотвращению торговли людьми, трудовой и сексуальной эксплуатации взрослых и детей.

В рамках международного сотрудничества осуществляется мониторинг со стороны Государственного департамента США и группы экспертов ГРЕТА. Ключевую роль в борьбе с торговлей людьми играют неправительственные организации, которые проводят информационные кампании по предупреждению и противодействию торговле людьми среди социально уязвимых групп, оказывают помощь и защиту жертвам и потенциальным жертвам ТЛ.

Подписание Соглашения об Ассоциации между Республикой Молдова и Европейским Союзом свидетельствует о том, что наша страна стремится к внедрению соответствующих международных стандартов и европейских практик в противодействии торговле людьми, созданию эффективной и превентивной политики в данной сфере. И помощь международных организаций в этом направлении для Республики Молдова очень важна. При их поддержке потенциальным жертвам и жертвам торговли людьми предоставляется помощь и защита. Но для реальных подвижек и достижения эффективных результатов необходимо объединение усилий международных организаций и всех заинтересованных сторон, позволяющих обеспечить защиту каждого человека, пострадавшего от торговли людьми, в соответствии с международными стандартами.

Библиография

1. Alliance against Trafficking in Persons, <https://www.osce.org/secretariat/107221> (Дата обращения 15.04.2019)
2. Asistența socială victimelor traficului de persoane, în special femei. Chișinău, 2005. 144 p.

3. Foca L. Children in street situations in the Republic of Moldova. "Terre des homes Moldova", 2018. 60 p.
4. For a violence free life of children in Moldova,
<https://childhub.org/ru/child-protection-hub/fond-terre-des-hommes-v-moldove> (Дата обращения 20.05.2019)
5. Funcționarea Sistemului național de referire pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de finite umane (SNR) în Republica Moldova. Lecții învățate și perspective. Chișinău, 2017. 59 p.
6. 6th General Report on GRETA's Activities. Council of Europe, March 2017, <https://rm.coe.int/1680706a42> (Дата обращения 14.04.2019)
7. How to identify victims of child labour? «Terre des hommes», Moldova, ILO. 2016, 18 c.
8. Joint Action to Strengthen Human Rights in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova,
<http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/joint-action-to-strengthen-human-rights-in-the-transnistrian-reg.html> (Дата обращения 15.04.2019)
9. Linia Fierbinte Anti-Trafic 0 800 77777,
http://lastrada.md/pic/uploaded/FS_LINIA%20FIERBINTE%20ANTI-TRAFIC_2018.pdf (Дата обращения 18.05.2019)
10. Ofițeri și procurori mai pregătiți în tehnicile de audiere a victimelor minore,
<http://www.cap.md/2017/12/ofiteri-si-procurori-mai-pregatiti-tehnicile-de-audiere-victimelor-minore/> (Дата обращения 15.04.2019)
11. Prevention and protection, <http://iom.md/prevention-and-protection> (Дата обращения 15.04.2019)
12. Programme against Human Trafficking in Eastern Europe,
<http://iom.md/programme-against-human-trafficking-eastern-europe> (Дата обращения 15.04.2019)
13. Raport de activitate 2013,
http://lastrada.md/files/resources/4/2013_RO_Summar_Raport_TFU.pdf (Дата обращения 18.05.2019)
14. Raport de activitate 2016,
http://lastrada.md/files/resources/4/Raport_final_2016__extern__ro.pdf (Дата обращения 18.05.2019)
15. Raport de activitate 2017,
http://lastrada.md/files/resources/4/Raport_Lastrada_2017.pdf (Дата обращения 18.05.2019)
16. Reintegrating victims and potential victims trafficking human beings through specialized assistance, <http://iom.md/reintegrating-victims-and-potential-victims-trafficking-human-beings-through-specialized-assistance> (Дата обращения 15.04.2019)

17. Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by the Republic of Moldova. First evaluation round. Strasbourg, 22 February 2012, http://antitrafic.gov.md/public/files/GRETAReportMoldova2011_en.pdf (Дата обращения 15.04.2019)
18. Serviciul de asistență telefonică gratuită pentru copii 116 111. Raport anual de activitate 2018, http://lastrada.md/pic/uploaded/Telefonul%20Copilului_raport%20anual%202018.pdf (Дата обращения 18.05.2019)
19. Sumar Raportul activității Prevenirea Traficului de Ființe Umane, http://lastrada.md/files/resources/4/2014_RO_Summary_Report_THB.pdf (Дата обращения 18.05.2019)
20. Sumar Raport de activitate 2015 Prevenirea traficului de ființe umane http://lastrada.md/files/resources/4/2015_RO_SUMAR_Raport_TFU.pdf (Дата обращения 18.05.2019)
21. Terre des hommes Молдова, <https://tdh-moldova.md/index.php?pag=page&id=671&l=ru>
22. Trafficking in Persons Report, 2003, <https://www.state.gov/documents/organization/21555.pdf> (Дата обращения 18.04.2019)
23. Trafficking in Persons Report, 2005, <https://www.state.gov/documents/organization/47255.pdf> (Дата обращения 18.04.2019)
24. Trafficking in Persons Report, 2006, <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2006/> (Дата обращения 15.04.2019)
25. Trafficking in Persons Report, 2007, <https://www.state.gov/documents/organization/82902.pdf> (Дата обращения 18.04.2019)
26. Trafficking in Persons Report, 2008, <https://www.state.gov/documents/organization/105501.pdf> (Дата обращения 18.04.2019)
27. Trafficking in Persons Report, 2010, <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2010/> (Дата обращения 18.04.2019)
28. Trafficking in Persons Report, 2017, <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2017/> (Дата обращения 18.04.2019)
29. Turchină T. Familii fără hotare: Răspunsuri pentru profesioniști. "Terre des hommes Moldova", 2017. 45 p.
30. Актуальные тенденции в сфере траффика детей из Республики Молдова в Санкт-Петербург и возможные направления совершенствования оказания им помощи: Аналитический отчет. / О.И.Колпакова,

- А.В.Иванова, О.С.Левина, М.М.Русакова; Ред. О.И. Колпакова. – Санкт-Петербург, 2012. 187 с.
31. Алистратова О. «Горячая линия» как инструмент предупреждения торговли людьми. В: MOLDOSCOPIE (Probleme analizei politice), Nr.2 (LXXVII), 2017, p.77-83. Revistă științifică trimestrială. Chișinău: AMSP, USM, USPEE, 2017.
 32. Борьба с торговлей людьми: действия МОТ. Субрегиональное Бюро для стран Восточной Европы и Центральной Азии 2009.
http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_308944.pdf (Дата обращения 15.04.2019)
 33. Бюро по демократическим институтам и правам человека ОБСЕ. Годовой отчет 2017. <https://www.osce.org/ru/node/411971?download=true> (Дата обращения 15.04.2019)
 34. Влияние политики Республики Молдова в области борьбы с торговлей людьми на права лиц, пострадавших от торговли людьми, Международный женский правозащитный центр «La Strada», Кишинэу, 2013. 89 с.
 35. К единству в действии. Рамочная программа партнерства Организации Объединённых Наций и Республики Молдова на 2013-2017 годы. Кишинев, Октябрь 2015.
https://www.undp.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/strateg/Final%20Report%20UNPF%20Moldova%202013-2017%20Mid-Term%20Review_RUS.pdf (Дата обращения 20.04.2019)
 36. Координация как новый метод менеджмента политики в сфере противодействия торговле людьми, «La Strada» Express, Выпуск №6, декабрь 2014.
 37. Кто может стать жертвой торговли людьми на постсоветском пространстве? <https://news.un.org/ru/audio/2016/12/1038611> (Дата обращения 20.04.2019)
 38. Кутейников А.Е. Международные межправительственные организации. Социологический подход. Журнал социологии и социальной антропологии, 1999, том II, выпуск IV,
<http://www.old.jourssa.ru/1999/4/kutejn.html> (Дата обращения 03.05.2019)
 39. Менеджмент государственной политики в сфере противодействия торговле людьми. Опыт Республики Молдова. Международный женский правозащитный центр «La Strada», Кишинэу, 2012.
 40. Национальный отчет Реализация Национального плана 2014-2016 гг. по предотвращению торговли людьми и борьбе с ней. Достижения, полученные в 2016 году,

- http://www.antitrafic.gov.md/public/files/Raport_national_2016_Ala_iunie_2017_1_rus.pdf (Дата обращения 15.04.2019)
41. Независимая оценка постфактум степени реализации Национального плана действий по предотвращению и борьбе с торговлей людьми (периоды 2010-2011 и 2012-2013 годы), Кишинэу, Международный женский правозащитный центр «La Strada», 2014. 197 с.
 42. Обзор феномена торговли детьми в Республике Молдова. Кишинэу, 2010. 80 с.
 43. ОБСЕ/Бюро Специального представителя и координатора ОБСЕ по борьбе с торговлей людьми, Комментарий к Плану действий ОБСЕ по борьбе с торговлей людьми (РС.DEC/557), Дополнению 2005 года к Плану действий ОБСЕ по борьбе с торговлей людьми: учет особых потребностей детей, являющихся жертвами торговли людьми, в защите и помощи (РС.DEC/557/Rev.1), и Добавлению 2013 года к Плану действий ОБСЕ по борьбе с торговлей людьми «Спустя одно десятилетие» (РС.DEC/1107/Corr.1¹).
 44. ОБСЕ. Решение No. 2/03 Борьба с торговлей людьми, <https://www.osce.org/ru/odihhr/23871?download=true> (Дата обращения 15.04.2019)
 45. Организация по Безопасности и Сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) Миссия в Молдове. Программа по борьбе с торговлей людьми и гендерному равенству, <https://www.osce.org/ru/moldova/36930?download=true> (Дата обращения 14.04.2019)
 46. Организация Объединенных Наций в Молдове. Отчет по стране за 2016 год. https://www.undp.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/UN-otchet-2016_rus__06-11-2017.pdf (Дата обращения 14.04.2019)
 47. Отчет по оценке рекомендаций ГРЕТА, ноябрь, 2017, <https://www.genderperspectives.by/images/british/output.pdf> (Дата обращения 14.04.2019)
 48. Премьер и представитель ЮНИСЕФ в Молдове обсудили приоритеты новой программы по стране Детского фонда ООН, <http://www.gov.md/ru/content/premer-i-predstavitel-yunisef-v-moldove-obsudili-prioritety-novoy-programmy-po-strane> (Дата обращения 15.04.2019)
 49. ПРООН выделит гранты жителям Молдовы, https://ru.publika.md/proon-vydelit-granty-zhiteľnicam-moldovy-dlya-razvitiya-biznesa-_1730731.html#ixzz59ywkTVNh (Дата обращения 14.04.2019)
 50. Руководство для дипломатического и консульского персонала по оказанию помощи жертвам торговли людьми и их защите,

- <http://www.cbss.org/wp-content/uploads/2013/04/Russian-Handbook-pdf.pdf> (Дата обращения 15.04.2019)
51. Руководство Международной Организации по миграции. Прямая помощь жертвам торговли людьми. МОМ, ОБСЕ. Москва, 2010.
 52. Руководящие принципы по соблюдению прав человека в процессе возвращения жертв торговли людьми в страну происхождения, <https://www.osce.org/ru/odihhr/134876?download=true> (Дата обращения 15.04.2019)
 53. Руотанен М., Эспозито Дж., Несторова П. Неразорванные цепи. В: Финансы и развитие, июнь 2015, <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2015/06/pdf/ruotanen.pdf> (Дата обращения 15.04.2019)
 54. Справочник по защите прав детей – жертв торговли людьми в Европе, UNICEF, <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4a2e5b872> (Дата обращения 18.04.2019)
 55. Справочное руководство ОБСЕ по обучению полиции: Торговля людьми. ОБСЕ, 2013, <https://www.osce.org/ru/secretariat/109936?download=true>; (Дата обращения 18.04.2019)
 56. Торговля детьми с целью сексуальной эксплуатации, http://www.ecpat.org/wp-content/uploads/legacy/Thematic_Paper_Trafficking_RUS_0.pdf (Дата обращения 18.04.2019)
 57. Торговля людьми в целях принудительного труда в Республике Молдова. Проблемы и пути решения. Кишинэу, 2011. - 128 с.
 58. Торговля людьми и эксплуатация принудительного труда. Руководство для законодательных и правоохранительных органов. Женева, Международное бюро труда, 2006, <http://www.spbredcross.org/images/docs/Trafficking-in-persons-and-exploitation-of-forced-labor.pdf> (Дата обращения 15.04.2019)
 59. Туркинэ Т. 20 вопросов и ответов о детях для родителей, уезжающих за рубеж. Кишинев: Представительство «Terre des hommes» в Республике Молдова, 2016. 68 с.

25.05.2019

THE CHALLENGES AND FUTURE OF AFRICAN UNION - CHANGES IN PRIORITIES?

Piotr BAJOR

Poland, Krakow, Jagellonian University, Institute of Political Science and International Relations of Jagiellonian University in Krakow
PhD, assistant professor, Acting Deputy Director for Educational Affairs of Institute

Agata BAR

Poland, Krakow, Jagellonian University, Institute of Political Science and International Relations of Jagiellonian University in Krakow
Student

The main topic of this article is the analysis of events of the 31st Summit of the African Union and an attempt to answer the question whether key decisions taken at this important event change the priorities of the African Union or they are just a continuation of the current organisation's policy.

The African continent is struggling with many problems in recent years. Frequent meetings of the rulers do not always cause significant changes and development of the continent. An attempt to analyze subsequent decisions of the African Union Assembly is to show whether the organisation is still pursuing objectives from a few years, such as, the flagship project Agenda 2063 or changing policy directions and trying other solutions to stabilise the continent and lead to sustainable development.

Commenting on any way the priorities of the African Union should be pointed out that they have not been infringed for many years. This stagnation in determining priorities may have both positive effect of persistence in the actions to improve the situation in Africa and negative in form of too long a faith in appropriate setting of priorities that may not be adequate to today's problems in Africa.

During the analysis of the decisions and actions taken at the 31st Summit of the African Union, it was possible to notice what issues the African Union puts the most emphasis. What is more, it can be stated whether the problems raised at the summit coincide with the main priorities of today's Africa which was defined much earlier.

In the course of the research carried out for this article, the importance of the events preceding the summit in African countries that were directly involved in the preparation of this important event.

The analysis of the 31st Summit of the African Union aims to holistically investigate the events in its course, with the greatest attention being paid to the

decisions taken by the assembly. Finally, the analysis of the priorities of the African Union and the main decisions taken at the summit is intended to answer on the main hypothesis or the 31st African Union's Summit changing the priorities on the continent or is a continuation of the current policy of the African Union.

Key words: African Union, African Union Summit, Agenda 2063

Głównym tematem artykułu jest analiza wydarzeń z 31. Szczytu Unii Afrykańskiej, który odbył się w Mauretanii i próba odpowiedzi na pytanie, czy kluczowe decyzje podjęte w tym ważnym wydarzeniu zmieniają priorytety Unii Afrykańskiej, czy też stanowią jedynie kontynuację obecnej polityki.

W ostatnich latach kontynent afrykański boryka się z wieloma problemami. Częste spotkania przywódców nie zawsze powodują istotne zmiany i rozwój Afryki. Próba analizy kolejnych decyzji Zgromadzenia Unii Afrykańskiej ma na celu wykazanie, czy organizacja nadal realizuje cele ustanowione kilka lat wcześniej, takie jak flagowy projekt Agenda 2063 czy jednak nastąpiła zmiana kierunków polityki i próba innych rozwiązań w celu stabilizacji kontynentu i doprowadzenia do zrównoważonego rozwoju.

Komentując priorytety Unii Afrykańskiej warto zaznaczyć, że nie zostały one zmienione od paru lat. Stagnacja w określaniu priorytetów może mieć zarówno pozytywny wpływ stabilizacji w działaniach na rzecz poprawy sytuacji w Afryce, jak i negatywny w postaci zbyt dużej pewności odpowiedniego ustalenia priorytetów, które niekoniecznie są adekwatne do dzisiejszych problemów w Afryce.

Podczas analizowania decyzji i działań podjętych na 31. szczycie Unii Afrykańskiej można było zauważyć na jakie kwestie Unia Afrykańska kładzie szczególny nacisk. Co więcej, można stwierdzić, czy problemy poruszane na szczycie pokrywają się z głównymi priorytetami organizacji Unii Afrykańskiej, które zostały zdefiniowane znacznie wcześniej.

W trakcie badań przeprowadzonych na rzecz tego artykułu zaznaczono wagę incydentów, które miały miejsce na krótko przed samym szczytem, w krajach, bezpośrednio oddziałujących na organizację wydarzenia.

Analiza 31. Szczytu Unii Afrykańskiej ma na celu holistyczne zbadanie wydarzenia, ze szczególnym uwzględnieniem decyzji Zgromadzenia. Ponad to analiza priorytetów Unii Afrykańskiej i najważniejszych decyzji podjętych na szczycie ma na celu odpowiedź na główną hipotezę, czy 31. Szczyt Unii Afrykańskiej zmienił priorytety czy też jest kontynuacją obecnej polityki organizacji międzynarodowej.

Słowa kluczowe: Unia Afrykańska, szczyt Unii Afrykańskiej, Agenda 2062

Introduction

The 31st summit of the African Union took place in Nouakchott, the capital city of Mauritania, in northwestern Africa. It lasted two weeks, from June 25 to July 2, 2018. The summit took place for the first time in this country since it obtained independence in 1960. The UA summit is an important event taking place every half year in one of the member states of the African Union (UA), where representatives of member states and their governments have the opportunity to debate and express their positions and doubt related to the operations and plans of the organisation.

The summit in Nouakchott was presided over by the current chairman of the African Union - Paul Kagame, president of Rwanda. The main theme of the current summit was problem of corruption in African states and the title of the summit was "Winning the Fight against Corruption: A Sustainable Path to Africa's Transformation".

As a part of the media strategy adopted on the summit, readiness to fight against the radicalism and the terrorism was truly expressed. It has been marked that it destabilizes not only the individual countries, but also the entire continent and African Union as a international organization.

During the event several important steps were taken to improve the problems with corruption in Africa. They were not simplified to one of the policies of the African Union but to many of its aspects, which allowed for more holistic approach to the problems forces by the African continent these days.

Background of the summit

When attempting to analyse the course of the meeting of the 31st summit of the African Union, it seems to be interesting to look at the important events that directly preceded the summit. A dozen or so days before the start of the debate, in the neighbouring state of Mali, a terrorist attack on a military base took place, in which several to dozen people were killed [1]. What is more, after a few days, another attack took place in the north of Mali, where French patrols were attacked by putting bombs under the cars. Dozen of people were wounded [2]. It was very significant accident, because it was held just before the arrival of French President, Emmanuel Macron, as an observer representative to the African Union Summit. Both attacks show how unstable is the situation in West Africa but also across all continent. Despite the words of appreciation for the successful course of the summit from representatives of some of the strongest countries in the world, such as the United States or France, Mauritania has to put in a lot of effort both logistical and financial so that the summit would take place without major obstacles. However, it is important to underline the United States's respect which, after decisions adopted at the summit, wanted to cooperate as one of the UN's greatest forces in stabilizing the African continent, indi-

cation that the African Union as an organization must come out with the initiative [3].

Key decisions

Presenting more important results of the 31st African Union Summit it is worth dividing them into decisions, resolution and declarations. There was announced only one resolution: „Resolution on the UNESCO- Equatorial Guinea International Prize for Research in Life Sciences”. Three declarations were announced during summary: „Declaration on the African Anti-Corruption Year”, „Declaration on the Situation in Palestine and the Middle East” and „Declaration on the Centenary of Nelson Mandela”. However, the most work was put into advertisement made at the African Union Summit decisions (twenty-three) [4].

While distinguishing the most important decisions, it is necessary to mention the decisions related to African Continental Free Trade Area (AfCFTA), institutional reforms of the African Union, establishment of the African Union Development Agency (AUDA), trying to solve problems peace and security in the unstable regions of Africa, creating a new African Union budget, made the new appointments, support African candidatures for new Secretary General of the International Organisation of La Francophonie, theme of the 2018 and 2019 year in African Union [5]. Trying to approximate the subject of individual decisions.

The idea of create AfCFTA has already fallen in 2012 on The 18th Ordinary Session of the Assembly of Heads of State and Government of the African Union, where 2017 was tentatively adopted as the beginning of the area's activity [6]. At the 31st Union Summit, it was noted that forty-nine out of fifty-five African countries have already signed the agreement. What is more rest of the countries were also called in to enter to the area. Moreover presented new five services priority sectors for AfCFTA what is Transport, Communication, Finance, Tourism and Business services. As we can observe African Continental Free Trade Area is still not fully operational despite the fact that we have 2018. However, it is seems a big efforts by the representatives of the African Union to fully open AfCFTA in the near future.

The next important decisions were those related to the reform of the African Union institutions. Without a doubt, these are very important decisions regarding to the theme of this summit. Request have been made for reforms in a number of institutions including the Pan African Parliament, the Peace and Security Council or the African Court on Human and People's Rights. The main objective of the reforms is to review all anti-corruption mechanisms. What is more the Assembly decided to apply for the exact regulation of the division of

competences and work of African Union, the Regional Economic Communities Member States and the continental organisations to avoid inaccuracies.

Another important decision taken during the summit in Mauritania was establishing the African Union Development Agency (AUDA), which action plan and implementation stages should be presented at the beginning of 2019. AUDA will be a technical body of the African Union which is to replace the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) with the launch of the action. Both NEPAD and future AUDA have to supporting and coordinating all activities related to the Agenda 2063 projects, which are key for the development of African continent [7].

Further important decisions are related to the questions of peace and security in unstable regions of Africa. This is a topic that appears on almost every meeting of members of the African Union and is not without a reason. Year by year the famous think tank „Found For Peace” indicates African states among the more instabilities countries. In the Fragile State Index for 2018 of the ten most unstable countries in the world, as many as seven are on African continent (South Sudan - 1st, Somalia - 2nd, Central African Republic - 5th, Congo Democratic Republic - 6th, Sudan - 7th, Chad - 8th and Zimbabwe - 10th) [8]. So that it is not surprising that the subject of security and peace has also appeared ash 31st African Union Summit.

Issues of Southern Sudan were raised, where it was noted that impeding the establishment of peace would be burdened with sanctions. What is more, the Assembly urged both governments of Sudan and South Sudan to implements all commitments included in the 2012 Cooperation agreement [9]. On the problem of Erythrei and Ethiopia, it was noted that African Union is supporting and appreciating the efforts to normalise relations between the two countries. The theme of Somalia was pleasantly mentioned in connection with the plan of Somalia's Tradition, which can be a good foundation for stabilization.

The Assembly raised also the topic of Libya and expressed great concern about growing instability of this country. In addition, the measures have been marked which should be taken immediately so that will be no further crises. Moreover to many disturbing speeches, positive aspects could be noted, such as the implementation of Zambia and Zimbabwe (as the first members of the African Union) of measures to silence wars by 2020, what is a part of big projects related to the Agenda 2063.

It was also passed on April 7 as the day of commemoration of the genocide against Tutsi in Rwanda from 1994. This type of commemoration is very important for society to remember but also to abide such humanitarian catastrophe.

Another important decision was approval of the 2019 budget in the amount of 681475337 USD, which means a reduction of the budget compared

to 2018 by 12 percent [10]. This is a huge step towards improving the African Union's funding, reducing cost on an annual basis enforces the implementation of reforms, among others tonight with corruption. This is a big step towards improving the economy of the African Union.

During the summit in Mauritania, new nominations were made in many institutions of the African Union : African Court of Human and People's Rights, African Commission on International Law, African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child, Pan African University Council and African Union Board of External Auditors. What is more The Assembly mention about candidature of Louise Mushikiwabo (Rwanda) for a Secretary General of the International Organisation of La Francophonie. It is worth adding that in the election that took place this October Mrs. Mushikiwabo won [11].

Referring to this year's topic of the Summit ("Winning the Fight against Corruption: A Sustainable Path to Africa's Transformation"), the Assembly delivered a speech urging the member states to combat financial and economic fraud both from international and interior standard in individual states, communities and at the union level. What is more during the speech, the assembly declared that appropriate measures should be taken so that persons holding public positions would be required to declare the elimination of bank secrecy jurisdiction and tax havens [12].

The theme of 2019 was also presented during the recently ended 31th summit of African Union: „Year of Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons in Africa: Towards Durable Solutions to Forced Displacement". This is a theme that very much suits to the contemporary problems of African citizens, which is a big step toward change, thanks to which the member states of African Union will find a solution for mineralization of the forced migrations on a continent.

Actions under existing plans

After outlining the key decisions taken at 31st Summit of the African Union it is worth considering whether actions are hidden behind the words. Of course, it is very difficult to analyze after only a few months from the summit, however, it can be noticed that actions taken by the African Union are aimed are determined to meet the decisions taken. Support for the countries implementing Union's projects (such as Zambia or Zimbabwe), imposing sanctions on hindering the stabilization in the fragile countries or institutional changes for the fight against corruption it is a real action that follows the plans of the African Union. The successor of the OAU (Organization of African Unity), seeing the ineptitude of the previous organization, undoubtedly strives to develop the member countries. Looking at the projects of the African Union which are to work for the benefit of „Peaceful, Prosperous & Integrated Africa" [13] it is no-

ticeable that the projects very clearly show a perspective view on the continent. What is more the African Union operates on many levels and in many fields : peace and security, political affairs, HR, sciences and technology, infrastructure and energy, social affairs, trade and industry, rural economy and agriculture, economic affairs, legal affairs, women, gender and development and civil society and diaspora. All departments cooperate and act as a part of the policy of the African Union. All kinds of projects, analyzes, events and activities are an example of actions under existing plans.

Changes of priorities?

Reaching the basic priorities of the African Union, the following can be distinguished: Institutional Capacity, Effective Communication, Resource Mobilization, Women's and Youth Empowerment, Africa's Human Capacity, Economic Integration, Food Security and Peace and Stability [14]. As part of these priorities, the organisation undertakes a number of activities and creates new projects for the African continent to develop. An example of this type of projects is Agenda 2063 with set goals and plans for the coming years. Taking into account the key decisions taken on the 31st African Union Summit and priorities of the Organisation, it can be seen that they coincide in a large part.

Undoubtedly, the most prominent priority that coincides with decisions is the issue of peace and security on the African continent, which was devoted to a large number of speeches during the meeting. In its actions, the African Union notes that without a stabilization on the continent there will be no possible development. The multitude of the conflicts in the region of Africa, which still exist, should be the most important priority of the organisation and indeed a number of activities are undertaken for peace and security. This year's summit confirms the importance of stabilization on the African continent.

Another important priority is the institutional potential of which the topic was also raised at the summit in Mauritania. A number of changes proposed during the event show that the African Union wants to develop its institutions and improve their operation. In reference to the theme of 2018, several key decisions were taken in the fight against corruption that affects Africa at many levels. According to data's carried out by think tank „Transparency International”, of the ten most corrupt states, four are African Countries (Somalia, South Sudan, Sudan, Guinea-Bissau). Moreover, the rest of the African countries also occupy one of the worst places on the list [15].

It is worth to notice that one of the goals of the African Union is effective communication, an example of which is the fact that summit took place and the heads of the Member States arrived to debate on the improvement of the situation on the continent. The African Union, as an organisation uniting all the countries of the continent, has the potential to influence positively the situation

of particular African states, but it would be possible it seems to be necessary that governments and rulers will have proper communication between each other.

What is more it can be even seen the accent related to the priority: Women's and Youth Empowerment. In a speech, the assembly talks about support for candidature of Louise Mushikiwabo for a Secretary General of the International Organisation of La Francophonie.

Unfortunately, deficiencies can be seen in the priorities of the African Union and more specifically in the projects implementing this policy. The most difficult will be to implement some of the plans related to Agenda 2063 such as silencing the guns by 2020 [16]. Despite the fact that the Agenda was established a few years ago, at this summit, it was noted that the first two countries took a real action to implement the project. This shows that it is unbelievable that within two years silence military operations and wars that Africa has been in for over a dozen years.

What is more, declarations and decisions must be followed by actions, which unfortunately could not be noticed in some of the statements. Expression of deep concern about the warfare that has been expressed about Libya should be covered by measures such as sanctions as in the case of other countries.

However it can not be said that there has been a change in priorities and policy after 31st African Union Summit. All the declarations and decisions undoubtedly strengthened the pillars of the organization's priorities and general policy, which has been going on for years. Political invariance and durability only gives a chance to stabilize the situation.

Conclusion

Answering the thesis if the key decisions of 31st African Union Summit changes priorities, it can be told after analysing key issues that no. The African Union has been created since it tries to not change its priorities too rapidly. Moreover all changes are gradual. Of course, this does not mean that African Union is stagnant, because all priorities are adapted to the current challenges with which the African continent has to measure up. Subject of the 2018 "Winning the Fight against Corruption: A Sustainable Path to Africa's Transformation" and the actions taken in the fight against corruption do not change the organisation's priorities. What is more, they have been inscribed in the African Union policy for many years. Comparing the 31st Summit of the African Union with the previous ones, no radical decisions were made. There was a lot of references to institutional changes and struggles for peace on the continent, but all of this is in line with the priorities of the African Union policy.

Bibliography

1. The war in the desert, https://www.bbc.co.uk/news/resources/idx-war_in_the_desert, [29.11.2018].
2. Mali: Car bombing targeting French troops kills civilians, <https://www.aljazeera.com/news/2018/07/mali-car-bombing-targeting-french-troops-kills-civilians-180701150834395.html> [29.11.2018].
3. African Union Summit in Mauretania, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/07/283684.htm> [30.11.2018]
4. Decisions, Declarations and Resolution” https://au.int/sites/default/files/decisions/34634-assembly_au_dec_690_-_712_xxxi_e.pdf [28.11.2018].
5. Summary of the key decisions and declarations of the 31st African Union Summit, <https://au.int/en/pressreleases/20180706/summary-key-decisions-and-declarations-31st-african-union-summit> [28.11.2018].
6. CFTA-Continental Free Trade Area, <https://au.int/en/ti/cfta/about> [28.11.2019].
7. NEPAD/AU Development Agency, <https://dev.au.int/en/nepad> [28.11.2019].
8. Fragile State Index 2018, <http://fundforpeace.org/fsi/data/> [28.11.2018].
9. The Cooperation Agreement between The Republic of the Sudan and The Republic of South Sudan, <https://sites.tufts.edu/reinventingpeace/files/2012/09/The-Cooperation-Agreement-Between-Sudan-and-South-Sudan0001.pdf> [28.11.2018].
10. Financial reforms at the African Union lead to massive cuts of Union’s Budget <https://au.int/en/pressreleases/20180706/financial-reforms-african-union-lead-massive-cuts-union’s-budget> [28.11.2018].
11. La Secrétaire Générale, <https://www.francophonie.org/La-Secretaire-generale-251.html> [28.11.2018].
12. African Union to Launch 2018 as the African Anti-Corruption Year, <https://au.int/en/pressreleases/20180122/african-union-launch-2018-african-anti-corruption-year> [28.11.2019].
13. Towards a Peaceful, Prosperous & Integrated Africa, <https://au.int> [30.11.2018].
14. Priority, <https://au.int/en/priority> [29.11.2018].
15. Corruption perspectives index 2017, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017#table [30.11.2019].
16. An overview of Agenda 2063, https://au.int/sites/default/files/documents/33126-doc-11_an_overview_of_agenda.pdf [30.11.2018].

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND ROLUL DRONEI ÎN ASIGURAREA SECURITĂȚII FRONTIEREI NAȚIONALE

Anatol BUZEV

Republica Moldova, Chișinău, Poliția de Frontieră a Republicii Moldova, Inspectoratul General, Direcția Generală Control al Frontierei, Direcția Supraveghere a Frontierei
Ofițer principal

Svetlana CEBOTARI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale,
Doctor habilitat, conferențiar universitar

The technical and scientific progress has led to the development of new and advanced remote-controlled aircraft. In this context, drones are as well recent elaboration. Currently, drones can be operated to ensure security, including for the purpose of national border security. The present article aims to underline the role of the drones in ensuring the control of the state border of the Republic of Moldova.

Introducere

În ultimile decenii, dronele (avioanele fără pilot) au fost utilizate intens, în primul rând, în domeniul militar dar și, tot mai mult, în domeniul civil. În prezent, aproape toate statele utilizează diverse tipuri de drone – cu destinație tactică, operativă sau strategică. Utilizarea dronelor în domeniul militar este deja frecventă. Ele capătă însă un rol tot mai important în domeniul civil – supravegherea granițelor, a traficului rutier, a zonelor de dezastru și calamități, a condițiilor de desfășurare a întrunirilor publice sau a întâlnirilor de nivel înalt. Dronele capătă o utilitate deosebită și în agricultură – starea culturilor, a dăunătorilor dar și pentru cadastru, pentru monitorizarea mediului, a nivelului de poluare în diverse locații, pentru stabilirea riscurilor de inundații pe cursurile de apă, pentru supravegherea transporturilor sau în cazul operațiunilor anti-teroriste. Vor apărea numeroase alte utilizări și în turism sau la evenimente de familie [4].

Dacă până acum câțiva ani termenul de dronă era folosit doar de americani și doar în context militar, în prezent el este utilizat din ce în ce mai des și în viața de zi cu zi, fiind preluat în toate limbile, printre care și limba română. Mai mult decât asta, dronele sunt într-o fază inițială, pe viitor acestea se pare că vor

fi folosite la scară largă, globală chiar, cum sunt și dispozitivele precum laptop, smartphone, smartwatch, etc. [2].

Drona sau UAV (Unmanned Aerial Vehicle) reprezintă un vehicul aerian fără pilot, sau o aeronavă fără pilot, un aparat de zbor fără pilot, aparat de zbor pilotat la distanță. Zborul dronei (UAV-ul) poate fi controlat la distanță cu ajutorul unui pilot uman aflat pe teren, sau este realizat autonom cu ajutorul unor calculatoare și programe speciale. Actualmente, termenul “dronă” este mai frecvent folosit în misiuni militare, în timp ce termenul UAV– termenul inițial adoptat – se folosește mai larg în toate aplicații.

Departamentul de Apărare al Statelor Unite definește o *Dronă* ca fiind „o aeronavă care nu transportă un operator uman și este capabilă de zbor cu sau fără control de la distanță” [3] iar conform Dicționarului explicativ român, drona este „un aparat de zbor fără pilot la bord, ghidat de la distanță” [5].

Aeronavele fără pilot există într-o gamă largă de forme și dimensiuni. Din punct de vedere al utilizabilității, dronele sunt împărțite în următoarele categorii:

Vehiculul aerian fără pilot (UAV)	
Vehicul de suprafață fără pilot (USV)	

Vehicul subacvatic fără pilot (UUV)	
Vehicul terestru fără pilot (UGV)	
Pseudo sateliți de înaltă altitudine (HAPS)	

Cele mai populare și cele mai utilizate sunt vehiculele aeriene fără pilot (UAV).

Indiferent de utilizarea lor, vehiculul aerian fără pilot funcționează cu baterii sau cu energie produsă de propriile lor celule fotovoltaice. Aceste tipuri de drone sunt echipate cu motoare electrice, câte unul pentru fiecare elice. Dronele echipate cu motoare cu combustie internă sunt mai puțin utilizate în aplicații decât dronele cu motoare electrice.

În funcție de numărul de motoare și de puterea lor, dronele pot fi clasificate în [20]:

Tricopterul este o dronă ca un elicopter, care are trei rotoare și unități de propulsie cu servomotoare

Quadcopterul este o mașină zburătoare care are patru rotoare

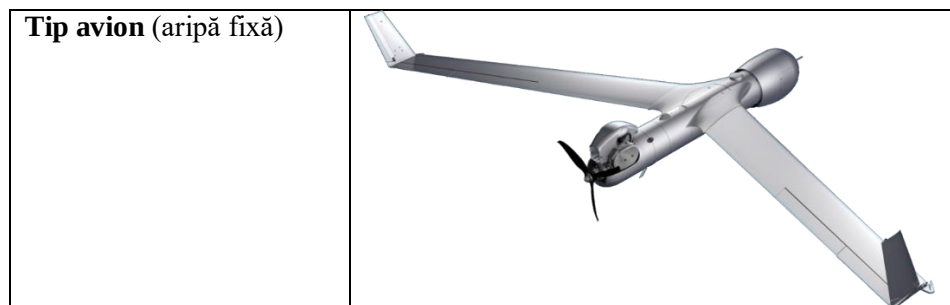

Hexacopterele sunt dispozitive de zbor cu comandă de la distanță care au șase rotoare. Hexacopterul este un tip de dronă cu tehnologie avansată caracterizată printr-o manevrabilitate bună.

Octocopterii au opt motoare și elici. Aceste drone au viteză mare de deplasare, siguranță și stabilitate ridicată și pot zbura la înălțimi extreme, chiar și în condiții meteorologice nefavorabile.

Prima dronă a fost proiectată de Nikola Tesla în 1898, la New York. În cadrul târgului științific Tesla a folosit un radiotransmițător pentru a controla de la distanță o mică ambarcațiune trimisă la apă într-o piscină, o dronă primordială [18]. Un model asemănător cu cel folosit astăzi a fost modelul AQM-34, creat în 1948 și testat pentru prima dată în 1951. Tehnologia dronelor se dezvoltă rapid. Dispozitivele motorizate devin tot mai complexe, cu funcții multiple, dar mult mai ușor de controlat. Indiferent de tipul de dronă, caracteristicile cele mai importante ale dronelor sunt, în general, următoarele:

- distanța maximă de operare;
- durata zborului;
- viteza de zbor;
- conectivitatea;
- sistemul de navigație folosit;
- tipul și numărul de senzori;
- sistemul GPS de la bord;
- frecvența de operare;
- greutatea.

De asemenea, pe lângă aceste caracteristici de performanță ale dronelor mai pot fi incluse și:

- disponibilitatea de a monta dispozitive de diferite tipuri, mărimi și greutăți (aparate foto, camere video, camere termoviziune, radare etc.);
- capacitatea de a se întoarce independent la punctul de decolare (opțiunea come-home);
- capacitatea de a rămâne într-o anumită poziție (position hold);
- capacitatea de a rămâne la o altitudine fixă (elevation hold);
- dimensiuni și forma construcției, permite de a opera în diferite spații;
- metode de transmitere a datelor: prin undă radio, prin Internet, date care vin pe PC, tablete sau smartphone-uri;
- autonomie de funcționare la care bateria poate fi încărcată de la panourile fotovoltaice;

- rezistență la șoc, astfel încât să poată funcționa indiferent de condițiile meteorologice.

În Republica Moldova, implementarea tehnologiei dronelor în diferite domenii de activitate este în continuă creștere. La nivel internațional piața dronelor este în permanentă creștere, în anul 2015 aceasta constituind 8 miliarde de dolari [14], iar în 2016 a atins cifra de 127 de miliarde [19].

Utilizarea profesională a dronelor tinde să impună noi cerințe privind cunoștințele practice și teoretice ale noilor tehnologii, de la operarea și întreținerea dronelor până la prelucrarea și utilizarea informațiilor obținute. Prin urmare, este necesar să se creeze structuri adecvate pentru dezvoltarea competențelor în utilizarea profesională a dronelor. Principalii utilizatori de drone civile sunt administrațiile publice, forțele de securitate publică cum ar fi poliție, pompieri, protecție civilă, etc., instituțiile de cercetare, profesioniștii în construcții, agricultură, jurnalism, s.a., agenții imobiliare, și, bineînțeles, persoane fizice - cel puțin deocamdată. Exemple de aplicații ale dronelor:

- pentru măsuratori meteorologici;
- inspectarea liniilor electrice, de gaz, apeducte, poduri, baraje, etc.;
- monitorizarea parcurilor naționale și ale faunei;
- pentru controlul de frontieră, de exemplu pentru combaterea migrației ilegale;
- transportarea de obiecte mici în zone critice, lovite de calamități naturale (cutremure, inundații, inzăpeziri, etc.);
- luarea de măsuratori geofizice sau geomagnetice, cartografiere;
- efectuarea de filmări sau imagini aeriene cu scop non-militar, de exemplu în jurnalism;
- filmări profesionale din diverse unghiuri;
- pentru ajutor și asistență în situații de urgență;
- monitorizarea culturilor agricole;
- prevenția și detectia construcțiilor neautorizate, incendiilor de vegetație sau a activităților infracționale [2].

Astfel, dronele devin un mecanism nu utilizat nu doar în sfera militară, dar, inclusive și în viața cotidiană.

Reglementarea juridică a utilizării dronelor

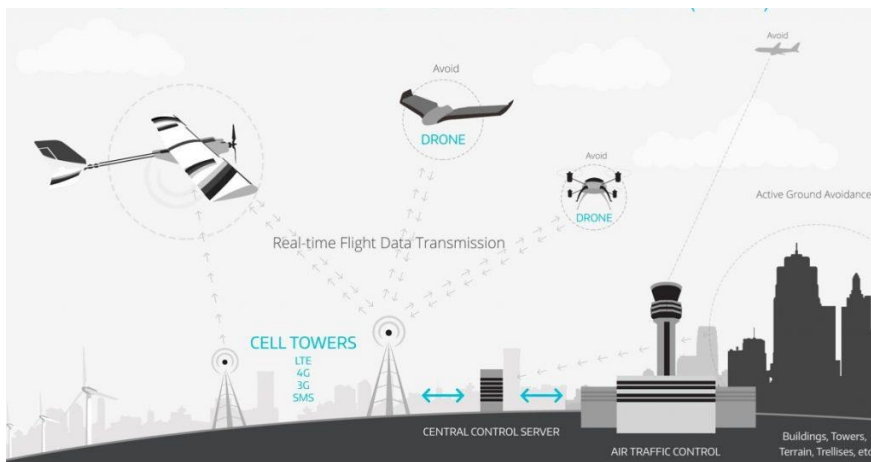
În ansamblu, cadrul juridic privind aeronavele civile motorizate fără pilot la bord sau dronele este binevenit, deoarece acestea au devenit și vor deveni în continuare tot mai accesibile pentru publicul larg, dar și mult mai performante, prin urmare cei care le pilotează ar trebui cumva constrânși să fie mai responsabili, deoarece, folosite necorespunzător, dronele pot reprezenta un pericol real la adresa persoanelor, animalelor sau a bunurilor.

Principiile esențiale asupra cărora UE își concentrează activitatea au fost exprimate în cadrul Declarației de la Riga (6 martie 2015), acestea fiind: 1) Dronele urmează a fi tratate ca modelele noi de aeronave cu norme proporționale riscului operațiunii desfășurate; 2) sunt necesare dezvoltarea tehnologiilor pentru utilizarea în siguranță a acestora și integrarea în spațiul aerian; 3) operatorul este total responsabil de operare și consecințe; 4) este necesară acceptarea publicului pentru utilizarea lor [17].

Totodată, prin Declarația de la Helsinki din 22 noiembrie 2017, se introduce noțiunea de U-Space (clasă a spațiului aerian destinată utilizării aparatelor de zbor fără pilot) și atrage atenția asupra obligațiilor statelor de a asigura dreptul la siguranța și viața privată a omului, precum și protecția mediului înconjurător [17].

În ceea ce privește viitorul dronelor, potrivit comisiei pentru reglementarea traficului aerian, Uniunea Europeană vrea să adopte o legislație pentru reglementarea transportului aerian cu drone, astfel până la finele anului 2019 se dorește a se stabili reguli clare de utilizare a dronelor, la care se vor alinia statele-membre, iar proprietarii de drone vor fi nevoiți să le respecte. Practic, Uniunea Europeană vrea să creeze un sistem de management al traficului aerian cu drone și vehicule fără pilot.

Fig. Modelul U-Space.

Sursa: <https://rgsdron.es/u-space-1917/>

La nivel național cadrul normativ de utilizare a aparatelor de zbor fără pilot cuprinde:

- a) Legea nr.143 din 21.06.2012 privind controlul spațiului aerian;

b) Ordinul Autorității Aeronautice Civile nr.10/GEN din 04.05.2016 cu privire la stabilirea zonelor de interdicție a aparatelor de zbor fără pilot pe teritoriul Republicii Moldova.

Având în vedere faptul că Ordinul AAC nr.10/GEN face parte din categoria actelor normative instituționale, acesta nu poate produce efecte juridice asupra altor autorități publice (MAI, Ministerul Apărării, SIS etc.), care ar putea fi implicate în curmarea fenomenului de utilizare abuzivă a aparatelor de zbor fără pilot. Din acest motiv, în luna iulie 2017 AAC a elaborat un proiect de Regulament, care a fost transmis pentru avizare experților tehnici din cadrul EASA. Conform opiniei exprimate de către experți, proiectul nu corespunde în totalitate concepției abordate de către instituțiile europene și respectiv urmează să aibă loc consultări suplimentare referitor la conținutul proiectului respectiv.

La data de 04.06.2018, în Republica Moldova a fost lansat proiectul eDrone, având ca scop definirea unui mediu de învățare pentru a oferi mai multe oportunități de acces la noi competențe legate de utilizarea tehnologiilor de tip drone în activitățile profesionale. Obiectivul principal al proiectului eDrone este de a oferi instituțiilor de învățământ superior din țările partenere instrumente eficiente pentru a înființa birouri pentru educația pentru formatori (OED), pentru transferul cunoștințelor profesioniștilor din fiecare țară parteneră în timpul formării profesionale și educaționale VET [19].

DRONA - noua tehnologie de asigurare a securității frontierei de stat

“Tehnologia este pentru politică ceea ce vremea este pentru sport: Nu o putem chiar controla, dar cu siguranță trebuie să trăim cu ea” [10]. Aparatele de zbor fără pilot la bord prezintă beneficii pentru toate sectoarele de activitate. Impactul pe care l-ar putea avea în acestea ar reprezenta un feedback important pentru adoptarea și utilizarea lor în scopul securității naționale. Domeniile principale ale securității naționale de aplicarea aparatelor de zbor fără pilot sunt:

Poliția - pentru monitorizarea traficului la mulțimilor predispuse la violență supraveghere în timpul întâlnirilor internaționale control și verificare urmărirea și arestarea infractorilor, patrularea străzilor etc.

Unitățile de intervenție și salvare - stabilirea și evaluarea unor dezastre, calamități naturale, misiuni de căutare și salvare.

Armata - instruire și aplicații militare, recunoaștere și cercetarea terenului, acțiuni contra inamicului.

Serviciile de informații și securitate - misiunile de spionaj și contraspiionaj, de combatere și prevenire a terorismului.

Autoritățile de frontieră - supravegherea și monitorizarea frontierei.

Din punct de vedere al securizării frontierei Republicii Moldova, aparatele de zbor fără pilot reprezintă principalele domenii de dezvoltare și consolidare a controlului frontierei de stat [11].

Sistemul de control al frontierei reprezintă totalitatea activităților de coordonare și efectuare a supravegherii frontierei, pe întreg teritoriul Republicii Moldova, și a controlului trecerii frontierei, a activităților de schimb de informații, de cooperare în domeniul combaterii criminalității organizate trans-frontaliere, de analiză și constatare a amenințărilor și riscurilor [13].

Potrivit Strategiei Naționale de Management Integrat al Frontierei de Stat pentru perioada 2018-2023, dezvoltarea capacităților de supraveghere a frontierei de stat, implementarea noilor tehnologii de supraveghere, a sistemelor de tehnologii informaționale și integrarea acestora la nivel național, reprezintă un obiectiv primordial al Poliției de Frontieră, care și propune achiziționarea aparatelor de zbor fără pilot pînă la finele 2019 [11]. Nemijlocit la frontiera de stat dronele pot fi utilizate pentru:

- securizarea sectoarelor frontierei de stat în raza de "zonă neagră" a sistemelor fixe de supraveghere, în scopul asigurării continuității supravegherii frontierei de stat;

- aparatele de zbor fără pilot reprezintă soluția perfectă pentru Poliția de Frontieră în contextul verificărilor unei zone împădurite, cu observare limitată și pe sectoare inaccesibile, îndepărtate, cu vegetație abundentă;

- supravegherea sectoarelor adiacente punctelor de trecere a frontierei - patrularea prin intermediul aparatelor de zbor fără pilot în proximitatea punctelor de trecere a frontierei și pe sectoarele adiacente acestuia, în scopul depistării și prevenirii tentativelor de trecere ilegală a frontierei de stat de către persoane și bunuri materiale, manifestate prin eschivarea acestora de la controlul documentelor de călătorie și ocolirea punctelor de trecere a frontierei, transportarea mărfurilor etc.

- supravegherea sectoarelor îndepărtate va permite manevrarea forțelor și mijloacelor pe alte segmente de frontieră, consolidarea capacității de reacție a subdiviziunilor și devansarea în acțiuni a făptuitorilor;

- blocarea, acoperirea unor sectoare în timpul desfășurării acțiunilor tactice privind căutarea de frontieră, din considerentul insuficienței de personal și în scopul concentrării forțelor și mijloacelor pe direcțiile de risc, aparatele de zbor fără pilot pot fi folosite pentru acoperirea suprafeței restante a sectorului.

- traversarea ilegală a frontierei de stat de către aparatele de zbor fără pilot, pentru urmărirea paralelă a acestora, în scopul identificării locurilor de decolare / aterizare, în scopul identificării complicilor, identificării și urmăririi mijloacelor de transport implicate în activitățile ilegale, efectuarea înregistrărilor video / foto a acțiunilor făptuitorilor, pentru documentarea ulterioară a acestora, coordonarea elementelor de acțiune a Poliției de Frontieră;

- în timpul patrulărilor comune la frontiera de stat a Republicii Moldova.

Este de menționat faptul că, Poliția de Frontieră are experiența necesară pentru utilizarea avioanelor ghidate de la sol, urmare a implicării angajaților

acesteia în diferite aplicații tactice cu utilizarea AGS, inclusiv, participând în cadrul unor vizite de studiu în străinătate, organizată în scopul preluării bunelor practici privind utilizarea dronelor în controlul frontierei de stat.

Astfel, la data de 24 martie 2015, Poliția de Frontieră a planificat și desfășurat un exercițiu tactic complex, cu forțe și mijloace în teren. Evenimentul a avut loc în prezența ministrului de Interne Oleg Balan, partenerilor de dezvoltare ai Poliției de Frontieră - reprezentanților Ambasadei SUA în Moldova, EUBAM și Delegației UE în Republica Moldova, precum și jurnaliștilor. Exercițiul a fost organizat în scopul testării capacităților de reacție a polițiștilor de frontieră în diferite situații, aplicațiile desfășurându-se în mai multe zone ale raionului Ungheni [15]. De asemenea, merită să fie menționat și exercițiu operativ-tactic „CARPF-2015”, din 10 decembrie 2015, prin care Poliția de Frontieră a testat capacitatea de reacție a instituției, în contextul crizei refugiaților și imigranților din Europa [16]. În contextul familiarizării cu conceptul de supraveghere aeriană a frontierei, delegația Poliției de Frontieră a efectuat, o vizită de studiu la Departamentul de poliție și securitate a frontierei al Republicii Estonia. Vizita a fost organizată cu suportul UE, prin instrumentul financiar TAIEX [9].

Nu mai puțin importante sunt și exercițiile antiteroriste comune „Strong Border 2017”, efectuate în perioada 15-25 mai 2017, de către serviciile de securitate ale Republicii Moldova și Ucrainei. Prima etapă a exercițiului s-a finalizat la 19 mai, fiind realizată în regiunea Odesa, cu antrenarea a circa 3.000 de militari și angajați ai organelor de drept. În timpul antrenamentelor au fost create trei grupuri antiteroriste și au fost lichidate zece dispozitive explozive. Etapa finală a exercițiului antiterorist a fost desfășurat la 24-25 mai, pe teritoriul Republicii Moldova. În cadrul exercițiilor au fost simulate mai multe situații cu tentă teroristă la frontieră, testate mecanismele de înștiințare și reacție, precum și verificată vigilența populației. În acțiunile de pe teritoriul Republicii Moldova au fost antrenate toate autoritățile competente în domeniul combaterii terorismului [1]. În contextul testării dronelor, pot fi menționate aplicațiile tactice BUCOVINA-2018 organizate la nivel regional, cu implicarea serviciilor de securitate ale Republicii Moldova și Ucrainei care au avut loc în perioada 2-8 iunie 2018. De asemenea, scopul acestor exerciții a fost testarea, evaluarea și îmbunătățirea procedurilor și mecanismelor de interacțiune și interoperabilitate dintre autorități, în situații de criză teroristă [7].

Având în vedere provocările și amenințările asimetrice ale secolului XXI, tehnologia fără pilot vine ca o soluție similară care să le combată. Această tehnologie permite proiectarea puterii fără riscurile asociate cu pierderile de viață umană din rândurile proprii și fără riscurile politice și mediatice.

Bibliografie

1. Andriescu V. UE vrea certificat de inmatriculare pentru drone și legi clare. <https://start-up.ro/ue-vrea-certificat-de-inmatriculare-pentru-drone-si-legi-clare/>
2. Ce sunt dronele si care sunt intrebuintarile lor? <https://www.adibaru.ro/2015/08/ce-sunt-dronele-si-unde-sunt-intrebuintate.html>
3. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, Joint Publication 1-02, 2014, p.276
4. Despre drone si utilizarea lor. <https://adriannastase.ro/2015/06/29/despre-drone-si-utilizarea-lor/>
5. Dicționar Explicativ Român. <http://dexonline.ro/definitie/dron%C4%83>.
6. Drones Helsinki Declaration. Helsinki - 22 November 2017. <https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/2017-drones-declaration-helsinki.pdf>
7. Exercițiul antiterorist „Strong Border 2017”. <https://sis.md/ro/comunicare/noutati/exercitiul-antiterorist-strong-border-2017>
8. Exerciții antitero la Chișinău cu practicarea polițiștilor internaționali. <https://stiri.md/article/social/exercitii-antitero-desfasurate-de-serviciile-speciale-din-ucraina-romania-si-r-moldova>
9. Familiarizarea cu practica estoniană în utilizarea dronelor la supravegherea frontierei. <http://border.gov.md/index.php/ro/3301-familiarizarea-cu-practica-estoniana-in-utilizarea-dronelor-la-supravegherea-frontierei>
10. Goure D., Barry T., Cortright D., Wittes B., Kuznicki J. How Drones Are Changing Warfare, Cato Institute, 2012.
11. Hotărîrea Guvernului nr.1101 din 14.11.2018 privind aprobarea Strategiei naționale de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023, Publicat în Monitorul Oficial la 07.12.2018, Nr.448-460
12. Legea nr. 215 din 04.11.2011 cu privire la frontiera de stat, Publicat în Monitorul Oficial la 20.04.2012, Nr.76-80
13. Mogg T. Cum inregistrezi și utilizezi o dronă în România? Cadrul legal și propuneri de îmbunătățire. <https://decalex.ro/subiecte-populare-trenduri/cum-inregistrezi-si-utilizezi-o-drona-in-romania-cadrul-legal-si-propuneri-de-imbunatatire/>
14. Planul de acțiuni 2018-2020 privind implementarea Strategiei naționale de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018–2023
15. Polițiștii de frontieră își sporesc capacitățile de reacție. <http://border.gov.md/index.php/ro/2183-politistii-de-frontiera-isi-spoiesc-capacitatile-de-reactie>

16. Poliția de Frontieră și-a autoevaluat capacitățile de gestionare a fluxurilor migraționale <http://border.gov.md/index.php/ro/2718-politia-de-frontiera-si-a-autoevaluat-capacitatile-de-gestionare-a-fluxurilor-migrationale>
17. Riga Declaration on Remotely Piloted Aircraft (drones) "Framing the Future of Aviation". Riga - 6 March 2015.
<https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/modes/air/news/doc/2015-03-06-drones/2015-03-06-riga-declaration-drones.pdf>
18. Tesla N. Despre drona creată în urmă cu un secol: Vezi primul dispozitiv dintr-o rasă de roboți cu minte proprie.
https://adevarul.ro/tech/stiinta/drona-nikola-tesla-roboti-1_52dce172c7b855ff56a22281/index.html
19. http://www.edrone.unisannio.it/images/ProjectDescription/Project_Description_for_Dissemination.pdf
20. <http://www.drone-profesionale.ro/drone-uav.html>

17.02.2019

REPUBLICA MOLDOVA – ONU: COLABORARE ÎN INTERES NAȚIONAL

Gheorghe CĂLDARE

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale

Doctor în istorie, conferențiar universitar

The present article is dedicated to the cooperation of Moldova with one of the international organizations of great influence of the world, namely the United Nations. There are reviewed briefly the main activities of the United Nations in the democratization of Moldovan society, such as human rights, promoting democracy, economic, social and cultural development, complying international law. It is also considered the cooperation with the Moldovan authorities with the UN structures based in Moldova. The end of the article contains necessary conclusions and certain recommendations are formulated.

Schimbările cardinale în sfera politică și social-economică după cel de-al doilea război mondial, au fost cauzate în mare măsură, de accelerarea dezvoltării tehnico-științifice, care a dat naștere necesității obiective de a unifica eforturile tuturor statelor pentru soluționarea problemelor globale. Datorită numărului în creștere a statelor, interconexiunii dintre problemele economice, politice și tehnice, contactelor din ce în ce mai frecvente dintre entitățile politice, s-a modificat considerabil structura societății internaționale. Toate acestea au condus, de asemenea, la schimbarea configurației diplomației așa cum existase timp de secole, și anume la apariția diplomației prin organizații internaționale. În prezent, organizațiile internaționale constituie o importantă componentă a relațiilor mondiale, fiind chemate să contribuie la dezvoltarea colaborării dintre state, la asigurarea păcii și securității în lume. Instituția organizațiilor internaționale a apărut în stadiul de maturizare a societăților, fiind o necesitate a vieții internaționale. Acest element, venit să întregască ansamblul mecanismelor prin care se realizează relațiile dintre state, decurge din principiul de solidaritate și cooperare între subiectele dreptului internațional.

Organizația Națiunilor Unite este în prezent cea mai importantă organizație internațională cu caracter universal (numără 193 de state). Fondată după cel de-al doilea război mondial OMU are misiunea de a asigura pacea și securitatea mondială, respectarea drepturilor omului, cooperarea reciproc avantajoasă între state și respectarea dreptului internațional.

În articolul 1 al Cartei ONU se menționează că organizația a fost creată pentru “menținerea păcii și securității internaționale și, în acest scop, să ia

măsurî colective eficiente pentru prevenirea și eradicarea amenințărilor la adresa păcii și să faciliteze prin mijloace pașnice, în conformitate cu principiile justiției și dreptului internațional, negocierile sau reglementarea pașnică a disputelor internaționale sau a situațiilor care ar putea duce la o încălcare a păcii”.

Obiectivele ONU:

I. Să mențină pacea și securitatea internațională și în acest scop: să ia măsuri colective eficiente pentru a preveni și a îndepărta amenințările la adresa păcii și pentru a suprima actele de agresiune și încălcare a păcii;

II. Să promoveze relații amicale între națiuni pe baza respectării principiului drepturilor egale și autodeterminării popoarelor și să ia măsurile necesare întăririi păcii universale;

III. Să promoveze cooperarea internațională în rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural și umanitar și în încurajarea respectului pentru drepturile omului, indiferent de rasă, sex, limbă sau religie;

IV. Să fie un centru pentru armonizarea tuturor acțiunilor întreprinse de națiuni în vederea atingerii acestor scopuri comune [1, p.248].

Între diplomația multilaterală și cea bilaterală există o serie de diferențe. Prima diferență se referă la baza de cunoștințe și informații care sunt necesare pentru un anumit tip de diplomație. În diplomația tradițională diplomatul care reprezintă țara sa în capitala unui stat trebuie să cunoască detaliat interesele naționale ale ambelor părți. El trebuie să știe în ce caz aceste interese coincid și în ce caz acestea diferă. Ei trebuie să cunoască și să înțeleagă sistemul politic și cultura politică a țării de reședință, să fie familiarizat cu elita țării.

Pentru a activa cu succes în domeniul diplomației multilaterale, trebuie ținut cont de părerea majorității participanților din alte țări și organizații internaționale. Problemele discutate la ședințele organizațiilor internaționale pot fi aceleași ca și în diplomația bilaterală, dar abordarea acestora de către participanți la forurile multilaterale are o tematică internațională mai amplă. Astfel, diplomații în cadrul acestui sistem specific al relațiilor internaționale trebuie să fie capabili de a se adapta la un mediu politic și cultural mai vast, să cunoască și să țină cont de interesele naționale ale unui număr mare de țări.

O altă diferență a activității diplomatice în cadrul diplomației multilaterale față de cea tradițională constă în faptul că primul este însoțit de permanente contacte personale cu un număr mare de persoane. Prin urmare, capacitatea de a întreține relații de colaborare cu colegii din alte țări, indiferent de convingerile lor politice, de a-i convinge asupra justetei argumentelor expuse privind interesele naționale ale propriei țări, sunt elemente deosebit de prețioase pentru a activa cu succes în cadrul forurilor internaționale [2, p.128-129].

Deci, principalul rol al organizațiilor internaționale este acela de a asigura cadrul și mijloacele cooperării între state, în domenii de interes comun. Aceste

organizații se bazează pe principiul egalității și pe cel al cooperării voluntare. Ele sunt, astfel, o componentă majoră a vieții internaționale, fiind prezente în toate zonele globului și acționând în domenii foarte variate.

Organizația Națiunilor Unite este actualmente cea mai autoritară, dar și cea mai complexă organizație internațională. În termeni generali, Organizația Națiunilor Unite poate fi definită ca o organizație cu vocație universală, atît în ceea ce privește entitățile sale - state suverane - cît și domeniile în care se implică, scopul său principal fiind menținerea păcii și securității internaționale. ONU nu este o organizație supranațională, nu are competențele unui guvern mondial, ci reprezintă o organizație de state suverane, funcționînd ca un centru în care să se armonizeze eforturile națiunilor către atingerea unor scopuri și obiective comune [3, p.5].

ONU a fost creată în 1945, după cel de-al doilea război mondial, cu scopul de a asigura pacea și securitatea la nivel internațional, dezvoltării relațiilor interstatuale, promovării progresului social și a drepturilor omului. Această organizație cuprinde o serie de agenții specializate și programe, agențiile fiind organizații separate, iar programele și instituțiile fiind create de Adunarea Generală pentru a activa în anumite domenii.

Este bine cunoscută activitatea notabilă a ONU în problemele vitale și de menținere a păcii, care ar putea fi exemplificată prin procesul decolonizării și sprijinul acordat statelor în curs de dezvoltare prin intermediul programelor de asistență, cum a devenit ulterior și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Primul proces menționat a transformat radical harta lumii, dînd naștere noilor state, care au reușit să obțină și să-și proclame independența cu ajutorul ONU. În ceea ce privește al doilea aspect, adică asistența oferită statelor tinere, ea este mai considerabilă, deoarece nu este suficient a oferi doar independență unui stat care a fost legat totalmente de metropolă, ci este mult mai important de a-l ajuta să-și păstreze și consolideze această libertate.

Republica Moldova, urmare a solicitării cuprinsă în actul de independență și al dreptului său fundamental de a face parte din comunitatea internațională, la scurt timp de la adoptarea Declarației de Independență, a devenit, la 2 martie 1992 membru ONU, beneficiind astfel de un cadru internațional propice pentru consolidarea suveranității și integrității sale, al afirmării și întăririi statalității. Ca stat membru al ONU, Republica Moldova a ales să meargă alături de celelalte state pe calea armonizării eforturilor națiunilor către atingerea scopurilor comune de asigurare a păcii și securității și de realizare a cooperării internaționale în domeniile economic, social, cultural, umanitar și respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți cetățenii. Țara noastră, de asemenea, s-a angajat să susțină eforturile programelor de asistență, în abordarea și soluționarea problemelor stringente cu care se confruntă lumea, contribuind la afirmarea sa pe arena internațională și la consolidarea

independenței și suveranității proprii. Însă acest eveniment a coincis cu declanșarea conflictului armat de pe Nistru, astfel încât aderarea noastră la ONU în calitate de stat independent și suveran a însemnat de fapt recunoașterea integrității teritoriale a Republicii Moldova, în limitele hotarelor existente, și luarea ei sub ocrotirea organismelor internaționale.

Aderarea Republicii Moldova la ONU, în 1992, a fost un eveniment epocal pentru istoria țării noastre. Acest fapt poate fi plasat pe locul al doilea, după declararea independenței Republicii Moldova, pe scara de importanță a evenimentelor prin care a trecut statul nostru. Momentul de admitere a Republicii Moldova în cadrul ONU a declanșat procesul masiv de recunoaștere politică a statalității Republicii Moldova. Dacă până la momentul acceptării în cadrul ONU, Republica Moldova fusese recunoscută pe linie bilaterală de un număr restrâns de state, în scurt timp Moldova a stabilit relații diplomatice cu majoritatea statelor lumii.

O altă consecință importantă a aditerii Republicii Moldova la ONU a însemnat obținerea automată a statutului de membru în cadrul unei serii de agenții specializate ale ONU. Acest fapt a permis țării noastre să participe la dezbaterile internaționale a unor probleme de importanță majoră pentru a obține asistență economică în vederea reformării economiei, dar și a societății noastre.

Fiind cel mai important forum de dezbatere a problemelor globale, precum și având un mandat universal, ONU reprezintă fundamentul politicii externe a Republicii Moldova. Din această perspectivă, Republica Moldova acordă o importanță deosebită rolului pe care ONU îl joacă în domenii precum menținerea păcii și securității internaționale, promovarea democrației și a drepturilor omului, dezvoltarea economică și socială, respectarea principiului dreptului internațional.

În Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova, aprobat la 20 ianuarie 2016, se indică despre necesitatea consolidării relațiilor și participarea consecventă în activitatea organizațiilor internaționale, în particular ONU, pentru promovarea intereselor și priorităților naționale, îmbunătățirea imaginii și sporirea credibilității Republicii Moldova în cadrul acestora și pe arena internațională, precum și asigurarea sprijinului necesar în realizarea obiectivelor strategice de modernizare și integrare europeană a țării [4]. Deci, Republica Moldova și-a fixat ca obiectiv cooperarea cu organizațiile internaționale, în general, și cu ONU, în special, deoarece aceasta este importantă pentru Republica Moldova, având implicații în majoritatea domeniilor strategice de interes național. Astfel, activitatea Republicii Moldova la cadrul ONU oferă posibilitatea de a dezvolta relațiile multilaterale și cele bilaterale, consolidându-și locul și rolul său în aceste prestigios for international.

Un pol important în promovarea intereselor și priorităților naționale în cadrul ONU îl au misiunile țării noastre acreditate pe lângă Organizație și

oficiile sale la New York, Geneva, Viena, Paris și Roma, unde își au sediul mai multe agenții, fonduri și programe care sunt specializate în derularea unor activități importante pentru realizarea obiectivelor fixate în documentele statutare ale ONU. De aceea, imediat după aderarea Republicii Moldova la familia ONU, circa 20 dintre acestea și-au deschis reprezentanțele lor în țara noastră, pentru a promova activități de susținere a democrației, buneii guvernări, prosperității, drepturile omului și edificării unui stat modern și european. Printre acestea se numără Programul ONU pentru Dezvoltare (UNDP), Fondul ONU pentru Copii (UNICEF), Fondul ONU pentru Populație (UNFPA), Organizația Mondială a Sănătății (WHO), Organizația pentru Alimentație și Agricultură (FAO), Banca Mondială (BM), Fondul Monetar Internațional (FMI) etc.

După aderare, Republica Moldova a devenit membru și participă activ la diferite organisme specializate ale organizației, cum ar fi Comitetul special pentru Operațiuni de Menținere a Păcii (încetând cu anul 2000), în Consiliul Economic și Social participă la o serie de comisii (printre care Comisia pentru Dezvoltare Socială), Comitetul pentru Programe și Coordonare, Comitetul de Administrare pentru mediul înconjurător etc. De asemenea, delegațiile Republicii Moldova participă la numeroase conferințe și congrese organizate de către ONU, printre care: Conferința mondială pentru Mediul Înconjurător, Conferința mondială pentru Drepturile Omului, Conferința mondială pentru Populație și Dezvoltare, Conferința mondială asupra condiției femeii, și altele. Totodată, Republica Moldova a devenit parte la peste 280 de acorduri internaționale și convenții ale ONU și s-a asociat la peste 1.000 de discursuri, poziții și explicații de vot comune ale ONU, printre care: Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966, Convenția asupra drepturilor femeii din 1952, Convenția asupra abolirii muncii forțate din 1957, Convenția Internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din 1965 etc. [1, p.253-255].

O activitate destul de amplă desfășoară și reprezentanța permanentă a Republicii Moldova la Geneva, unde sunt dislocate un șir de oficii importante ale Națiunilor Unite: Consiliul ONU pentru Drepturile Omului, Oficiul ONU pentru Dezarmare, Înaltul Comisariat al ONU pentru Refugiați, Organizația Internațională pentru Migrație, Organizația Internațională a Muncii, Organizația Internațională a Sănătății și altele. De-a lungul anilor, Republica Moldova a sprijinit constant diverse inițiative ale ONU în domeniul păcii, securității internaționale și dezarmării, promovând cu insistență asigurarea intereselor sale naționale. Nu mai puțin importante sunt și activitățile desfășurate de ambasadele Republicii Moldova acreditate prin cumul la agențiile ONU de la Viena (Agenția Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și Criminalității, Agenția Internațională pentru Energia Atomică, Comisia ONU pentru Interzicerea Totală a Testelor Nucleare etc.), Paris – Organizația Națiunilor

Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), și Roma – Organizația pentru Alimentație și Agricultură (FAO) și Fondul Internațional pentru Dezvoltarea Agriculturii (IFAD) [5].

Colaborarea Republicii Moldova cu ONU, în prezent este destul de amplă, pe parcursul anilor PNUD a finanțat în țara noastră peste 70 de programe de dezvoltare în cele mai diverse domenii. Astfel, în 2012 Guvernul Republicii Moldova a semnat cu Coordonatorul Rezident al ONU Planul de Acțiuni al Cadrului de Parteneriat Națiunile Unite – Republica Moldova, intitulat "Spre Unitate și Acțiune", în valoare de circa 218 milioane dolari pentru anii 2013-2017, cifră care aproape egalează suma de 280 milioane de dolari - valoarea proiectelor implementate de ONU în perioada anilor 1992-2012. Astfel, 61,9 mil. dolari urmau să fie direcționați spre reforma sectorului justiției și a drepturilor omului, 123,2 mil. dolari - spre implementarea unor programe în domeniul reducerii sărăciei și îmbunătățirii accesului la educație incluzivă, servicii calitative de sănătate și protecție socială și, respectiv, 32,2 mil. dolari - pentru proiecte ce țin de mediul înconjurător, schimbările climatice și gestionarea riscurilor dezastrelor. În acest context se va conlucra cu partenerii naționali pentru a asigura populația cu o viață mai bună și pentru a ajuta Republica Moldova să-și atingă scopurile sale în procesul de modernizare a societății [6, p.2].

Republica Moldova, în plan internațional, a desfășurat și anumite activități pentru realizarea angajamentelor asumate la admiterea sa în ONU. La acestea se referă participarea țării noastre la operațiuni de gestionare a crizelor, în baza temeiului juridic internațional, care este carta ONU. Începând cu 2003, militarii Armatei Naționale au participat nemijlocit la operațiile de menținere a păcii dirijate de către ONU: în Coasta de Fildeș - 43 de militari, în Liberia - 29, în Sudan - 13, în Sudanul de Sud - 19, în Republica Central Africană - 10, în Kosovo - 4, în Georgia - 2 (în total 119 militari moldoveni) [1, p.261].

În vederea pregătirii participării eficiente la acest gen de activități, au fost elaborate documentele doctrinare respective, în baza standartelor ONU, precum și instruirea unor subunități speciale din cadrul Ministerului Apărării pentru participarea la operațiuni internaționale de pacificare (Batalionul 22 "Căști Albastre"). În acest sens trebuie menționată participarea Republicii Moldova la operațiuni post-conflict din Irak în perioada 2003-2008 cu un efectiv total de 107 militari, constituit din ofițeri de stat major, infanteriști și genști. Tot la acest capitol poate fi trecută și participarea Forțelor Armate ale Moldovei la misiunea ONU din Afganistan, sau mai recent, alăturarea, începând cu 2014, a unui contingent de 41 de militari moldoveni din Batalionul 22 de menținere a păcii la misiunea internațională KFOR, în Kosovo. Astfel, Republica Moldova, prin participarea la operațiunile internaționale de pacificare, desfășurate sub egida ONU, devine nu doar un consumator de securitate, dar și un furnizor de

securitate, contribuind la menținerea păcii și stabilității în diferite regiuni ale lumii [7, p.4].

Una din cele mai complicate probleme pe care le-a moștenit Republica Moldova din perioada sovietică este conflictul transnistrean. Convenția moldo-rusă din 21 iulie 1992, deși a pus capăt confruntărilor armate de pe Nistru, nu a condus la reglementarea definitivă a conflictului. Pe parcursul anilor, autoritățile de la Chișinău au depus eforturi susținute în vederea evacuării trupelor și a armamentului rusesc din raioanele de est ale țării, dar și pentru elaborarea unui statut juridic special pentru regiunea transnistreană, cu respectarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova. Însă autoritățile de la Moscova, sub diferite motive, se eschivează de la îndeplinirea obligațiilor sale asumate la Summit-ul OSCE din 1999 de la Istanbul, care prevedea încheierea acestui proces către sfârșitul anului 2002. În situația creată, Republica Moldova a decis să apeleze la ONU, pentru ca acest for internațional prestigios să sprijine țara noastră în problemă dată, fapt ce va contribui substanțial la reglementarea definitivă a conflictului.

Această inițiativă a fost formulată în mod expres de prim-ministrul Republicii Moldova, P.Filip, în discursul rostit de la tribuna Adunării Generale a ONU, la 22 septembrie 2017. Adunarea Generală a ONU a votat, la 22 iunie 2018, proiectul de rezoluție propus de Republica Moldova privind retragerea trupelor ruse de pe teritoriul țării noastre. Documentul înaintat de Republica Moldova a avut drept susținători Canada, Republica Cehă, Georgia, Estonia, Lituania, Letonia, Polonia, România, Marea Britanie și Ucraina, a fost votat de 64 de state, pe când "contra" s-au expus doar 15 state. Prezentînd proiectul rezoluției de la tribuna ONU, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene, T.Ulianovschi, a menționat că acesta nu trebuie calificat drept un gest neprietenesc față de altă țară, deoarece prezența continuă a trupelor rusești și a armamentului pe teritoriul Republicii Moldova fără acordul său nu este doar incompatibilă cu independența, suveranitatea, integritatea teritorială și neutralitatea sa permanentă, ci și cu dreptul internațional și cu prevederile Cartei ONU [8].

Prim-ministrul Republicii Moldova P.Filip, participând la lucrările acestui prestigios for internațional, a menționat că prin adoptarea acestei rezoluții, Adunarea Generală a ONU a declarat, fără ocolișuri, incompatibilitatea cu normele de drept internațional și cu Carta ONU a condiționalității politice care stă la baza refuzului continuu al Federației Ruse de a-și retrage forțele militare și armamentul de pe teritoriul Republicii Moldova. Adunarea Generală a mai declarat, fără echivocuri, că neconformarea Federației Ruse cu normele de drept internațional și cu Carta ONU a condus la violarea fățișă a suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova și, în consecință, ea trebuie să-și retragă necondiționat, complet și fără întârziere

armamentul și forțele sale militare. Rezoluția a reprezentat un prim și important document de referință al ONU menit să consolideze sprijinul organizației pentru suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova [9]. Astfel, Organizația Națiunilor Unite, prin adoptarea acestei rezoluții, sprijină țara noastră în consolidarea integrității sale teritoriale.

După cum am constatat, Republica Moldova acordă o importanță aparte colaborării cu ONU, deoarece această organizație cu caracter universal joacă un rol deosebit de important în menținerea păcii și securității internaționale, promovarea democrației și a drepturilor omului, dezvoltarea economică și socială, respectarea principiilor dreptului internațional etc. Totodată, pentru sporirea eficienței în colaborarea Republicii Moldova cu ONU este nevoie nu doar de diplomați cu pregătire generală, ci și de specialiști în domenii concrete, cum ar fi economiști, juriști, experți care să cunoască detaliat specificul activității agențiilor specializate ale ONU. Totodată, avînd în vedere axarea diplomației multilaterale, în principal pe negocieri, diplomații Republicii Moldova care activează în reprezentanțele permanente ale Republicii Moldova pe lângă oficiile ONU, trebuie să posede arta negocierilor.

Bibliografie

1. Cebotari S., Căldare Gh. Politica externă a Republicii Moldova. Note de curs. - Chișinău, 2018, CEP USM, 368 p.
2. Teosa V., Vasilescu Gr., Ciobu E. (Coord.) Serviciul diplomatic: teorie și practică. Suport de curs. - Chișinău, 2011, CEP USM, 390 p.
3. Carta Națiunilor Unite, semnată la San Francisco la 26 iunie 1945, în vigoare pentru Republica Moldova din 02.03.1992. // Tratatate Internaționale la care Republica Moldova este parte. - Chișinău: Moldpres, V.26, 2001.
4. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova 2016-2018. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/guvernul_republicii_moldova_-_programul_de_activitate_al_guvernului_republicii_moldova_2016-2018.pdf, (vizitat la 20.01.2016).
5. Căldare Gh., Velicico S. Republica Moldova – ONU: 20 de ani de colaborare. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Nr. 3 (LVIII), 2012, p.152-162
6. Berbeca V. Realizări și oportunități de cooperare între ONU și Republica Moldova. // Buletin de politică externă a Moldovei. Nr.63, 2013.
7. NATO - Republica Moldova: un dialog constructiv. - Chișinău, CID NATO, 2015.
8. Adunarea Generală a ONU a VOTAT proiectul de rezoluție privind retragerea trupelor ruse de pe teritoriul Republicii Moldova.

- <http://www.mfa.gov.md/comunicate-presa-md/512679/> (vizitat la 22.06.2018).
9. Discursul Premierului P.Filip, rostit în cadrul sesiunii a 73-a a ONU de la New York. <https://gov.md/ro/content/discursul-premierului-pavel-filip-rostit-cadrul-sesiunii-73-adunarii-generale-onu-de-la-new> (vizitat la 28.09.2018).

17.04.2019

IDENTIFICĂRI CONCEPTUAL-TEORETICE ALE RELAȚIEI „SECURITATE INTERNAȚIONALĂ - CRIZĂ”

Svetlana CEBOTARI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale; Academia Militară „Alexandru cel Bun”
Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar

Sergiu PLOP

Republica Moldova, Chișinău, Academia Militară „Alexandru cel Bun”
Comandant (rector), colonel

Gheorghe RUSNAC

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Biblioteca Științifică „Andrei Lupan” (Institut), Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Facultatea Relații Internaționale și Științe Socio-Umane
Doctor habilitat în istorie, profesor, academician

The presence of a high degree of instability and unpredictability conditioned by the emergence of asymmetric risks and threats, redefining the relations between the great powers and increasing the freedom of action of regional, state or non-state actors. The present events on the international arena caused changes in the security environment in: instability, diversification, modernization, uncertainty, special mobility, the high rate of change as well as current trends of influence of the geopolitical actors-power centers on the security's architecture at global and regional level.

Thus, this article subjects the analysis the correlation between the international security phenomenon and the crisis.

Key words: impact, crisis, international security, international relations, geopolitical actors

Introducere

În contextul noilor metamorfoze geopolitice, mediul actual de securitate este caracterizat prin prezența unui grad ridicat de instabilitate și imprevizibilitate condiționat de manifestarea unor riscuri și amenințări asimetrice, de redefinirea relațiilor dintre marile puteri și de creșterea libertății de acțiune a actorilor regionali, statali sau nonstatali [18, p.119]. Evenimentele de pe mapamond, desfășurate la sfârșitul secolului XX - începutul secolului XXI au provocat modificări profunde, atât pozitive, cât și negative în toate

domeniile existenței sociale, inclusiv și în mediul de securitate. Aceste modificări au dus la conturarea unor caracteristici ale mediului de securitate, în care instabilitatea, diversificarea, modernizarea, incertitudinea, mobilitatea deosebită, rata mare a schimbărilor cât și tendințele actuale de impunere a influenței din partea actorilor geopolitici - centre de putere pot determina schimbarea arhitecturii securității la nivel global și regional, cât și pot determina trecerea la proiectarea unor noi structuri a sistemului raporturilor internaționale.

Astfel, **la nivel global**, schimbările care au avut loc în plan mondial de securitate au următoarele repere:

a) trecerea de la sistemul de securitate bazat pe bipolaritate la cel unipolar, iar mai apoi la cel multipolar;

b) a sporit posibilitatea dar și capacitatea de rezolvare a conflictelor / crizelor prin intermediul dialogului. Actorii, procedeele și caracteristicile de această natură fiind mult mai diverse și extinse, iar gama evenimentelor interne și internaționale soluționate pe calea tratativelor devine tot mai mare [11, p.10].

c) creșterea importanței actorilor nonstatali de securitate au adus în sfera de interes a securității, forțe, mijloace și procedee neconvenționale, având ca rezultat așa-zisele riscuri și amenințări asimetrice;

d) apariția statelor independente mici care nu dispun de forță economică și militară, neimportante în planul securității, dar vulnerabile în condițiile prezenței diverselor riscuri și pericole, nevoite să apeleze la protecția actorilor mai importanți sau la diferite sisteme de alianțe;

e) amplificarea fenomenului de globalizare în toate domeniile existenței umane, inclusiv în cel economic și al securității, cauzează efecte și consecințe pozitive și negative, încă neidentificate complet;

f) apariția și dezvoltarea unor tehnologii avansate, cu aplicabilitate în domeniul militar schimbă esențial fizionomia acțiunilor militare, prin amplificarea deosebită a capacităților de conducere și comunicații, a celor destructive, prin schimbarea naturii și modului de afectare a capacităților adversarului.

La nivel continental, respectiv în Europa, acest proces a fost marcat de căderea zidului Berlinului și reunificarea Germaniei, implozia Uniunii Sovietice și a RSF Iugoslavia, care au dus implicit la apariția unor noi state independente [12, p.11].

Toate aceste schimbări care s-au desfășurat pe mapamond începând cu finele secolului trecut au repercursiuni directe în prezent asupra sistemului de securitate, condiționând modificarea acestuia.

Identificări conceptuale ale “securității internaționale”

Pentru o mai bună comprehensiune a corelației existente între conceptul de „securitate” și „criză”, apare necesitatea de a scoate în reliefanță unele

abordări cu referire la aceste fenomene, argumentația fiind axată pe încercarea de a evidenția principalele caracteristici de manifestare ale acestora.

Astfel, un prim concept care trebuie să fie supus analizei este cel ce se referă la termenul de „securitate”. În literatura de specialitate s-a impus o multitudine de abordări cu referire la termenul dat. Conceptul „securitate” reprezintă un termen multidimensional, care se referă nu doar la aspectele politice și militare, ci și la cele economice, sociale, culturale, ecologice, și chiar demografice. Specialiștii au încercat să găsească o formulare clară, precisă și cuprinzătoare a conceptului de securitate, majoritatea definițiilor acceptate la nivel internațional evidențiind diferite aspecte ale securității, precum valorile naționale, durată și intensitatea amenințărilor, lipsa războiului, modul de viață acceptabil etc.

Conform definiției date în Dicționarul Explicativ al limbii române, securitatea reprezintă starea de a fi la adăpost de orice pericol. De asemenea, conform definiției, securitatea reprezintă sentimentul de încredere și liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol [6, p.969]. Una dintre definițiile securității este cea înaintată de către J.Balazj conform căreia securitatea internațională este determinată în fond de securitatea internă și externă a diferitelor sisteme sociale, de măsura în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanțele externe.

O nouă definiție cu referire la conceptul de „securitate” este introdusă în circuitul științific în anul 1952 de către A.Wolfers, potrivit căreia „securitatea măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar în sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate” [22].

O încadrare a preocupărilor Studiilor de Securitate în aria relațiilor militare internaționale este efectuată în 1988 de către J.Nye și S.Lynn-Jones conform cărora acestea sunt probleme generale (cauzile războiului și ale alianțelor, orientările politice, prezența ameninșărilor militare sau de altă natură, cu care se confruntă anumite țări). Domeniul include cercetarea teoretică fundamentală asupra cauzelor conflictului și războiului în sistemul internațional, dinamica și rezultatele conflictului, natura și perceperea ameninșărilor, precum și eforturile de a ameliora și rezolva conflictele cauzate de asemenea ameninșări [14, p.17].

În literatura de specialitate termenul de pace și securitate sunt folosiți de multe ori într-o manieră puțin diferențiată. Astfel, în textul Cartei Națiunilor Unite, ambii termeni sunt tratați împreună. Cu toate acestea sensurile acestora diferă. Starea de pace desemnează lipsa unui conflict armat, pe când securitatea se referă la lipsa amenințărilor [14, p.180]. Securitatea devine o preocupare a tuturor statelor, iar tensiunile sunt un fenomen universal al vieții sociale care apar atât în sfera afacerilor interne, cât și în sfera afacerilor externe [15, p. 470]. Astfel, securitatea este o noțiune complexă și controversată. Securitatea apare ca

trăsătură centrală a unei dispute politice atunci când actorii amenință sau utilizează forța pentru a obține ceea ce doresc unii de la alții [15, p.36]. De asemenea, securitatea este un fenomen care continuă să fie creat de intenția sau acțiunea umană. Ea include toate acele schimbări dintre oameni și agenților - state, organizații internaționale, corporații, asociații - în cadrul cărora actorii nu numai că urmăresc anumite rezultate, ci sunt dispuși să folosească violența și intimidarea coercitivă pentru a obține ceea ce doresc [13, p.37].

La nivel teoretic conceptualizarea ideii de securitate a cunoscut o profundă transformare în perioada de după 1989, când noțiunea a fost extinsă conform schimbărilor existente pe arena internațională. Noțiunea de securitate nu poate fi analizată fără a lua în considerare schimbările de perspectivă și apariția unor idei noi în disciplina relațiilor internaționale și în practica acestora. Securitatea este condiția sau starea în care o entitate este sigură de supravegherea sa. Securitatea poate fi definită ca studiul amenințărilor, utilizării și controlului forței militare. În înțelesul fundamental al termenului de „securitate” aceasta desemnează o stare în care un stat nu se confruntă cu amenințări (sau nu le percepe). Astfel, noțiunea de securitate a fost extinsă la nivel sistemic, aceasta indicând prezența unei situații neconflictuale între state, în special între marile puteri [14, p.183].

Adepții lărgirii sferei de definire a securității sunt reprezentanții Școlii de la Copenhaga: B.Buzan, O.Waever și J. de Wilde. Aceștia definesc securitatea în funcție de perceperea amenințării la adresa existenței unui obiect de referință. Acesta poate face parte dintr-o mulțime care include actori nonstatali, principii abstracte și chiar natura. Sursa amenințării poate fi identificată în statele agresive, tendințele sociale negative sau diversitatea culturală. În concepția Școlii de la Copenhaga, amenințările se pot manifesta în diferite domenii: politic, militar, economic, demografic, cultural, ecologic etc.

Astfel, problema securității devine aria de cercetare pentru B.Buzan care observă ambiguitatea termenului de securitate. În opinia sa securitatea poate fi localizată la nivel individual, statal și sistemic și identifică atât un motiv de comportament, cât și o posibilă condiție universală. Odată extins în acest cadru mai larg, ambiguitatea, care-i afectează utilizarea la nivel național, devine mai degrabă o calitate decât un dezavantaj. Ideea de securitate cuprinde atât dinamica conflictului, cât și armonia, sau mai exact lărgimea sferei acoperite îl face necesar când este aplicat sistemului internațional ca întreg. Potrivit lui B.Buzan, securitatea internațională este definită în funcție de trei elemente principale. Astfel, Buzan postulează mai întâi că statele trebuie să fie considerate obiecte de referință, dat fiind faptul că ele constituie cadrul ordinii și cea mai înaltă formă de guvernare. În al doilea rând, condițiile sistemice în care evoluează statele ce influențează, cât de sigur sunt / se simt acestea unele în raport cu altele, și care este gradul de implicare cu referire la asigurarea

securității internaționale. Securitatea fiecărui stat, în opinia lui Buzan, va fi o problemă care nu poate fi luată în considerare decât în raport cu ale celorlalte state. În al treilea rând, securitatea este nu doar o problemă de relaționare, ci și una care nu poate cunoaște decât rezolvări temporare. Însăși natura anarhică a mediului în care evoluează statele definește o natură competitivă a relațiilor dintre acestea [14, p.16]. Războiul Rece a privilegiat abordarea realistă a problematicii securității. Din această perspectivă, statele, obiectele de referință luate în considerație trebuie să-și asigure păstrarea valorilor cardinale, dintre care prima este supraviețuirea, iar instrumentul militar este cel chemat să îndeplinească această sarcină.

Până în prezent nu a fost publicată o metodologie de analiză a conceptului de securitate, însă definirea acestuia este un subiect important care se regăsește și în documentele oficiale ale unor organizații internaționale. În literatura de specialitate termenul de pace și securitate sunt folosiți de multe ori într-o manieră puțin diferențiată. Astfel, în textul Cartei Națiunilor Unite, ambii termeni sunt tratați împreună. Cu toate acestea sensurile acestora diferă. Starea de pace desemnează lipsa unui conflict armat, pe când securitatea se referă la lipsa amenințărilor [14, p.180]. Securitatea devine o preocupare a tuturor statelor, iar tensiunile sunt un fenomen universal al vieții sociale care apar atât în sfera afacerilor interne, cât și în sfera afacerilor externe [15, p.470]. Astfel, securitatea este o noțiune complexă și controversată. Securitatea apare ca trăsătură centrală a unei dispute politice atunci când actorii amenință sau utilizează forța pentru a obține ceea ce doresc unii de la alții [15, p.36]. De asemenea, securitatea este un fenomen care continuă să fie creat de intenția sau acțiunea umană. Ea include toate acele schimbări dintre oameni și agenții lor - state, organizații internaționale, corporații, asociații - în cadrul cărora actorii nu numai că urmăresc anumite rezultate, ci sunt dispuși să folosească violența și intimidarea coercitivă pentru a obține ceea ce doresc [13, p.37].

Astfel, în conformitate cu textul Cartei Organizației Națiunilor Unite (ONU) [5], în special conform prevederilor art.2 al Capitolului I, toți membrii trebuie să își rezolve disputele internaționale prin mijloace pașnice, într-o manieră în care pacea, securitatea și justiția internaționale nu sunt puse în pericol. Toți membrii trebuie să se abțină, în relațiile lor internaționale, de la amenințarea cu forța sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui stat sau în orice altă manieră care contravine scopurilor ONU. Nimic din prezenta Cartă nu trebuie să autorizeze ONU să intervină în probleme ce țin în esență de jurisdicția internă a oricărui stat, nici nu trebuie să inițieze asemenea pretenții de acord întemeiate pe prezenta Cartă; acest principiu nu trebuie să prejudicieze aplicarea măsurilor de impunere din Capitolul VII. De asemenea, conform prevederilor art.51 al Capitolului VII, nimic din conținutul Cartei nu trebuie să prejudicieze dreptul inalienabil la

autoapărarea individuală sau colectivă în condițiile în care un atac armat are loc împotriva unuia dintre membrii ONU, până când Consiliul de Securitate ia măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. În anul 2003, Secretarul General al ONU, K.Annan, a organizat o întâlnire cu 16 specialiști din diverse țări pentru a analiza viitoarele amenințări la adresa păcii și securității internaționale [19]. Dezbaterile au vizat și definirea conceptului de securitate. Experții ONU au propus o definiție a securității ce include două categorii de riscuri la adresa sa: de tip „hard”, precum terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele intra și interstatale și de tip „soft” cum ar fi de exemplu, sărăcia extremă, incultura, șomajul, bolile contagioase, degradarea mediului, extremismul religios, violarea drepturilor omului etc.

Delimitarea conceptuală a termenului de securitate este prezentă și în statutul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). Astfel, în conformitate cu prevederile art.2 al Statutului, Părțile vor contribui la dezvoltarea continuă a relațiilor internaționale de pace și prietenie prin consolidarea instituțiilor libere, prin facilitarea unei mai bune înțelegeri a principiilor pe baza cărora sunt fondate aceste instituții și prin promovarea condițiilor de asigurare a stabilității și bunăstării. Ele vor căuta să elimine conflictele din politicile lor economice internaționale și vor încuraja colaborarea economică bilaterală sau multilaterală”. În acest context se înscriu și prevederile art.3 conform cărora, în scopul îndeplinirii mai eficiente a obiectivelor Tratatului, Părțile, separat sau împreună, prin intermediul auto-ajutorării și al sprijinului reciproc continue, își vor menține și își vor dezvolta capacitatea individuală și cea colectivă de rezistență în fața unui atac armat. Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau în America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, sunt de acord ca, dacă are loc un asemenea atac armat, fiecare dintre ele, în exercitarea dreptului la auto-apărare individuală sau colectivă recunoscut prin Articolul 51 din Carta Națiunilor Unite, va sprijini Partea sau Părțile atacate prin efectuarea imediată, individual sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice. Orice astfel de atac armat și toate măsurile adoptate ca rezultat al acestuia vor trebui raportate imediat Consiliului de Securitate. Aceste măsuri vor înceta după ce Consiliul de Securitate va adopta măsurile necesare pentru restabilirea și menținerea păcii și securității internaționale”. De asemenea, conform art.8 fiecare Parte declară că nici una din obligațiile internaționale, aflate în vigoare la un moment dat între ea și oricare din celelalte Părți sau un al treilea stat, nu este în contradicție cu prevederile prezentului Tratat și se angajează să nu își asume nici o obligație internațională aflată în conflict cu acest Tratat [17].

Încercări de a defini conceptul de securitate au fost făcute și în cadrul summit-ului de la Istanbul, din iunie 2004, NATO. Astfel, în cadrul Summitului de la Istanbul conceptul de securitate este analizat prin prisma următoarelor obiective ale organizației: crearea unui „pod multilateral” peste Atlantic, apărarea colectivă, aplicarea indivizibilității securității aliate, contracararea amenințărilor la adresa teritoriului aliaților, oricare ar fi sursa acestora [19].

În calitate de important partener strategic al NATO, Uniunea Europeană (UE) a încercat să completeze obiectivele Tratatului de la Maastricht printr-o strategie de securitate proprie. Astfel, conform prevederilor Strategiei de Securitate Europeană, lansată la sfârșitul anului 2003, UE are ca punct de plecare premisa care susține că răspunsul la riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității europene trebuie adaptat fiecărui tip al acestora, printr-o strategie multiplă și o abordare comprehensivă. Strategia Solana, așa cum mai este denumit acest document, identifică unele amenințări și vulnerabilități care derivă din dezvoltările politice, economice, demografice, ecologice, științifice și tehnologice. Amenințările identificate de Strategie sunt: terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, statele eșuate, crima organizată etc. Printre vulnerabilitățile punctate de Strategie se numără: dependența energetică a Europei, încălzirea globală, dar și riscuri și pericole precum sărăcia. Declarația Comună pentru Integrarea Apărării Europene (2004)² întărește concepția europeană asupra securității, de asemenea, subliniază și rolul cooperării și consensului în realizarea și conservarea securității (strategia securității UE) [9].

Conceptualizarea termenului de securitate este prezentă și în statutul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Astfel, în domeniul asigurării securității, OSCE are drept obiective prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor; controlul armamentelor și dezarmarea; sporirea încrederii și a securității; cooperarea în plan economic, cultural, umanitar și ecologic, conceptualizarea unui model de securitate în zona sa de responsabilitate. Concepția de securitate a OSCE este prezentată în Carta pentru Securitate Europeană conform căreia fiecare stat participant are drept egal la securitate. De asemenea, Concepția de Securitate a OSCE, reafirmă dreptul inalienabil al fiecărui stat participant și al tuturor statelor participante la libertatea de alegere a propriilor aranjamente de securitate, incluzând tratatele de alianță, așa cum sunt emise. Conform prevederilor Concepției, fiecare stat are dreptul la neutralitate. Fiecare stat participant va respecta drepturile tuturor celorlalte în aceste privințe. Ele nu își vor întări securitatea în detrimentul securității altor state. Statele î-și vor construi relațiile în conformitate cu conceptul de securitate comună și comprehensivă, ghidat de parteneriat egal, solidaritate și transparență. Securitatea fiecărui stat participant este inseparabil legată de securitatea celorlalte state. Ne vom adresa dimensiunilor umane,

economică, politică și militară ale securității ca la un întreg.” Pentru menținerea păcii nu mai este suficientă intervenția militară a statelor-națiune puternice, ci este nevoie de o rețea de aranjamente regionale de securitate colectivă precum ONU, NATO, UE și OSCE. Problemele de securitate pe care statele și le-au propus să le rezolve au determinat creșterea numărului și volumului organismelor internaționale. În urma activității acestor organisme internaționale s-au diminuat pericolele și amenințările, însă, conflictele armate nu au fost eradicate. Principalele zone de instabilitate au fost incluse în procesele de stabilizare, dar rezultatele nu au fost întotdeauna cele prevăzute. Extinderea sistemului de apărare și securitate al NATO a fost evidentă, prin primirea de noi membrii, de asemenea și eforturile Uniunii Europene de a dezvolta un model de gestionare a dinamicii de securitate în Europa [16, p.15-16].

Abordări conceptual teoretice ale fenomenului „criză”

Evenimentele de la sfârșitul anului 1989 cu numeroasele mutații ale situației politico-strategice în centrul și estul Europei, au generat un amplu proces de redefinire a raporturilor internaționale cu implicații profunde asupra situației statelor. Procesele politice de la începutul secolului își au originea în *efectul de război rece* și în starea de haos care s-a creat după încheierea acestuia. Ne aflăm încă în derularea primelor etape post-război rece, adică în etapa de restabilire a ordinii de drept și de refacere a relațiilor internaționale ieșite din bipolaritate. Etapa reconstrucției și cea a normalizării, deși au început, sunt încă departe de ași atinge obiectivele. Lărgirea NATO și cea a UE, deși au creat premise pentru mai buna gestionare a crizelor și conflictelor specific acestor etape, nu au reușit să asigure gestionarea corespunzătoare a crizelor politico-militare, ci dimpotrivă, aceste crize au influențat și influențează încă substanțial relațiile interstatuale.

Cele mai grave crize politico-militare de la începutul secolului sunt cele generate de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite și de riposta promptă americană prin declanșarea războiului împotriva terorismului, intervenția din Afghanistan, războiul din Irak și consecințele acestuia pe termen lung. Criza din Orientul Apropiat (conflictul dintre Israel și palestinieni) nu s-a ameliorat, iar cea a Balcanilor de Vest, deși gestionată în mod corespunzător de NATO și, actualmente de UE, se continuă, la fel și cea din Transnistria, din Cecenia, din Asia Centrală și din Asia de Sud-Est. Continentul african este zguduit de conflicte militare deschise, atacurile teroriste au făcut numeroase victime la început de secol în Spania, în Turcia, în Federația Rusă, în Caucaz, în Asia de Sud-Est și în multe alte locuri de pe planetă.

În sistemul internațional modern, interesele divergente și conflictele de interese sunt la ordinea zilei în materie de intervenție și neintervenție, separatism și anti-separatism, dispute comerciale, teritoriale și de suveranitate,

probleme etnice etc., care pot duce, direct sau indirect, la declanșarea unei crize militare. În condiții normale, orice țară sau grupări politice încearcă prin mijloace politice, diplomatice și economice să soluționeze conflictele de interese dintre ele. Criza militară apare atunci când nu se găsește o soluție care să mulțumească toate părțile, când interesele divergente nu pot fi armonizate în mod eficient. Una sau ambele părți vor dori să folosească puterea militară pentru a pune capăt conflictului de interese. Cu toate acestea, utilizarea forței este limitată în acest moment și rezolvarea încă posibilă prin mijloace non-militare.

În ultimii ani, s-au înregistrat o serie de crize militare mai mult sau mai puțin grave, în special în mediul de securitate caracterizat de instabilitate. Criza militară și, mai apoi, conflictul dintre Georgia și Rusia din vara lui 2008, cea din Libia din 2011 și, mai recent, criza din 2014 din Ucraina, cât și criza din Siria sunt doar câteva exemple care demonstrează cum anumite decizii politice creează tensiuni și dispute, creează situații de criză și chiar conflict armat [3].

În literatura de specialitate există multiple definiții ale fenomenului criză, formulate de factorii de luare a deciziilor, militari sau civili, sau de cercetătorii fenomenului. Aceste prime eforturi de analiză scot în relief două aspecte notabile: criza în relațiile internaționale este un fenomen aparte, important dar care implică puțin consens asupra definiției acestei noțiuni. Acest aspect paradoxal poate fi explicat prin extrema complexitate a fenomenului precum și prin numărul mare de crize produse în secolul XX. Autorii care au studiat aceste fenomene au adoptat definiții dintre cele mai diverse.

Astfel, termenul „criză” își are etimonul în grecescul κρίσις, ceea ce semnifică schimbare, stare care contribuie la o schimbare în cazul în care mijloacele de realizare a scopurilor devin neadecvate, și care, respectiv, condiționează starea neprevăzută. În opinia lui A.B.Egorov, grecismul κρίσις provine de la verbul κρίνω, care semnifică a alege, a selecta, termen des utilizat în practica juridică antică și care desemna toate acțiunile procesului de judecată: învinuire, desfășurarea procesului de judecată, situația și starea părților implicate în proces, inclusiv și înaintarea sentinței. Cu timpul, termenului grecesc κρίσις i se atribuie și alte semnificații: începutul luptei, ceartă, competiție, inclusiv și explicare (a viselor). Astfel, la etapa inițială, termenul nu are o conotație negativă [8].

Termenul „criză” semnifică: 1. fază în evoluția unei societăți marcată de mari dificultăți (economice, politice, sociale etc.); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) care se manifestă în societate. 2. Moment critic, culminant, în evoluția care precedă vindecarea sau agravarea unei boli; declanșare bruscă a unei boli sau apariția unui acces brusc în cursul unei boli cornice [4]. Pentru o mai bună comprehensiune a acestei relații, apare necesitatea de a supune analizei fenomenul de „criză”. Criza, conform definiției

înaintate este considerată un moment de cotitură în relațiile dintre actori sau dintre actori și mediul lor înconjurător. Astfel, criza rachetelor din Cuba (Cuban missile crisis) a fost un potențial moment de cotitură în relațiile dintre SUA și URSS. Amplasarea rachetelor în Cuba amenința schimbarea echilibrului strategic global și, respectiv, echilibrul strategic local împotriva intereselor SUA.

Literatura contemporană de specialitate cu referire la analiza crizelor a cunoscut o dezvoltare în ultimul timp. Se pot distinge două orientări majore. Prima abordează subiectul din perspectiva factorului de decizie. Într-o criză internațională acută, dacă factorii de decizie greșesc, evenimentele se pot escalada rapid, scăpând de sub control și ducând la violență sau pot provoca exacerbararea violenței dacă aceasta a început. A doua abordare se referă la criză din perspectiva situațional-structurală, examinând-o ca o secvență de interacțiune a actorilor internaționali. O mare parte din modelarea formală-derivată din teoria jocurilor (game theory) a fost aplicată în mod productiv. Această abordare sensibilizează studierea crizelor la constrângerile de mediu și la oportunitățile pe care le pot avea diferite structuri ale sistemului pentru incidența și durata fenomenului [8, p.112-113].

O altă definiție cu referire la fenomenul dat este înaintată în Dicționarul politic, conform căruia criză reprezintă rezultatul trecerii de la o fază de stabilitate structurală a sistemului politic propriu unei societăți la o fază de instabilitate externă, altfel spus „când nu se mai poate continua ca înainte”. Ieșirea di criză este posibilă pe căi diverse, alegerea depinzând de abilitatea factorilor politici [21, p.64].

Începutul secolului XXI nu a modificat filosofia, fenomenologia și fizionomia crizelor politice, militare și politico-militare. De fapt, nu există crize militare în sine, ci toate crizele din domeniul militar sunt de sorginte politico-militară. Totdeauna există o situație, o conjunctură sau o decizie politică de unde își extrage substanța o disfuncționalitate de ordin militar care generează o criză în sistem. De regulă, crizele politico-militare apar atunci când sistemele sau acțiunile politice ajung în impas, când sunt epuizate toate celelalte resurse și se apelează la ultima forță care ar putea scoate politica din dificultate, forța militară. Doar că în practică este demonstrate că nu tot timpul o astfel de soluție este și cea mai bună, deși, uneori, devine singura. De regulă, criza politico-militară constituie o etapă superioară a unei crize politice interne sau internaționale. Ea marchează acel prag critic după care, adeseori, criza devine război [8, p.26-28].

Actualmente, termenul criză are multiple abordări. Ph.Moreau-Defarges definește criza drept “rupтура unui echilibru dinamic, echilibru care rezultă dintr-un raport de forțe și dintr-o confruntare de acțiuni de naturi diverse, care se exercită în conformitate cu anumite tendințe generale ale politicii statelor”.

R.Aron, analizează criza drept “perioada unui conflict între două sau mai multe state, care intervine atunci când una dintre părți a pus cealaltă parte în defensivă asupra unui punct precis sau care poate fi precizat și este nevoie de luarea unei decizii asupra răspunsului care trebuie dat acestei provocări”. Despre crizele războiului rece același autor scria: “atunci când posibilitatea războiului nu poate fi luată în calcul ... criza este acea formă de violență reținută, de confruntare nedusă până la capăt, menită să exercite o presiune asupra celuilalt pentru a-l constrânge să renunțe la interesele sale legitime și pentru a obține de la acesta concesii care nu depășesc pragul mizei și riscului războiului total”.

În funcție de fenomenul (domeniul) în care au loc, crizele, ca și conflictele pot fi: politice, economice, sociale, informaționale, culturale, financiare, etnice, religioase, militare și politico-militare [6]. O altă clasificare a crizelor este înaintată de către Gh.Nicolaescu care evidențiază trei grupe: crize de securitate, crize de interese și, respectiv, crize de conștiință [6].

Actualmente, în literatura de specialitate există o multitudine de abordări cu referire la termenul „criză”. Pentru o mai bună comprehensiune a „crizei”, apare necesitatea de a scoate în evidență principalele caracteristici ale acestui fenomen. Astfel conform opiniei specialiștilor în materie, caracteristicile crizelor sunt:

- 1) ruperea status quo-ului și încălcarea stării de balanță;
- 2) interpretarea de către participanți a crizei ca amenințare;
- 3) posibilitatea reală a unei confruntări militare;
- 4) necesitatea imediată de a lua o decizie corectă.

În sistemul internațional, criza poate fi previzibilă ca rezultatul încordării și ofensării a unuia dintre participanți. Astfel, crizele sunt considerate a fi purtătoarele unor amenințări pentru securitatea națională sau internațională și necesită decizii prompte, imediate, care au drept scop soluționarea crizelor.

Pentru actualele relații internaționale este caracteristic prezența disputelor, a crizelor și chiar a războaelor. Lipsa disputelor interstatale este un fenomen excepțional. Însuși istoria ne demonstrează că atât între persoane, cât și între state există opinii și interese diverse. Odată cu intensificarea acestor dezacorduri / dispute se pune baza crizei, care odată intensificată, poate să se transforme / poate lua forma unui război. Care este diferența dintre criză și război? Care este momentul transformării crizei în război? Ce relații există între aceste două fenomene? Atât criza, cât și războiul sunt două subcategorii a unui fenomen cu mult mai larg - disputa internațională. În cadrul acestor dispute, relațiile interstatale pot să preceurmătoarele patru caracteristici / forme:

- 1) dispute internaționale fără criză și război;
- 2) crize care nu condiționează escaladarea războiului;
- 3) crize care sunt preludiul unui război;
- 4) războiul sau conflictul armat.

În cazul în care discutăm despre disputele internaționale, având în vedere situația unei tensiuni permanente sau de o durată mai lungă, nestabilă care poate să escaladeze / izbucnească. În acest caz, statele deschis sau în mod ascuns pot să se amenințe reciproc, expunându-și intențiile prin intermediul utilizării tuturor mijloacelor și posibilităților pentru atingerea scopurilor / obiectivelor. În cazul în care amenințarea cu utilizarea puterii este doar o posibilitate, relațiile interstatale, dintre două state care au dispute, pentru o perioadă de timp rămâne cvazipacifică sau normală.

Criza, care poate fi cauza apariției unor evenimente (decizii, circumstanțe, evenimente), este determinată de relații specifice existente între state. Este determinată de prezența unor relații specifice interstatale. Pe parcursul istoriei, crize care au crescut / s-au transformat în războaie sunt puține la număr. În secolul XX majoritatea crizelor au fost soluționate pe cale pașnică sau cu utilizarea limitată a puterii. Analizând crizele din perioada 1929-2006 ne permite să subliniem faptul că:

- 1) crize care nu s-au declanșat în război - 62%
- 2) crize care s-au transformat / au condiționat declanșarea războiului - 15%
- 3) crize care au continuat pe parcursul războiului - 23%

Astfel, criza cu rezolvare favorabilă, semnifică soluționarea problemelor interstatale, cât și înlăturarea problemelor sau tensiunilor existente. Totodată se păstrează situația de criză care deseori se transformă în tensiune. Dramatică poate fi cazul în care criza se transformă în război. În secolul XX războiul a devenit continuarea crizei la fiecare al optulea caz [25, p.33-48].

Fenomenul „criză politico-militară” este aria de interes științific pentru M.V.Grigoroiu. În opinia cercetătorului, criza militară este o situație nou creată prin trecerea de la starea de pace, care implică și anumite stări tensionale (de regulă, o stare de criză în care violența nu există sau este foarte slabă), la starea conflictuală, în cadrul căreia una sau toate părțile implicate au folosit sau folosesc violența pentru impunerea prin forță a obiectivelor sau intereselor proprii, cu scopul de a-și apăra valorile fundamentale. Supunând analizei criza de natură militară, Grigoriu înaintază următorii indici care contribuie la apariția și declanșarea fenomenului: concentrarea de forțe în apropierea frontierelor naționale prin notificarea (ori nenotificarea) activităților; realizarea de alianțe militare cu scop nedeclarat sau mascat; reorganizări ale sistemului militar din unele state vecine; redислоări de comandamente ale marilor unități și unități în apropierea frontierelor; pregătiri intense ale marilor unități de aviație, concentrări în baze militare, exerciții, simulări, antrenamente într-o concepție de „învățământ” sau sub alte forme de mascare; reorientări doctrinare ca urmare a mutațiilor produse în politica militară a unora din statele vecine; nerespectarea culoarelor de zbor internaționale de către aparatele de zbor militare și civile;

dotare masivă a forțelor armate ale unor state vecine cu tehnică militară performantă și armament modern; folosirea, pe timpul aplicațiilor statelor majore, a scenariilor tactice ce vizează părți din teritoriul național; penetrarea rețelelor de comunicații militare în scopul procurării de informații și date despre starea unităților militare dintr-o anumită zonă; intensificarea acțiunilor de sustragere de armament, muniție, echipament și tehnică militară din depozitele armatei; sustrageri repetate de materiale explozive de la exploatarea miniere și geologice; apariția și proliferarea grupurilor organizate ilegal care desfășoară acțiuni de tip terorist [5].

În opinia unor cercetători, criza politico-militară presupune situația în care are loc încălcarea balanței puterii în stat sau regiune iar oponenții accelerează dezvoltarea conflictului, sperând la schimbarea spre bine a situației. Definițiile date crizelor sunt numeroase, majoritatea lor fiind destul de pertinente. Preocuparea pentru crizele politico-militare este justificată de gradul de pericolozitate pe care-l prezintă. Criza politico-militară desemnează, de regulă, situația conflictuală generată de administrarea insuficientă a unei situații critice profunde de către o putere politică, ce nu reușește să satisfacă raționalitatea socială pentru care au fost create și produc violență militară. Orice criză politico-militară decurge dintr-o situație socială critică ce exercită presiuni asupra relațiilor și acțiunilor sociale, legate de obicei de problema puterii, ceea ce conduce pentru rezolvarea problemei la violență militară. De regulă criza politico-militară constituie o etapă superioară a unei crize politice interne sau internaționale [10].

Crizele politico-militare apar în condițiile când sistemele sau acțiunile politice ajung în impas, când sunt epuizate toate celelalte resurse și se apelează la forța armată. De regulă, criza politico-militară constituie o etapă superioară a unei crize politice interne și internaționale. Desigur, crize se pot găsi în oricare alt domeniu al acțiunii umane și nu numai, dar important este să sesizăm acele domenii și acele crize care au un rol central în determinarea, configurarea și reconfigurarea fenomenului conflictualității. În funcție de spațiul pe care îl cuprind, ele pot fi: globale, continentale, zonale (regionale), în zone de falii și chiar în zone de confluență. În funcție de zona în care se desfășoară, de implicațiile politice și de entitățile angajate, crizele și conflictele pot fi: naționale (în interiorul granițelor unui stat); frontaliere (între două state care au aceeași frontieră), regionale și globale. În funcție de calitatea și caracteristicile entităților angajate, pot fi: inter-etnice; religioase; inter sau intra-civilizaționale; inter-instituționale; inter-categorii sociale; profesionale. În funcție de intensitate, crizele și conflictele pot fi: de joasă intensitate, de intensitate medie și de mare intensitate. Crizele se înscriu totdeauna pe o treaptă superioară de intensitate și pot duce la conflicte violente și chiar la războaie.

Criza politico-militară este o stare acută, de tranzit, fie către o reaşezare a ordinii fie către un conflict, de unde necesitatea de a stabili care este pragul care separă o criză de un diferend sau de un război. Criza şi războiul reprezintă două subcategorii ale unui fenomen mai larg, diferendul internaţional. În cadrul diferendului, relaţiile dintre state îmbracă forme diverse:

a) Diferendele internaţionale fără criză sau război sunt situaţii de tensiune permanentă, de lungă durată, instabile prin natură şi susceptibile de a exploda. Statele se ameninţă unele pe altele într-un mod mai mult sau mai puţin deschis. Ele pot utiliza diverse mijloace pentru a-şi atinge obiectivele. Dacă ameninţarea sau recursul la forţa armată rămâne o eventualitate, relaţiile dintre statele despărţite printr-un diferend se înscriu într-o normalitate fragilă.

b) Crizele care nu se transformă în război pot avea drept cauză directă decizii, circumstanţe, accidente sau alte evenimente deosebite. Ele pot apărea între două sau mai multe state care se confruntă brusc cu o situaţie în aparenţă dificil de acceptat în relaţiile dintre ele şi care comportă riscuri şi pericole. Deciziile trebuie luate fără întârziere şi sunt susceptibile să antreneze la rândul lor, reacţiile brutale şi violente ale celeilalte părţi.

c) Crizele care precedă războiul şi războaiele propriu-zise sunt relativ puţin numeroase. În secolul XX, cele mai multe crize au fost controlate, fie într-un mod nonviolent, fie prin folosirea limitată a forţei. Războiul sau conflictul armat este adesea rezultatul unei crize politico-militare gestionate defectuos. Unii cercetători americani consideră că şi pe parcursul derulării războaielor pot fi deosebite mai multe genuri de crize. Există, totuşi şi o altă abordare care distinge între “criză” şi “situaţii de criză”, între o criză internaţională clară şi dificultăţi pasagere, chiar dramatice, survenite în timpul războiului. În oricare din aceste situaţii, războiul poate constitui adesea o criză pentru un stat terţ, care nu este implicat în mod direct sau imediat dar care s-ar putea implica ulterior în conflict din diverse raţiuni. De exemplu, războaiele din Liban, Cambogia, Somalia, cele din fosta Iugoslavie au constituit crize pentru actorii internaţionali cu interese din cele mai diverse în zona afectată.

Analizând fenomenul „crizei politico-militare”, observăm prezenţa unor criterii de clasificare a acestuia. Într-o enumerare neexhaustivă, printre criteriile propuse în literatura de specialitate pentru clasificarea crizelor internaţionale amintim: criteriul cronologic şi geografic; intensitate sau rezultat (paşnice sau beligerante); numărul de părţi implicate (mondiale, regionale, bilaterale); originile şi cauzele declanşatoare ale crizelor (subite sau progresive, fortuite sau voluntare); influenţa crizelor asupra evoluţiilor geopolitice (crize induse, crize angrenaj, crize calculate, crize accidentale).

Folosind clasificarea ce are drept punct de referinţă perioada războiului rece combinată cu un criteriu geografic deosebit:

a. *crizele periferice care afectează interesele periferice ale mai multor puteri*. Nu se soldează cu război deoarece nu privesc interesele fundamentale ale marilor puteri implicate; crizele de centru ale războiului rece sunt crize succesive care se derulează în centrul sistemului internațional (ex. Berlin) și se propagă spre periferie, în nord sau în sud (Budapesta, Praga, Mediterană);

crizele ulterioare războiului rece (după 1990). Crizele din Somalia, Cambodgia, Rwanda sunt crize periferice, în timp ce crizele din fosta Iugoslavie, Irak sau cele potențiale din Iran și Coreea de Nord pun în discuție chiar fundamentul organizării noului raport de putere și sunt crize de sistem. Diferența esențială față de perioada războiului rece constă în încercarea de a rezolva aceste crize nu prin înfruntarea blocurilor antagonice, ci prin cooperarea dintre succesorii acestora.

b. *Clasificarea crizelor în funcție de originile și cauzele acestora:*

- crizele progresive sunt cele care se derulează în stare latentă, evoluând gradual. Ea se declanșează în punctul culminant al unui proces lent de acumulare și de escaladare a tensiunii între doi adversari. Durata de incubatie este lungă. Exploatarea progresivă a resurselor naturale, punerea în aplicare în mod progresiv a unor tehnologii noi, creșterea demografică sau a fenomenului migrației populațiilor, sunt factori care pot exercita o presiune graduală asupra unui sistem internațional sau a unui stat, până când depășesc pragul tolerabilității și generează o criză. Printre potențialele crize de acest tip sunt cele care privesc Iranul sau Coreea de Nord. Consolidarea puterii nucleare a acestora constituie un motiv de preocupare pentru comunitatea internațională. De asemenea migrația evreilor în Palestina în prima jumătate a secolului XX a stat, într-o măsură mai mare sau mai mică, la originea diverselor crize ale Orientului Mijlociu după 1947, ilustrând rolul pe care migrațiile internaționale îl pot avea în declanșarea crizelor. La fel, dezastrele naturale precum seceta extremă care a produs în Somalia foametea și războiul civil a fost la originea unei crize evolutive și graduale.

- crizele subite sunt declanșate de evenimente dificil de prevăzut, punctuale și de foarte scurtă durată. Se poate imagina debutul unei crize subite prin apariția unui moment dramatic în relațiile dintre două state atunci când un eveniment neprevăzut rupe echilibrul și stabilitatea existentă în raporturile bilaterale dintre cele două părți. O criză subită este dificil de prevenit de către guvernanți, ea caracterizându-se printr-o surpriză aproape totală. Războiul dintre Somalia și Etiopia din 1977, luarea de ostatici americani la Teheran în 1979, atentatul de la Berlin din 1986, masacrele interetnice din Rwanda din 1990 au fost evenimente bruște și generatoare de crize.

- clasificarea crizelor în crize voluntare sau fortuite depinde perspectiva de abordare. Declanșarea unei crize este uneori rezultatul unei politici deliberate. Un stat speră ca, în acest mod, să obțină de la alt stat un anumit

avantaj pentru a-și ameliora propria poziție sau stare de securitate. Pentru unul dintre state criza este voluntară, pentru celălalt, ea este fortuită. Când Hitler a remilitarizat Renania în 1936 sau când a solicitat dezmembrarea Cehoslovaciei în 1938, cancelarul german știa că își va constrânge adversarii să riposteze, că va crea o tensiune care va conduce inevitabil la declanșarea unei crize internaționale grave, din care spera să iasă învingător, consolidând statutul internațional al Germaniei. Situații similare sunt în cazul colonelului Nasser care a colonizat Canalul Suez în 1956 sau când sârbii din Bosnia au invadat Srebrenița în iulie 1995 pentru a-i alunga pe musulmani.

c. Clasificarea crizelor în funcție de rolul acestora:

În cadrul acestei clasificări sunt luate în considerare locul crizei în evoluțiile internaționale și rolul pe care factorii de decizie l-au rezervat acestora, în funcție de interesele urmărite. Există, astfel, crize induse, crize angrenaj, crize calculate și crize accidentale.

- criza indusă este o criză voită și, în general, o criză subită. Este declanșată de un stat care urmărește provocarea unui conflict armat. Statul agresor caută un pretext, procură un casus belli pentru a declanșa un război care îi este necesar la acel moment. Statul acționează în așa fel încât cealaltă parte să pară responsabilă de declanșarea crizei și, deci, a războiului. Acesta folosește toate mijloacele diplomatice și politice pentru a-și izola adversarul, asigurându-și sprijinul opiniei publice și solidaritatea, cât mai mult posibil, a comunității internaționale.

Diverse crize induse au apărut de exemplu atunci când Hitler a urmărit să extindă stăpânirea germană prin forță și încercând să plaseze responsabilitatea confruntărilor asupra vecinilor. Statele europene, prin politica de appeasement, nu au permis ca aceste crize să atingă punctul culminant - declanșarea războiului. Ultima criză de acest fel, cea inițiată în 1939 împotriva Poloniei, s-a soldat, după cum era prevăzut, printr-un război despre care se spera că va fi limitat. Prin urmare, statul care declanșează criza indusă nu urmărește un acord sau un compromis ci victoria absolută. Pretextul declanșării crizei este construit. În crizele obișnuite decizia de a recurge la forță este luată în timpul crizei în timp ce în cazul crizelor induse ea este luată cu mult înaintea declanșării acestora. Astfel, la invadarea Kuwait-ului la 1 august 1990, Saddam Hussein și-a asumat riscul și chiar a vrut declanșarea unui conflict.

- criza angrenaj își are originea în voința unui stat de a schimba status quo-ul internațional. Este cazul unui conflict între două state care se extinde la alte state fără ca cea din urmă să fi dorit aceasta, ci pentru că ele au perceput în mod progresiv o amenințare la adresa lor sau s-au considerat implicate. Aceste crize secundare, derivate din confruntări în derulare, pot conduce la rândul lor la diferende intense. Statele implicate într-o criză angrenaj încearcă să obțină un acord diplomatic care le-ar permite să evite ostilitățile însă adesea se dovedește

că interesele lor naționale sunt ireconciliabile. Criza angrenaj conduce adesea la război. Evenimentele care au condus la primul război mondial oferă mai multe exemple în acest sens (de exemplu implicarea Belgiei neutre în conflagrație datorită vecinătății geografice cu Franța și Germania; implicarea în război a SUA datorită torpilării de către submarinele germane a vaselor britanice, implicarea Finlandei în cel de-al doilea război mondial, datorită vecinătății sale cu URSS, etc.

• criza calculată este o criză voluntară dintre cele mai frecvente, declanșată din dorința de a modifica raporturile de forțe și echilibrul internațional. Criza este provocată pentru a transforma un status quo nesatisfăcător. Ea poate servi la introducerea unor date noi în negocierile în curs sau pentru a debloca negocierile aflate în impas. Criza calculată poate fi utilizată pentru a surmonta dificultățile aduse de propriul sistem politic intern (cum ar fi revoluția culturală declanșată în China de Mao Tze Tung). Criza calculată este utilizată și pentru a profita de vulnerabilitatea conducătorilor părții adverse. Ea permite agresorului să transforme brusc sistemul internațional și se urmărește obținerea de la alt stat de avantaje importante cum ar fi teritoriu, resursele strategice, avantajele economice dar și influență politică sau recunoaștere internațională. Statul agresor lansează deliberat o provocare statului advers prin diverse presiuni pornind de la simple agresiuni declarative până la amenințarea cu războiul [10].

Specificitatea acestui tip de criză constă în aceea că se urmărește convingerea statului adversar să renunțe la atitudinea sa într-o anumită problemă fără a fi nevoie de un război. Succesul crizei calculate depinde de măsura în care obiectivul urmărit poate fi atins fără a declanșa războiul. El depinde atât de credibilitatea amenințărilor proferate cât și de receptivitatea adversarului la argumentele prezentate.

Acest tip de comportament politic este numit „pe marginea prăpastiei” sau „brinkmanship” după expresia lui J.F.Dulles, secretarul de stat al președintelui D.Eisenhower. Exemple de crize calculate care declanșează războaie sunt criza din Cuba din 1892, criza balcanică din 1914, criza Berlinului declanșată de URSS căreia i-au ripostat aliații în 1948, criza din Orientul Mijlociu din 1967, inițiată de colonelul Nasser, care a declanșat “războiul de 6 zile” și înfrângerea umilitoare a Egiptului și a cauzei arabe. Exemple de crize mai bine calculate sunt criza bosniacă din 1908, remilitarizarea Renaniei, criza din Munchen din 1938 și lansarea de către președintele Sadat a trupelor egiptene pentru luarea cu asalt a canalului de Suez (6 octombrie 1973). Criza accidentală este o criză subită și nedeliberată care se produce rar. Factorii de decizie ai statelor implicate au impresia că declanșarea crizei nu a fost dorită și nici sancționată de vreunul dintre actorii internaționali. Criza izbucnește aproape spontan și fără provocare de orice natură. Ea este declanșată de acte, decizii sau incidente de rutină, aparent inofensive. Din cauza unor circumstanțe nefericite,

a unor neînțelegeri sau a unor erori de apreciere, unul sau mai multe state se găsesc aruncate în mijlocul unei crize.

Printre crizele prezente pe mapamond sunt și cele cauzate de nepriceperea sau lipsa de informare a executanților, de intențiile subversive ale unor grupuri mici de rebeli sau de indivizi care acționează în nume personal. Declanșată în acest mod, criza este accidentală chiar dacă a fost premeditată de persoane particulare deoarece nu a fost dorită, nici creată și nici susținută de responsabilii politici. Astfel, atentatul de la Sarajevo din 28 iunie 1914 este realizat de un naționalist sârb, fără ca guvernul de la Belgrad să fi cunoscut, dirijat sau încurajat atentatul. În ciuda consecințelor sale covârșitoare, acțiunea teroristă a criminalului apăsă inițial ca un eveniment semifortuit. Această crimă este condamnabilă însă este actul unui individ în principiu fără semnificație politică. Guvernul sârb a fost implicat într-o criză de care nu a fost responsabil. Cu toate acestea, criza accidentală creează învingători și învinși. Aceste diferențe sunt purtătoare de schimbări potențiale față de care factorii de decizie ce trebuie să își contureze o poziție, pro sau contra. Omul de stat confruntat cu o criză accidentală are interesul de a folosi ocazia pentru a-și crea un anume avantaj. Însă, acest tip de criză nu lasă timp pentru a evalua și planifica exploatarea consecințelor. Criza accidentală presupune o reflecție și acțiune rapide [10].

Nu mai puțin interes pentru știința contemporană cu referire la cercetarea fenomenului „criză politico-militară” prezintă abordările înaintate de către M.Atanasiu. Astfel, în opinia lui M.Atanasiu, criza militară este situația creată de tranziție, caracterizată de tensiuni între state în care una sau ambele părți recurg la utilizarea forței, violenței în scopul de a-și realiza interesele [1, p.32].

În contextual analizei abordărilor teoretice ale fenomenului „criză politico-militară”, prezintă interes și cercetările elaborate de către I.Bakhaya. Astfel, conform opiniei lui Bakhaya, criza politico-militară poate fi examinată din perspectiva evoluției „stărilor de criză”, escaladarea și detensionarea acesteea. În cazul unei crize politico-militare, acutizarea este însoțită de creșterea nivelului violenței, care poate atinge stadiul de conflict armat, după consumarea căruia situația tinde spre o nouă stabilitate. Perioada de maxim (faza acută) a crizei, în timpul căreia se poate desfășura conflictul armat, este acoperită în parte de etapa de escaladare, urmată de regresul stării conflictuale. Trecerea de la prima etapă la cea de-a doua poate surveni după oricare dintre stările care definesc procesul de derulare a crizei.

Etapă de escaladare, conform opiniei lui Bakhaya, începe cu starea denumită „pace”, caracterizată prin absența tensiunilor între inamicii potențiali. Escaladarea crizei conduce la o situație în care ea poate urca până la starea de „diferend”, adică până la pragul de amenințare la adresa principalelor obiective prioritare, care generează o stare de neliniște (tulburare) și suspiciune în

legătură cu motivele și acțiunile adversarului (adversarilor) potențiali, caracterizată prin vigilență sporită și de o atitudine de încercare de intimidare și de descurajare a adversarului. În această etapă, principalele activități de gestionare a crizei constau în identificarea crizei intensificate și planificarea reacției, atenția concentrându-se asupra obținerii de informații destinate unei mai bune înțelegeri a situației reale, atât în termenii cauzelor crizei, ai obiectivelor și ambițiilor părții adverse, cât și în termenii strategiilor posibile de urmat în vederea realizării acelor obiective. Creșterea intensității crizei conduce la „confruntare”, o stare de interes activ față de motivele și acțiunile adversarului, ceea ce înseamnă că una sau mai multe dintre părțile implicate în criză recurg la acțiuni violente și că există o acutizare a pozițiilor acestora. În majoritatea situațiilor, această fază este caracterizată de desfășurarea unor exerciții militare al căror grad de agresivitate crește direct proporțional cu creșterea intensității crizei, pregătirii pentru dislocări de forțe, dislocări operaționale curente și formularea de ultimatumuri. Principala activitate de gestionare a crizei este, în acest caz, reținerea (limitarea) crizei, în paralel efectuându-se pregătirile pentru conflictul armat, dacă el devine inevitabil. Punctul culminant al crizei este reprezentat de starea denumită „conflict armat”, ceea ce acoperă doar parțial etapa de escaladare și de detensionare; stare care se instalează ca urmare a eșuării acțiunilor menite să conducă la un acord al părților. Faza conflictului armat nu este obligatorie. Ea poate lipsi în derularea crizei dacă „glasul rațiunii” conduce părțile implicate la găsirea unor soluții pașnice de, fie din proprie inițiativă, fie la recomandarea sau sub presiunea unor factori din afara crizei (organisme internaționale, marile puteri etc.).

Etapa de regres a crizei se refera la scăderea intensității acesteia și intrarea mai întâi într-un stadiu de „detensionare”, caracterizat printr-o reducere a violenței manifestate de părțile implicate. Perioada poate include retragerea forțelor și recunoașterea faptului că amenințarea la adresa principalelor obiective prioritare se reduce, ceea ce nu înseamnă neapărat încheierea crizei, nici că a fost soluționată în mod favorabil. În această stare crește convingerea că perioada cea mai dificilă a fost depășită și că adversarii depun eforturi pentru realizarea unei situații post-criză stabile, reciproc acceptabilă, principala activitate de gestionare a crizei fiind dezagajarea, caracterizată de redislocarea forțelor și negocierea păcii [2, p.42]

De asemenea, în cercetările sale Bakhaya evidențiază prezența unei a treia variante în evoluția crizei, anume, aceea în care faza acută (conflictul armat) încheie practic, starea de criză. Conform opiniei cercetătorului, este puțin probabil ca, odată cu încheierea ostilităților armate, părțile să poată reveni brusc la sentimente de amicitie una față de cealaltă, punând capăt cu totul încordării politice, economice, culturale, spirituale etc.

Totuși, criza politico-militară internațională, accentuează Bakhaya, nu desemnează neapărat prezența unui conflict armat. Dacă părțile sunt conștiente de riscurile escaladării manifestării sale violente, dacă manifestă voința necesară și dacă în viața internațională există factori capabili să intervină în mod pozitiv și eficient, ea poate fi soluționată pe cale politică, fără a atinge faze distructive, cu efecte de multe ori ireparabile. În acest caz, chiar dacă starea conflictuală cunoaște și anumite manifestări violente, ele pot fi, în cele din urmă, controlate. Viața a confirmat că unele stări de încordare și crize au putut fi depășite și soluționate pe calea tratativelor, demonstrându-se astfel că folosirea mijloacelor politice, pașnice, este cel mai înțelept și sigur mod de a proceda în situații litigioase, în timp ce intervențiile militare și războaiele nu fac decât să agraveze, de cele mai multe ori, situațiile conflictuale existente și să genereze noi conflicte [2, p.43]. De obicei criza reprezintă o situație temporară care poate să ducă la încetarea relațiilor interstatale. Această situație poate fi extinsă pe parcursul săptămîinilor sau chiar a lunelor. În acest caz criza se desfășoară conform deciziilor luate, reeșind din situațiile existente.

Spre deosebire de Bakhaya, D.Nakașidze distinge patru etape de dezvoltare a acestui fenomen: precriză, escaladarea, desfășurarea și, respectiv, impactul sau rezultatul crizei. Astfel, conform etapizării înaintate de către Nakașidze, fiecare fază dispune de anumite particularități.

Prima etapă care condiționează apariția situațiilor de criză, este etapa **pre-crizei**. Etapa pre-crizei este caracterizată prin prezența amenințărilor cu caracter ridicat, care reprezintă un organism internațional infectat și care se manifestă sub diferite forme. Relațiile internaționale se intensifică, se intensifică declarațiile cu caracter agresiv, apar incidente, care uneori pot condiționa utilizarea armeei. Forțele militare ale statului pot să fie în stare de urgență, au loc manevre. Între state au loc contradicții cu caracter diferit-ideologic, religios, teritorial, care intensifică relațiile interstatale. Deseori, în asemenea situații se recurge la utilizarea boicotului și embargoului. Această stare, deși este neplăcută, încă nu semnifică prezența crizei. Necătând la declarațiile dure, încă nu are loc confruntarea dură și nu apare necesitatea de a da lovitura inamicului. În timpul acestei etape guvernele au timpul de a duce tratative / negocieri sau consultări cu referire la evitarea situației de criză. Guvernele au posibilitatea de a obține informația necesară de a-și evalua propriile forțe și potențial. În situația dată, guvernele, sau persoanele cu funcții de răspundere care nu au intenții agresive sau dușmănoase, speră să soluționeze disputele pe cale diplomatică, utilizând mijloace pașnice pentru a reveni la o situație stabilă.

Astfel, în timpul perioadei pre-criză participanții se află în relații de conflict. Aceasta este etapa apariției unei situații tensionante, dar în același timp, există o tensiune limitată între state. Unii specialiști consideră această fază ca fiind una periculoasă: din cauza unor erori neînsemnate, situația poate să iasă de

sub control, sau nu mai poate fi reglementată și brusc să devină cauza evenimentului. Această situație poate fi condiționată de trei cauze: 1) acțiuni comise sub formă de control al unor teritorii străine; 2) destabilizarea situației pe calea lichidării / uciderii unuia din liderii de stat; 3) schimbarea situației internaționale, în special, ca rezultat a manifestării unilaterale a anexării unui teritoriu. În calitate de catalizator a unei astfel de situații poate servi un incident atât în interiorul, cât și în afara statului.

Cea de a doua etapă a crizei este etapa **escaladării**. Escaladarea este etapa în care brusc are loc încălcarea echilibrului sistemului internațional sau a unui subsistem regional. În aceste condiții crește probabilitatea declanșării unui război. Evenimentele ulterioare se dezvoltă în direcția complicării situației: declarațiile dure ale liderilor de stat, situația tensionantă în mass-media, manifestarea caracterului naționalist, demonstrarea potențialului militar sau înaintarea ultimatumului. Astfel de acțiuni ale unui stat pot condiționa apariția unei reacții mai dure din partea adversarului. De asemenea, în cazul luării unor decizii din partea guvernului o influență asupra societății, dar și asupra situației în general o au factorii psihologici. În cadrul societății crește nivelul de revoltă și de insatisfacție. Opinia publică care reacționează spontan la evenimente poate fi manipulată, având rolul său în reglementarea situației. De la situația de criză până la situația în care este posibilă declanșarea unui eventual război este situația tranzitorie, adică etapa intermediară de la o stare spre o altă stare. Probabilitatea creșterii crizei și transformarea acesteia în război poate fi condiționată de următoarele condiții:

1) are loc încălcarea balanței de putere, capabilă să diminueze războiul. Statul mai puternic nu are frică de situația creată și nici chiar de război;

2) în cazul în care instabilitatea internă a unui sau mai multor state condiționează escaladarea războiului. În scopul soluționării problemelor, conducătorii statelor în care situația internă este nestabilă, direcționează atenția societății asupra amenințărilor externe. De obicei acesta este jocul statelor autoritare, care sunt pe punctul de a recurge chiar și la violență. Totodată, astfel, statele, situația cărora este nestabilă și se află în criză, sunt predispuse să desfășoare un război;

3) în cazul în care statul presupune, că există amenințări la adresa securității sale. Cu cât statul își valorifică mai mult interesele care i-au fost afectate de criză (integritatea teritorială, securitatea națională, însuși existența statului), cu atât mai mult acțiunile sale devin riscante;

4) în cazul în care amplasarea geografică are un rol în procesul de trecere de la criză la război. Vecinătatea teritoriilor statelor, părți aflate în conflict, poate intensifica gradul de tensiune în relațiile persoanelor care iau decizii în cazul unor situații inevitabile. Cu cât este mai mică distanța dintre statele participante la criză, cu atât mai mult este posibilă escaladarea / începerea unui

război. Această criză dispune de caracteristicile unui război. Cu cât distanța dintre state, părți ale crizei, este mai mică, cu atât este mai mare riscul declanșării unui război. În cazul în care statul care a provocat criza pe calea violenței, există posibilitatea și probabilitatea ca statul-victimă, asupra căruia a fost îndreptată situația creată, să dea risposta într-o formă cu mult mai violentă. Această situație este esența etapei escaladării. Este etapa care poate condiționa pierderi cu mult mai mari față de etapele anterioare. Manifestarea abținerii în anumite probleme presupune neadmiterea înrăutățirii situației, sau chiar evitarea unui conflict. Astfel, manifestarea unei abțineri cu referire la o problemă delicată necesită acțiuni care ar contribui la trecerea de la criză spre dezactivare, evitând astfel inițierea unui eventual război.

Cea de a treia etapă a crizei este **dezactivarea**. Datorită acestei etape are loc evitarea izbucnirii unor crize interstatale, inclusiv are loc evitarea izbucnirii unui război. În condițiile create are loc diminuarea intensității situației de conflict, iar ca rezultat are loc o înțelegere temporară între state.

De obicei statele aflate în criză, depun maximum eforturi de a soluționa situația creată. În această perioadă, care durează diferit, în dependență de situație, are loc diminuarea riscului unei confruntări deschise, are loc o diminuare a tensiunii și are loc calmarea sau normalizarea situației. În situația creată, persoanele, de decizia cărora depinde desfășurarea evenimentelor, sunt conștiente și capabile de a percepe pericolul. Interesele vitale ale statului nu mai sunt amenințate. Există timp pentru a reflecta, iar interesele vitale ale statelor nu mai sunt amenințate, războiul devenind puțin probabil. Treptat are loc calmarea societății. Cu toate că este puțin probabil de determinat durata acestei etape, ea poate fi de durată mică, dar poate fi și de o durată mai îndelungată.

A patra etapă este **impactul**. Influența crizei se manifestă prin repercursiunile acesteea asupra finalului evenimentului. Modificate sub un anumit aspect, relațiile dintre statele implicate, cât și conducerea acestora constată revenirea la situația de precriză. Statele dispun de timp pentru a reflecta și a lua decizii adecvate. Fiecare criză modifică relațiile interstatale și duc pe viitor la o nouă situație și reconfigurare a forțelor în cadrul sistemului internațional. Stabilitatea relațiilor depinde de felul pe cât de pozitiv s-a sfârșit sau au fost înlăturare momentele negative [25, p.33-48]. Conform opiniei lui P.Dobrescu, orice criză se prelungește iar situația post-criză este urmărită de diverse pericole [7, p.11].

Astfel, criza este fenomenul care apare în rezultatul dezvoltării unei situații conflictogene interstatale. Criza este fază apogeu, care semnifică că situația creată a ajuns la o etapă periculoasă, iar utilizarea unui spectru larg de mijloace economice, politico-diplomatice, politico-psihologice, ideologice, a dreptului internațional nu au dus la obținerea unui rezultat dorit. Spre deosebire de conflictele internaționale care, de regulă, au un caracter de lungă durată,

criza este percepută ca un set de evenimente, care deseori se dezvoltă rapid, încât contribuie la crearea unor imprevizibilități.

De asemenea, criza reprezintă punctul-limită în evoluția unui conflict internațional, dar nu este faza obligatorie. Principala caracteristică a unei crize este condiționată de poziționarea unică în sistemul relațiilor interstatale conflictogene. Este situația între pace și război. Caracterul tranzitoriu al crizei este determinat de combinarea situației de criză care este un punct de legătură atât pentru situația de război, cât și pentru diplomația pașnică.

Esența crizei politico-militare este caracterizată prin prezența următoarelor particularități:

Primo. Politicienii conștientizează că acțiunile reale sau potențiale ale adversarului amenință unele interese naționale cât și a prestigiului acestui stat pe arena internațională. Criza poate fi condiționată de o amenințare, dar deseori de o combinare de amenințări.

Secondo. Politicienii conștientizează că opunerea amenințărilor sau a setului de amenințări, cu excepția cazurilor care, cel mai des sunt neacceptate-capitularea, poate duce la declanșarea unui conflict de proporții. Probabilitatea declanșării unui război este condiționată de acțiunile politicianilor în condițiile conștientizării creșterii riscului și a strului provocat de criză.

Terțio. Politicienii, în timpul crizei nu dispun de suficient timp pentru a lua anumite decizii gândite și concrete, lucru care intensifică situația politico-psihologică tensionată, care poate fi un obstacol în luarea unei decizii concrete sau a unui curs rezonabil politico-militar. Factorul timpului se intensifică în condițiile în care părțile, una sau ambele, sunt convinse că prioritatea acțiunilor inițiale pot servi drept un trofeu.

Aceste interpretări, luate în ansamblu, deși sunt diferite, se completează unele pe altele, permit a concepe criza în sens larg ca noțiune politologică fundamentală, dar și militară. În opinia noastră criza este un fenomen complex ce trebuie tratat ca instrument atât al politicii interne, cât și a politicii externe, ca necesitate conștientizată a națiunii în auto-păstrare și dezvoltare, în sporirea resurselor naționale și asigurarea securității sale; ca cele mai vitale nevoi ale statului ce țin de asigurarea suveranității, independenței și integrității teritoriale, prosperității economice și a realizării drepturilor și libertăților omului. Atare interpretare acrizei, de natură complexă, se axează atât pe aspectele statice, cât și dinamice. Ea vizează necesitățile și nevoile tuturor comunităților sociale și a societății în ansamblu, a statului ca instituție fundamentală a sistemului politic.

Concluzii

În literatură de specialitate conceptul de „criză” frecvent este abordat în conexiune cu securitatea statului, considerându-se că crizele influențează direct

asupra securității, atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Analizând abordările teoretice ale termenilor de „securitate internațională” și, respectiv „criză”, am putea înainta o proprie viziune asupra relației existente între aceste fenomene. Astfel, „criza” în opinia autorilor, reprezintă fenomenul care este determinat de prezența tensiunilor și contradicțiilor între două sau mai multe state, condiționate de manifestarea puterii politice, economice sau militare în scopul realizării unor interese. Utilitatea cercetării conceptului de „criză”, dar și impactul pe care l-a avut și-l are asupra relațiilor internaționale, face posibilă evaluarea corectă a situației de pe mapamond, a tendințelor actorilor geopolitici, a rolui pe care acestea îl pot deține într-un anumit spațiu.

Așa cum anterior s-a menționat, criza aduce cu sine deteriorarea relațiilor interstatuale, având repercursiuni directe asupra securității internaționale. Intersectarea interdependenței relației „securitate internațională - criză” se adâncește ca urmare a impactului pe care îl are criza, în special a evoluțiilor prezente în cea de a doua etapă a crizei - escaladarea, sau după cum am menționat, încălcarea echilibrului securității internaționale prin crearea situațiilor de conflict sau război, situație care poate fi cauzată de încălcarea balanței de putere, instabilitatea internă sau externă a statelor, prezența unor amenințări directe la adresa securității statelor prin declarațiile unor lideri politici, demonstrarea potențialului militar, situație care poate condiționa reacția dură din partea statului adversar. Astfel, punctul de intersectare a „securității internaționale” cu „criza” este cea de a doua etapă a crizei - escaladarea. Anume această etapă, care, de altfel, este cea mai periculoasă, constituie punctul care face directă intersectare între cele două fenomene.

Din acest punct de vedere, tot ce este corelat unei situații de criză, constituie amenințări directe asupra securității statului în particular, cât și asupra securității internaționale în general. La declanșarea crizei contribuie un șir de factori ca: poziția geografică a statului (mărimea teritoriului, caracterul și întinderea hotarelor, zona climaterică), resursele naturale (prezența zăcămintelor) potențialul economic (produsul intern brut, potențialul industrial, creșterea infrastructurii), balanța comerțului extern, puterea militară (mărimea cheltueilor militare, potențialul militar, cantitatea și calitatea forțelor militare, calitatea conducerii), populația (numărul și structura ocupației, tendințele demografice), factorii moral-politici (calitatea vieții populației, integritatea societății, gradul de susținere a guvernului de către populație), calitatea diplomației (activitatea, creativitatea, gradul de impact asupra comunității internaționale, calitatea de a guverna statul), nivelul dezvoltării tehnico-stiințifice și a inovațiilor.

La fel ca și securitatea internațională, criza este astăzi, fără doar și poate unul dintre cele mai apelante concepte prezente în discursul politicianilor, dar și a mediului academic. Actualmente, ambele concepte, cel de „securitate

internațională” și cel de „criză” au rezonanță și greutate profund academică, iar utilizarea acestora devine realmente globală. Această situație nu este întâmplătoare. Evenimentele desemnate prin aceste concepte sunt unele dintre cele mai semnificative fenomene care au impact direct și care afectează în mod profund și direct actualul sistem al relațiilor internaționale.

Bibliografie:

1. Atanasiu M. Termes, concepts and elements used in the theory of crisis and conflict analysys. The complex and dynamic nature of the security environment. International Scientific Conference. Strategies XXI. 12 edition. V.I. - Bucarest, 2014, 388 p.
2. Bakhaya I. Crizele politico-militare și realitatea momentului.
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2661314
3. Băhnăreanu C. The implication of contemporrary crises on state, society and security. The complex and dynamic nature of the securityenvironment. International Scientific Conference. Strategies XXI. 12 edition. V.I. - Bucarest, 2014.
4. Brucan S. Dialectica politicii mondiale. – București: Ed.”Nemira”, 1997.
5. Carta Națiunilor Unite. <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>
6. DEX – Dicționarul explicativ al limbii române, Ediția a II-a, - București, Editura Univers Enciclopedic 1998.
7. Dobrescu P. Crizele de după criză. O lume fără busolă și fără hegemon. - București, Litera. 2016. 368 p.
8. Emami E., Buzatu G., Cucu V. Geopolitica. - Iași: „Glasul Bucovinei”, 1994.
9. European security strategie. A secure Europe in a better world.
<https://www.consilium.europa.eu/media/30823/qc7809568enc.pdf>
10. Evans G., Newnham J. Dicționar de relații internaționale. - New-York, Ed. Universal-Dalsi, 2001. 600 p.
11. Grigoriu M.V. Crizele și conflictele contemporane. - București: Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2006, 355 p.
12. Ioana I.C., Dumitru D., Martin I. Tipologia operațiunilor desfășurate de trupele terestre în mediul intern și internațional. - București, Ed. TOP FORM, 2008, 177 p.
13. Kolodziej E.A. Securitatea și relațiile internaționale. - Iași, Polirom, 2007. 432 p.
14. Miroiu A., Ungureanu R.-S. Manual de relații internaționale. - Iași, Polirom, 2006. 350 p.
15. Morgenthau H.J. Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace. - Iași, Polirom, 2007.

16. Moștoflei C., Duțu P., Sarcinschi A. Studii de Securitate și Apărare, vol.2. - București, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005, pp.15-16.
17. Manualul NATO, Biroul de Informații și Presă al NATO, Bruxelles, 20
18. Nicolaescu Gh. Geopolitica securității. - București, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2010. 297 p.
19. Nistor E. Teorii despre crize și comunicare și comunicarea de criză.
20. Secretarul General al ONU, Letter to the President of the UN General Assembly, 4 nov. 2003, <http://www.un.org>.
21. Summitul de la Istanbul, <https://www.dw.com/ro/summitul-nato-de-la-istanbul/a-2628014>
22. Tămaș S. Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică. - București, Ed. Academiei Române, 1993, 326 p.
23. Ungureanu R.-S. Securitate, suveranitate și instituții internaționale. - Iași, Ed. Polirom 2010. 339 p.
24. Văduva Gh., Dinu M.-Ș. Crizele politico-militare ale începutului de mileniu. - București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2005, 46 p.
25. Митрохин С. Национальный интерес как теоретическая проблема. // ПОЛИС №1, 1997
26. Накашидзе Б.Д. Военно-политические и международное право. Вестн. Моск. ун-та. Сер. 21. Управление (государство и общество). 2007. №4, p.33-48
27. Поздняков С. Внешнеполитическая деятельность и международные отношения. - Москва: Наука, 1986. с.45-49;
28. <https://andreivocila.wordpress.com/2010/11/09/managementul-crizelor-politico-militare/>

1.06.2019

THE REALITIES OF EMPLOYMENT POLICIES OF YOUNG PEOPLE IN THE CONTEXT OF MIGRATION PROCESSES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Mariana IAȚCO

Republic of Moldova, Chisinau, State University of Moldova, Faculty of International Relations, Political and Administrative Sciences, Department of Political and Administrative Sciences.

Doctor of Political Sciences, university lecturer

One of the most complex and responsible parts of structural analysis of the labour market is the analysis of young employment. Even though the language of statistical analyses speaks of certain economic phenomena, in reality there are lives and destinies affected by this economic scourge and migration. Statistical data and records related to sustainable development objectives can contribute to the re-design of employment policies and the flexibility of the workforce, to find viable solutions for combating migration in order to support sustainable development in the country.

The employment approach among young people is a primary task for the Government. Therefore, a separate and defining aspect of this Strategy about the employment policies of the young population in order to include and maintain them on the labor market, while respecting the principle of equal opportunities. Special emphasis is placed on increasing the social inclusion of all young people, increasing the participation in democratic and civic life, and facilitating the transition from school to adulthood, focusing in particular on labor market integration.

According to the National Bureau of Statistics (NBS), the stable population of the Republic of Moldova on 1 January 2018 constituted 3547.5 thousand persons, [33] of which:

- 1149.6 thousand or 32.4% are young people aged 14-34 years. Taking into account that young people represent the third part of the country's population, their generation is steadily decreasing. Over the past few years we have seen a decrease in population aged:

- 14-19 years with 45.3 thousand persons, the share of this category in the total number of young people decreased from 22.0% on 01.01.2014, to 19.8% on 01.01.2018;

- 20-24 years decreased by 61.0 thousand persons, the share decreased by 3.3 percentage points, to 21.7% on 01.01.2018;

- 25-29 years is also decreasing by 31 thousand, reaching 28.3% on 01.01.2018;

• 30-34 years increased by 45.4 thousand or 5.9 percentage points to 30.2% on 01.01.2018 [31].

The highest share of young people aged 30-34 years is explained by the high birth rate recorded in the years 1985-1990 in ex-RSS Moldova, after which this process has experienced a constant anti-evolution. The process of integration into the workplace has a particular impact on young people's quality of life, and the obstacles and failure to get a decent job after the completion of studies can have a substantial and lasting impact on young people's skills and abilities but also on their income. Positive debut on the labor market determines professional and personal success in later lifetimes of the young person.

The analysis of the statistical data shows that the share of young employees in the national economy increases with age. If for young employees aged 15-24 years the weight registered a tendency of reduction of 13% (from 59.0 thousand to 51.4 thousand) for the last three years, then for the young population aged 25-34 this weight increased by 2.65% in 2017, reaching 220.9 thousand (Table 1).

Table 1. Young population according to the status of employee

	2015	2016	2017	2018
aged 15-24 years	59,0 thousand	52,3 thousand	51,4 thousand	Data is not disseminated
aged 25-34 years	215,2 thousand	217,2 thousand	220,9 thousand	

Source: Authorized by NBS data

This is explained by the migration of young people outside the country:

Table 2. Young people who are at work or looking for work abroad

	2017	First Quarter, 2018
aged 15-24 years	50,7 thousand	51,8 thousand
aged 25-34 years	121,6 thousand	132,4 thousand

Source: Authorized by NBS data

As well as by reducing the number of young people as unpaid family workers¹ (Table 3).

¹ Unpaid family worker is a person who carries out his / her activity in a family economic unit run by a family member or a relative for whom he / she does not receive remuneration in the form of a salary or payment in kind. Peasant farm (farmer) is considered such a unit. If several people in a household work in their own household, one of them - usually the head of the household - is considered a self-employed worker and the other - unpaid family workers.

Table 3. The young population as unpaid family workers

		2015	2016	2017	2018
aged	15-24	10,9 thousand	10,8 thousand	9,2 thousand	Data is not disseminated
years					
aged	25-34	10,8 thousand	14,7 thousand	9,9 thousand	
years					

Source: Authorized by NBS data

Young people are a very mobile category of the population. They are in a significant share both in internal migration (especially rural-urban, small towns, big cities) and in external migration.

- *young people leaving for studies outside the country*, their share is difficult to estimate, but we can certainly say a few tens of thousands (30-40 thousand young people, according to unofficial estimates based on scholarships offered by host countries and young people enrolled in different universities abroad);

- *young people going abroad* – they represent around 14% of the total number of Moldovan young people. The average age of migrants in the Moldova is 30 years. Thus, the share of young people in the total number of people working abroad is significant, accounting for around 39% of all migrants. Most young people go to work in the Russian Federation, around 80% of migrant youths working in the country. According to the statistical data for 2017, the countries where most Moldovan youth work are Russia (52.2%) and Italy (12.4%), with no significant disparities according to the residence environment of the young people, but with important gender differences. The share of young women working in Italy is three times higher than that of men (25.4% of all emigrant women vs. 7.6% of total male migrants) while Russia as a destination country is more much preferred by men rather than women (57.4% of all men, compared to 38.0% of all women) [33].

- *young people who emigrated for permanent living in the host country*. In this respect, more countries (Canada, the USA, Russia) have attractive immigrant government programs for young people in the Republic of Moldova. Their share is also difficult to estimate, as there is no mechanism for quantifying them. Only in 2017 emigrated 277 young people to Russia, followed by Germany and the USA, 146 and 117 young people (Table 4) [13].

Table 4. Number of young emigrated population

2017		15-19 years	20-24 years	25-29 years	30-34 years	TOTAL
Russia	Men	21	42	32	58	153
	Women	21	32	30	41	124
Germany	Men	16	2	18	17	53
	Women	8	7	35	43	93
U.S.A	Men	8	17	24	13	62
	Women	15	9	19	12	55
Ukraine	Men	9	17	19	16	61
	Women	11	9	12	8	40
Israel	Men	2	8	5	8	23
	Women	9	5	10	5	29
Austria	Men	1	1	2	-	4
	Women	1	1	3	3	8
Belarus	Men	-	4	1	1	6
	Women	-	-	1	2	3
Turkey	Men	1	-	1	1	3
	Women	2	-	-	-	2
Romania	Men	-	-	1	1	2
	Women	1	-	-	-	1
Italy	Men	-	-	-	-	0
	Women	-	1	1	1	3
Greece	Men	-	-	-	-	0
	Women	-	-	-	1	1
Bulgaria	Men	-	-	-	-	0
	Women	-	-	1	-	1

For example, only in early 2018 in Canada there were around 12,000 people, the vast majority being young. Moldova ranks 6th in the main countries of origin for immigrants in Canada [14].

By place of residence, most young people are concentrated in the urban area, where young people are under 34 years of age. Analyzing the number of young people by residence area, we see that the structure by age group is different, changing over the age.

- If in 2017, in the rural area, the majority of young people belonged to the age group 20-24 years (27.2%), and in the urban area predominated the youngsters aged 25-29 years (33.7%),

- In 2018 (1st quarter), in the rural area 28.5% were people aged 25-29 years. While young people aged 30-34 in urban areas accounted for 37.9% (up 11 percentage points).

By residence area, the distribution of young people aged 15-24 is the following:

- In rural areas 34 %% compared to 45.8% in urban areas (2017), with an insignificant growth trend in the first quarter, 2018 with 3.3 percentage points inurban space and a significant decrease of almost 8 percentage points in rural (37.9%) [13].

This is determined, first of all, by the much lower employment opportunities in rural localities compared to urban ones. The structural changes in employment by the environment are largely related to the process of “depopulation” of rural localities. Given that more jobs are available in urban areas; non-farm wage activity is the main source of income for 47.6% of urban youth (17% in rural areas). At the same time, individual agricultural activity is a source of income for 14.7% of young people in rural areas [33].

Table 5. Young population (15-24 years) on professional and medium status

	2016			2017		
	TOTAL	Urban	Rural	TOTAL	Urban	Rural
Employees	52,3 thousand	60%	40%	51,4 thousand	58%	42%
Unpaid family workers	10,8 thousand	2,8%	97,2%	9,2 thousand	0,1%	99,9%
Workers on their own	21,6 thousand	25,5%	74,5%	19,2 thousand	21,4%	78,6%

Source: Authorized by NBS data

Also, there are major employment discrepancies according to the professional status of that group of young people. Due to the absence of statistical data for 2018, we will analyze the trend for 2017 (Table 5). Thus, compared to 2016, all three statutes (employees, unpaid family workers and self-employed workers) show a decrease in the number of the young population aged 15-24 with approx. 11% in 2017. The same trend is observed in residence environments, where the share of young people aged 15-24 in urban areas declined on average by 2% in 2017, and in the rural area increased by approx. 4%.

Also, among the young population there is a significant trend of growth in 2017 with approx. 4% of young people (aged 15-24) working in rural areas on their own (in rural formations, cooperatives or as patrons). This increase would be explained by the increase in the number of visits by young people to entrepreneurship and start-up programs. As an example, only 200 young people were trained in the PNAET program (which ended at the end of 2017), of which 40% are women. The age limit for potential beneficiaries of the program has been increased from 30 to 35 years for 2017 [25].

The average age of trained women is 23.5 years and males of 26.3 years. About 170 businesses were funded, the program budget being 50 million lei, and the grant component 20 million lei for 2017. For the year 2018, the project entitled "Joint Opportunities in Business for Youth" (JOBS4Youth) was launched, managed by ODIMM [21].

The proportion of women in total young people aged 15-24 was 42.6% compared to 57.4% for men. From a gender perspective, among young people (15-24 years old), major discrepancies are not registered by professional status in 2017, except for self-employed workers, where the share of women is 27.1% (5.5 thousand) compared to 72.9% of men (13.7 thousand). This discrepancy would be explained by the fact that women engage in income-generating activities to a lesser extent than men. It should be noted that women (15-24 years) accounted for 47.13% of the total number of employees of that age.

Another group analyzed *is young people aged 25-34*, which accounted for 25% of the total employed population in 2017 (302.1 thousand), being 0.6 percentage points decreasing compared to 2016 (25.6%). In 2017, of the occupied population by professional status, young people aged 25-34 were:

- 18,3% of the total number of employees decreasing by 10% compared to 2016 (28.3%),
- 21,8% of the total unpaid family workers (or down 4.2 percentage points versus 2016 by 26%),
- 4,9% of the total employed population as co-operatives (or by 5.1 percentage points down from 2016 by 10%) [8].

According to the residence permits in 2017, 25-34 year-olds in the urban area account for the highest share, with 56.8% compared to 43.2% in rural areas, with a slight decrease of 2.8 percentage points compared to 2016 (54% urban).

According to the same data sources, from the gender perspective, among the youngsters aged 25-34 years, major discrepancies are registered for those with professional status of self-employed workers, where the male rate was 63% compared to 37% for women in 2017, the same as in 2016. The women's rate was higher than that of men among 25-34-year-old family workers, 66% compared to 34% (2017), decreasing by 2 percentage points versus by 2016 [9].

For market economies, a lower female and male employment rate (with the exception of the 15-24 age group) is normal. This is determined by the reproductive functions that women perform between ages 25-40. The high level of female employment in the Republic of Moldova is a feature inherited from the socialist period when the issue of gender equality is interpreted to some extent erroneously that women, along with men, provide the same labor services. On the other hand, gender mainstreaming approaches also speak in the process of equalizing employment rates between men and women. At the same time, a too simplistic approach to the issue in question also causes tensions that can lead to unpredictable social consequences.

However, in the conditions of economic imbalance, when the wages of the population are insufficient to ensure a decent living, women are forced to work in different jobs, usually badly paid, leaving the second level of their reproduction, education, housekeeping functions, which is extremely negative for socio-demographic developments.

Informal employment is particularly pronounced among young people aged 15-24, showing a positive dynamic between 2016-2017. About 41.7% of young people in the age group had an informal job in 2017 either in formal or informal sector enterprises, or in households producing for their own consumption or employing employees, which is 3.3% less than in 2016.

Table 6. Number of young people employed after formal and informal work, thousands

	2014	2015	2016	2017	Quarter I, 2018
Formal work					Data is not disseminated
Total on the republic	799,4	785,2	776,2	788,6	
Young people aged 15-24	57,7	52,4	46,9	46,5	
Young people 25-34 years old	216,6	205,4	213,2	215,3	
Informal workplace					
Total on the republic	385,5	418,4	443,3	418,9	
Young people aged 15-24	36,8	41,2	38	33,3	
Young people 25-34 years old	85,4	94,6	99,5	86,8	

Source: Authorized by NBS data

For comparison, during the period 2014-2017, the average distribution of the total number of employed persons varied to 34.6% for those with informal employment versus 65.4% with a formal job (Table 6).

There are some trends in informal youth employment. In 2017, as compared to 2016, the employment of young people in informal employment is decreasing in both informal and formal sector enterprises. 45% of young people aged 15-24 and 52% aged 25-34 with informal work were active in informal sector enterprises, with a decrease of 3 percentage points compared to 2016 (for the category of aged 15-24 and 1 percentage point for 25-34 years).

The largest increase in the number of young people with informal employment was registered in households that produce for their own consumption: the number of young people aged 15-24 increased by 5% in 2017 (11 thousand persons) compared to 2016 (10.5 thousand), and for the age group of 25-34 years the distribution for the last two years remained unchanged [9].

According to the results of studies, where out-of-work young migrant workers from the country are excluded from the calculations for 12 months and over, over 23% of the employed youth were employed informally. The rate of informal employment remains high, especially among young men (26.6% compared to 18.2% of working women) and among young people in rural areas (over 41% compared to 8.1% among young people in the urban area). Young informal employees are mostly concentrated in agriculture (63.9%), then in industry (12.1%) and services (24%). In informal work, young people with lower levels of education are usually involved: each second has only secondary education, and two out of five - general or vocational education.

Starting from the premise that the transition from adolescence to adulthood brings the prospect of social and economic independence, for some young people, the challenge of finding jobs can be daunting, and the inability to prove that it is a productive member of society can shadow all other qualities and skills. [35]

To this end, SNOFM 2017-2021 provides for a priority theme for young people, where the basic objective of this Strategy is to increase the level of formal employment in general and of the young population in particular on the labor market, leaving the main challenges:

- limited market access for vulnerable groups (young people, retired people, women with children, people with disabilities, the low-skilled, Roma, etc.)
- the shortage of productive jobs and skilled workforce in rural areas,
- the high incidence of informal employment,
- high share of inactive population and labor migration, etc.

Moreover, the Strategy has set goals (targets) to be achieved by 2021, which have been reflected in the Table entitled **“Major Goals of this Strategy”**

(Table 3 of the Strategy). We aim to select only those targets that refer to the young population as well as those of vulnerable young people (for analysis and comparison), eliminating other broader and broader targets.

Table 7. Major targets of SNOFM 2017-2021

Indicator	2015	2017	2017	2018	2018, quart. I	2019	2020	2021
1 Employment rate %	40,3	40,8	40,5 ↓	41,6	37,7 ↓	42,4	43,2	44,1
1.3. Employment rate of young people (18-29 years old), %	27,9	28,4	30,1 ↑	29,3	28,8 ↓	30,2	31,1	32,1

4. Unemployment rate	4,9	4,5	4,1 ↓	4,0	4,1 ↓	4,0	4,0	4,0
5. Unemployment rate - young (15-29 years)	9,7	9,0	8,1 ↓	8,0	7,6 ↓	7,0	7,0	7,0
6. Young people who do not work, do not learn and are not in vocational training programs (NEETs)	29,3	29,2	29,3 ↑	28,8	29,4 ↑	28,3	27,5	26,8
6.1. Young people who do not work, do not learn and are not in vocational training programs (% of all young people aged 15-29), men	23,6	23,5	23,1 ↓	23,0	Data is not disseminated	22,5	22,0	21,5
6.2. Young people who do not work, do not learn and are not in vocational training programs (% of all young people aged 15-29), women	35,2	35,0	35,4 ↑	34,5	Data is not disseminated	34,0	33,0	32,0
6.3. Young people who do not work, do not learn and are not in vocational training programs (% of all young people aged 15-29), urban	26,6	26,5	27,0 ↑	26,0	Data is not disseminated	25,5	25,0	24,5
6.4. Young people who do not work, do not learn and are not in vocational training programs (% of all young people aged	31,4	31,3	31,3 -	31,0	Data is not disseminated	30,5	30,0	29,0

15-29), rural								
* * *								
10. The share of the unemployed in the labor force from the total number of persons who have addressed to the National Agency for Employment	41,1	44,0	47,9 ↑	50,0	58,6 ↑	60,0	60	62

Source: Year 2017 and 1st quarter of 2018 - elaborated by the author based on NBS and ANOFM data

By operating with the statistical data of the National Bureau of Statistics (NBS) and the National Employment Agency (ANOFM), we intend to evaluate the dynamics of the achievement of the SNOFM 2017-2021 major targets aimed at integrating young people's priorities in this policy, starting with the launch date of the Strategy, April 2017, so far. This will allow us to identify the disparities that exist between young people and other age groups on the labor market, as well as to analyze the underlying causes of the identified disparities. We will also review the prioritization of the Action Plan for 2017 on the implementation of SNOFM 2017-2021 and we will assess the quality and relevance of the 2018 Action Plan priorities for the young population in the light of recent developments on the labor market of the Republic of Moldova [27].

Young people, especially those without work experience, often face major job hiring problems, their access to the labor market is largely determined by the quality of the transition from education to work. There is a vicious circle with reference to young graduates [23].

On the one hand, in order for young graduates to be employed, experience is needed that cannot be accumulated in school or college banks and, as a result, many of them become unemployed, employed in the informal sector, or follow the path of migration abroad. On the other hand, employers are not satisfied with the practical abilities of graduates, who usually have more theoretical and practical training.

Conclusions and recommendations

Since the implementation of SNOFM 2017-2021 to date, the labor market situation in the Republic of Moldova continues to show a decline in occupational indicators, despite economic stabilization, which may have negative long-term consequences on the economic and social security system.

The most difficult situation remains for young people aged 15-24, where there is an increase in the number of unpaid family workers and self-employed workers, including their increase in rural areas compared to urban ones. Genera-

lly, young people face more problems with low productivity and low wage rates, the difficulties of transition from school to adult life, and labor market insertion through the gaps in youth opportunities in the rural area versus urban environment. That is why the share of young employees aged 15-24 is reduced annually by about 10-13%, which is explained by the increase of their migration abroad. Among the priority countries of destination are Russia, followed by Germany, USA, Ukraine, Israel and finishing with Romania, Italy, Bulgaria.

Undoubtedly, the phenomenon of labor migration affects younger generations more and this generates enormous socio-economic costs and risks for the Republic of Moldova. If in the previous years the share of the young population was higher in the urban area, then from 2018 there is a change in the situation, increasing by about 11%. The lack of employment opportunities and the low attractiveness of jobs available in rural areas require young rural economically active people in rural areas to choose between two opportunities: either to accept work that produces a modest income, made in unfavorable working conditions and under increased risk of illness, either emigrating in urban or outside the country to find a more attractive and better paid job.

The negative dynamics of the labor market continues to affect the quality of the human potential, which does not correspond to the current labor market requirements, and the training activities of young people at different levels as well as of the jobseekers are not efficiently capitalized pro-active policies. As a consequence, the young employed and the unemployed become uncompetitive.

Also, for the analyzed period, there is an increasing involvement of young people in entrepreneurship, being beneficiaries of projects aimed at supporting the business spirit and start-ups. As a result, the phenomenon of informal employment among young people declined in the average by 12-13%.

Even though the public employment services are working to ensure the employment growth of job seekers, including young people with disabilities, occupational policies remain untapped and unattractive for young people. These trends are reflected in the negative dynamics of the NEET phenomenon, especially among young women and in urban areas.

In the same context, the young population is poorly acquainted with state policies on youth employment on the labor market (every fourth young person knows poorly or not at all about the existence and implementation of SNOFM), half of whom believe that the strategic framework does not reflect the needs of young people on the labor market. Every young person opts for increasing the salaries of young people on the labor market, which in turn will generate new jobs and a more active involvement of young people in internship programs. On the opposite side, the consequences of implementing ineffective policies on the inclusion of the young population on the labor market will have an impact on

economic development, and will also boost the migration of young people abroad.

To this end, in order to adjust the SNOFM 2017-2021 action plan from its implementation so far, based on the identified causes, and to improve the implementation of priorities for the young people in the Strategy, the following recommendations are advanced:

- Promoting economic policies capable of creating competitive and attractive jobs, which would help increase employment, eradicate unemployment, especially among young people and rural areas;
- Revision of the guaranteed minimum wage in the real sector according to the dynamics of the consumer price index and increase of the labor productivity;
- Active implementation of flexible forms of employment, especially for young women on the labor market:
- Implementation of pro-active integration measures in the labor market addressed to young people with disabilities, including returnees;
- Efficiency of a series of policy measures focused on the integration of young migrants returning to the labor market;
- Ensure sustainable measures to increase young people's income, especially from rural areas, by diversifying their areas of activity in rural communities:
- By Developing Shares:
- Active implementation of supporting small and medium entrepreneurship among young people through access to refinancing and lending.
- Capacity building of the institutions that manage the field of employment of the labor market at both national and local level by establishing and ensuring the functioning of the innovative methods and practices of occupational management:
- Provision of labor mediation services, pre-termination services, information and professional counseling, organization of job fairs:
- Supporting and promoting an effective education and training system in order to maintain and develop the existing young capital. Adjusting the content of education and training programs in line with the requirements of the business environment and the labor market:
- Implementing and functioning of the Labor Market Observatory by monitoring the process of employment of graduates; Carrying out labor market research on the assessment of cognitive, socio-emotional and employment barriers; Identification, collection and processing of missing data categories for the development, monitoring and evaluation of employment policies; Improving the

tools for assessing the impact of services provided by the National Agency for Employment

- Complex and dimensional implementation of the information and professional counseling procedure within the project “Support for the implementation of the National Employment Strategy 2017-2021, focusing on youth”.

Bibliography

1. Social entrepreneurship is a form of entrepreneurship in which the “established social enterprise” is oriented towards solving social problems and puts the reinvestment of profit first. The essence of social entrepreneurship is to pursue the improvement of living conditions and the provision of opportunities for disadvantaged or vulnerable people. (Quoted from source: <http://success-romania.ro/economie-sociala/antreprenoriat-social.htm>). See also: <https://ecorazeni.files.wordpress.com/2>
2. National Bureau of Statistics. Annexes: Young people in the Republic of Moldova in 2017. http://www.statistica.md/public/files/ComPresa/sociala/2018/Anexe_tinerii
3. National Bureau of Statistics. Labor force in the Republic of Moldova: employment and unemployment in 2016. <http://www.statistica.md/libview.php?l=ro&idc=168&id>
4. National Bureau of Statistics. Labor force in the Republic of Moldova: employment and unemployment in 2017, <http://www.statistica.md/libview.php?l=en&idc=168&>
5. National Bureau of Statistics. Workforce in the Republic of Moldova: Employment and Unemployment in Quarter I 2018, <http://www.statistica.md/libview.php?l=en&id>
6. National Bureau of Statistics. The average number of stable population by main age groups, by age, age, middle and gender, 2016. <http://statbank.statistica.md/>
7. National Bureau of Statistics. Population aged 15 and over by age group, relationship with the labor market, years, sexes and backgrounds. 2017. http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN010/MUN010300.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9
8. National Bureau of Statistics. Population occupied by professional status, level of education, by age group, sex and background, 2000-2017. http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN020/MUN020100.px/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9

9. National Bureau of Statistics. Population by age group, by type of production unit, workplace, sex and medium, 2003-2017.
http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN040/MUN040100.px/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9
10. National Bureau of Statistics. Population occupied by professional status, age groups, level of education, years, sexes and backgrounds. 2017.
http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN020/MUN020100.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9
11. National Bureau of Statistics. Activity, employment and unemployment rates, rates, sexes, averages, years and quarters.
http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__03%20MUN__MUN010/MUN010200.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9
12. Buciuceanu-Vrabie M., Pahomi I. The demographic barometer. The situation of young people in the Republic of Moldova: from desiderating to opportunities. 2015, www.unpfa.md
13. Emigrants per year, destination country, age and age groups. National Bureau of Statistics.
http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20si%20emigranti/20%20Emigranti%20pe%20an/20%20Emigranti%20pe%20an__03%20FM__03%20MUN__MUN010/MUN010200.px/table/tableViewLayout1/?rxid=2345d98a-890b-4459-bb1f-9b565f99b3b9
14. European Immigrants to Canada, <http://canadaimmigrants.com/european-immigrants-to-canada/>
15. Ganta V., Shamchiyeva L. The transition of young people and young people towards the labor market in the Republic of Moldova. The results of the 2013 and 2015 surveys on the transition from school to work. The Work4Youth Series of Publications 38. International Labor Office. Geneva, July 2016. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_648821.pdf
16. Government Decision on the approval of the National Employment Strategy for the years 2017 - 2021, no.1473 of 30.12.2016; In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.109-118 din 07.04.2017.
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356215>
17. Government Decision on the approval of the National Youth Development Strategy 2020 and the Action Plan on its Implementation, no.1006 of 10.12.2014;
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356215>

18. Integration of Youth Priorities in Public Policy. National Youth Council of Moldova. <http://cntm.md/ro/publication/integrarea-priorit%C4%83%C8%9Bilor-tinerilor-%C3%AEn-politicile-publice>
19. Success Stories of Young Entrepreneurs 2016. Rural Inclusive Economic and Climate Resilience Program (IFAD VI). Chisinau 2016. https://www.cia.md/uploads/publicatii/ifad_succes_2016.pdf
20. Informative note on working with young people registered with employment agencies in 2018, 6 months. NEA; <http://www.anofm.md/files/elfinder/tineri%20pla>
21. ODIMM invites young people to apply to the JOBS4Youth Project, <https://edufin.md/odimm-invita-tinerii-sa-aplice-la-project-jobs4youth/>
22. ODIMM. Annual Report 2017 on the Implementation of the Remittance Removal Program for the Economy 2010-2018 “Seems 1+1”. <http://odimm.md/files/rapoarte/Raport%20PARE%202017.pdf>
23. OECD. Equity and Quality in Education - Supporting Disadvantaged Students and Schools, 2012. <https://www.oecd.org/education/school/50293148.pdf>.
24. Young Perspective in the Employment Strategy 2017-2021. National Youth Council of Moldova. <https://www.cntm.md/ro/publication/perspectiva-tinerilor-%C3%AEn-strategia-de-ocupare-for%C8%9Bei-de-munc%C4%83-2017-2021>
25. The National Program for Economic Empowerment of Young People (PNAET) was extended for 2017, <https://edufin.md/programul-national-de-debilitate-economica-pentru-prentare-pentru-a-pentru-anul-2017/>
26. PARE 1+1 Program, <https://odimm.md/en/component/content/article/70-program-pare.html>
27. Draft National Action Plan for 2018 for the implementation of the National Employment Strategy for 2017-2021, http://particip.gov.md/public/documente/140/anexe/ro_4964_PlanuldeActiuni2018.
28. Statistical Report on employment and social protection measures for jobseekers, made by the Moldovan employment agencies in January - December 2017; Table “Access to active employment incentives”, line 2; p.5. NAE. http://anofm.md/files/documents/Raport%20statistic%20privind%20masurile%20de%20ocupare%20si%20protectie_sociala%20ANOFM%20ianuarie%20-%20decembrie%202017%20final%20%281%29.doc
29. Statistical Report on employment and social protection measures for jobseekers, made by the Moldovan employment agencies in January - June 2018; Table “Access to active employment incentives”, line 2; p.5. NAE.

- <http://anofm.md/files/documents/ANOFM%20ianuarie%20-%20iunie%202018%2>
30. Annual Activity Report of the Ministry of Economy and Infrastructure for 2017, p. 48-49.
https://mei.gov.md/sites/default/files/raport_anual_de_activitate_
 31. The youth employment crisis: A call for action. Resolution and conclusions of the 101st Session of the International Labor Conference, Geneva 2012; p.11.
 32. Young people from northern Moldova are intensively accessing NAPNET funds. <https://edufin.md/tinerii-din-nordul-moldovei-accesseaza-intensiv-fonduri-din-pnaet/>
 33. Young people in the Republic of Moldova in 2017. National Bureau of Statistics. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6086>
 34. Young people on the labor market of the Republic of Moldova: skills and aspirations. Competence Observatory focused on Youth. Project financed by the Government of Turkey, implemented by the UNDP Program; Chisinau, 2017; p.7. http://sindicat.md/wp-content/uploads/2017/11/Raport-tinerii_pe_piata_muncii.pdf
 35. The transition from school to work. National Bureau of Statistics. Chisinau, 2015.
http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Cercetarea_TSM/Sinteza_TSM_2015.pdf

14.05.2019

RESPECTAREA PRINCIPIILOR STATULUI DE DREPT ȘI A INDEPENDENȚEI JUSTIȚIEI PRIN PRISMA POLITICII UNIUNII EUROPENE

Grigore PÎRȚAC

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Facultatea Științe Politice și Relații Internaționale, catedra Politica Mondială și
Relații Internaționale
șef-catedră, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Alina ȚURCANU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Facultatea Științe Politice și Relații Internaționale, catedra Politica Mondială și
Relații Internaționale
Prodecan, doctorandă, lector universitar

The essence of the ideas of the rule of law is to assert the sovereignty of the people as a source of power, to guarantee its freedom, to subordinate the state of society. In general, the rule of law can be determined as the state in which there is supremacy of law and law. In other words, the rule of law is a legal form of organization and activity of political power in its correlation with individuals as subjects of law.

The issue of respect for the principles of the rule of law and the freedom of the judiciary is also true for some Western democracies. Thus, EU Member States that do not comply with Community standards on the rule of law could lose access to finance. For the Republic of Moldova, the promotion of the principles of the rule of law and the independence of the judiciary in the conditions of the implementation of the provisions of the Association Agreement implies the deepening of the essential reforms in order to adopt the European standards.

Ideea statului de drept are o istorie milenară și ocupă un loc impunător în cercetările politice din trecut. Încă filosoful antic grec Platon vedea dispariția apropiată a aceluia stat, în care legea nu are putere și este subordonată, iar acolo unde legea este stăpână asupra conducătorilor și ei sunt robii ei, el vede salvarea acestui stat. Idei asemănătoare împărtășeau și alți gânditori antici, spre exemplu Aristotel menționa că acolo unde lipsește puterea legii, nu-și are loc nici vre-o altă formă de organizare de stat. Astfel, încă în antichitate încep căutările principiilor, formelor și construcțiilor pentru determinarea corelațiilor, interdependenței și acțiunii coordonate a dreptului și puterii, afirmându-se ideea despre raționalitatea și

corectitudinea unei asemenea forme politice a vieții sociale, când în stat guvernează dreptul, legea.

Totuși, formarea unei concepții unice a statului de drept se referă către sf. sec. XVIII – începutul XIX, perioadă în care se formează statul burghez, când în teoriile politice moderne se realiza critica multilaterală a samavolniciei și fărădelegii feudale, a regimurilor absolutiste și polițienești, începea procesul de afirmare a umanismului, principiilor libertății și egalității tuturor oamenilor, neînstrăinarea legii de om, se critica uzurparea puterii politice. În elaborarea teoriilor statului de drept și-au adus contribuția H.Grotius, B.Spinoza, J.Lock, Ch.-L.Montesquieu, T.Jefferson etc.

Esența valorică a ideilor statului de drept constă în afirmarea suveranității poporului ca sursă a puterii, garantarea libertății lui, subordonarea statului societății. În general statul de drept poate fi determinat ca acel stat, în care există supremația legii, dreptului. Altfel spus, statul de drept este o formă juridică de organizare și activitate a puterii politice în corelația ei cu indivizii ca subiecți de drept.

Printre principiile de bază ale statului de drept pot fi menționate următoarele:

1. Supremația legii – dominarea legii în toate sferele vieții sociale. Legea, adoptată de organul superior al puterii în condițiile respectării stricte a tuturor procedurilor constituționale, nu poate fi schimbată, anulată sau stopată nici printr-un act instituțional, decizie guvernamentală, hotărâre a organelor de partid. Toată activitatea socială se realizează în strictă corespundere cu legea, consolidată prin legislația statului de drept.

2. Supremația drepturilor și libertăților cetățenilor. Acest principiu constă în recunoașterea, consolidarea și garantarea drepturilor și libertăților omului și cetățenilor. Astfel, drepturile și libertățile omului nu constituie „un dar” al puterii, dar îi aparțin lui de la naștere.

3. Responsabilitatea reciprocă a statului și personalității. Acest principiu exprimă începuturile morale în relațiile dintre stat ca purtător al puterii politice și cetățean ca participant în realizarea ei. Statul prin intermediul adoptării legilor își ea asupra sa obligațiuni concrete față de cetățean, organizațiile obștești, alte state și comunitatea internațională.

4. Divizarea puterilor în legislativă, executivă și judecătorească. Acest principiu are drept obiectiv de a exclude monopolul puterii în mâinile unei persoane, organ sau grup social și să asigure corespunderea întregii sisteme a puterii cerințelor de drept și a respectării lor.

5. Existența formelor efeciente de control și supraveghere asupra realizării legilor.

Cu referire la problema pusă în discuție, dizolvarea sistemului internațional bipolar a determinat o nouă configurație a raporturilor de forțe ale marilor puteri în

Europa de Sud-Est, suprimînd vechea hartă geopolitică a securității regionale și edificînd o nouă arhitectură a evoluției principiilor statului de drept. Importanța geopolitică a Europei de Sud-Est a fost întotdeauna actuală, această regiune reprezentînd și în prezent confluența intereselor geopolitice ale marilor puteri. Miza fiind dominația Europei de Est și a și a spațiului geostrategic ponto-caspic pentru exercitarea influenței geopolitice în zonele adiacente, cum ar fi: regiunea de Vest a spațiului postsovietic, Caucazul și Orientul Mijlociu. Relevanța geopolitică a regiunii Europa de Sud-Est este caracterizată de următorii factori: Europa Centrală, Europa de Est, Europa de Sud, Asia Mică, Orientul Apropiat, spațiu; formează un segment al frontierelor de sud-est ale Uniunii Europene și de sud-est ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord; țările din estul acestei regiuni sunt state limitrofe ale spațiului pontic, în cadrul căruia mai multe state se confruntă cu războiul hibrid pe teritoriile sale declanșat, de Federația Rusă, acestea fie se află într-o stare „înghețată”, fie într-o stare „fierbinte”, care s-au soldat cu apariția regiunilor secesioniste sau chiar cu pierderi de teritoriu prin anexare; deține controlul asupra strîmtorii Bosfor și Dardanele, care reprezintă unica poartă de ieșire la Oceanul Planetar pentru statele limitrofe ale spațiului pontic; este conectată la axa energetică Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de Sud – Marea Neagră și este străbătută de diverse rute energetice ce asigură cu hidrocarburi statale europene sau prin care se preconizează construcția altor proiecte energetice pentru transportul petrolului caspic și al celui din zona Asiei Centrale, sau a gazelor din Orientul Mijlociu spre consumatori din Occident; include un important număr de porturi militare și civile; este mediu propice pentru cooperarea economică, militară și culturală și deține un potențial demografic și economic foarte important pentru Europa [1, p.422].

Cazul Republicii Moldova este unul aparte. Istoria politică recentă a țării noastre probează faptul că ea este dominată de procesul modernizării politice (la moment, al unei „modernizări întîrziate”, reflectorii) în contextul unei tranziții democratice prelungite. Iar acesteia îi sunt specifice anumite caracteristici: societate atomizată, sistem de partide neomogene și fără de o reprezentativitate reală la nivelul grupurilor și categoriilor sociale, scindarea clasei politice referitoare la vectorul dezvoltării strategice a țării, încredere scăzută în elita politică guvernantă din partea populației, societate civilă imatură, lipsa clasei de mijloc, existența unor clivaje politice profunde, prezența crizelor politice sistemice, precum și a blocajului instituțional în procesul decizional. Cu referire la „războiul” instituțional dintre ramurile puterii de stat fără vreo coabitare instituțională vom remarca doar faptul că tensiunile permanente și crescînde între liderii Executivului (Președintele țării și Primul ministru) în ultima perioadă, cu implicații grave în cadrul celorlalte puteri ale statului (Parlament și justiție), precum și în spectrul politic, în general în societate, aduc prejudicii grave țării în aspectul aplicării reformelor și respectării principiilor statului de drept [2, p.28].

Problema respectării principiilor statului de drept și a libertății justiției este actuală și pentru unele democrații occidentale. Astfel, statele Uniunii Europene care nu respectă standardele comunitare privind statul de drept ar putea pierde accesul la finanțare, conform unei propuneri germane pentru reformarea sistemului fondurilor de coeziune, în timp ce comisarul UE pentru Buget și Resurse Umane, Günther Oettinger, propune și condiții economice.

Potrivit unui proiect de propunere inițiat de Bruxelles, accesul unui stat la fonduri de coeziune ar putea fi blocat, în cazul în care, situația respectării normelor statului de drept este criticată de Comisia Europeană.

Ungaria și Polonia, beneficiari ai fondurilor de coeziune, au fost criticate frecvent de Comisia Europeană pentru încălcări ale principiilor fundamentale ale statului de drept.

La rândul lor, România și Bulgaria sunt monitorizate de Comisia Europeană prin Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV).

"Trebuie analizat dacă primirea fondurilor UE de coeziune ar putea fi condiționată de respectarea principiilor fundamentale ale statului de drept", precizează proiectul de propunere.

Confirmă ideea, explicând că ar putea fi impuse și condiții privind politicile economice, G.Oettinger, comisarul UE pentru Buget și Resurse Umane, care a declarat, potrivit publicației EUObserver, că, începând cu anul 2020, accesul statelor europene la fonduri de coeziune ar putea fi condiționat de respectarea principiilor statului de drept și recomandărilor economice.

G.Oettinger a afirmat că analizează posibilitatea "schimbării condițiilor" sau "intensificării condiționalității" în bugetul pentru perioada 2021-2027.

În Consiliul UE, "nu este convinsă toată lumea de sensul economic al tuturor programelor pe care le finanțăm prin sistemul fondurilor de coeziune". "Multe proiecte sunt foarte sensibile și au o valoare evidențiată clar, dar altele își pierd rapid sensul", a argumentat G.Oettinger, explicând că este necesară impunerea unui control mai eficient privind modul în care țările membre și regiunile utilizează fondurile UE. El a precizat că o primă posibilitate ar fi utilizarea recomandărilor specifice adresate de Comisia Europeană țărilor membre - raportul anual care indică modalități de îmbunătățire a politicilor economice - ca "model" ori "document cu caracter obligatoriu".

Spre exemplu, a continuat Oettinger, dacă recomandările arată că o țară are "o infrastructură digitală foarte slabă", "va trebui să acceseze mai multe fonduri" pentru optimizarea acestui domeniu.

Anticipând criticile, G.Oettinger a argumentat că sistemul recomandărilor este "democratic", deoarece indicațiile sunt publicate de Comisia Europeană după adoptarea de către reprezentanții statelor membre în Consiliul UE. "Acest lucru poate justifica o posibilă condiționalitate", a explicat el [4].

Țările Uniunii Europene care nu respectă principiile statului de drept ar putea fi sancționate. Ele riscă restricționarea sau suspendarea alocării de fonduri, dacă autoritățile acestora vor încălca drepturile și libertățile cetățenilor sau dacă sunt serios afectate de corupție. Anunțul a fost făcut de către președintele Comisiei Europene, J.-C. Juncker.

Restricționarea fondurilor europene pentru țările membre care nu respectă criteriile ce definesc statul de drept ar putea începe o dată cu aprobarea bugetului comunitar pentru anii 2021-2027. Este o măsură a președintelui Comisiei Europene J.-C. Juncker, pe care a prezentat-o în Parlamentul European. Inițiativa ar putea viza state precum Polonia sau Ungaria, după ce anterior au fost criticate la Bruxelles.

Sancțiunile ar urma să fie propuse de Comisia Europeană și aprobate de Consiliul și Parlamentul European.

Restricțiile fac parte din proiectul de buget al comunității pentru anii 2021-2027. Bugetul de 1.279 de miliarde de euro va trebui aprobat în unanimitate de statele membre și de legislativul european. Într-o primă reacție după ce Comisia Europeană a cerut condiționarea accesării fondurilor europene de situația statului de drept, oficialii din Polonia au anunțat deja că se vor opune adoptării noului buget al Uniunii Europene, pe motiv că nu ar asigura un echilibru între nevoile diferitelor țări membre [5].

În acest context, Comisia Europeană a prezentat recent o serie de opțiuni privind colectarea și cheltuirea fondurilor comunitare, în contextul noii situații politice, care include ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană. "Dacă Europa vrea să facă față noilor provocări, banii trebuie să vină de undeva. Fie vom cheltui mai puțin, fie vom identifica noi surse de venituri. Dar, oricum am face, fiecare euro investit din bugetul UE trebuie să genereze valoare și să aibă un impact pozitiv asupra vieții zilnice a cetățenilor", a explicat, potrivit site-ului CE, G. Oettinger, comisarul european pentru Buget și Resurse umane care a menționat, că în contextul ieșirii Marii Britanii din UE, contribuțiile celorlalte 27 de state membre vor trebui reconfigurate.

Printre variantele luate în considerare se numără și transferul de la nivel național la nivel comunitar a unor taxe. Spre exemplu, impozitele impuse companiilor mari, taxele pe tranzacții financiare, taxele pe valoare adăugată ori accizele pe carburanți ar putea trece de la nivel național la nivel comunitar ori ar putea fi împărțite între autoritățile naționale și cele europene.

Accesul statelor membre la finanțare europeană ar putea fi condiționat de respectarea principiilor statului de drept.

"Susținerea valorilor fundamentale ale Uniunii Europene în elaborarea și implementarea politicilor este esențială. Există noi sugestii în dezbaterea publică în sensul asocierii accesului la fonduri bugetare UE cu situația statului de drept în țările membre. Respectarea principiilor statului de drept este importantă

pentru cetățenii europeni, dar și pentru inițiativele de afaceri, pentru inovații și investiții, care se vor dezvolta cel mai mult acolo unde cadrul instituțional și legal aderă în totalitate la valorile comune ale Uniunii. Prin urmare, există o relație clară între normele statului de drept și implementarea eficientă a investițiilor private și publice susținute prin bugetul UE", se arată în "Proiectul de reflecție privind viitorul finanțelor UE", prezentat de Comisia Europeană.

J.-C. Juncker, președintele Comisiei Europene, s-a pronunțat împotriva condiționării accesului la fonduri UE de respectarea principiilor statului de drept, dar Germania, Franța, Italia și Suedia fac presiuni în acest sens. "Declarația președintelui Franței, E. Macron, că Uniunea Europeană nu este supermarket este cea mai elocventă expresie în acest sens. Înțeleg în totalitate ideea președintelui Franței, nu poți avea abordare selectivă, nu poți spune «dați-ne bani, dar nu vrem să auzim nimic altceva despre reglementările europene»", a explicat, Frans Timmermans, prim-vicepreședintele CE.

Un proiect propus recent de Germania arată că statele Uniunii Europene care nu respectă standardele comunitare privind statul de drept ar putea pierde accesul la finanțare UE. Potrivit unui proiect de propunere accesul unui stat la fonduri de coeziune ar putea fi blocat în cazul în care situația respectării normelor statului de drept este criticată de Comisia Europeană. "Trebuie analizat dacă primirea fondurilor UE de coeziune ar putea fi condiționată de respectarea principiilor fundamentale ale statului de drept", precizează proiectul de propunere. Ungaria și Polonia, beneficiari ai fondurilor de coeziune, au fost criticate frecvent de Comisia Europeană pentru încălcări ale principiilor fundamentale ale statului de drept.

Țările care vor încălca normele statului de drept sau nu vor lupta eficient împotriva corupției riscă suspendarea finanțărilor de la Uniunea Europeană, potrivit unui proiect de rezoluție care va face parte din Planul bugetar multianual 2021-2027 și a fost aprobat de Parlamentul European. Un grup de 6 experți, dintre care doar unul din partea statului analizat, va monitoriza situația și va publica un raport anual, care va sta la baza deciziei. Pentru a proteja beneficiarii finali ai finanțărilor, UE va obliga statele sancționate să finanțeze proiectele suspendate din propriul buget [6].

Guvernele statelor membre ale Uniunii Europene care se implică în afaceri judiciare sau nu combat eficient fraudele și actele de corupție vor risca suspendarea fondurilor comunitare, conform unui proiect de rezoluție aprobat de Parlamentul European.

"Asistată de un grup de experți independenți, Comisia Europeană va avea sarcina de a depista «deficiențe generalizate în privința statului de drept» și va decide măsurile care ar putea include suspendarea plăților efectuate prin bugetul UE sau reducerea prefinanțării," se arată în proiectul aprobat de Parlamentul European cu 397 de voturi pentru, 158 împotriva și 69 de abțineri.

Planul va fi implementat doar dacă va fi aprobat și de Consiliul UE. Imediat ce un stat membru sancționat va remedia problemele identificate de Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul UE pot hotărî deblocarea fondurilor.

Comisia Europeană va putea stabili că normele statului de drept sunt expuse riscurilor, dacă apare una din următoarele probleme:

- buna funcționare a autorităților care implementează bugetul UE;
- buna funcționare a autorităților care efectuează controlul financiar;
- investigarea adecvată a fraudei - inclusiv fraudă fiscală - corupția sau alte încălcări care afectează execuția bugetului UE;
- control judiciar eficient de către instanțele independente;
- recuperarea fondurilor plătite în mod necuvenit;
- prevenirea și sancționarea evaziunii fiscale;
- cooperarea cu Oficiul European de Luptă Antifraudă și, dacă este cazul, cu Parchetul European.

Comisia Europeană a mai propus în ultimii doi ani posibilitatea limitării accesului la finanțare europeană în cazul țărilor membre ale Uniunii Europene care nu respectă principiile statului de drept. "Respectarea statului de drept și a tuturor valorilor UE sunt principiile fundamentale pe care am construit proiectul european. Nici un guvern nu poate încălca aceste valori fără să sufere consecințele" - a declarat în plen E.Gardiazabal (Partidul Socialist European), co-raportor al Comisiei pentru bugete.

Petri Sarvamaa (Partidul Popular European), co-raportor al dosarului, s-a declarat satisfăcut de includerea în proiect a prevederii că statul sancționat trebuie să continue finanțarea proiectelor suspendate, pentru ca beneficiarul final să nu aibă de suferit. "Cel mai important aspect al acestui mecanism este protecția beneficiarilor finali, element accentuat în comparație cu propunerea originală a Comisiei," a afirmat europarlamentarul finlandez. "Am inclus, de asemenea, Parlamentul European în procedura de luare a deciziei, ceea ce întărește dimensiunea de responsabilitate democratică în privința măsurilor propuse."

Uniunea Europeană trebuie să intensifice acțiunile pentru promovarea democrației, a normelor statului de drept și a drepturilor fundamentale în spațiul comunitar, inclusiv prin susținerea organizațiilor societății civile, conform unei rezoluții adoptate joi de Parlamentul European.

Comisia de Libertăți Civile, Justiție și Afaceri Interne (LIBE) a propus triplarea fondurilor alocate în bugetul multianual comunitar (2021-2027) pentru Programul de Drepturi și Valori, până la nivelul de 1,834 de miliarde de euro (Comisia Europeană propusese 642 de milioane de euro).

"Cu obiectivul general de protejare și promovare a drepturilor și valorilor prevăzute în Articolul 2 al Tratatului UE, prin susținerea organizațiilor societății

civile la nivel local, regional, național și transnațional, Programul încearcă să promoveze egalitatea și nediscriminarea, să încurajeze implicarea cetățenilor și participarea la procesul democratic și să combată violența," anunță Parlamentul European într-un comunicat postat pe site-ul instituției.

"Eurodeputații au decis în mod specific să menționeze protejarea și promovarea principiilor democrației și statului de drept ca fiind principalul obiectiv, dat fiind că aceste norme sunt elemente preliminare necesare apărării drepturilor fundamentale și asigurării încrederii reciproce între statele membre și cetățeni la nivelul Uniunii Europene", precizează Parlamentul European.

Eurodeputații au acceptat ca, în cazuri excepționale, în care se constată deteriorarea rapidă și în mod grav a situației dintr-un stat membru și sunt expuse riscurilor valori fundamentale, Comisia Europeană să lanseze o procedură de finanțarea organizațiilor societății civile pentru facilitarea și susținerea dialogului democratic.

În cazul României, europarlamentarul PNL Siegfried Mureșan avertizează că propunerea votată în Parlamentul European este un răspuns foarte clar dat majorității PSD-ALDE, care nu va mai putea să continue atacurile la adresa Justiției, dacă mai doresc să primească bani de la Bruxelles.

"Sutele de mii de români care au ieșit în stradă în ultimii doi ani au cerut ca Uniunea Europeană să-i ajute mai mult în lupta cu politicienii care atacă statul de drept, atacă independența justiției și atacă valorile europene. Astăzi, Uniunea Europeană a dat un semnal foarte puternic tuturor oamenilor cinstiți. Parlamentul European a votat mai devreme propunerea ca, în viitor, fondurile europene să fie condiționate de respectarea statului de drept. Este o propunere necesară. Asta așteaptă oamenii. De ce îi deranjează atât de mult această propunere pe cei de la PSD - ALDE? Fiindcă PSD și ALDE vor să atace în continuare justiția, iar prin acest mecanism împiedică atacurile guvernanților la statul de drept," a explicat Mureșan.

Respectarea independenței justiției și a statului de drept în Republica Moldova se află permanent în vizorul Uniunii Europene. Astfel la 5 iulie 2018 Parlamentul European a adoptat o rezoluție (2018/2783(RSP)), în care declară că în urma deciziei de a invalida alegerile pentru funcția de primar la Chișinău, condițiile politice pentru asistență macrofinanciară nu au fost îndeplinite, «o condiție prealabilă pentru acordarea asistenței macrofinanciare este ca țara beneficiară să respecte mecanismele democratice reale, printre care un sistem parlamentar pluripartit, statul de drept și să garanteze respectarea drepturilor omului»; îndeamnă Comisia să suspende orice plăți prevăzute de asistență macrofinanciară pentru Moldova; consideră că orice decizie privind plățile viitoare ar trebui să aibă loc numai după alegerile parlamentare planificate, cu condiția ca acestea să aibă loc în conformitate cu standardele recunoscute la nivel internațional și să fie evaluate de către organisme internaționale

specializate, și să fi fost îndeplinite condițiile pentru acordarea asistenței macrofinanciare; solicită Comisiei să suspende sprijinul bugetar pentru Moldova, utilizând precedentul din iulie 2015, când o astfel de suspendare a avut loc în urma crizei bancare; consideră că mecanismul de suspendare a sprijinului bugetar al Uniunii Europene ar trebui să fie aplicat ca o reacție la invalidarea alegerilor pentru funcția de primar al Chișinăului și că acesta ar trebui să includă o lista de condiții care trebuie să fie îndeplinite [7].

Conform Cotidianul.md, Republica Moldova este țara din Europa care stă cel mai prost la capitolul Independența Justiției, arată datele unui raport al Forumului Economic Mondial (WEF). Moldova se situează la capitolul Independența Justiției pe locul 130 din 140 de state, câte cuprinde raportul competitivității globale pe anul 2018. Țara noastră are un rating de 2,3 puncte, în care 7 înseamnă cel mai bine, iar 1 – cel mai rău. Mai prost la acest capitol decât Republica Moldova stau doar state din America Latina și Africa, țara noastră având cel mai slab rating din Europa [8].

În opinia cercetătorului V.Juc [9, p.40], Republica Moldova trebuie să implementeze în mod eficient și calitativ prevederile incluse în Planul Național de Acțiuni pentru Implementarea Acordului de Asociere “Republica Moldova – Uniunea Europeană” în perioada 2017-2019, să respecte planul calendaristic și să lichideze toate restanțele. Uniunea Europeană, după Summitul preconizat în 2019, să înlocuiască Parteneriatul Estic, care conceptual nu corespunde realităților actuale, cu un alt program destinat statelor est-europene angajate în realizarea integrării europene, declarată drept prioritate strategică, program care să conțină mai clar și mai fezabil perspectivele europene, asigurând, în anumite împrejurări favorabile și meritocrative, demararea negocierilor pe marginea aquis-ului comunitar. Este indispensabil de a legifera constituțional opțiunea de integrare europeană a Republicii Moldova în calitate de obiectiv strategic de dezvoltare a țării, pentru că integrarea europeană nu este o ideologie, deși Uniunea Europeană se bazează pe anumite valori, ci este un proiect de țară, asociat cu modernizarea și dezvoltarea prin reformă democratică. Valorificarea parcursului european de către Republica Moldova solicită voință de deschidere de la ambele părți, iar implementarea prevederilor Acordului de Asociere prin realizarea Planului Național de Acțiuni reprezintă un proces complex și de durată de modernizare politico-juridică și social-economică prin democratizarea și europenizarea statului, respectarea principiilor statului de drept.

În concluzie, pentru Republica Moldova promovarea principiilor statului de drept și a independenței justiției în condițiile realizării prevederilor Acordului de Asociere, presupune aprofundarea reformelor esențiale în vederea adoptării standardelor europene. Printre prioritățile înaintate în fața statului nostru putem evidenția crearea instituțiilor funcționale în serviciul cetățenilor, fortificarea statului de drept, respectul pentru drepturile omului, europenizarea, de-

mocratizarea, asigurarea unei justiții independente, a unei economii de piață viabile.

Bibliografie:

1. Saca V. Aspecte ale modernizării sociopolitice a Republicii Moldova în contextul tranziției spre democrație. Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european. - Chișinău, Tipografia Centrală, 2018.
2. Varzari P. Reflecții privind tranziția postcomunistă – repere conceptuale și hermeneutice. Republica Moldova în contextul necesităților de modernizare. - Chișinău, Tipografia Centrală, 2018
3. <http://www.jurnal.md/ro/news/558020d81ac48a03/tarile-ue-care-vor-incalca-principiile-statului-de-drept-ar-putea-primi-mai-putini-bani.html> (vizitat: 06.02.2019)
4. <https://www.timpul.md/articol/statele-uniunii-europene-care-nu-respecta-principiile-statului-de-drept-ar-putea-pierde-accesul-la-fonduri-comunitare-propune-germania---comisar-ue-ar-putea-aparea-si-conditii-privind-politicile-economice-110155.html> (vizitat: 14.02.2019)
5. <https://www.mediafax.ro/externe/comisia-europeana-ar-putea-limita-accesul-tarilor-care-nu-respecta-normele-statului-de-drept-la-fonduri-ue-16528348> (vizitat: 15.02.2019)
6. <https://www.gandul.info/politica/parlamentul-european-aproba-proiect-suspendare-finantari-de-la-ue-daca-nu-se-respecta-norme-stat-de-drept-17843215>
7. Rezoluția Parlamentului European din 5 iulie 2018 referitoare la criza politică din Moldova ca urmare a invalidării alegerilor locale de la Chișinău (2018/2783(RSP)): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2018-0303+0+DOC+XML+V0//RO> (vizitat: 06.02.2019).
8. Cotidianul.md. (vizitat la data 13.03.2019)
9. Juc V. Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană de la parteneriat și cooperare la asociere și integrare. Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european. - Chișinău, Tipografia Centrală, 2018

15.03.2019

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПАРТНЕРСТВО ИЗРАИЛЯ И США ПО ПАЛЕСТИНСКОМУ ВОПРОСУ В ГОДЫ ПРЕЗИДЕНТСТВА Б.ОБАМЫ И Д.ТРАМПА (2009-2018)

Саиед САИЕД

Государство Израиль, округ Беер-Шева, село Эльсаиед, директор начальной школы села Эльсаиед, докторант кафедры международных отношений Государственного института международных отношений Молдовы

Сергей НАЗАРИЯ

Республика Молдова, Кишинэу, Государственный институт международных отношений Молдовы, факультет международных отношений и политических наук, кафедра международных отношений, доцент, доктор-хабилитат политических наук

Юлия СИРОТА

Государство Израиль, Кармель, Колледж Кармель, PhD, преподаватель Колледжа и консультант по академическим вопросам

В статье впервые в Молдове, на основе научной литературы из разных стран, исследуются взаимоотношения Соединенных Штатов Америки и Государства Израиль в деле палестинского урегулирования в период 2009-2018 годов. Израиль является единственным стратегическим партнером Соединенных Штатов в ближневосточном регионе. Стратегический союз США и Израиля существует несколько десятилетий и обеспечивает военное и политическое прикрытие Государства Израиль в условиях непримиримого враждебного окружения и в деле урегулирования палестинской проблемы. Естественно, научный интерес к данному феномену, этапам его развития и механизмам взаимодействия очень велик. Во-первых, это вызвано тем фактом, что политическое и военно-стратегическое сотрудничество двух этих стран решающим образом, влияет на ситуацию на всем Большом Ближнем Востоке и в значительной степени на отношения Израиля с Палестиной. Соединенные Штаты практически изначально рассматриваются в Израиле в качестве главного гаранта существования государства в его военно-политическом противостоянии с соседями. Американская поддержка серьезным образом повышает устойчивость израильского государства, его способность противостоять нескончаемым попыткам «сбросить его в море» и способствует укреплению его позиций как одного из региональных центров силы. Одновременно, многие стратегически важные для ближневосточной политики США решения принимаются в Вашингтоне с учетом интересов Израиля.

Ключевые слова: конфликт, оккупация, соглашение, мирное урегулирование, палестино-израильские отношения, отношения Израиля и США, безопасность, переговоры, израильские поселения на палестинских территориях.

This article for the first time in Moldova, based on scientific literature from different countries, explores the relationship between the United States of America and the State of Israel in the matter of a Palestinian settlement in the period of 2009-2018. Israel is the only strategic partner of the United States of America in the Middle East region. The strategic alliance between the United States and Israel has existed for several decades and provides military and political cover for the State of Israel in conditions of an irreconcilable hostile environment in the matter of resolving the Palestinian problem. Naturally, the scientific interest in this phenomenon, the stages of its development and the mechanisms of interaction is very great. First, this is due to the fact that the political and military-strategic cooperation of these two countries has a decisive effect on the situation throughout the entire Greater Middle East and, to a large extent, on Israel's relations with Palestine. The United States is practically considered in Israel as the main guarantor of the existence of the state in its military-political confrontation with its neighbors. In a serious way American support increases the stability of the Israeli state and its ability to resist the endless attempts of "being thrown into the sea" and contributes to strengthening its position as one of the regional centers of power. At the same time, many decisions that are strategically important for US Middle East policy are made in Washington, taking into account the interests of Israel.

Keywords: *occupation, conflict, agreement, Palestinian-Israeli relations, the relations of Israel and the United States, security, tratative, Israeli settlements in the Palestinian territories.*

Введение

Американский дипломат и бывший посол в Израиле С.В.Льюис считал, что американцы испытывали чувство вины перед евреями из-за своего бездействия во время Холокоста, что и подтолкнуло Г.Трумэна поддержать создание Израиля [15, p.365].

Помощник госсекретаря США по военно-политическим делам в администрации Б.Обамы Э.Шапиро отзывался о политическом и военно-стратегическом союзе двух стран следующим образом: «В настоящее время, в условиях крайне лимитированного бюджета, некоторые задают вопрос, зачем американцы продолжают помогать Израилю?... На это я отвечаю прямо – мы поддерживаем Израиль не по причине многолетних, исторически сложившихся связей. Мы поддерживаем Израиль потому, что

это соответствует нашим национальным интересам» [8]. Довольно серьезным является и экономическое сотрудничество двух стран. Так, только 2015 году товарооборот США с Израилем составил 38 млрд. долл. [51]

Взаимоотношения двух стран в деле палестинского урегулирования в период первого президентского срока Б.Обамы

Будучи избран президентом США, Б.Обама стремился достичь согласия между палестинцами и израильтянами и посредством этого улучшить американо-арабские отношения. Подтверждением серьезности намерений его администрации стало включение в Стратегию национальной безопасности задачи оправдать «ожидания палестинского народа на создание жизнеспособного государства» [20].

Одновременно, в 2009 г. к власти в Израиле пришла крайне правая, националистическая партия «Ликуд» во главе с «ястребом» Б.Нетаньяху. В речи в университете Бар-Илан он заявил, что не стремится править палестинцами и что когда палестинцы «повернутся к миру», борясь с террором, укрепляя правительство и верховенство закона, тогда Израиль будет оказывать им поддержку, в том числе и в сфере экономики [1]. Это подтвердило тот факт, что премьер не стремился к диалогу с палестинцами, не допуская и мысли о каких-либо территориальных уступках им. Но при этом центральным тезисом его речи стали слова: «Демилитаризованное палестинское государство рядом с еврейским государством Израиль» [10].

В отличие от Б.Нетаньяху, Б.Обама стремился к реальному палестино-израильскому мирному урегулированию [39, с.197, 204]. Он выступил против нелегитимного строительства поселений на оккупированных территориях, осудив одновременно и заявления исламистов расправиться с Израилем. «США не признают законности тех, кто заявляет, что Израиль следует сбросить в море, но мы также не признаем и законности дальнейшего расширения израильских поселений. Их строительство нарушает ранее заключенные соглашения и подрывает усилия по достижению мира. Пришло время остановить этот процесс» [30]. Кроме того и специальный уполномоченный ближневосточного «квартета» Т.Блэр заявил на слушаниях в Конгрессе, что строительство поселений и контроль израильской армией палестинских территорий сводит на «нет» шансы палестинцев на приобретение собственного, независимого государства [6].

Следует отметить, что ключевые фигуры в администрации Обамы и его ближайшие советники Р.Эмануэль и Дж.Митчелл были жестко настроены по отношению к израильской поселенческой политике. В начале марта 2009 г. Х.Клинтон и Дж.Митчелл встретились сначала с

израильскими политиками в Тель-Авиве и с палестинскими представителями в Рамалле. Правительство США решило выделить 900 млн долл. в качестве поддержки палестинцев в связи с последствиями военной кампании «Литой свинец» [59, с.166]. Израильский эксперт И.Рабинович, считал требование Обамы начать переговорный процесс с заморозки строительства поселений ошибкой [24, р.191].

В ноябре 2009 г. израильское правительство объявило мораторий на возведение новых поселений на Западном берегу реки Иордан [16] и в сентябре 2010 г. в Вашингтоне были проведены прямые палестино-израильские переговоры. На первом заседании присутствовали главы Египта и Иордании. Палестинскую сторону представлял лидер М.Аббас. ХАМАС на них представлен не был. Переговоры должны были продолжаться в течение года и вылиться в подписание рамочного соглашения для дальнейшего продолжения мирного процесса. Переговорный процесс длился со 2 сентября до 11 октября 2010 г. Палестинская сторона отказалась продолжить переговоры из-за нежелания Б.Нетаньяху продлить мораторий на строительство еврейских поселений на палестинских территориях [59; 63]. Против любого компромисса в данном вопросе выступили и члены возглавляемой им правительственной коалиции [9, р.12-13]. Эти же настроения доминировали и в израильском общественном мнении.

Еще 23 марта 2010 г. израильский премьер заявил, что Иерусалим – не поселение, а столица Государства Израиль. Поэтому, исходя из этого концепта, мораторий на строительство поселений на Иерусалим не распространяется [12]. Американская администрация оказывала сильное давление на обе стороны конфликта с целью продолжения переговорного процесса, но безрезультатно. Выражая мнение арабов, король Иордании Абдалла Второй Хусейни в апреле 2010 г. подчеркнул, что сохранение статус-кво в мирном процессе недопустимо, так как оно ведет к новому раунду насилия, которое «не пощадит никого из нас» [36, с.175]. Переговорный процесс возобновился в сентябре 2010 г. под эгидой ближневосточного «квартета» (США, ООН, ЕС, России). Однако через несколько дней после начала переговоров они были приостановлены. По мнению палестинской стороны причиной этому служит неизменная израильская поселенческая политика [46].

Бывший директор Национального совета безопасности Израйля Г.Эйланд считал, что в 2000 г. ситуация была более многообещающей, чем после прихода к власти правительства Б.Нетаньяху. Во-первых, тогдашний израильский премьер-министр левоцентрист Э.Барак искренне верил в необходимость и возможность достижения мирного решения конфликта, что резко отличает его от представлений Б.Нетаньяху. Далее,

Я.Арафат обладал тем, чего нет у его преемника: он считался высшим представителем и выразителем национальных интересов палестинского народа. Даже ХАМАС не оспаривал этого и в 2000 г., когда находился в оппозиции [32]. А в 2010 г. он оказался способен препятствовать политическому урегулированию. В 2010 г., после второй интифады, переворота ХАМАС в Газе и израильской военной операции в этом секторе, уровень доверия между израильтянами и палестинцами резко упал [63]. Палестинцев возмущает и тот факт, что израильское присутствие на их территориях увеличилось: со 190 тыс. евреев в 2000 г, проживавших на Западном берегу, – до 290 тыс. в 2010 г. [11]. Их эвакуация не представляется возможной.

19 мая 2011 г. Б.Обама выступил с речью, уделив внимание и палестино-израильскому конфликту. Он заявил: «США уверены, что в результате переговоров должны быть образованы два государства и установлены постоянные границы Палестины с Израилем, Египтом и Иорданией, а также постоянная граница между Израилем и Палестиной». По его мнению, граница между Израилем и будущим палестинским государством «должна пролегать по линиям 1967 г.». «Мечты о еврейском и демократическом государстве не могут существовать одновременно с постоянной оккупацией», – подчеркнул президент [23; 39, с.200, 67, 68]. В ответ Нетаньяху заявил, что возвращение к границам 1967 г. угрожает безопасности Израиля [40, с.184, 67]. Во время выступления в Конгрессе Б.Нетаньяху твердо заявил, что «Израиль не вернется к границам 1967 г.» [26; 66].

Однако, планы Вашингтона решить конфликт между Израилем и Палестиной были сорваны начавшимися в начале 2011 г. массовыми протестными движениями в арабском мире – так называемой «Арабской весной» [5; 58], – которые отодвинули палестино-израильское урегулирование на второй план в ближневосточных приоритетах Белого дома [59, с.186]. Б.Нетаньяху, заявил 24 ноября 2011 г., что эти революции станут «исламскими, антизападными, антилиберальными, антиизраильскими и антидемократическими» [2].

На фоне стагнации палестино-израильского урегулирования у руководства ПНА возникла идея добиваться одностороннего признания палестинского государства в ООН и оно избрало в качестве своего приоритета борьбу за членство Палестины в ООН в статусе независимого государства [64]. В сентябре 2011 г. М.Аббас, глава ПНА, подал заявку в ООН на принятие Палестины в члены организации [43]. А 31 октября ПНА вступила в ЮНЕСКО [38]. 29 ноября 2012 г. Генеральная Ассамблея ООН в результате голосования «предоставила Палестине статус государства-наблюдателя

при Организации Объединенных Наций», не являющегося членом ООН – «observer non-member state» [45, с.98; 47, с.120].

Государство Палестина признано 135 странами [50, с.76] и имеет в них свои посольства и представительства. Оно обладает государственными символами – флагом и гербом – в нем сформированы органы исполнительной и законодательной власти. Стать полноправным членом ООН Палестина не может, так как этому противодействуют постоянные члены Совета Безопасности – США, Великобритания и Франция [37, с.4; 62].

Процесс урегулирования усугублялся и расколом в палестинской власти. Израильцы воспринимали это как препятствие для ведения переговоров, одновременно отказываясь от любых контактов с ХАМАС. Вашингтон же пытался содействовать примирению ФАТХ и ХАМАС для продолжения мирного процесса. В этом смысле, глава Организации по наблюдению за помощью Палестине (Aid Watch Palestine) М.Берекдар заметил, что USAID контролирует политическую жизнь палестинцев через механизмы оказания помощи, отказываясь сотрудничать с ХАМАС и тем самым сильно ограничивает свою работу с разными группами населения [3].

Процесс палестино-израильского урегулирования при посредничестве США в 2013-2016 гг.

Одновременно администрация Б.Обамы продолжила программы, начатые при Дж. Буше-младшем, по обучению и оснащению сил безопасности ПНА [25]. Но в палестинской среде продолжало господствовать мнение, что США занимают строго про-израильскую позицию и содействует оккупации палестинских земель. С 29 июля 2013 г. по 24 апреля 2014 г., при посредничестве США, между израильской и палестинской сторонами вновь велись переговоры. Перед началом встречи в Вашингтоне ХАМАС официально заявил, что «М.Аббас не имеет никакого права вести переговоры от имени палестинского народа». В то время ХАМАС поддерживали 55% палестинцев, а ФАТХ – только 38%. Плюс к тому, сам Махмуд Аббас заявил о необходимости включить в итоговую резолюцию положение о том, что «палестинское государство должно иметь территорию, полностью освобожденную от израильских военных и гражданских лиц» [41, с.105].

6 ноября 2013 г. израильская делегация на переговорах сделала заявление: «Палестинского государства в пределах границ 1967 г. не будет, и заградительный забор станет границей между палестинцами и Израилем». В ответ палестинцы обвинили Израиль в срыве переговоров и «эскалации строительства в поселениях» [14]. Заявлению израильской делегации предшествовало выступление Б.Нетаньяху, после которого депутаты от

«Ликуда» запустили процедуру принятия в Кнессете закона об аннексии Иорданской долины [41, с.106]. В начале 2014 г. правительство Нетаньяху одобрило план строительства 1.400 единиц жилья в еврейских поселениях. В ответ палестинцы заявили, что «Израиль делает все от него зависящее для торпедирования переговоров и введения режима апартеида на палестинских территориях» [13].

США были готовы признать расширение границ Израиля за счет присоединения 6% территории Западного берега, на которой тогда проживали 80% поселенцев, и допустить присутствие израильских войск и сил безопасности на границах Западного берега с Иорданией. Израиль настаивал на распространении своего суверенитета на 10% палестинской территории, а палестинцы соглашались на размен только 3% и на передачу контроля над границей с Иорданией военным из США и других стран НАТО. Сверх того, израильская делегация требовала от палестинцев признания Израиля в качестве «еврейского государства» [41, с.107].

Американская сторона обещала передать 4 млрд. долл. для развития палестинской экономики. Однако все усилия госсекретаря Дж.Керри оказались тщетными. 23 апреля 2014 г. ФАТХ и ХАМАС договорились сформировать правительство национального единства и провести выборы в Законодательный совет Палестины. После провала переговоров Израиль ускорил темпы строительства в поселениях на Западном берегу реки Иордан [41, с.108].

В 2015 г. отношения США и Израиля обостряются, так как Нетаньяху выступил против создания Палестинского государства. В связи с этим Белый дом даже заявил о возможном пересмотре американской политики защиты Израиля до международного давления в ООН [7]. В том же году госсекретарь Дж.Керри несколько раз встречался с М.Аббасом и Б.Нетаньяху с целью возобновить мирный процесс, но этого не произошло [51].

При всех усилиях американского правительства, палестино-израильские переговоры проваливались по причине неготовности сторон к компромиссу. М.Аббас не пользовался политическим авторитетом среди палестинцев, а Б.Нетаньяху, в свою очередь являлся непримиримым «ястребом». Более того, по его мнению, политика Ирана на Ближнем Востоке представляет для Государства Израиль большую угрозу, чем неурегулированность палестинской проблемы [22].

Подводя некоторые итоги деятельности администрации Б.Обамы по урегулированию палестино-израильских отношений, следует отметить, что ничего существенного на этом пути добиться не удалось: мирного соглашения нет и Палестинское государство не было создано. Правда, американская помощь палестинцам консолидировала позиции админи-

страции М.Аббаса на Западном берегу, укрепила вооруженные силы ПНА в противостоянии с ХАМАС, способствовала установлению закона и порядка на палестинских территориях и дальнейшему развитию палестинской государственности.

Отношения Израиля с палестинцами после избрания Д. Трампа президентом США (2017-2018 гг.)

Но, после прихода к власти Д.Трампа, линия поведения Вашингтона в деле палестино-израильского урегулирования серьезно изменилась [21]. В декабре 2017 г. хозяин Белого дома заявил о намерении перенести американское посольство из Тель-Авива в Иерусалим [27]. С тех пор палестинцы обвиняют президента США в предвзятости в пользу Израиля и отказываются от участия в его ближневосточных мирных инициативах [57]. На это в январе 2018 г. было объявлено о замораживании части финансирования UNRWA, по причине того, что, как выразился президент, США платят миллионы долларов, «не получая взамен благодарности и уважения» [28].

Лига арабских государств, на чрезвычайном саммите в Каире, раскритиковала США за признание Иерусалима столицей Израиля и призвала Вашингтон отменить свое решение. Было заявлено, что решение Д.Трампа является «опасным нарушением международного законодательства» и «ведет к повышению напряжения на Ближнем Востоке» [42]. Однако, в мае 2018 г. было принято уже конкретное решение о переносе посольства в Иерусалим [65, с.93-94].

14 мая в Иерусалиме состоялась церемония открытия посольства США в Израиле. В мероприятии приняла участие американская делегация, в которую вошли дочь американского лидера И.Трамп и ее супруг, старший советник президента США Дж.Кушнер, глава министерства финансов С.Мнучин. Делегацию США возглавил первый заместитель государственного секретаря Дж.Салливан. Со стороны Израиля на церемонии присутствовали глава государства Р.Ривлин, премьер-министр Б.Нетаньяху, спикер парламента Ю.Эдельштейн [33].

В связи с этим событием, советник президента по национальной безопасности Дж.Болтон так объяснил его причину: «Если слону тесно в посудной лавке, тем хуже для лавки. Хрупкий мир там на глазах разлетается на обгоревшие черепки». «Теперь все станет проще! Это признание реальности! Если вы не готовы признать, что Иерусалим – столица Израиля и именно там должно находиться посольство США, значит, вы совсем на другой волне. Я считаю, что осознание реальности всегда приводит к новым возможностям для достижения мира», – заключил Болтон [54].

Госсекретарь М.Помпео объявил о том, что США объединяют генконсульство в Иерусалиме с новым американским посольством, в котором будет создан новый отдел по палестинским вопросам [52]. В Палестине же признание Иерусалима столицей Израиля и перенос сюда американского посольства восприняли как конец мечте о создании независимого Палестинского государства со столицей в восточном Иерусалиме. Действия Трампа называли провокационными и незаконными [53]. ООП сразу же заявила, что эта инициатива не имеет ничего общего с усилением эффективности, а исходит из усилий Трампа разрушить фундамент бывшей американской ближневосточной политики и наградить Израиль за его преступления [56].

Перенос посольства спровоцировал резкое усиление массовых протестов палестинцев [55]. В результате, погибли 59 граждан этой страны, включая ребенка. Еще 2,4 тысячи людей получили ранения [54]. Решение США раскритиковали во всем мире. Немедленно прекратить ужасающее нарушение прав человека на палестинских территориях призвали правозащитники Amnesty International [53]. «Смерть, раскол и отрицание» – под таким заголовком вышла статья об открытии посольства США в Иерусалиме на сайте газеты «The Guardian». А французская «Le Figaro» окрестила этот день «Кровавым понедельником» [44].

Российский министр иностранных дел С.Лавров выразил обеспокоенность ситуацией, напомнив, что Москва неоднократно предупреждала о негативных последствиях попыток пересмотреть статус Иерусалима в одностороннем порядке. Министр внешних сношений Франции Ж.-И. Ле Дриан также не одобрил переезд американских дипломатов. Он напомнил, что решение противоречит нормам международного права и решениям СБ ООН и Генеральной Ассамблеи. Недовольство выразили даже в Лондоне [54].

Правительство ЮАР отозвало своего посла в Израиле. МИД Турции также отозвал для консультаций своих послов в Вашингтоне и Тель-Авиве. Президент Р.Т.Эрдоган назвал геноцидом действия Израиля. Во всех крупных городах Турции прошли акции протеста в поддержку палестинцев. В связи с событиями в секторе Газа Анкара объявила трехдневный траур [61].

Правда, у Д.Трампа несколько иное мнение по этому вопросу. Так, 25 сентября 2018 г., выступая на 73-й сессии Генассамблеи ООН в Нью-Йорке, президент заявил, что американские власти стремятся к достижению мира между Израилем и Палестиной, а Вашингтон придерживается политики принципиального реализма. По его словам, США стремятся к мирному и стабильному будущему в регионе, в том числе, это касается мира между израильтянами и палестинцами. 45-й американский президент

подчеркнул, что США в этом году предприняли значимый шаг на Ближнем Востоке, перенеся американское посольство в Иерусалим: «Американская политика принципиального реализма означает, что мы не остаемся заложниками всех принципов, дискриминационной идеологии и тех экспертов, которые долгие годы были не правы» [35].

26 сентября на полях 73-й сессии ГА ООН в Нью-Йорке Трамп заявил на встрече с израильским премьером Нетаньяху, что США ждут от Израиля уступок Палестине после решения перенести американское посольство из Тель-Авива в Иерусалим: «Это очень крупная фишка. Израиль получил первую фишку, и она чрезвычайно крупная, в этом нет никаких сомнений. Это также будет означать, что Израиль должен сделать нечто, идущее на пользу другой стороне». Трамп также выразил «абсолютную» уверенность в том, что палестинцы возобновят участие в мирных переговорах с израильтянами [57].

Но с ним категорически не согласились сами палестинцы. Так, на той же 73 сессии Генеральной Ассамблеи ООН, генсек ООП С.Арикат, сразу после выступления Трампа заявил, что Палестина и Израиль никогда не были так далеки друг от друга, как сейчас: «Мы еще никогда не были так далеки от достижения мира с Израилем» [34]. Президент Палестины М.Аббас заявил, что американскому лидеру следует пересмотреть решения США, касающиеся столицы Израиля: «Я в очередной раз призываю президента Трампа отменить его решения и декреты, касающиеся Иерусалима, беженцев и поселений» [31].

И уже 28 сентября 2018 г. Палестина подала иск в Международный суд ООН в связи с переносом американского посольства из Тель-Авива в Иерусалим. По мнению палестинской стороны, решение Соединенных Штатов «является нарушением Венской конвенции 1961 года» [48]. Месяцем ранее, решением президента, финансовая помощь ПНА была сокращена на 200 млн. долл. Ранее Трамп предложил вообще прекратить оказание финансовой помощи Палестине за нежелание вести переговоры с Израилем [55].

Заключение

Таким образом, признав Иерусалим столицей Израиля и перенеся в этот город свое посольство, администрация Трампа аннулировала все политические и дипломатические усилия предыдущих американских правительств с начала 1990-х годов в деле ближневосточного урегулирования. Палестинцы более не признают США беспристрастным посредником, считая их участником конфликта на стороне Израиля. Это заявил М.Аббас, отклонив все предложения встретиться с американским послом в Израиле Д.Фридманом [49].

По мнению профессора Дж.Хэлпера «израильско-палестинская проблема представляет собой классический пример конфликта, который не может быть решен силами его участников. Ответственность за это ложится на международное сообщество» [60, с.178-179]. И он не одинок – за пределами Израиля есть немало людей считающих, что необходимо внешнее давление на противоборствующие стороны. Так, Зб.Бжезинский писал: «В настоящее время, после более чем 40-летней израильской оккупации Западного Берега и 30 лет мирных переговоров, абсолютно ясно, что, сами по себе, ни израильтяне, ни палестинцы не способны решить конфликт собственными силами» [4, с.19-20].

Идентичное мнение высказали и аналитики еженедельника «The Economist»: «Настало время для соглашения по мирному урегулированию и внешний мир должен навязать его враждующим сторонам» [29]. Мы с такой постановкой вопроса категорически не согласны и, хотя и признаем значительную роль международного сообщества в решении данного вопроса, по-нашему мнению, главная ответственность и возможность решения многолетнего палестино-израильского противостояния лежит на самих сторонах конфликта. Более того, мы считаем, что навязать сторонам каким-то способом согласие абсолютно нереально [17; 18; 19].

Литература

1. Address by PM Netanyahu at Bar-Ilan University. June 14, 2009 // Israel Ministry of Foreign Affairs // http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2009/Pages/Address_PM_Netanyahu_BarIlan_University_14-Jun-2009.aspx (accessed 23.01.2019).
2. B.Netanyahu: Arab Spring pushing Mideast backward, not forward. November 24, 2011 // <http://www.haaretz.com/news/netanyahu-arab-spring-pushing-mideast-backward-not-forward1.397353> (accessed: 16.02.2019).
3. Banning-Lover R. USAID in Palestine: 'It's not about solving the world's problems but people's daily ones' // The Guardian, October 3, 2016.
4. Brzezinski Zb. From Hope to Audacity // Foreign Affairs, January-February 2010.
5. Chican D. Primăvara arabă sau chipurile lui Ianus. - Baia Mare, Proema, 2011. 234 p.
6. Committee on Foreign Relations. The Middle East: The Road to Peace. May 14, 2009 // US Government Printing Office // <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-111shrg55116/pdf/CHRG111shrg55116.pdf> (accessed: 04.05.2018).
7. Cooper H., Shear M.D. Obama May Find It Impossible to Mend Frayed Ties to Netanyahu // URL:

- http://www.nytimes.com/2015/03/19/world/middleeast/netanyahu-obama-israel-election.html?_r=0(accessed: 17.04.2018).
8. Dagoni R. US and Israel to conduct joint military exercises // <http://www.globes.co.il/serveen/globes/docview.asp?did=1000695184&fid=1725>(accessed: 04.05.2018).
 9. Elman M., Haklai O., Spruyt H. Democracy and Conflict Resolution: The Dilemmas of Israel's Peacemaking. Syracuse, Syracuse University Press, 2014.
 10. Haaretz, 15.06.2009.
 11. Eiland G. Regional Alternatives to the Two-State Solution. The Begin-Sadat Center for Strategic Studies Bar-Ilan University BESA Memorandum# 4. The Begin-Sadat Center for Strategic Studies Bar-Ilan University, Ramat Gan // <http://www.besacenter.org> (accessed: 01.03.2018).
 12. http://www.elpais.com/articulo/internacional/Netanyahu/Jerusalen/asentamiento/capital/Israel/elpepuint/20100323elpepuint_3/Tes (accessed: 01.03.2018).
 13. Israel announces plans for building 1,400 settlement homes // URL: <http://www.reuters.com/article/us-palestinians-israel-settlements-idUSBREA090KW20140110> (accessed: 11.05.2018).
 14. Israel says Separation Wall will be border // URL: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/11/israel-says-separation-wall-will-be-border-201311514132609960.html> (accessed: 11.01.2019).
 15. Lewis S.W. The United States and Israel: Evolution of an Unwritten Alliance // Washington, D.C.: Middle East Journal, 1999, p.364-378.
 16. Meir B.Y. The Fight over the Settlement Construction Freeze // [http://www.inss.org.il/uploadimages/Import/\(FILE\)1283331322.pdf](http://www.inss.org.il/uploadimages/Import/(FILE)1283331322.pdf) (accessed: 16.02.2019).
 17. Moraru V., Sulaiman R. Labirints of federalism: The way of Kurdistan // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2018, Nr.4 (LXXXIII), p.80-90.
 18. Naamna M. Political-electoral transformations in Israel in the contemporary period: historical and political approach // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2018, Nr.4 (LXXXIII), p.91-99.
 19. Naamna M. The palestinian exodus – „nakba” // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2016, Nr.1 (LXXXIII), p.166-172.
 20. National Security Strategy. 2010 // National Security Strategy Archive // <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf> (accessed 23.01.2019).
 21. Ofițer CIA: Vizita lui Trump în Orientul Mijlociu este pregătire pentru război // <https://ro.sputnik.md/International/20170523/12780977/ofiter-cia->

- vizita-trump-orientul-mijlociu-pregatire-razboi.html(accessed: 04.12.2017).
22. Petersburg O. Israel-Iran trade ties thriving // Yedioth Ahronoth, 31.05.2011.
 23. President Obama's Middle East Policy Speech // <https://www.voltairenet.org/article169955.html>(accessed 08.02.2018).
 24. Rabinovitch I. The Lingering Conflict. Israel, The Arabs, and the Middle East 1948-2011 // A Saban Center at the Brookings Institution Book, Washington DC, 2011.
 25. Security Assistance Monitor. Program/Recipient Palestinian Territories. Date Range from 2009-2016. Funding Department: State Department. Region: global // Security Assistance Monitor // <https://securityassistance.org/data/program/military/Palestinian%20Territories/2009/2016/State%20Department/Global/> (accessed 08.02.2018).
 26. Speech by PM Netanyahu to a Joint Meeting of the U.S. Congress. May 24, 2011 // Israel Ministry of Foreign Affairs. // http://www.mfa.gov.il/mfa/pressroom/2011/pages/speech_pm_netanyahu_us_congress_24-may-2011.aspx (accessed: 16.02.2019).
 27. Support For President Trump's Decision To Recognize Jerusalem As Israel's Capital // Foreign Policy, December 7, 2017.
 28. Tibon A. U.S. Freezes More Than Half of Aid Funds to UN Palestinian Refugee Agency // The Haaretz, 17.01.2018 // <https://www.haaretz.com/middle-east-news/palestinians/u-s-freezes-half-of-aidfunds-to-un-palestinian-refugee-age-1.5742264> (accessed 22.01.2019).
 29. The Economist, 29.12.2010.
 30. The New York Times. 04.06.2009.
 31. Аббас призвал Трампа пересмотреть решение по Иерусалиму // https://www.gazeta.ru/politics/news/2018/09/27/n_12095719.shtml (accessed 14.10.2018).
 32. Абилов К.А. США и палестинское движение «Хамас» // США и Канада: экономика, политика, культура, 2008, №5, с.69-79.
 33. Американское посольство официально открыли в Иерусалиме // <https://riafan.ru/1056799-amerikanskoe-posolstvo-oficialno-otkryli-v-ierusalime> (accessed 14.10.2018).
 34. В Палестине оценили возможность достижения мира с Израилем // <https://vz.ru/news/2018/9/25/943332.html> (accessed 14.10.2018).
 35. Вашингтон придерживается политики принципиального реализма на Ближнем Востоке – Трамп // <https://riafan.ru/1103349-vashington-priderzhivaetsya-politiki-principialnogo-realizma-na-blizhnem-vostoke-tramp> (accessed 14.10.2018).

36. Карасова Т.А. История израильских поисков альтернативы плану «Два государства для двух народов» // Вестник МГИМО-Университета, 2010, №5, с.173-181.
37. Корочкина В.А. Государство в пути. Институциональное строительство Палестины или политическая афера. Санкт-Петербург, Фонд развития конфликтологии, 2016. 286 с.
38. Корочкина В.А. Палестинская автономия и «арабская весна» // Азия и Африка сегодня, 2013, №10 // <http://naukarus.com/palestinskaya-avtonomiya-i-arabskaya-vesna> (accessed: 17.02.2018).
39. Кравченко И.Ю. Новый курс Б. Обамы в палестино-израильском конфликте // <https://cyberleninka.ru/article/v/novyy-kurs-b-obamy-v-palestino-izraelskom-konflikte-1> (Accessed: 08.02.2018).
40. Кравченко И.Ю. Палестино-израильский конфликт в репрезентациях экспертно-аналитического сообщества США в период президентства Б. Обамы (на примере Института Брукингса и «Рэнд Корпорэйшн») // Вестник РГГУ. 2014, №18, с.180-193.
41. Крылов А.В., Морозов В.М. Палестино-израильский трек: провал ближневосточной политики администрации Б.Обамы // Вестник МГИМО-Университета, 2017, №4, с.99-112.
42. Лига арабских государств критикует США за признание Иерусалима столицей Израйля // <http://www.radiopolsha.pl/6/137/Artykul/339125> (accessed 14.10.2018).
43. Махмуд Аббас подал официальную заявку на членство Палестины в ООН // <https://daily.rbc.ua/rus/show/mahmud-abbas-podal-ofitsialnuyu-zayavku-na-chlenstvo-palestiny-23092011202000> (accessed 14.12.2018).
44. Мировые СМИ резко раскритиковали действия США, спровоцировавшие трагедию в Газе // <https://www.vesti.ru/doc.html?id=3017277> (accessed 14.10.2018).
45. Мирский Г.И. Палестинский тупик // Север – Юг – Россия, 2012. Ежегодник. - Москва, 2013, с.94-99.
46. Фаед М. Мирный процесс на Ближнем Востоке и его перспективы // Международная жизнь, 2011, №8 // <https://interaffairs.ru/jauthor/material/513> (accessed: 03.01.2019).
47. Носенко Т.В., Исаев В.А., Мелкумян Е.С. Палестинская проблема в ближневосточной политике СССР/России // Вестник МГИМО-Университета, 2017, №4, с.113-126.
48. Палестина обратилась в Международный суд ООН с иском против США // <https://vz.ru/news/2018/9/28/943832.html> (accessed 14.10.2018).
49. Палестина официально лишила США роли посредника // <http://geo-politica.info/palestina-ofitsialno-lishila-ssha-rol-posrednika.html> (accessed 14.10.2018).

50. Петров Н.И. Палестина «в пути» // Азия и Африка сегодня, 2017, №7, с.75-77.
51. Полякова А. Роль Израиля в политике США на Ближнем Востоке в президентство Барака Обамы // Международная жизнь, №10, 2016 // <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1750> (accessed: 03.01.2019).
52. Помпео: США объединят генконсульство в Иерусалиме с новым американским посольством // <http://newsoftheday.ru/n6pompeo-ssha-obedinyat-genkonsul-stvo-v-ierusalime-s-novym-amerikanskim-posolstvom.html> (accessed 14.10.2018).
53. Посольство США в Иерусалиме: символическое действие обернулось кровавым противостоянием // <https://www.vesti.ru/doc.html?id=3017229> (accessed 14.10.2018).
54. США пересекли красную черту: перенос посольства в Иерусалим обсудит Совбез ООН // <https://www.vesti.ru/doc.html?id=3017310> (accessed 14.10.2018).
55. США сократят финансовую помощь Палестине // <http://www.rosbalt.ru/world/2018/08/25/1727290.html> (accessed 14.10.2018).
56. Трамп разрушает фундамент ближневосточной политики США в угоду Израилю // <http://newsoftheday.ru/n6tramp-razrushaet-fundament-blizhnvestochnoy-politiki-ssha-v-ugodu-izrailyu.html> (accessed 14.10.2018).
57. Трамп рассказал об ожидаемых уступках от Израиля в пользу Палестины // <https://iz.ru/793648/2018-09-26/tramp-rasskazal-ob-ozhidaemykh-ustupkakh-ot-izrailia-v-polzu-palestiny> (accessed 14.10.2018).
58. Фитуни Л.Л. «Арабская весна»: трансформация политических парадигм в контексте международных отношений // Мировая экономика и международные отношения. 2012. №1, с.3-14.
59. Хлебникова Л.Р. Проблемы израильско-американского взаимодействия на Ближнем и Среднем Востоке (2001-2012 гг.). Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук. - Москва, ИВ РАН, 2015. 291 с.
60. Хэлпер Дж. Израильско-палестинский конфликт: в чем проблема? // Проблемы национальной стратегии», 2012, №3, с.178-186.
61. ЮАР отозвала своего посла из Израиля // <https://www.vesti.ru/doc.html?id=3017265> (accessed 14.10.2018).
62. Ярон А. Элькин генеральному директору Google: признание Палестины подрывает переговоры. Земля, 2013/5/5 (на языке иврит).
63. Лави А., Фишман Х. Мирный процесс: семнадцать инициатив за десять лет - оценка политических инициатив по урегулированию пале-

- стино-израильского конфликта в последнее десятилетие. Центр Steinmetz, Университет Тель-Авива, 2010 (на языке иврит).
64. Салех Х.М., Саад В.А. Палестинские документы на 2011 год. - Бейрут, Центр консультирования Зайтуна, 2017 (на арабском языке).
 65. Хлебникова Л.Р. Политика США в отношении укрепления государственности на палестинских территориях (2001-2017 гг.) // США и Канада: экономика, политика, культура, 2018, №7, с.92-106.
 66. Израиль не вернется к границам 1967-го года – Нетаньяху // <https://podrobnosti.ua/771318-izrail-ne-vernetsja-k-granitsam-1967-goda-netanjahu.html> (accessed 04.12.2018).
 67. Президент США предложил Израилю вернуться в границы 1967 года // <http://armenianreport.com/pubs/9499/> (Accessed: 14.02.2019).
 68. Обама шокировал Израиль // <https://www.segodnya.ua/world/obama-shokiroval-izrail-249651.html> (Accessed: 14.02.2019).

7.03.2019

АГРАРНАЯ ПОЛИТИКА МОЛДОВЫ В ПОСТРЕФОРМЕННЫЙ ПЕРИОД В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Василий САКОВИЧ

Республика Молдова, Кишинев, Государственный институт международных отношений Молдовы

Доктор хабилитат политических наук, профессор

e-mail: 113vs@mail.ru

В статье рассматриваются действия правительства Молдовы в постреформенный период (2002–2011 гг.) по минимизации негативных последствий аграрной реформы и обеспечения продовольственной безопасности страны в плане надежного обеспечения населения продуктами питания. Отмечается, что в республике в ходе проведения реформы агропромышленного комплекса сложилась сложная, а по некоторым позициям критическая ситуация в обеспечении населения собственными продуктами питания и поддержания экспортного потенциала страны.

Ключевые слова: *постреформенный период, сельскохозяйственное производство, продукты, питание, потребление, стратегия, продовольственная безопасность, нестабильность.*

Articolul discuta despre actiunile guvernului moldovenesc in perioada post-reforma (2002-2011) de a minimiza efectele negative ale reformei agrare si de a asigura securitatea alimentara a tarii in ceea ce priveste furnizarea populatiei cu mancare sigura. Menționează, că în republica, pe parcursul reformei complexului agroindustrial, sa dezvoltat o situație dificilă și în unele situații critice de furnizare a hranei proprii populației și de menținere a potențialului de export al țării.

Cuvinte cheie: *perioada post-reformă, producția agricolă, alimentația, nutriția, consumul, strategia, securitatea alimentară, instabilitatea.*

The article discusses the actions of the Moldovan government in the post-reform period (2002–2011) in minimizing the negative effects of agrarian reform and ensuring the country's food security in terms of providing the population with reliable food. It is noted that in the republic, in the course of the reform of the agro-industrial complex, a difficult and in some positions critical situation in providing the population with their own food and maintaining the export potential of the country has developed.

Keywords: *post-reform period, agricultural production, food, nutrition, consumption, strategy, food security, instability.*

В Республике Молдова в конце постреформенного периода в соответствии с рекомендациями Европейской комиссии о создании углубленной и всеобъемлющей зоны свободной торговли в 2011 г. была разработана Стратегия продовольственной безопасности страны [2]. В качестве главной цели стратегии заявлялось: повышение уровня защиты здоровья граждан и интересов потребителей в части безопасности качества продовольствия. Планировалось, что (благодаря соблюдению согласованной, эффективной и динамичной продовольственной политики, и всех принципов в области безопасности пищевых продуктов) все операторы, участвующие в производстве, переработке, хранении, транспортировке, дистрибуции и продаже пищевых продуктов будут гарантировать, что они безопасны для конечных потребителей.

В процессе разработки Стратегии продовольственной безопасности Молдовы был выявлен ряд проблем, указывавших на: многостороннее и раздробленное законодательство, многочисленные структуры с контрольными функциями, отсутствие системы контроля и надзора за производством продуктов питания. Кроме того, с учетом глобализации пищевой цепи появились новые вызовы и риски для здоровья и интересов потребителей, в связи с чем подчеркивалось, в Молдове будет разработано новое законодательство в области безопасности пищевой продукции, которое постоянно будет актуализироваться, охватывая все этапы пищевой продукции – «от поля до стола потребителя». В рамках реализации стратегии в Молдове планировалось также создать Национальное агентство в области безопасности пищевой продукции и ужесточить процедуру контроля безопасности пищевой продукции.

Со своей стороны, хотели бы обратить внимание на то, что в данном документе, несмотря на громкое название - Стратегия продовольственной безопасности Молдовы - речь шла не о создании системы продовольственной безопасности, а лишь о создании системы производства продуктов питания, безопасных для населения.

В соответствии с упоминавшейся выше Стратегией продовольственной безопасности Молдовы, в целях защиты национальных интересов органы публичной власти должны были предпринять необходимые действия и использовать соответствующие средства для снижения уязвимости системы безопасности и повышения национального потенциала, необходимого для реагирования на вызовы, угрозы и риски.

Важнейшие государственные подходы для повышения уровня сельскохозяйственного производства и увеличения производства продуктов

питания, повышение уровня и качества жизни сельских жителей и работников агропромышленного комплекса были предусмотрены в Национальной программе «Satul Moldovenesc» (2005-2015 гг.), которая функционировала совместно с другими государственными программами: «Стратегия экономического роста и снижения уровня бедности (2004-2006 гг.)»; «Государственная программа поддержки малого бизнеса»; «Национальная программа технической помощи»; «План действий Республика Молдова – Европейский Союз»; «Цели развития Тысячелетия в Республике Молдова до 2015 года»; «Национальная программа газификации Республики Молдова»; «Национальная программа обновления и децентрализации систем теплоснабжения населенных пунктов Республики Молдова»; «Программа освоения новых земель и повышения плодородия почвы»; «Программа возрождения и развития птицеводческой отрасли на 2002-2010 годы»; «Национальные программы свиноводства на 2003-2010 гг. и выращивания крупного рогатого скота на 2006-2015 гг.»; «Программа развития табачной отрасли на 2002-2010 гг.»; «Национальная стратегия и План действий в области сохранения биологического разнообразия»; «Программа снижения уровня загрязнения атмосферного воздуха автотранспортными средствами»; «Национальная программа обеспечения экологической безопасности»; «Программа модернизации системы образования в Республике Молдова»; «Национальная план мероприятий “Образование для всех” на 2004-2008 гг.»; «Национальная стратегия по предупреждению коррупции и борьбе с ней» и «План мероприятий по реализации Национальной стратегии по предупреждению коррупции в борьбе с ней». Все эти меры призваны были усилить эффект развития экономики и агропромышленного комплекса государства.

Если рассматривать некоторые из них более подробно, то, в соответствии с «Национальной стратегией устойчивого развития агропромышленного комплекса Республики Молдова на 2008-2015 гг.» предусматривалось:

- развитие системы оказания механизированных услуг для производства и приготовления кормов;
- стимулирование создания сети скотовоен;
- поддержка и улучшение генетического фонда племенного скота (селекция, воспроизводство, выращивание и здоровье животных);
- стимулирование технологического оснащения и переоснащения малых и средних ферм по выращиванию животных вне границ сел.

Основным предназначением всех Программ и Стратегий в постреформенный период было устранение, нейтрализация или минимизация негативных последствий реформы агропромышленного комплекса.

Основным отрицательным результатом массовой приватизации зем-

ли в ходе реформы, по мнению специалистов, стала фрагментация сельскохозяйственных земель. В Молдове на тот момент времени насчитывалось более 1 млн. владельцев земельных угодий, у которых имелось 1,7 млн. гектаров площадей, разделенных на 3 млн. участков. Размер участков составлял в среднем 0,3-0,5 га. Это усложняло внедрение высокотехнологичных технологий в сельскохозяйственное производство и, тем самым, существенно снижало его эффективность.

В связи с этим проект по консолидации земель стал преобладающим направлением в деятельности Правительства Молдовы по повышению эффективности сельскохозяйственного производства. На это были нацелены изменения в Земельном кодексе, принятые в апреле 2002 г. Процесс консолидации предполагал объединение разрозненных земельных участков, принадлежащих одному собственнику. Планировалось, что на основании купли, продажи, аренды, кооперации или ассоциации произойдет слияние мелких разрозненных участков земель в крупные земельные угодья, которые будут обрабатываться корпоративно с привлечением средств комплексной механизации.

Другим важнейшим направлением деятельности Правительства Молдовы было повышение уровня механизации сельскохозяйственного производства. С этой целью еще в 2001 г. Правительство приняло решение и объявило о начале программы создания машино-технологических станций, призванных обеспечить экономических агентов в сельском хозяйстве механизированными услугами. Надо сказать, что в период реализации Программы несколько улучшилась работа по снабжению запасными частями для ремонта сельскохозяйственной техники. На базе бывшей «Сельхозтехники» было создано республиканское предприятие «Молдагротех». На отечественных молдавских предприятиях «Молдагротехника», «Агромашина» и «Мехагро» стали производиться сельскохозяйственные машины, прицепное и навесное оборудование (сеялки, плуги, культиваторы, опрыскиватели и др.). За 2001-2002 гг. при финансовом содействии международных проектов были построены и открыты, преимущественно в сельской местности, 60 агромагазинов, которые поставляли для нужд земледельцев сельхозинвентарь, семена, удобрения, пестициды.

Результаты этого периода экс-президент Молдовы В.Н.Воронин (2001-2009 гг.) охарактеризовал следующим образом: «Мы создали 280 машинно-технологических станций в сельском хозяйстве, приобрели более 10 тысяч тракторов за счет государства и отдавали их этим МТС, задачей которых было объединение земель. Таким образом, мы консолидировали более 70% всех сельскохозяйственных угодий страны. Посадили 40 тысяч гектаров сада, 30 тысяч гектаров виноградников» [3].

Действительно, принимаемые правительством Молдовы в тот пери-

од времени усилия по наращиванию экономического потенциала позволили избежать серьезных социальных потрясений, но, при этом, они оказались недостаточно эффективными для изменения структуры экономики, парадигмы экономического роста и устойчивого развития агропромышленного комплекса. Продолжающиеся негативные аспекты развития экономики и сельского хозяйства были предопределены деформированной структурой производства (основанной на таких секторах как сельское хозяйство и промышленность, которые отличались низкой производительностью труда и применением устаревших и энергоемких технологий), медленными темпами экономической реструктуризации сельскохозяйственного производства, низким уровнем внутренних и внешних инвестиций, усугублением дефицита торгового баланса и массовым оттоком квалифицированной рабочей силы. Все это не позволило развить потенциал сельского хозяйства и улучшить жизнь на селе.

В результате, разрыв в экономическом и социальном развитии между городской и сельской местностями, между различными регионами страны и, в частности, между столицей Кишиневом и небольшими городами, и селами, продолжал увеличиваться. Большинство небольших районных городов и сельских населенных пунктов оставались в «угнетенном» экономическом состоянии, ввиду скудных инвестиций, «анемичной» и слабо диверсифицированной хозяйственной деятельности, а также большой миграции рабочей силы.

Несмотря на некоторый рост объемов сельскохозяйственной продукции, в Молдове сложилась сложная, а по некоторым позициям критическая ситуация в производстве сельскохозяйственной продукции для обеспечения населения продовольствием.

Таким образом, можно констатировать, что, с одной стороны, в постреформенный период **в области производства растениеводческой продукции** произошло некоторое увеличение объемов, о чем свидетельствуют приводимые ниже данные. Так, в 2011 г. по сравнению с 2002 г. увеличилось производство зерновых (всех категорий) на 9,2%, подсолнечника – на 34,8%, картофеля – на 7,9%, плодов и ягод – на 15,6% (Таблица 1).

Таблица 1. Производство основных видов продукции растениеводства в хозяйствах всех категорий (сравнительный анализ) тыс. тонн

	1981-1990	2002	2006	2009	2010	2011
Зерновые всех категорий	2504,1	287,2	2290,2	2176,0	2421,3	498,2
Подсолнечник	251,8	317,0	379,9	284,0	382,3	427,4
Картофель	409,9	325,0	376,9	261,0	279,6	350,8

Сахарная свекла	2460,0	1129,0	1177,3	337,0	837,6	586,6
Овощи	1289,3	397,0	475,2	308,0	341,2	361,5
Плоды и ягоды	-	327,1	329,2	308,0	322,4	378,4

Можно говорить о том, что в этот период (2002-2011 гг.) по всем сельскохозяйственным культурам выросла урожайность: по зерновым и подсолнечнику она увеличилась почти на 4 центнера с гектара, по картофелю - на 48 центнеров, по сахарной свекле - на 10 центнеров, по овощам - на 30 центнеров, по плодам и ягодам - на 12 центнеров с гектара (Таблица 2).

Таблица 2. Урожайность основных сельскохозяйственных культур в хозяйствах всех категорий с 1 га центнер

	1981-1991	2002	2009	2010	2011
Зерновые всех категорий, в том числе:	33,1	24,1	23,0	26,7	28,0
пшеница	34,4	25,1	21,0	22,9	26,0
кукуруза на зерно	37,7	26,7	29,0	34,5	33,0
Подсолнечник	18,8	12,4	13,0	15,3	16,0
Картофель	87,0	70,9	93,0	102,1	119,0
Сахарная свекла	267,0	227	171,0	319,6	237,0
Овощи открытого грунта	157,0	70,7	86,0	89,2	101,0
Плоды и ягоды	-	28,0	32,0	33,0	40,0

Но, с другой стороны, за 10 лет реформ и 10 лет постреформенного периода (в котором принимались различные меры по ликвидации негативных последствий реформ) агропромышленному комплексу так и не удалось достичь объемов производства сельскохозяйственной продукции 1990 г. Более того, имело место резкое сокращение объема производства растениеводческой продукции (кроме зерна и подсолнечника и то, за счет увеличения их посевных площадей) по всем показателям к уровню сельскохозяйственного производства 1990 г., а по отдельным позициям (сахарная свекла, овощи) – к уровню 2002 г. (Таблица 1).

Рост валового сбора зерна и подсолнечника в 2011 г. по сравнению с уровнем 1990 г., как мы отмечали, произошел за счет увеличения посевных площадей, соответственно, зерновых на 150 тыс. га и подсолнечника более чем в два раза (Таблица 3).

Таблица 3. Посевные площади сельскохозяйственных культур в хо-

зяйствах всех категорий, тыс. га

	1990	2002	2010	2011
Посевные площади, всего	1733,1	1573	1460,3	1447,2
Зерновые всех категорий	745,7	1071,5	919,6	894,0
Подсолнечник	134,1	256,7	252,4	277,0
Картофель	41,2	45,0	27,6	29,2
Сахарная свекла	81,5	49,7	26,5	25,4
Овощи	71,1	54,3	37,9	34,4
Бахчевые	-	-	10,2	7,9

Из таблицы наглядно видно, что в постреформенный период структура посевных площадей в основном стабилизировалась на уровне структуры периода окончания реформ (2002 г.). Сократились площади под виноградными насаждениями и их урожайность, что привело в 2011 г. к снижению валового сбора винограда почти на 50 тыс. тонн. Но, по сравнению с 2002 г. выросли площади, занятые техническими культурами, в первую очередь посевами подсолнечника, более чем в два раза (Таблица 3), что было мало оправдано с точки зрения обеспечения продовольственной безопасности страны и обеспечения населения собственным продовольствием.

Причем и в растениеводстве почти одна треть зерновых, овощей, бахчевых и большая половина картофеля выращивалось в хозяйствах населения, что значительно снизило эффективность сельскохозяйственного производства и урожайность по всем основным культурам к средней урожайности 1981-1991 гг. (Таблица 2). Несмотря на то, что количество внесенных минеральных и органических удобрений в 2011 г. по сравнению с 2002 г. несколько увеличилось, но к 1990 г. этот объем почти в шесть раз уменьшился, что также сказалось на плодородии почвы и урожайности.

Неутешительные результаты развития растениеводческого сектора были отражены в «Сельскохозяйственной переписи – 2011». Так, по приведенным в ней данным, табаководческая отрасль фактически перестала эффективно функционировать. От среднегодового производства в 1989-1990 гг. в 100 тыс. тонн, производство табака снизилось до 5,4 тыс. тонн - в 2011 г. Полностью исчез эфиромасличный комплекс, дававший (в советское время) 30-35% общесоюзного производства эфирных масел. Согласно переписи, количество многолетних насаждений в Молдове уменьшилось с 470 тыс. га в 1990 г. до 199 тыс. га, то есть более чем в 2 раза. Относительно 2002 г. количество многолетних насаждений в завершающий постреформенный период 2011 г. также несколько уменьшились: плодовые насаждения сократились со 120 тыс. га до 118,8 тыс. га, вино-

градники - со 152 до 139,9 тыс. га (Таблица 4).

Таблица 4. Площадь виноградных и плодово-ягодных насаждений, тыс. га

	1990	2002	2010	2011
Площадь плодово-ягодных насаждений, в том числе:	234,0	120,0	116,2	118,8
в плодоносящем возрасте	149,0	116,0	94,2	93,8
Площадь виноградных насаждений, в том числе:	201,0	152,0	144,9	139,9
в плодоносящем возрасте	171,0	148,0	132,8	128,4

Анализ приводимых в таблице 5 данных позволяет заключить, что весь постреформенный период валовый сбор фруктов, ягод и винограда оставался практически на одном и том же относительно не высоком уровне по сравнению с 1981-1991 гг.

Таблица 5. Валовый сбор фруктов, ягод и винограда в хозяйствах всех категорий, тыс. тонн

	1981-1991	2002	2007	2010	2011
Фрукты, ягоды и виноград, в том числе:	2170,3	968,0	875,0	804,0	973,2
Фрукты и ягоды	950,7	308,0	277,0	322,4	378,4
Виноград	1219,6	641,0	598,0	481,6	594,8

Так, в 2011 г., по сравнению со средним уровнем в 1981-1991 гг., производство фруктов и ягод сократилось почти в 2,5 раза, винограда в 2 раза.

Исходя из приведенных данных, можно заключить, что в постреформенный период (впрочем, и в последующем) аграрное производство в Молдове характеризовалось нестабильностью, в том числе в силу природных аномалий (засуха), которые невозможно было нейтрализовать из-за разрушенной системы орошения сельскохозяйственных земель. В результате, в 2007 г. в докладе Организации по продовольствию и сельскому хозяйству (FAO) Республика Молдова была названа единственной страной в Европе, которой необходима срочная продовольственная помощь. Как сообщала пресса, «в перечень 37 стран, сталкивающихся с продовольственным кризисом – среди которых оказалась и Республика Молдова – вошли также: 21 страна Африки, 10 – Азии и 5 – Латинской Америки» [7].

В 2012 г. из-за предельно высоких температур и длительного отсутствия осадков земледельцы страны снова недополучили четверть запланированного урожая пшеницы; удалось собрать лишь треть семян под-

солнечника, сои; пропал весь урожай рапса, растительных кормов. Пострадали даже орошаемые сады, виноградники и поля – почти 90% обрабатываемых земель было подвержено негативному влиянию засухи [1].

Все эти объективные и субъективные факторы постоянно отбрасывали растениеводческое производство страны назад. И таких периодов относительного роста и резких спадов производства сельскохозяйственной продукции было, в общей сложности, немало. Они происходили довольно регулярно, примерно, каждые 5-6 лет.

Отметим, что в постреформенный период крайне сложное положение сложилось и в **животноводческой отрасли**. Как в период реформ в агропромышленном комплексе, так и в постреформенный период в животноводческом комплексе происходило постоянное снижение поголовья скота и птицы, о чем красноречиво свидетельствуют цифры. Так, поголовье крупного рогатого скота сократилось с 1,063 млн. голов в 1991 г. до 216 тыс. голов в 2011 г., то есть в пять раз; поголовье свиней - с 1,85 млн. голов до 478 тыс., то есть в четыре раза; поголовье овец и коз - с 1,282 млн. до 905 тыс. или в полтора раза; поголовье птицы - с 24,625 млн. голов до 3,21 млн. или почти в восемь раз.

На наш взгляд, основная причина заключалась в том, что в тот период практически целиком были разрушены крупные животноводческие комплексы. А фермеры и крестьяне в кустарных условиях просто не могли выращивать в таких объемах скот и птицу. Переведа все это на язык цифр, получилось следующее: за период 1991-2011 гг. количество коров в крестьянских и фермерских хозяйствах увеличилось всего лишь с 192 до 204 тыс. голов, а свиней даже несколько уменьшилось с 352 до 341 тыс. голов. Количество же выращиваемой в таких хозяйствах птицы уменьшилось просто катастрофически - в 133 раза: с 11.461 тыс. голов до 86 тыс. голов (Таблица 6).

Таблица 6. Поголовье скота и птицы на 1 января; тыс. голов

	1991	2002	2009	2010	2011
Крупный рогатый скот, в том числе:	1063	405	218	222	204
Коровы	395	272	160	161	144
Свиньи	1850	449	284	377	478
Овцы и козы, в том числе:	1282	947	866	915	905
Лошади	47	77	56	54	52
Птица	24625	14119	3155	3346	3404
Сельскохозяйственные предприятия					
	1991	2002	2009	2010	2011

Крупный рогатый скот (КРС), в том числе:	868	32	13	12	11
Коровы	296	14	5	5	4
Свиньи	1498	50	65	92	137
Овцы и козы, в том числе:	460	47	25	22	18
Лошади	40	5	2	1	1
Птица	13164	1782	3115	3269	3128

Хозяйства населения и крестьянские (фермерские) хозяйства

	1991	2002	2009	2010	2011
Крупный рогатый скот, в том числе:	192	373	0,4	1	204/1
Коровы	99	258	0,5	0,4	150/0,4
Свиньи	352	399	65	92	339/2
Овцы и козы:	822	900	25	22	885/2
Птица	11461	12337	77	86	0/82

Если же рассматривать только постреформенный период, то и тогда поголовье скота и птицы продолжило снижаться. Так, количество КРС в 2011 г., по сравнению с 2002 г., уменьшилось с 405 тыс. голов до 204 голов, коров - с 272 тыс. до 144 тыс. голов, птицы - более чем в 4 раза; Несколько в меньшем объеме, но все же уменьшилось количество овец и коз (Таблица 6).

Все это вело к утрате позиций национальных производителей мясной продукции. Основная причина деградации животноводства заключается, по нашему мнению, в том, что в постреформенный период даже не предпринималась попытка восстановления, разрушенного высокотехнологизированного животноводческого комплекса Молдовы. Основное животноводство и птицеводство переместилось на уровень малоэффективного крестьянского подворья. На личных подворьях стало выращиваться скота и птицы в живом весе 72,2%, производиться молока - 97,3%, яиц - 65,7% и шерсти - 98,4% [5]. Более того, около 90% животных, принадлежащих частному крестьянскому сектору, использовалось в основном для удовлетворения потребностей самих собственников.

Таким образом, состояние Молдовы можно охарактеризовать следующим образом: в ней фактически стала преобладать архаичная организация сельского хозяйства личных подворий, эффективность функционирования которых была крайне низкая. Но даже в сельскохозяйственных предприятиях эффективность выращивания мяса (привесы КРС), производство молока (надой от коровы) значительно снизились по сравнению с 1990 г., соответственно, на 23% и 19%. Несколько увеличился лишь среднесуточный привес свиней (Таблица 7).

Таблица 7. Продуктивность скота и птицы в сельскохозяйственных предприятиях, кг

	1990	2002	2009	2010	2011
Среднегодовой надой молока в расчете на одну корову в литрах	3975	2710	3098	2993	3224
Среднесуточный привес крупного рогатого скота в граммах.	515	287	378	345	366
Среднесуточный привес свиней в год	304	147	317	311	339
Среднегодовая яйценоскость курицы несушки, штук	207	251	208	224	210

Немалое влияние на усиление негативных последствий оказало то, что в этот период практически отсутствовали инвестиции в животноводство, не проводилась своевременная вакцинация животных, была разрушена система генетического фонда, не производились высококачественные комбинированные корма. Главный специалист агентства по реструктуризации в сельском хозяйстве Виктор Морозов в начале 2003 г. на заседании Круглого стола по теме «Животноводческий сектор Молдовы: проблемы и пути решения» отмечал, что субсидии в молдавское животноводство в 300 раз меньше, чем в странах-членах Европейского Союза и выделялись они этому сектору исключительно для заготовки кормов в размере всего лишь 2 долл. США на гектар кормовых культур [9].

Такая политика привела к тому, что в 2011 г., по сравнению с 1990 г., сократилось производство молока в 2,7 раза, а яиц - в 1,6 раза (Таблица 8).

Таблица 8. Производство основных продуктов животноводства хозяйства всех категорий

	1990	2002	2006	2009	2010	2011
Мяса (в живом весе), тыс. тонн	530,0	120,3	138,7	128,0	154,6	161,3
Молоко, тыс. тонн	1511,0	604,3	627,0	574,7	591,2	560,0
Яйца, млн. штук	1129,0	671,0	765,2	640,0	718,5	705,2

В постреформенный период сокращение производства молока и мяса продолжилось. Так, в 2011 г., по сравнению с 2002 г., молока было произведено на 44,3 тыс. тон меньше. В 2002 г. в стране было произведено около 120 тыс. тонн мяса, или в 4,5 раза меньше показателей 1990 г. В результате потребление мяса в год на одного жителя составило всего лишь 20 кг, что в пять раз меньше, чем в странах ЕС и почти в три раза меньше

чем потреблялось в республике до 1990 г. Согласно статистическим данным, уже в 2002 г. Молдова импортировала около 1 тыс. тонн свинины.

Отметим, что к 2011 г. был зафиксирован рост производства мяса. Но это произошло только за счет интенсивного вырезания скота, птицы, свиней, что вело к деградации животноводства и сокращению в дальнейшем производства мяса и молока. Только с 2001 г. по 2011 г. численность поголовья крупного рогатого скота сократилась с 394 тыс. до 204 тыс., в том числе: коров - с 289 тыс. до 144 тыс., свиней - с 683 тыс. до 439 тыс. голов. При этом, в зависимости от ситуации на зерновом рынке количество свиней по каждому году колебалось в недопустимо больших пределах. На начало 2005 г. их было 398 тыс., а в 2009 г. - 284 тыс. Аналогично складывалась ситуация и с поголовьем на птицефабриках: в 2001 г. - 1.245 тыс., в 2005 г. - 1.920 тыс., в 2009 г. - 3.115 тыс., в 2012 г. - 2.652 тыс. штук [5].

Отдельные успешные предприятия по производству животноводческой и птицеводческой продукции по-прежнему занимали крайне незначительный удельный вес. Разумеется, недостающий спрос на продукцию животноводства незамедлительно стал покрываться более дешевым импортом.

Анализ импорта и экспорта молдавской плодоовощной продукции показывает, что импорт давно и значительно превысил экспорт. Причем с каждым годом отрицательное сальдо по данной товарной группе становится все ощутимее. В 2012 г. Молдовой было экспортировано продуктов питания на сумму 437,8 млн. долл. США или 98,1% к предыдущему году, а импортировано на 537,7 млн. долл. США с ростом 107,4%. В частности, за 2012 г. в Молдову было завезено 355 тонн говядины по средней цене 44,3 лея/кг, в основном из Украины. В круг импортеров вошла и Бельгии - по 26,2 лея/кг. Молдова импортировала 5,3 тыс. т свинины по 32 лея/кг, в том числе из Бразилии - 1,3 тыс. тонн по 25,2 лея/кг; птичьего мяса - 16 тыс. тонн по 16,2 лея/кг (в том числе из Украины - 6,3 тыс. тонн по 22,4 лея/кг, из стран ЕС - 3,4 тыс. тонн по 12,1 лея/кг).

Ввиду более низких зарубежных цен на мясо, мясная промышленность Молдовы, кардинально «подсела» на более дешевое импортное сырье. Данную тенденцию предопределило и две наиболее очевидные причины низкой конкурентоспособности молдавской продукции, о которых мы уже упоминали: это колоссальная разница в размерах субсидирования сельского хозяйства (Молдова выделяла 15 €/га, а в странах ЕС - 250-450 €/га) и введение в самый трудный период ставки НДС в 20% взамен 8%. К этому добавим, что на 12% компенсацию НДС могли рассчитывать лишь крупные производители [5].

В результате, в страну «хлынул» не только официальный импорт

мясомолочной продукции, но и контрабанда. Молдавские специалисты подтвердили это рядом убедительных расчетов, которые показывают, что за 2011 г. годовая оплата труда увеличилась на 9,2%, пенсии были проиндексированы на 9,6%, сумма денег в левом исчислении, поступивших из валютных касс, увеличилась на 13%. Вся эта денежная наличность предопределила соответствующий рост платежеспособного спроса населения, который должен был бы, по логике, привести к адекватному увеличению поступлений в государственный бюджет от НДС. Но государственный бюджет увеличился лишь на 2% по сравнению с предыдущим 2010 годом. Остальное, по оценке молдавских специалистов, ушло в тень и, прежде всего, за счет выросшей контрабанды, «съевшей» дополнительно 7-8% от общей суммы НДС или 740-850 млн. леев [5].

При этом, как показывает последующий анализ, каждая утрата местными производителями позиций на внутреннем рынке в пользу импорта, подобная вышеописанной, оставалась, практически, невосполнимой.

Важным, с позиции обеспечения продовольственной безопасности, является производство продуктов питания на душу населения в сопоставлении медицинскими нормами потребления. Как показывает анализ цифр, представленных в таблице 9, в объем производства на душу населения течение всех десяти постреформенных лет оставался практически на одном и том же уровне. Определенный рост наблюдался в производстве мяса (на 11 кг на человека в год) и яиц (на 13 штук на человека в год). Но, если учитывать динамику уменьшения численности населения, то, можно констатировать, что фактически происходило снижение производства продуктов питания. Более того, если сравнить производство продуктов питания на душу населения с их необходимым потреблением, то ситуация окажется еще критичнее.

Таблица 9. Производство основных продуктов сельского хозяйства [4] на душу населения кг

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Зерно (в доработанном виде)	714	446	831	789	639	252	888	610	680	702
Подсолнечник	88	108	93	92	106	44	104	80	107	120
Сахарная свекла	312	182	253	276	328	171	269	95	235	165
Картофель	90	84	88	105	2105	56	76	73	79	99
Овощи	109	100	87	108	132	62	105	86	96	102
Фрукты и ягоды	90	171	119	107	92	78	104	86	91	106
Мясо (в убойном весе)	24	23	24	24	27	30	22	25	31	33

Молоко	167	164	174	183	175	169	152	161	166	157
Яйца (штук)	185	171	185	212	213	197	158	180	200	198

Как можно заключить, в Молдове в постреформенный период развития сложилась сложная, а по некоторым позициям критическая ситуация в обеспечении населения собственными продуктами питания и поддержании экспортного потенциала страны. В количественном выражении, исходя из международных стандартов потребления основных продуктов питания в сравнение с медицинской нормой в 3500 ккал/сутки, минимальный критический уровень сельскохозяйственного производства, ниже которого наступает зависимость от импорта и происходит ослабление экономической безопасности Молдовы, может быть представлен следующими критериями потребления продуктов питания на душу населения в год: хлеб и хлебобулочные изделия - 105 кг, картофель - 170 кг, овощи - 124 кг, плоды и ягоды - 78 кг, сахар - 33 кг, молоко и молочные продукты - 393 кг, мясо и мясные продукты - 80 кг, рыба - 18 кг, яйца - 294 шт., масла растительного - 13 кг².

Итак, как показывает анализ произведенной продовольственной продукции в Молдове в сравнении с требуемыми медицинскими нормами для полноценного питания населения в Молдове, по основным видам продовольствия его производится значительно ниже требуемым норм питания, особенно по продукции животноводства. Так, мяса и мясных продуктов в 2011 г. производилось в 2,4 раза меньше требуемого, молока и молочных продуктов - в 2,5 раза меньше, яиц - в 1,5 раза, картофеля - в 1,7 раза меньше медицинских норм полноценного питания.

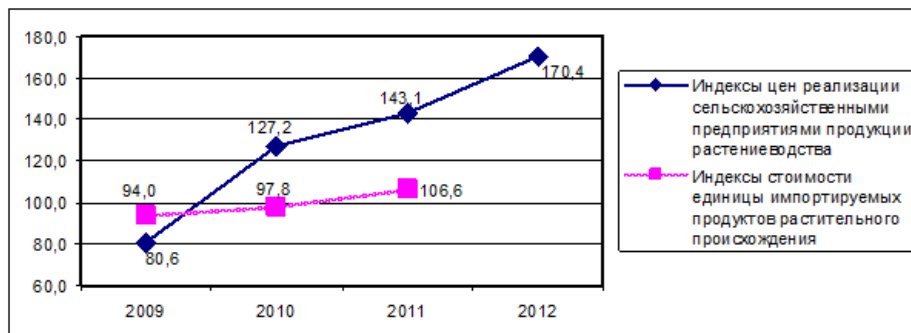
Таким образом, следует констатировать, что по всем основным продуктам питания (мясо и мясные продукты, молоко и молочные продукты, яйца, картофель, овощи) физическая доступность продовольственной безопасности Республики Молдова в постреформенный период, несмотря на некоторые позитивные перемены в агропромышленном комплексе, не обеспечена.

Кроме того, многие виды продукции, выращенной и произведенной в Молдове, стали неконкурентоспособными по своей цене реализации. И ситуация с уровнем предельных цен на молдавскую продукцию со временем стала лишь ухудшаться. Тем самым Молдова не только постоянно теряла перспективу для экспорта, но ее производителям из года в год в

² Медицинские нормы приводятся на основе исследования республиканского научного предприятия «Институт системных исследований в АПК Национальной Академии наук Беларуси»: Продовольственная безопасность Республики Беларусь. Мониторинг - 2011: в контексте вызовов современности. Минск 2012, с.93.

постреформенный период стало все сложнее удерживаться даже на местном рынке. Об этом ясно видно из динамики индексов цен для продукции растениеводства, как местного производства, так и импортируемой (в меньшей степени) (Диаграмма 1) [6].

Диаграмма 1. Индексы цен на продукцию растениеводства в 2008–2012 гг. (в процентах к 2008 г.)

Кроме того, высокий уровень цен на продукты питания и невысокие заработные платы и пенсии снижали и так довольно низкую покупательную способность населения на продукты питания.

Обобщая сказанное, отметим, что в сельском хозяйстве Молдовы в постреформенный период не произошло необходимой динамики роста животноводческой и растениеводческой продукции для удовлетворения собственных потребностей и наращивания экспортных поставок. Производство животноводческой продукции постоянно снижалось (несмотря на некоторые отдельные годы небольшого роста, что фактически не изменяло сложившуюся тенденцию), а сельскохозяйственное производство растениеводческой продукции отличалось нестабильностью: рост темпов выращивания основных сельскохозяйственных культур регулярно сменялся их резким падением. Так, положительные темпы роста производства зерновых в постреформенный период уже в 2012 г. сменились резким, более чем в 2 раза уменьшением валового сбора относительно 2011 г. Аналогичная ситуация с валовым сбором картофеля (уменьшение в 1,9 раза), овощей (1,6 раза), подсолнечника (1,44 раза), винограда (1,2 раза). Валовый сбор кукурузы в Молдове в 2012 г. (571 тыс. тонн) оказался почти в три раза меньше предыдущего 2011 г. (1,42 млн. тонн.), зерновых, картофеля, табака - почти в два раза. Меньше было убрано подсолнечника - на 30,1%, винограда - на 15,3%, овощей в целом - на 36,4%.

Финансовые показатели в аграрном секторе к 2011 г. также были неблагоприятными. Из прибыльной в советский период (0,8-1 млрд. совет-

ских рублей в год) и рентабельности отрасли (24-25%) она в 2011 г. превратилась в убыточную [10]. В целом объемы сельскохозяйственного производства в Молдове в 2011 г. составили около 70% от уровня 1991 г. Объем производства валовой добавленной стоимости на одного занятого в сельском хозяйстве Молдовы оказался в десятки раз меньше, чем в развитых странах.

Ко всему сказанному добавим, что аграрный комплекс Молдовы в постреформенный период во многом потерял научную составляющую. Прежде Молдова в национальных научно-производственных объединениях, где трудилась признанная плеяда молдавских ученых-селекционеров, с успехом производила отечественный семенной материал: кукурузы, подсолнечника и целого ряда других культур и экспортировала его в большом объеме. Молдова, фактически стала финансировать научную элиту других стран, в первую очередь ЕС, закупая оттуда посевной, посадочный и другой репродуктивный материал [8].

В заключение отметим, что принимавшиеся правительством Молдовы меры в постреформенный период (2002-2011 гг.) по повышению уровня сельскохозяйственного производства и увеличения производства продуктов питания, повышения уровня и качества жизни сельских жителей оказались не только не достаточными, но и малоэффективными. Производство сельскохозяйственной продукции практически осталось на низком (провальном) уровне периода реформ, что не обеспечивало продовольственной безопасности страны по всем основным показателям физической и экономической доступности к качественной продовольственной продукции практически всеми слоями населения в соответствии с медицинскими нормами питания.

Литература

1. Бумаков В. Крестьяне выдержали испытание. // Панорама, №136 (410). 30 ноября 2012 г.
2. В Молдове разработана стратегия продовольственной безопасности. // <https://viza.md/ru/content/%D0%B2-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B5-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B9-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%81%D>

- 0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8 (дата обращения - 7.08.2018 г.)
3. Воронин: МВФ – организация, с помощью которой США отмывают деньги. // <https://point.md/ru/novosti/politika/voronin-mvf--organizatsiia-s-pomoshchiu-kotoroi-ssha-otmyvaiut-dengi> (дата обращения – 7.08.2018 г.).
 4. Думврэвяну Е., Думитраш Л. Обеспечение продовольственной безопасности Республики Молдова. МСХП – Москва, 11 сентября 2013. // http://www.eurasiancommission.org/hy/act/prom_i_agroprom/dep_agroprom/SiteAssets/Молдова.pdf (дата обращения - 13.02.2019 г.).
 5. Пойсик М. «Мертвому припарка» от Минсельхоза // <https://ava.md/2013/03/02/mertvomu-priparka-ot-minsel-hoza/> (дата обращения – 12.08.2018 г.).
 6. Пойсик М. Обескураживающие тенденции аграрного сектора. // <http://ava.md/analytics-commentary/019801-obeskurazhivaqshie-tendencii-agrarnogo-sektora.html> (дата обращения 12.08.2018 г.).
 7. Рост международных цен питания на продукты питания коснется и Республики Молдова. // <https://ava.md/2008/05/21/rost-mezhdunarodnyh-cen-na-produkty-pitaniya/> (дата обращения – 01.12.2018 г.).
 8. Сакович В.А. Национальная безопасность Республики Молдова в контексте современных процессов глобализации и интеграции: теория, методология, прикладной анализ. - Кишинев, 2016. 570 с.
 9. Субсидии в животноводство Молдовы в 300 раз меньше, чем в странах Европейского Союза. // <https://press.try.md/item.php?id=30922> (дата обращения – 13.02.2018 г.).
 10. Табунщик Г. Крах аграрной экономики. // Экономическое обозрение, № 33. 16 сентября 2011 г.

20.02.2019

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА: ФАКТОРЫ И ОСОБЕННОСТИ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ОТКАТА

Анатолий ТАЛМАЧ

Республика Молдова, Кишинев, Молдавский государственный университет, Докторская школа социальных наук, Специальность «Теория, методология и история политологии; политические процессы и институты», Докторант

Feature of the “gray zone” is the consolidation of different types of incomplete democracy. T.Carothers highlights two distinct political syndromes, characteristic for the gray zone: “feckless pluralism” and “dominant-power politics”. The main danger of “feckless pluralism” syndrome is the complexity of getting out of this situation. With certain political freedoms, the alternation in power of different political parties or factions, democracy remains superficial. The fact of “insufficient” democracy in the Republic of Moldova shows that the country instead of genuine democratic reforms is delayed in the syndrome of “feckless pluralism”.

Keywords: transformation, political system, democratization, feckless pluralism, state capture, dominant-power politics, political parties.

Особенностью «серой зоны» является консолидация разных видов незавершенной демократии. Т.Каротерс выделяет два четко выраженных политических синдрома, характерных для серой зоны: «бесплодный плюрализм» и «режим доминирующей власти». Главная опасность синдрома «бесплодного плюрализма» - сложность выхода из этой ситуации. При определенных политических свободах, смене власти разных политических партий или группировок демократия остается поверхностной. Факт «недостаточной» демократии в Республике Молдова показывает, что в стране вместо подлинно демократических реформ затягивается синдром «бесплодного плюрализма».

Ключевые слова: трансформация, политическая система, демократизация, бесплодный плюрализм, захваченное государство, политика доминирующей власти, политические партии.

После крушения в 1974 году диктаторского режима в Португалии в дискурсе политической науки заговорили о глобальном движении к демократизации, которая воспринималась в качестве главного направления мировой динамики. С.Хантингтон обозначил период после 1974 года “третьей волной демократизации”. Согласно его трактовке, “волна демократиза-

ции” – это “совокупность происходящих в некий промежуток времени транзитов от недемократических к демократическим режимам, когда число таких транзитов значительно превосходит число осуществленных в тот же временной отрезок переходов в противоположном направлении” [8, с.26]. География нового транзита демократии была достаточно широка: Южная Европа, Латинская Америка, Восточная и Южная Азия, Восточная Европа, Центральная Африка, новые государства бывшего СССР. Отметим, что уже к середине 1990-х гг. темпы распространения демократии в данных регионах заметно ускорились, однако из-за того, что многие исследователи воспринимали политические трансформации в виде общего линейного вектора (шаблона демократизации - поэтапное выстраивание консолидированной демократии), “третья волна” не смогла избежать “отката”.

Т.Карозерс, анализируя парадигму транзита, выделяет 5 основных допущений «третьей волны». Отметим, что методологически необходимо рассматривать или, по крайней мере, учитывать эти допущения [5, с.4]:

- каждая страна, отходящая по каким-либо причинам от диктаторского правления, может рассматриваться как «переходная» - движущаяся к демократии. Данное допущение скорее идеологически, чем инструментально может способствовать реальному реформированию политических систем;

- страны не всегда могут идти по последовательному пути открытия – демократические практики и политическая либерализация – прорыв (приход во власть новой демократической силы через общенациональные открытые и конкурентные выборы), учреждение новой конституции (новые демократические структуры, институты) – консолидация. Переходные страны могут идти в этом направлении, отступать или стагнировать, но все равно это путь к демократизации;

- выборы должны служить генераторами дальнейших политических и институциональных реформ;

- такие условия транзита как уровень экономического развития, история государственности, этнический состав и др. «структурные» характеристики не являются факторами демократизации. Главное условие перехода – это политическая воля элиты двигаться в сторону демократии;

- транзиты в рамках «третьей волны» происходит в дееспособных государствах, т.е. уже при наличии определенных институтов политики и экономики.

Эти основные допущения Карозерса акцентируют внимание на том, что многие страны перехода в рамках «третьей волны» не являются ни авторитариями (наличие демократических конституций, выборов, оппозиционных партий и гражданского общества), но в тоже время их сложно отне-

сти и к продвигающимся к демократии. В тоже время, они попадают в так называемую «серую зону». В этих странах, практически, отсутствует представительство интересов граждан, достаточно низкий уровень участия в политической жизни (не развиты демократические практики через участие и действие), отсутствие доверия институтам власти, политическим партиям. Как итог низкая институциональная эффективность государства или низкий уровень государственной состоятельности.

Российский исследователь-компаративист А.Мельвиль утверждает, что в “условиях парадигмы транзита, которая охватила почти 100 стран, сложился широкий спектр различных политических систем и режимов” [7, с.123]. Для некоторых стран построение хороших и аполитичных государственных институтов, установление демократических практик, частый диалог власти с гражданским обществом стали неотъемлемой частью политической культуры. В других странах существуют недемократические и неформальные институты, отсутствует канал диалога власти с обществом, низкий уровень доверия институтам власти. Важно отметить, что фиксируются случаи автократического правления, где демократический конституционный дизайн – формальность, а общество представляют элементы корпоративизма и олигархии.

Последние два случая, по концепции Т.Карозерса входят в “серую зону” – в эту условную зону входят страны, которые так и не пришли к хорошо функционирующей демократии, более того, они не развивают политическое открытие, которое было достигнуто на начальном этапе демократизации. Карозерс в своей работе “Конец парадигмы транзита” поднимает важный и актуальный для современной транзитологии вопрос: соответствует ли действительность к модели демократического перехода “третьей волны”? Отвечая на этот вопрос, автор приходит к выводу, что парадигма утратила свое значение и следует поискать более совершенную методологическую и инструментальную основу для анализа [5, с.7].

Отметим, что многие страны перехода в рамках “третьей волны” не являются ни автократиями (наличие демократических конституций, выборов, оппозиционных партий и гражданского общества), но в тоже время их сложно отнести и к продвигающимся к демократии. В этих странах, практически, отсутствует представительство интересов граждан, достаточно низкий уровень участия в политической жизни (не развиты демократические практики через участие и действие), отсутствие доверия институтам власти, политическим партиям. Как итог низкая институциональная эффективность государства или низкий уровень государственной состоятельности [12, с.134].

Из-за неоднородности транзита в политической литературе начали появляться демократии с “прилагательными” (электоральная демократия,

частичная демократия, фасадная демократия, управляемая демократия), т.е. неполные демократии. Особенность “серой зоны” заключается в том, что она содержит разные виды неполной демократии. Т.Карозерс, группируя некие общие характеристики, выделяет два “явных политических синдрома, характерных для серой зоны: бесплодный плюрализм и режим доминирующей власти” [5, с.11-12].

Отметим, что, являясь диаметрально противоположными, бесплодный плюрализм и режим доминирующей власти достаточно укоренились в политических системах стран “третьей волны”, особенно в новых постсоветских странах, к которым относится Республика Молдова.

Главной опасностью синдрома “бесплодного плюрализма” является сложность выхода из этой ситуации. Имея определенные политические свободы, чередование у власти разных политических партий или группировок, демократия остается поверхностной. Политика в таких системах рассматривается как коррумпированная область господства элиты, власть – как способ перераспределения собственности и ресурсов. Большое влияние на принятие решений оказывает крупный бизнес или олигархический клан, который часто имеет свои каналы в разных институтах власти, т.е. внедрен во властные структуры и имеет доступ к формированию политической повестки и новых правил игры: изменения Конституции, избирательное законодательство, экономическая политика и др.

Анализируя трансформации различных политических режимов в Республике Молдова, важно отметить, что откату в “серую зону” предшествовал комплекс системных проблем, связанных с наполнением идей и структур нового независимого государства, которое родилось посредством распада СССР. После демократической рефлексии – движения от автократии в сторону открытия политической системы и плюрализма, молодое государство столкнулось рядом вызовов, прежде всего – отсутствия умеренной и консолидирующей идеи развития страны. Таким образом, в Республике Молдова появились территориальные конфликты, которые лишь усилили поляризацию политических идей партий и структур гражданского общества. Отметим, что после провозглашения независимости Молдовы процесс демократизации институционализировался, прежде всего, заимствованием форм государственного и политического устройства, взаимодействуя со многими международными организациями (Совет Европы, ОБСЕ, Венецианская комиссия). В свою очередь, Всемирный банк и МВФ также поддерживали социально-экономические преобразования в Молдове. Конечно, результатом такой демократизации при низком уровне государственной состоятельности могло стать только создание “витринной” или “имитативной” демократии, в которой заимствованные государственные институты, заполнялись собственной молдавской политической прак-

тикой расколотого политического плюрализма и ее поляризации как характерного элемента борьбы за возможность контроля государственных институтов [14, с.123].

Опираясь на эту точку зрения, политические режимы Республики Молдова можно условно разделить на три этапа “демократического отката”:

- 1) “плюрализм по умолчанию” (1994-2000 гг.);
- 2) “режим доминирующей власти” (2001-2009 гг.);
- 3) “бесплодный плюрализм” (2009 г. - по настоящее время).

Плюрализм по умолчанию (1991-2000 гг.)

По мнению Л.Уэя (автора определения “плюрализм по умолчанию”), возникновение плюрализма в рамках “новых демократий”, в частности, в Молдове, было вызвано не столько усилиями лидеров демократии или формирующегося гражданского общества, сколько провалом авторитаризма [13, с.112]. Демократическая конкуренция возникла тогда, когда у государственной автократии не хватило возможностей и сил для фальсификации выборов, введения цензуры или подавления оппозиции. Уже на начальном этапе политических трансформаций в Молдове становление новых либерально-демократических институтов осуществлялось не с позиции рационального выбора оптимального институционального дизайна. Главным лейтмотивом формирования институциональной среды выступали электоральные процессы, поэтому политическая конъюнктура, отсутствие единой национальной и языковой идентификации, а также идеологическая фрагментация стали ключевыми факторами в формировании новых институтов. Фактически те же институциональные неудачи, которые способствовали развитию политической конкуренции, на начальном этапе помешали закреплению демократического режима.

Полупрезидентская форма правления с избранием на всенародных выборах М.Снегура (с 8 декабря 1991 г. по 27 августа 1994 г. - на “3/4” президентская) усилила не только идеологическую поляризацию между унионистами и государственниками, но разрушила условия формирования единой национальной и политической идентичности в Республике Молдова. Борьба между Президентом М.Снегуром и парламентом во главе с А.Мошану завершилась отставкой руководства законодательного органа и “люфтом”, то есть разрывом между конституционными и реальными полномочиями Президента с момента избрания П.Лучинского спикером Парламента [2]. Таким образом, до принятия Конституции Республики Молдова от 29 июня 1994 года в Молдове де-факто установилась президентская республика во главе с М.Снегуром. Однако высокий уровень плюрализма и риски движения к авторитаризму с сильным институтом прези-

дентства по примеру других стран постсоветского пространства стали ключевыми идеями принятия Конституции с широкими компетенцией легислатуры. Необходимо отметить, что конституционные нормы институционализировали полномочия легислатуры и партийную систему, что дало возможность политическим партиям стать ключевыми игроками политики (в условиях полупарламентской республики). Таким образом, к 1994 году у авторов молдавской Конституции сложился консенсус по многим вопросам: роль законодательного органа в управлении, государственное устройство и принципы образования представительных органов.

С избранием второго Президента П.Лучинского попытки создания “люфта” в пользу реальных полномочий Президента вновь стали актуальными и вплоть до избрания нового Парламента в 1998 году де-факто Молдова была полупрезидентской республикой. Конечным итогом нестабильных политических трансформаций и борьбы институтов власти привели к созданию новых правил игры с сильной парламентской властью. Однако уже после досрочных парламентских выборов от 25 февраля 2001 года в Молдове сформировался “режим доминирующей власти” во главе с Президентом В.Ворониным и Партией коммунистов, имевшей конституционное большинство в Парламенте Молдовы [10].

“Режим доминирующей власти” (2001-2009 гг.)

Особенности данного этапа политической трансформации в Республике Молдова заключаются в идее создания витринных институтов власти под управлением Партией коммунистов и Президента В. Воронина. На институциональном уровне была сильная политизация и вертикаль власти, что гарантировало очередной “люфт” между формальными и неформальными полномочиями Президента. Другими словами, демократический откат был установлен президентской формой правления В.Воронина, несмотря на то, что де-юре Молдова имела парламентскую форму правления после конституционной реформы от 5 июля 2000 г.

При правлении Партией коммунистов были созданы все предпосылки для построения “вертикали власти” и ее централизации. Влияние ПКРМ коснулось, практически, всех сфер государственных институтов: Генеральная прокуратура, ЦИК, Координационный совет по телевидению и радио, Служба информационной безопасности, высшие судебные инстанции. Практика централизации власти со стороны ПКРМ коснулась и руководства Автономно-территориального образования Гагаузия. В 2002 году против избранного Башкана (Главы) Гагаузии были возбуждены 3 политических уголовных дела, а подконтрольное центру большинство в Народном Собрании Гагаузии (региональный парламент автономии) выразил вотум недоверия лидеру региона. Таким образом, под давлением цен-

тральных властей Д.Кройтор был вынужден покинуть пост Главы Гагаузии.

Однако важно отметить, что ПКРМ не пошла по пути авторитарных моделей отката и создания формальных конституционных основ сильной президентской власти, несмотря на то, что имела конституционное большинство. Это позволило концепции доминирующей власти постепенно ослабевать и вернуться к более широкому парламентскому представительству партий в легислатуре. Отметим, что ПКРМ не была способна установить авторитарный режим, что послужило к возврату сильной политической конкуренции.

“Бесплодный плюрализм” (2009 г. - по настоящее время)

После заката второго этапа “режима доминирующей власти” – правления Партии коммунистов, главной особенностью которой стало размытые границы между государством и партией власти (ПКРМ и Президентом В.Ворониным), в Молдове запустился процесс многоуровневой поляризации политических идей, элементами которой стали этническая и языковая принадлежность и геополитический ориентир во внешней политике. Таким образом, после 2009 года в Молдове власть получили, так называемые, картельные партии: Либерально-демократическая партия, Демократическая партия, Альянс “Наша Молдова” (до 2010 г.), Либеральная партия, результатом чего стало слияние крупного бизнеса и партий [4]. В Республике Молдова произошла беспрецедентная монетизация партий, что привело к разделению крупных бизнес интересов и государственных учреждений по партиям правящей коалиции (Альянса за европейскую интеграцию) [9]. Политологи Б.Цырдя и В.Чобану в исследовании “Олигархическая Молдова” отмечают, что “после прихода во власть партий АЕИ увеличилось количество олигархов и теневых игроков в партиях. Партии стали выполнять исключительно клановые интересы” [1].

Это большой откат от демократизации, который начался еще при ПКРМ и окончательно приклепился при АЕИ, главное особенностью которой стало отсутствие политической стабильности. После парламентских выборов, прошедших 5 апреля 2009 года, в Молдове сменилось 7 составов правительства, 6 премьер-министров и 5 председателей парламента. При этом менялась и расстановка сил в парламентских фракциях: депутаты, прошедшие по спискам одной партии, переходили во фракции партий АЕИ или образовывали группы независимых депутатов для поддержки парламентского большинства по ключевым вопросам.

Контроль над государственными институтами обозначил характерные свойства “захвата государства” в Республике Молдова. Результат абсолютного контроля над деятельностью Национального Банка, Генераль-

ной прокуратуры, Национального антикоррупционного центра и ряда ключевых государственных институтов и министерств позволил лидерам АЕИ проводить приватизацию крупных государственных учреждений в угоду собственным бизнес-интересам. Так, в 2015 году, после публикаций отчетов разведывательной компании Kroll [3], гражданскому обществу стало известно, что через банки группы Banka de Economii, было выведено \$ 1 млрд. Этот факт стал главным поводом для начала протестной кампании со стороны оппозиционных партий (Партия социалистов, Наша партия) и гражданской платформой “Достоинство и правда”. 10 августа 2015 г. в The New York Times вышла статья генерального секретаря Совета Европы Турбьерна Ягланда “Bring Moldova Back From the Brink”, в котором европейский чиновник признал Молдову “захваченным государством” [16].

Важно также отметить, что формально установились и практики не-открытых и неконкурентных выборов. Повышение избирательного порога для политических партий и избирательных блоков, допуск со стороны ЦИКа к участию на выборах “партий-клонов”, контроль над СМИ со стороны неформальных лидеров правящего Альянса поставили [11] под сомнение демократический характер парламентских выборов 2014 года. К примеру, авторитетный английский журнал The Economist в статье “Сгорбившись в сторону Европы” охарактеризовал выборы в Молдове 30 ноября 2014 года как “грязнее некуда”, предположив, что “в молдавском правительстве есть честные, убежденные реформаторы”, но “большая часть государственной элиты глубоко прогнила” [15].

Отметим, что главной особенностью “бесплодного плюрализма” является постоянная попытка отдельных поляризованных групп / партий получить контроль над ключевыми институтами власти недемократическими путями. Поэтому, после 30 ноября 2014 года проевропейская коалиция пережила несколько новых форматов (от миноритарного правительства ЛДПМ и ДПМ до формирования нового парламента большинства путем раскола во всех политических партиях и перехода большей части депутатов во фракцию ДПМ). Результатом такой политической трансформации стало формирование парламентского большинства, подконтрольного ДПМ.

Важно отметить, что результатами политических трансформаций в Республике Молдова выступает не проекция общественных ожиданий, а необходимость установления приемлемых правил игры для выживаемости власти и представляющие ее политические партии. В этом смысле, возврат прямых президентских выборов в 2016 году через заключение Конституционного суда был политическим изменением в угоду спада протестного настроения, связанного высоким уровнем недоверия принципам и меха-

низму формирования парламентского большинства и правительства Республики Молдова, подконтрольным ДПМ и ее лидеру В.Плахотнюку.

Проанализировав конституцию Молдовы с последней редакции на предмет полномочий с помощью модели А.Кроувела, обозначим следующие данные, относительно полномочий президента и парламента: президентализм – 3 пункта из 7, парламентаризм – 4 пункта из 7 возможных. Однако существующая практика временного отстранения Президента Молдовы для промульгации законов Парламента через Конституционный суд и урезания конституционных прав главы государства через решения КС создает узкие рамки для деятельности Президента, не смотря на возврат прямых выборов.

В заключении важно отметить, что “бесплодный плюрализм” в современной Республике Молдова прочно закрепился, прежде всего из-за провала авторитаризма режима “доминирующей власти” со стороны Партии коммунистов, которая в 2001 году имела конституционное большинство и построила централизованную вертикаль власти. В отличии от других стран постсоветского пространства, ПКРМ не стала менять политическую систему от парламентской модели к президентской. Это означало, что после 2009 года парламентское большинство в легислатуре по-прежнему оставалось единственным реальным инструментом контроля власти.

Сохраняя электоральные основы и участие большого количества различных партий, политика в Молдове не выступает механизмом консолидации общества и созданием хороших институтов, а средством перераспределения политической ренты. В этом смысле, политические трансформации – это результат выгодных для власти решений (изменение избирательного законодательства, реформа Правительства и попытки снижения количества депутатов Парламента). Основные политические партии, представленные в политической системе, сильно поляризованы по искусственным критериям: восток – запад, унионизм – государственность, организовывая в основном две группы партии: “партии-охотники” (ДПМ, Партия “Шор”) и “партии-стикеры” (партии избирательного блока АСУМ, ПСРМ, ПКРМ, ЛП). Факт “недостаточной” демократии в Республике Молдова показывает, что страна вместо подлинных демократических реформ задерживается в синдроме “бесплодного плюрализма”, несмотря на хорошие шансы демократизации при сотрудничестве с ЕС.

Многopартийная система Молдовы стала важным элементом закрепления неполной формы демократии. В условиях парламентской или полупарламентской системы политическим партиям удалось стать главными акторами политики Молдовы. Однако, достигнутые результаты в области демократизации - это не результат целенаправленных и про-

граммных установок партий. Формирование определенных демократических рефлексов является, скорее, результатом борьбы политических формирований за власть и распределение ресурсов на политической арене Республики Молдова. Наличие такой практики не позволило ни одному политическому формированию закрепить за собой вертикаль власти или собственный контроль над всеми институтами власти, однако этого не было достаточно для выхода из серой зоны, в том числе из-за отсутствия стимулов развития.

Важно отметить, что правящие партии перестали гарантировать свою состоятельность в установлении политической стабильности и решении важных государственных задач. На современном этапе даже “витринная” демократия находится под большой угрозой отката в полуавторитарный режим и окончательной узурпации власти “олигархами”. Для выхода из политического кризиса необходима подлинная реализация программы правительства 2016-2018, ключевыми аспектами которой является реформирование основных государственных институтов, борьба с коррупцией и создание условий для деполитизации властных институтов.

Библиография:

1. Цырдя Б., Чобану В. Олигархическая Молдова. - Кишинев: 2014. 856 р.
2. Волков Э.Г. Оптимальный институциональный дизайн и проблемы формирования гражданского общества в Республике Молдова. // Стратегия формирования гражданского общества в России / Материалы Второго российского научно-общественного форума. «Гражданское общество в России как демократический проект» (21-23 февраля 2002 г.) / Под ред. В.Г.Марахова. – Санкт-Петербург: Изд-во НИИХ СПбГУ, 2002.С.273-279.
3. Демократы сдали Kroll на анализ. NewsMaker, 5 мая 2015 г. URL: <http://newsmaker.md/rus/novosti/demokraty-sdali-kroll-na-analiz-12396> (Дата обращения 14.05.2019)
4. Захваченное государство: неясные перспективы модернизации Молдовы. 11 мая 2015. NewsMaker. URL: <http://newsmaker.md/rus/novosti/zahvachennoe-gosudarstvo-neyasnye-perspektivy-modernizatsii-moldovy-12632> (Дата обращения 14.05.2019)
5. Карозерс Т. Конец парадигмы транзита. // Политическая наука. 2003. №2.
6. Лейпхарт А. Конституционные альтернативы для новых демократий. // Полис. 1995. №2. С. 135-146

7. Мельвиль А.Ю. Демократические транзиты. // Мельвиль А.Ю. Политология: Лексикон / Под ред. А.И.Соловьева. - Москва: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2007. С.123-134.
8. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. - Москва, 2003.
9. Acordul AIE2, mina care a desființat Alianța! Cum s-au partajat funcțiile? Unimedia. URL:<http://unimedia.info/stiri/doc-acordul-aie2--mina-care-a-desfiintat-alianta-cum-s-au-partajat-functiile-57321.html> (Дата обращения 14.05.2019)
10. E-Democrasy, Досрочные парламентские выборы в Молдове 25 февраля 2001 года. URL: <http://www.e-democracy.md/ru/elections/parliamentary/2001/> (Дата обращения 14.05.2019)
11. E-Democrasy, Общая информация о парламентских выборах 2014 года в Молдове. URL: <http://www.e-democracy.md/ru/elections/parliamentary/2014/info/> (Дата обращения 14.05.2019)
12. Linz J., Stepan A. Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. - Baltimore, 1996.
13. Way L. Pluralism by Default: Weak Autocrats and the Rise of Competitive Politics (Johns Hopkins, 2015)
14. Saca V., Efremov V. Dimensiuni generale și particulare ale transformărilor democratice din Republica Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.1 (LVI). - Chișinău: CEP USM, 2012.
15. Slouching towards Europe. Moldova's election. The Economist, Dec 6th, 2014. URL: <http://www.economist.com/news/europe/21635508-pro-russia-parties-lose-close-vote-corrupt-land-slouching-towards-europe?%20> (Дата обращения 14.05.2019)
16. Thorbjorn J. Bring Moldova Back From the Brink. The New York Times, August 10, 2015. URL: http://mobile.nytimes.com/2015/08/11/opinion/bring-moldova-back-from-the-brink.html?smid=fb-share&_r=0&referrer (Дата обращения 14.05.2019)

17.05.2019

COMPARTIMENTUL SOCIOLOGIE

CONFLICTUL - ATRIBUT INERENT AL VIETII SOCIALE. DELIMITĂRI CONCEPTUALE

Natalia PUTINĂ

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative
Doctor în științe politice

The history from ancient times to the present has demonstrated the inherent conflict in inter-human relations. Conflicts are a result of the interaction and communication of individuals, so they persist as long as man is. At present, conflicts are greatly influenced both by the nature of the people and by the specific nature of the work of social-political organizations and institutions. The issue of conflicting conflicts and situations has become a key issue for many philosophers, psychologists, sociologists, political scientists, etc. But regardless of the high interest and long history there is no unanimously accepted understanding of the essence and nature of the conflict.

The political sphere is a specific area that has a permanent and obviously conflictual character compared to other spheres of social life. Its origin is in the very nature of political relations, as relations of power, which presuppose the leadership of some and the subordination of others. That is, the power relations are based on the dominance of some people and their interests over others, which gives birth to clashes and confrontations. Political conflicts are a consequence of confrontations in a complex and multi-level system of leadership and subordination. This article will determine the conceptual, functional and structural dimension of conflicts, in particular will analyze the multitude of theories that explain the expression of the conflicts in social and political life, constructive and negative approaches on functions of conflicts, dynamical dimension and particularities of political conflict management.

Cuvinte-cheie: conflict, conflictogen, armonie, cooperare, consens, compromis, criză, conflicte constructive și distructive, gestionarea, managementul, soluționarea, rezolvarea conflictelor etc.

1. Paradigma conflictului politic: istorie și actualitate.

Istoria omeniirii din cele mai vechi timpuri până la momentul actual a demonstrat inerența conflictelor în relațiile interumane. Conflictele sunt un re-

zultat al interacțiunii și comunicării indivizilor, deaceia ele persistă atât timp cât va exista omul. La momentul actual, conflictele sunt major influențate atât de natura oamenilor, cât și de specificul activității organizațiilor și instituțiilor social-politice. Problema conflictelor și situațiilor conflictogene a devenit un subiect-cheie pentru mulți dintre filosofi, psihologi, sociologi, politologi etc., dar indiferent de interesul accentuat și o istorie de lungă durată nu există o accepțiune unanim recunoscută în ceea ce privește esența și natura conflictului.

Sfera politică este un domeniu specific, care are caracter permanent și evident conflictual în comparație cu alte sfere ale vieții sociale. Originea sa se găsește în însăși natura relațiilor politice, ca relații ale puterii, care presupun conducerea unora și subordonarea altora. Adică relațiile de putere se bazează pe dominarea unor persoane și a intereselor lor asupra altora, fapt care dă naștere ciocnirilor și confruntărilor. Conflictele politice reprezintă o consecință a confruntărilor într-un sistem complex și multinivelar al relațiilor de conducere și subordonare [10].

Folosim deseori cuvântul "conflict", fără să realizăm cât de larg este sensul lui sau cât de fluid și ambiguu poate fi. În contexte diferite, termenul "conflict" poate avea înțelesuri diverse: o dispută aprinsă, o contestație virulentă, la o luptă, o bătălie sau o confruntare armată, la haos sau dezordine politică etc. De obicei, cuvântului "conflict" i se atribuie conotații negative, fiind interpretat drept opus al *cooperării*, *armoniei*, *acordului* sau chiar opus *păcii*. Printr-o folosire abuzivă termenul "conflict" este uneori substituit "violenței" și, de aceea, înțelegerea cuvântului conflict în sens distructiv nu surprinde. Aceasta este însă o înțelegere îngustă și omnidirecțională a noțiunii și de aceea putem spune nefolositoare, pentru că nu ne permite să distingem între diferitele niveluri ale conflictului, între formele lui de manifestare și cauzele care îl determină și nu ne ajută în identificarea celei mai potrivite forme de răspuns [4, p.48].

În continuare vom analiza mai multe definiții ale acestui fenomen complex al ființării umane:

1. Conflictul din perspectivă sociologică este caracterizat drept **"un proces fundamental al mișcării sociale, inerent oricărui sistem social"** [9]. Prin soluționarea conflictelor se menține echilibrul sistemelor sociale la un nivel superior de stabilitate, deoarece împăcarea forțelor opuse aflate în conflict este determinată de alocarea de resurse, în procesul de autoreglare și acomodare a acestora la schimbările din viața grupului.

2. După J.C.Plano, R.E.Riggs și H.S.Robin conflictul este **"un tip de interacțiune caracterizat prin stări antagoniste sau ciocniri de interese, idei, politici, programe și persoane sau alte entități"** [8].

3. Din punct de vedere al științelor socio-umane, conflictul este **o manifestare a unor antagonisme deschise între două entități**, individuale sau colective, cu interese incompatibile pe moment, în privința deținerii sau ges-

tionării unor bunuri materiale sau avantaje. Interesele divergente pot provoca, în cadrul aceleiași colectivități, confruntări ale unor categorii de indivizi cu statut și roluri diferite, iar la nivel național și internațional, înfruntarea dintre grupări religioase, naționale sau etnice, clase sociale, instituții sociale și state [6].

4. Conflictul reprezintă **o opoziție deschisă, o luptă** între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunități, state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale etc., divergente sau incompatibile, cu efecte distructive asupra interacțiunii sociale (def. negativă)

5. În „Dicționarul de Psihologie” de N.Sillamy, conflictul este definit ca „luptă de tendințe, de interese; **situație în care se găsește un individ supus unor forțe vectorial opuse și de puteri aproape egale**”

6. C.Rogers, G.Allport, E.Erikson, consideră conflictul ca fiind **o caracteristică normală a psihismului, condiție a dezvoltării și autodepășirii**, pe de altă parte, alți autori îl consideră ca o urmare negativă a perturbărilor personalității.

7. F.Glasl definește conflictul ca pe **o interacțiune între agenți** – indivizi, grupuri sau organizații – **în care cel puțin un agent simte incompatibilități între gândirea/ideile/percepțiile și/sau sentimentele sale și ale celuilalt agent** (sau celorlalte agenți) și resimte acțiunile celuilalt ca pe o intimidare [5].

8. L.A.Coser aduce în definiția conflictului noțiunea de putere: „conflictul este **o luptă între valori și revendicări de statute, putere și resurse** în care scopurile oponentilor sunt de a neutraliza, leza sau elimina rivalii” [3]. El îi conferă noțiunii de conflict o conotație ideologică, care reflectă în mare parte aspirațiile și sentimentele grupurilor sociale sau indivizilor angajate într-o luptă pentru cauze obiective: putere, schimbarea statutului, redistribuirea resurselor, redefinirea valorilor etc. Conflictele sunt valoroase pentru societate în virtutea rolului imperios pe care îl au în stoparea osificării, paralizării sistemului social, dând undă verde inovațiilor.

9. O altă perspectivă privește conflictul ca pe „o situație în care oameni interdependenți prezintă diferențe (manifestate sau latente) în ceea ce privește satisfacerea nevoilor și intereselor individuale și **interferează în procesul de îndeplinire a acestor scopuri**.”

10. În uzul cotidian, conflictele sunt deseori asociate în mod automat cu certurile, cu conflictele de interese, cu puterea sau cu uzul de violență. Cercetătoarea U.C.Wasmuth a atras atenția asupra faptului că este important să considerăm conflictele ca niște **simple fapte sociale**, să nu le confundăm cu formele sale mai avansate; conflictele nu trebuie să fie minimizate prin prisma unor evaluări concrete și nu trebuie confundate cu cauzele lor. Conflictul, în viziunea cercetătoarei Wasmuth, este un „**fapt social la care participă cel puțin două părți** (indivizi, grupe, state), care: a) **urmăresc scopuri diferite, neconciliabile** sau chiar același scop, dar care nu poate fi atins decât de o sin-

gură parte, și/sau; b) **doresc să facă uz de mijloace, disputate**, pentru a atinge un scop anume [4].

11. Definiția concepută de către Hocker și Wilmot, conflictul este definit ca o percepere a unor scopuri incompatibile între două sau mai multe părți. Ceea ce este important de reținut este că acest conflict este o percepție care se poate dovedi adevărată sau falsă, percepție care în general este o sursă de tensiune. Din acest motiv conflictul uneori este definit prin asocierea cu **o tensiune** [5]³. "Tensiunile" se concretizează prin sentimente de ostilitate, care nu sunt manifeste, cauzate de existența unei balanțe neechilibrate între elemente sau tendințe opuse. În tranziția de la *tensiuni* la *conflicte*, primele semnaleză potențialitatea conflictului.

12. Dacă ne raportăm la interese ca vectori de putere, atunci acest spațiu al intereselor este unul al potențialelor conflicte sau așa cum îl numește R.J. Rummel un "spațiu de conflict". Sintagma "spațiu de conflict" pare a reprezenta un spațiu în care se desfășoară un conflict. Definiția lui Rummel este diferită: "un spațiu în care conflictul poate izbucni, chiar dacă nu va exista niciodată unul îndesăturare".

13. R. Dahrendorf afirmă că fiecare element al societății are contribuția și rolul său în dezintegrarea și transformarea socială, și orice societate are la bază tendința de subordonare a unor actori sociali de către alți actori sociali. După Dahrendorf, cine poate face conflictelor prin metoda acceptării lor, acela ia sub controlul său ritmul istoriei. Suprimarea conflictului duce la acutizarea lui, iar reglementarea/reglarea rațională are drept rezultat o evoluție controlată.

Realizând o sinteză a definițiilor de mai sus, putem afirma că, stricto sensu, conflictul politic **reprezintă o ciocnire, o confruntare între subiecții politici, generată de caracterul contradictoriu al intereselor, valorilor și viziunilor actorilor politici**. Esența conflictului politic rezidă în **lupta dintre actorii politici pentru - influență la nivelul sistemului relațiilor politice, pentru accesul la luarea deciziilor politice cu impact general, pentru monopolul intereselor sale și transformarea lor în interese general necesare, adică pentru putere și dominare** [7].

Diversitatea noțiunilor de conflict au dat naștere unei multitudini de abordări în cercetare. În continuare vom analiza cele mai relevante paradigme de analiză a fenomenului conflictului:

Una dintre paradigmele tradiționale încearcă să desprindă esența conflictului din "natura umană" se regăsește în **teoriile individual-psihologice ale conflictului**. Această abordare se deosebește printr-un interes sporit față de analiza stării emoționale, psiho-fiziologice a participanților la conflict, dorința de a

³ Cseke B. *Analiza complexă a conflictului. Suport de curs. EEA, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, 2015, p.9*

explica acțiunile acestora prin porniri naturale: frică, ură, stare exaltată a spiritului. S.Freud este unul dintre reprezentanții acestui grup de teorii. Demersul său științific dă naștere "teoriei psihanalizei", prima concepție psihologică privind conflictualitatea umană. Ea reduce esența conflictului la dimensiunea intrapersonală. După Freud, apariția și dezvoltarea conflictelor intrapersonale se datorează confruntării interioare a forțelor inconștientului, principala dintre care este "libido" (atrakția sexuală) și necesitatea de a supraviețui în într-un mediu social conflictual. Interdicțiile din mediul social generează răni sufletești care subminează energia pornirilor inconștiente, iar drept urmare, răbufnesc la suprafață simptome neurotice.

La fundamentarea teoriilor psihologice a contribuit și G.Yung. El vine să conteste teoria lui Freud privind prevalarea elementelor intrapersonale în manifestarea naturii conflictogene umane, afirmând că individul este supus unei influențe majore din partea mediului extern, factor care la fel poate determina apariția unui comportament conflictual, conturând esența "teoriei interacționismului social". Deasemenea, Yung a înaintat teoria "inconștientului colectiv",care afirmă că organismul uman conține structuri vechi, care au aparținut strămoșilor, dar psihicul uman poate, deasemenea, conține amintiri ale experienței umane. Totodată, inconștientul colectiv nu este direct accesibil, dar este revelat prin mituri, simboluri artistice create de diferite culturi. E.Berne face sinteza teoriilor psihanalizei și interacționismului, creând "teoria analizei tranzacționale". El distinge structura personalității drept o coabitare a trei stări: copil (sursa emoțiilor, pornirilor și dorințelor spontane), părinte (tendința de a gândi prin stereotipuri, rejudicăți, moralitate, de a face educație),adult (o atitudine rațională și situațională pentru viață).Astfel, în procesul interacțiunii oamenilor se realizează o tranzacție: dacă această este una non-intersectabilă, atunci ea asigură o relație fără conflicte, dacă se intersectează, poate genera conflictul [12].

O altă abordare a cauzelor conflictelor sociale se bazează pe tradițiile dialecticii, care rezultă din necesitatea identificării contradicțiilor în esența fenomenelor și examinarea acestor contradicții în calitate de catalizator al mișcărilor și schimbărilor în societate. **Teoria conflictului social** este abordarea care recunoaște și explorează conflictul ca un factor major de dezvoltare socială. Sociologul german, R.Dahrendorf a argumentat că toate organizațiile complexe bazate pe redistribuirea puterii, au la bază conflictul. La baza formulării acestei teorii stau trei legități: orice societate este într-o permanată schimbare, schimbările sociale au loc permanent și peste tot,orice societate se caracterizează prin contradictorialitate și conflictualitate,orice societate se caracterizează prin violența unei părți asupra alteia.Sursa principală a acestor conflicte principală este redistribuirea resurselor, restabilirea drepturilor. După Dahrendorf **toate organizațiile complexe bazate pe redistribuirea puterii sunt surse**

de conflicte. Totodată, distribuția de putere și oportunități este limitată, astfel încât membrii oricărei societăți se luptă pentru redistribuirea lor. Această luptă nu poate fi făcută public, dar motivele persistă în orice structură socială. Teoria conflictului social fundamentată de Dahrendorf este una moderată și contestă teoria lui Marx, privind dispariția conflictelor prin lichidarea claselor.

K.Marx un alt exponent al paradigmei conflictuale ale societății consideră conflictul social universal și are la bază contradicția între forțele producătoare și relațiile de producere. În baza acestor contradicții s-au dezvoltat restul divergențelor, materializate, în primul rând, în lupta de clasă între clasa dominantă și cea opresată. Pe scurt, logica aplicării abordării de clasă poate fi prezentată astfel: cu cât mai neuniform sunt distribuite bunurile, resursele și valorile în societate, cu atât conflictul între clasa dominantă și cea opresată este mai pronunțat; cu cât clasele opresate conștientizează situația reală, cu atât mai mult înțeleg in justiția socială în distribuirea și utilizarea patrimoniului social; cu cât mai mult este conștientizată in justiția socială, cu atât mai inevitabilă este organizarea politică a claselor opresate și polarizarea societății; cu cât mai pronunțată este polarizarea societății, cu atât este mai mare posibilitatea utilizării violenței în conflictele între ele [12].

Adeptii **teoriilor organizațional-sociale ale conflictului** sunt urmașii școlii weberiene. Ei raportează cadrul de analiză a conflictului la unul organizațional și managerial. M.Follett a recunoscut natura holistică a comunității și a lansat ideea de „relații reciproce”, pentru înțelegerea aspectelor dinamice ale individului în raport cu ceilalți. De asemenea, teoria lui Follett se bazează pe principiul ”integrare” sau ”non-coerciție”, adică împărțirea puterii bazată pe utilizarea conceptului de ”putere” mai degrabă, decât ”putere peste”. Respectiv, autorul a contribuit în mare măsură la filosofia *win-win*, utilizând-o în munca sa. M.Follett vede conflictul drept un mecanism de diversitate și oportunitate de a dezvolta soluții integrate, mai degrabă, decât pur și simplu compromisuri. Alt autor, care se încadrează în dezvoltarea acestei paradigme, D.L.Austin, dezvoltă teoria organizațională a conflictelor, pornind de la tendința de a elimina cauzele care generează conflictele din cadrul organizațiilor, prin următoarele mecanisme: distribuirea corectă a rolurilor și procedurilor de conducere și concretizarea regulilor de interacțiune între persoanele care dețin roluri manageriale. Așa se poate preveni, disimula sau soluționa conflictul.

G.Simmel este fondatorul **modelului funcțional de abordare** a conflictului. După Simmel conflictul este inevitabil, el este prezent în orice formă de acțiune reciprocă. Rolul esențial al conflictelor, în opinia sa, este de a ajuta dezvoltarea socială. Simmel afirmă că societatea este integrată prin numeroase conflicte care se intersectează. Acțiunea socială implică întotdeauna *armonie și conflict* sau *iubire și ură*, ceea ce a și consolidat tendința teoreticienilor analiști de a considera conflictul o condiție permanentă a funcționării societăților.

G.Simmel spune despre conflict că este cel mai important element de acțiune socială. În accepțiunea lui, există condiții în care chiar deschis conflictul poate contribui la consolidarea integrării întregii societăți. În opinia lui Simmel, conflictul social este axat pe o luptă de valori și creanțe pentru un anumit statut, putere resurse. După L.Coser conflictul este cel mai important element de acțiune socială. Există condiții în care, chiar deschis, conflictul poate contribui la consolidarea integrării întregii societăți. Coser definește conflictul social drept o luptă de valori și creanțe pentru un anumit statut, putere sau resurse. Stabilitatea societății depinde de numărul de relații conflictuale – cu cât există mai multe conflicte care se intersectează în societate, e mai dificil de a crea un nucleu comun care să-i separe în două tabere, prin urmare societatea este mai unită [3].

2. Specificul causal și funcțional al conflictului politic.

Cauzele conflictelor sunt foarte variate și depind în mare parte de natura și tipul conflictului în sine. Pentru înțelegerea naturii conflictelor sociale conflictologii americani **Max** și **Schneider** au formulat cinci caracteristici necesare pentru apariția unui conflict:

- pentru apariția conflictului este necesară *existența a cel puțin doi actori/părți* care interacționează,

- conflictul social este condiționat de două tipuri de ”deficit”: *deficit de poziționare și deficit al resurselor*. Primul tip presupune imposibilitatea de realizare a unei funcții de către doi subiecți în același timp, ceea ce îi plasează în mod automat într-o stare de concurență. În cel de-al doilea caz, la baza stă caracterul limitat al unor valori/resurse și care generează un deficit la nivelul satisfacerii cerințelor, pretențiilor ambilor (tuturor) subiecților interesați în măsura dorită de aceștia,

- conflictul apare atunci când *părțile doresc să obțină profit sau câștig de cauză unul din contul celuilalt*,

- acțiunile părților trebuie să fie orientate spre *realizarea unor scopuri/obiective incompatibile și care se exclud reciproc*, care respectiv se ciocnesc,

- există *tendința de a păstra controlul sau dobândi posibilitatea de a controla și influența/direcționa acțiunile celeilalte părți*, prin intermediul forței [13].

Astfel, la nivelul cotidian, conflictele urma interacțiunii dintre actorii sociali pot apărea drept urmare a:

- ciocnirea naturală a intereselor indivizilor în procesul de realizare a activităților proprii sau în viața de zi cu zi,

- insuficiența de resurse materiale și spirituale și distribuirea injustă a acestora,

- subdezvoltare și sau aplicabilitate redusă a procedurilor normative destinate soluționării contradicțiilor,

- un stil de viață influențat de irealizarea materială și transformări radicale, impunătoare și rapide,
- mentalitate steoretipizată, bazată pe modelul conflictual de abordare a contradicțiilor,
- alte cauze, precum devierea de la normativele ecologice în habitatul uman;
- situațiile de stres carora le este supus individul etc [14].

Realizând o sinteză a cauzelor obiective ale conflictelor putem distinge mai multe grupuri de factori conflictogeni:

a) cauzele raportate la **redistribuirea resurselor** – generate de caracterul limitat al resurselor care necesită a fi redistribuite,

b) cauzele raportate la **sursele informaționale** – sursele multor conflincte este lipsa de informare, dezinformarea sau pur și simplu informația ajunsă la public este acceptabilă doar pentru pentru una dintre părți și inadmisibilă pentru cealaltă parte: informație insuficientă sau inexactă, denaturarea informației sau lansarea zvonurilor (acțiune intenționată sau inconstientă). O atare situație duce la o contemplare distorsionată a realității, un comportament inadecvat al persoanelor și respectiv la degenerarea situației în conflict,

c) cauzele raportate la **dimensiunea valorică**, adică confruntările sau divergențele la nivelul principiilor pe care le enunțăm sau le contestăm, discordanțele la nivelul sistemului personal de convingeri, la nivelul de calificare sau generate de nivelul de studii etc.,

d) cauzele raportate la **dimensiunea structurală**. În acest grup pot fi incluse cauze ce țin de interdependența sarcinilor, distribuirea irațională sau incorectă a responsabilităților, caracterul imperfect sau defect al structurilor manageriale,

e) cauzele **behavioriste sau comunicaționale** – atunci când declarațiile sau comportamentul indivizilor nu corespunde așteptărilor celor din jur⁴.

Raportându-ne la cauzele conflictelor politice putem distinge între:

f) cauzele determinate de **diferența de interese ale actorilor politici**. Conflictele de așa natură prevalează în statele economic dezvoltate, în sistemele politice stabile. Ele derulează sub forma unor negocieri cu privire la împărțirea "turtei economice" (dispute la nivelul mărimii impozitelor, la nivelul volumului asigurării sociale etc.). Acest tip de conflicte cel mai ușor se supune reglementărilor, datorită faptului că actorii întotdeauna pot găsi o soluție de compromis.

g) cauzele determinate de **diferența de valori**. Ele sunt caracteristice statelor în proces de transformare cu un regim etatic instabil. Acest tip de conflicte necesită multe eforturi pentru soluționare, deoarece atingerea compromi-

⁴ Громова О. Конфликтология. Курс лекций. - Москва, 2000, p.53-54

sului la nivelul valoric, precum "libertate", "egalitate", "toleranță" este destul de greu de atins sau imposibil de realizat.

h) cauzele determinate de **identitate**. Sunt caracteristice societăților unde subiecții se identifică cu un anumit grup (etnic, religios, lingvistic), și nu cu societatea sau statul în ansamblu. Acest tip de conflicte apar în societățile neomogene [13].

Atât în cadrul grupurilor, cât și în cadrul întregului sistem social, **conflictul produce o schimbare** ale cărei consecințe pot fi:

- crearea sau revitalizarea cadrului normativ în care are loc "competiția", sau a sistemului în întregul său;
- formarea de structuri pentru consolidarea noului cadru;
- stimularea căutării de aliați și de noi asocieri ale grupului;
- stimularea, în cadrul grupurilor aflate în conflict a schimbărilor orientate spre realizarea concomitentă a unei coeziuni și integrări mai mari
- crearea premiselor pentru noi conflicte interne și lupta pentru putere [7].

Conflictele pot avea funcții atât pozitive, cât și negative, caracterul cărora depinde enorm de structura socială a statului, a grupului, a societății. *În societățile deschise și democratice conflictul este perceput ca un fenomen absolut firesc și există numeroase metode de reglementare ale situațiilor conflictuale.* Conflictul este văzut drept un fenomen inerent, care stimulează dinamica societății. *În societățile închise și totalitare conflictul nu este recunoscut, iar unica metodă de rezolvare a conflictului este folosirea forței.* Astfel, conflictul are o conotație negativă, disfuncțională, dezintegrală, provocatoare de mari distorsiuni sociale, etc.

Dintre *funcțiile pozitive (sau constructive)* ale conflictului putem evidenția următoarele:

1. Conflictele scot în evidență probleme importante la nivelul societăților și rezolvă dezacordurile, contribuind, astfel, la dezvoltarea societății. Identificarea dezacordurilor la o fază incipientă, de asemenea, va împiedica degenerarea situației conflictuale într-un conflict de proporții.

2. În societățile deschise conflictele îndeplinesc funcții de stabilizare și integrare a relațiilor intragrupale și intergrupale, diminuând tensiunile sociale, dat fiind faptul că strategia de abordare a conflictelor nu este una de ignorare sau suprimare. Sistemul politic deschis reacționează la inputurile care vin din mediul extern.

3. Conflictul intensifică contactul dintre părți, stimulează procesele sociale, conferă dinamism societății, are un caracter inovator și progresist. De foarte multe ori, conflictele determină creșterea coeziunii sociale dintre diferite grupuri, care sunt interesate în promovarea unor interese comune. Totodată, identificarea unei probleme argumentează necesitatea unor reforme sociale și politice.

4. În conflictele intergrupale, conflictele contribuie la consolidarea identității și unicității grupului, crearea și întărirea echilibrului de forțe, mobilizarea resurselor interne, stabilirea noilor alianțe și precizarea părților opoziție dușmanului, redefinirea sau consolidarea normelor, valorilor sau chiar a instituțiilor, stabilirea unei ierarhii neformale, și afirmarea liderilor neformali, adaptarea și socializarea indivizilor în grup [11].

Conflictul ar putea avea unele *funcții negative* atunci când: provoacă dezordine și destabilizare; societatea nu este capabilă să asigure pacea și ordinea socială; confruntările sunt violente și se aplică forța. Sunt estimate, în consecință, pierderile morale, materiale sau chiar umane în proporții, pune în pericol viața și securitatea vieții și sănătății oamenilor, periclitează luarea unor decizii urgente de mare însemnătate, conflictele emoționale ce apar din incompatibilitate psihologică dintre părți. Uneori conflictele pozitive prelungite pot avea funcții negative, etc.

3. Mecanismele de formare, nivelurile și tipurile de manifestare ale conflictului politic

După cum am observat, complexitatea conflictului se manifestă nu doar din perspectiva definirii și conceptualizării, dar și din perspectiva structurii și dinamicii sale. Respectiv, cercetătorul Mayer vorbește despre o structură triadică a conflictului. El afirmă că conflictul este un fenomen psihosocial tridimensional, care implică:

- o componenta cognitivă (gândirea, percepția situației conflictuale),
- o componenta afectivă (emoțiile și sentimentele),
- o componenta comportamentală (acțiunea, inclusiv comunicarea) [5].

Dinamica conflictului este o structură multinivelară. Fiecare dintre nivele indică un anumit grad de intensitate a conflictului și nu sunt obligatorii în derularea oricărui conflict. Totodată, aceste niveluri sunt multi structurate, fiecare derulând în mai multe etape:

Nivelul I. Faza pre-conflict sau latentă:

- *etapa 1. Apariția situației problematice obiective*, adică contradicția nu este conștientizată drept un conflict.

- *etapa 2. Conștientizarea situației problematice obiective*. În această etapă realitatea este privită drept una problematică. Se simte necesitatea de luare a unor decizii pentru soluționarea contradicției.

- *etapa 3. Tentative de soluționare prin metode nonconflictuale*. La această etapă părțile își argumentează interesele și stabilesc sau declară pozițiile.

- *etapa 4. Apariția situației pre-conflict*. Aici apare percepția unui pericol, a iminenței asupra securității sau asupra unor interese importante ale uneia dintre părți.

Nivelul II. Faza conflictului propriu-zis (faza deschisă):

- *etapa 1. Incidentul* - prima ciocnire a părților și încercarea prin forță de a-și realiza interesele. Conflictul poate stopa la această etapă.

- *etapa 2. Escaladarea* – intensificarea bruscă a luptei dintre oponenți.

- *etapa 3. Conracțiunea sau confruntarea balansată* - aici se depistează utilizarea metodelor de forță nu aduc rezultat. Intensitatea luptei scade, însă acțiuni de finalizare a confruntării nu sunt luate.

- *etapa 4. Finalizarea conflictului* – trecerea de la contracțiune la căutarea metodelor de soluționare a conflictului și încetarea conflictului.

Nivelul III. Situația post-conflict (faza latentă):

- *etapa 1. Normalizarea parțială a relațiilor.* La această etapă emoțiile negative încă nu au dispărut, însă are loc conștientizarea și reevaluarea poziției sale, precum și schimbarea atitudinii față de partener.

- *etapa 2. Normalizarea totală a relațiilor.* La această etapă se ajunge în momentul când părțile conștientizează importanța unor relații constructive pentru viitor. Aceasta este favorizată de renunțarea la reprezentările negative, activitatea comună productivă a părților și restabilirea încrederii [11].

4. Tipurile de manifestare ale conflictului politic

Conflictele fiind un fenomen caracteristic al sociumului cunosc multe varietăți. Prima departajare a conflictelor putem să o realizăm în **dependență de domeniul de manifestare**. Respectiv, putem vorbi despre conflicte sociale, politice, economice, juridice etc.

Din punct de vedere al esenței lor, putem evidenția *conflicte de substanță* și *conflicte afective*. Primele se manifestă cu o mai mare intensitate atunci când indivizii urmăresc atingerea propriilor scopuri prin intermediul unor grupuri. *Conflictele de substanță* sunt puternice în sistemele de conducere autoritare, în care cei care dețin ”posturi-cheie de decizie”, își impun propriile raționamente, având drept argument experiența îndelungată. Reducerea stărilor conflictuale se realizează prin orientarea spre acele obiective, care permit realizarea unui consens. De cealaltă parte, se află conflictele afective, care se referă la relațiile interpersonale, fiind generate de stări emoționale. Starea de suspiciune, ostilitatea, tensiunea socială, explozia emoțională sunt modalități de manifestare a unor asemenea conflicte.

Conflictele pot fi analizate și din perspectiva **nivelului la care se manifestă** sau subiecții care sunt antrenați în conflict. Astfel, pot exista: *conflicte intrapersonale*, *conflicte interpersonale*, *conflicte intragrupale*, *conflicte intergrupale*, și *conflicte între organizații/stare*.

După poziția ocupată de actorii implicați în conflict ne ajută să facem o distincție între *conflictele simetrice* și *conflictele asimetrice*. Conflictele apar frecvent între părți care au pondere diferită, cum ar fi o majoritate și o minoritate.

tate, un guvern legitim și un grup de rebeli, un patron și angajații săi. Aceste conflicte sunt asimetrice, iar rădăcina lor se găsește nu atât în probleme sau aspecte firești, care pot diviza părțile, ci chiar în structura părților.

În ceea ce privește forma conflictului, putem deosebi *conflicte latente* și *conflicte manifeste*. Uneori se poate observa că interesele părților sunt incompatibile, dar ele nu sunt îngrijorate de aceste incompatibilități. Motivele pot fi multiple: triumful rațiunii, autocontrol, lipsa informațiilor etc. Acestea sunt denumite *conflicte latente*. Alteori, conflictele se manifestă vizibil, având forme mai mult sau mai puțin violente. Există unele conflicte care se desfășoară chiar fără violență sau constrângere, incompatibilitățile de interese fiind abordate într-o manieră pacifistă. Acest tip de conflicte manifeste, poate avea chiar efecte pozitive. Societățile pot progresa când nevoia de schimbare este recunoscută de părți, chiar dacă aceasta servește mai mult unora dintre minorități [7].

În dependență de aria de răspândire conflictele pot fi: *interne*, care la rândul său preiau forma unor conflicte *instituționale* și *extrainstituționale*, precum și *poziționale* și *de opoziție* (între elita guvernantă și opoziție; partidele concurente, grupuri de interese; puterea centrală și locală; indivizi și grupe sociale etc.) și *externe*. Conflictele externe au loc în sfera relațiilor internaționale, în calitate de subiecți apar statele, grupuri de state sau organizațiile internaționale. Ele se manifestă drept războaie locale și mondiale (forme specifice ale conflictelor externe - războaiele economice: război comercial, război vamal).

În dependență de locul conflictului în sistemul politic, distingem conflicte *instituționale*, adică se realizează în interiorul sistemului politic. Subiecții acestor conflicte sunt instituțiile politice, organizațiile care realizează puterea și guvernarea în limitele sistemului respectiv, cei care se supun regulilor unice ale jocului politic. La fel există și conflicte *instituționalizate*, acest tip de conflicte ies din cadrul sistemului politic. Subiecții conflictelor instituționalizate sunt pe de o parte elita guvernantă, care reflectă interesele partidului, instituțiile statului, organizațiile, liderii, iar pe de altă parte cetățenii, actorii sociali.

Din punct de vedere al duratei și evoluției, avem conflicte *spontane*, *acute* și *cronice*. Conflictele spontane apar brusc, sunt greu de prevăzut, sunt de scurtă durată și se manifestă la nivel interpersonal. Conflictele acute au o evoluție scurtă, dar sunt deosebit de intense, în timp ce conflictele cronice au cauze ascunse, greu de identificat, cu evoluție lentă și de lungă durată [4].

Din punct de vedere al efectelor pe care le generează avem conflictele *funcționale* sau *constructive*. Sunt conflicte care pot fi menținute la un nivel controlabil și apar în urma unor confruntări de opinii între părți. Acestea au un efect benefic asupra organizației deoarece facilitează inovarea, creativitatea, daptabilitatea și efectuarea schimbărilor. Conflictele *disfuncționale* sau *distructive* blochează activitățile și fac ca resursele personale și organizaționale să se consume ineficient, în condiții de tensiune, ostilitate și nemulțumire.

Pentru caracterizarea conflictelor care afestază statul ca principală instituție a sistemului politic, în politologie utilizăm noțiunea "criză politică". Criza politică este o stare a sistemului politic, care se exprimă prin aprofundarea și acutizarea conflictelor existente, sub influența unor tensiuni politice în creștere. Așadar, distingem *crize politice externe* condiționate de conflictele internaționale și *crize politice interne* (guvernamentală, parlamentară, constituțională). *Criza guvernamentală* este un fenomen frecvent, manifestat prin pierderea autorității, încrederii guvernului. Dacă guvernul nu face față problemelor pe care le are în sarcină, atunci poate pierde susținerea parlamentului și să primească votul de neîncredere. *Criza parlamentară* – schimbarea coraportului de forte în organul legislativ, în timp ce deciziile parlamentului sunt în dezacord cu voința majorității cetățenilor. Rezultatul unei asemenea crize este dizolvarea parlamentului. *Criza constituțională* este generată de pierderea legitimității prevederilor constituționale și impune la o revizuire calitativă a actului constituțional. În dependent de particularitățile manifestării și cauzelor apariției crizelor politice cercetătorii disting următoarele forme:

- *criza legitimității*, se produce atunci când la nivelul regimului persistă o asimetrie dintre scopurile și valorile elitei și așteptările majorității cetățenilor cu privire la mijloacele formele de activitate politică;

- *criza identității*, atunci când clivajele social-structurale și entice devin un impediment în consolidarea națională și identificarea cu un anumit sistem politic;

- *criza participării politice*, este generată de crearea unor bariere artificiale de către elita guvernantă pentru accesul și viața politică a grupurilor, care ar manifesta pretenții asupra puterii;

- *criza penetrării*, un rezultat al diminuării capacității administrației statului de a transpune deciziile sale în viață. Apariția acestei crize este legată de discrepanța dintre politica reală și accesibilitatea bunăstării pentru diferite pături sociale;

- *criza distribuirii*, apare în lipsa unei creșteri acceptabile a bunăstării societății și existent unui mecanism de distribuire a resurselor care ar evita o diferențiere excesivă între păturile sociale [13].

5. Prevenirea și soluționarea soluționarea conflictelor

Termenii de "management al conflictului" și "soluționarea conflictului" se folosesc în mod eronat drept sinonime. Soluționarea conflictelor are o sferă mai restrânsă și descrie doar demersul pentru atingerea formulei care dezamorsează un conflict. Managementul conflictului are o accepțiune mai largă. Deși nu toate conflictele au o soluție, o rezolvare, ele au toate un potențial pozitiv de gestionare. Managementul conflictului presupune gestionarea tuturor conflictelor, chiar și a celor fără rezolvare, de a identifica și beneficia de efectele lor

positive. În managementul conflictelor putem utiliza mai multe tipuri de instrumente de soluționare. Acestea pot fi:

- **politico-juridice** (căutarea unor instrumente legale de gestionare și soluționare a conflictelor, de regulă, de amploare)
- **politico-psihologice** (identificarea motivațiilor care stau la baza declanșării, escaladării, tergiversării sau finalizării conflictului)
- **statale/coercitive/de forță** (utilizarea unor mijloace, instrumente, resurse pe care deține o parte a conflictului cu scopul de a-și atinge anumite scopurile) [14].

Totodată, este important să cunoaștem diferite tipuri de mecanisme de abordare și soluționare a conflictelor. Nu toate dintre acestea se axează pe abordarea pozitivă sau constructivă. Astfel, în practică; deseori se utilizează *forța*, adică conflictul încercă să fie gestionat prin utilizarea mijloacelor violente pentru atingerea obiectivelor de către părți. De la sine înțeles, această nu este o strategie recomandabilă și nu vizează obținerea de rezultate win-win, dar este preferată de unii actori ai conflictului care doresc o rezolvare rapidă și cu maximum beneficiu în detrimentul celeilalte părți.

Un mecanism eficient și recomandabil este strategia *negocierii*. Negocierea este o activitate voluntară care începe atunci când două părți doresc schimbarea unei stări de fapt prezente și consideră că pot obține un rezultat bun. Un al treilea mecanism de soluționare este strategia *intervenției terței părți*. Intervenția terței părți poate fi:

- *pe cale amiabilă* (utilizând tehnica medierii, concilierii sau arbitrajului): încercarea de a ajunge la un compromis cu privire la un conflict prin apelul la un neutru

- *prin adjudecare*: adică prin intermediul justiției instituționalizate, atunci când una dintre părți apelează la judecarea prin intermediul tribunalului. Este considerate o metodă ostilă de soluționare, deoarece are drept rezultat îndepărtarea părților, deoarece părțile participă limitat la designul soluției conflictului la care sunt parte [4]

J.P.Lederach completează tematica soluționării conflictelor **cu modelul transformării** conflictului, în care părțile sunt antrenate într-un process de gestionare pro-activă a conflictului. După Lederach "conflictul are o natură dialectică și poate trece prin anumite faze previzibile, respectiv poate fi transformat". Procesul de transformare pozitivă a conflictului după Lederach trebuie să treacă prin următoarele faze:

- *descoperirea*: participanții se angajează și interacționează cu propria lor înțelegere asupra modului în care funcționează conflictul;

- *recunoașterea și structurarea în categorii*: pune participanții în situația de a crea propria lor teorie, pe baza experienței trecute și pe înțelegere, fiind importantă contribuția procesului de învățare;

- *evaluarea*: o dată ce participanții au descoperit ce este conflictul și cum se rezolvă, ei pot începe să evalueze ce ia ajutat și ce nu din modul cum au gestionat conflictul;

- *adaptare/re-creare*: aceasta este ocazia de a adapta modalitățile curente de gestionare a conflictului sau de a explora noi strategii, prin analizarea practicilor din culturi și contexte diferite;

- *aplicarea practică*: stadiul final al învățării rezolvării conflictelor implică exerciții, prin care se experimentează noile idei și opinii; membrii organizației sunt capabili să folosească noile cunoștințe și aptitudini în situații de confruntare [5].

6. Tehnologia compromisului politic. Niveluri și tipuri ale consensului politic

În practica și teoria politică sunt elaborate forme și metode generale privind prevenirea, reglementarea și soluționarea unor conflicte politice. Printre acestea putem menționa *compromisul* și *consensul*.

Prin compromis avem în vedere o înțelegere dintre părțile aflate într-o dispută sau confruntare pe baza cedărilor reciproce. Compromisurile pot fi impuse și benevole. Cele impuse sunt condiționate în mare parte de contextul politic în care se produc, fiind axate pe problemele stringente ale momentului. Compromisurile benevole sunt axate pe subiecte mai generale, nu neapărat probleme (de exemplu formarea guvernului), care vizează interesele politice ale unui număr mare de forțe politice. În baza unor asemenea compromise se crează blocurile politice sau coalițiile de guvernare [14].

Referindu-ne la societate în general, pot fi punctate trei tipuri de compromisuri: istorice, strategice și tactice. Subiecții acestui complex de compromisuri trebuie să fie toate grupurile și persoanele, care direct sau indirect influențează în mod constructiv asupra situației din țară.

a) **Compromisul istoric** este acela care apare în scopul realizării intereselor fundamentale ale forțelor și grupurilor sociale (conciliere socială);

b) **Compromisul strategic** are loc între forțe politice reale, instituții ale puterii, grupuri de influență, lideri (conciliere politică);

c) **Compromisul tactic** e posibil între politicienii care participă la realizarea concilierii sociale și politice [7].

În prezent în societățile democratice majoritatea forțele politice susțin ideile concilierii și stabilității. Problema astăzi e de altă natură - concilierea este văzută prin prisma acceptării valorilor de către adversari. Însă concilierea nu poate exista fără cedări reciproce a adversarilor, adică în afara compromiselor. În cadrul relațiilor din domeniul politic, problemele încrederii politice, a ostilităților politice sunt foarte importante. În acest sens voința oamenilor de a coopera cu alții în vederea realizării unor scopuri politice, precum și voința liderilor

de a forma coaliții cu alte grupuri depinde în mare parte de gradul de încredere politică, dar și de cultura politică la nivelul societății și elitelor⁵.

Termenul "consens" provine de la latinescul *consentio*, care la rândul său are la bază cuvântul *sentire* (a simți, a gândi, a înțelege), împreună cu prefixul *con*, care are semnificația de "acțiune comună", cumulate aceste sensuri doresc să transmită că la baza consensului stă unitatea ideilor și sentimentelor și buna înțelegere. Așadar, *consensus*, este înțelegere a majorității membrilor oricărei societăți cu privire la cele mai importante aspecte ale ordinii sociale, exprimată prin acțiuni sociale și politice. În sistemele democratice **G.Sartori** afirmă că, de regulă, putem distinge trei subiecte asupra cărora se pot realiza consensul: consensul la nivelul scopurilor și obiectivelor finale ale sistemului politic, **consensul valorilor ultime** (garantarea drepturilor și libertăților omului, creșterea bunăstării etc.), **la nivelul regulilor de joc** sau procedurilor ce reglementează modul de acțiune a actorilor politici în lupta politică, **la nivelul unor guverne și politici publice concrete**.

Aceste trei subiecte ale consensului au fost raportate de către **G.Almond** la trei nivele ale consensului politic:

- consens la nivelul societății sau **consens de bază, valoric**. El reflectă faptul că societatea împărtășește aceleași reprezentări asupra valorilor, principiilor și obiectivelor politice;
- consens la nivelul regimului sau **consens procedural**, definește regulile de joc prin cadrul normativ și legea constituțională;
- consens la nivelul politicii – vizează **consensul la nivelul forțelor politice**, incluzând în prim plan relația putere-opoziție. Este vorba de opoziția sistemică, care poate avea dezacorduri la nivelul politicilor realizate de guverne, dar nu și la nivelul sistemului sau formei de guvernare [13].

Consensul este un principiu universal al democrației, care permite prevenirea și soluționarea contradicțiilor și conflictelor, precum și detensionarea relațiilor din societate. Eficiența consensului depinde de distribuirea recompenselor, a privilegiilor, a puterii, a influenței, al bunăstării societății, dar și de nivelul de cultură politică. Criza consensului este determinată în mare parte de criza relațiilor biserice – stat sau de confruntarea la nivelul politicilor tradiționale și tendințelor de a introduce grupuri noi nontradiționale în calitate de subiecți ai politicii; de foarte multe ori este generată de dorința de redistribuire a rolurilor și statutelor sau de existența unor rupturi / clivaje la nivelul elitelor și maselor sau unor structuri sociale [13].

7. Problema conflictului și consensului în Republica Moldova

⁵ Țveatcov N. *Problema soluționării conflictelor politice în Republica Moldova (cazul UTA „Gagauz-Yeri” și Transnistriei)*. Teză de doctor. - Chișinău, 2009

Republica Moldova a devenit un stat independent în urma dezintegrării Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS). Transformarea fostei republici unionale, într-un stat independent înseamna, în primul rând, transformarea foștilor cetățeni sovietici de pe teritoriul ei într-o comunitate de cetățeni ai unui nou stat. Totuși, dezintegrarea URSS a fost însoțită de polarizarea profundă a populației fostei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM) în baza criteriilor etno-lingvistice. În urma confruntărilor politice care au însoțit procesul de dezintegrare al URSS, Republica Moldova s-a confruntat cu fenomenul separatismului în raioanele sale de est (Transnistria) și de sud (Găgăuzia). Conflictul politic între puterea centrală și regimul din Transnistria a degenerat într-un conflict armat cu implicarea Federației Ruse, în urma căruia Republica Moldova a pierdut controlul asupra majorității localităților amplasate în stânga râului Nistru și orașul Bender.

Un alt focar de tensiune politică a apărut în zona de sud a Republicii Moldova, unde este concentrată populația de etnie gagauză. În acest caz, s-a reușit aplanarea conflictului politic prin adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova, la 23 decembrie 1994, a Legii nr.344 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). Localităților în care locuiau compact cetățenii Republicii Moldova de etnie gagauză li s-a oferit statutul de „unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte componentă a Republicii Moldova”. Prin adoptarea acestei legi a fost creată temelia cadrului juridic ce reglementează relațiile dintre autonomia găgăuză și puterea centrală [10]. Conflictul transnistrean este diferit de celelalte conflicte care au apărut după colapsul sovietic, pentru că la baza lui nu se află un conflict etnic sau religios. Circa douăzeci și cinci de ani în urmă, principalele cauze ale apariției conflictului între forțele separatiste ale regiunii transnistrene și autoritățile legale ale Republicii Moldova erau tendința Centrului Unional de a păstra URSS-ul, iar după destrămarea acestuia – a Federației Ruse de a influența noile autorități moldovenești. Motivul formal al conflictului era invocate însă faptul, că Moldova a adoptat legislația privind limba de stat, ceea ce a condus la o polarizare politică accentuată a societății și la creșterea rezistenței față de inovații a unei părți a nomenclaturii locale de subordonare unională, inclusiv, de către directorii întreprinderilor complexului militar-industrial din partea stângă a Nistrului.

Conflictul armat, sub pretextul lozincilor de protejare a drepturilor minorităților naționale, a fost dezlănțuit de către regimul separatist, condus de I.Smirnov după puciul din august 1991, în toamna aceluiași an, cu sprijinul comandamentului trupelor districtului militar Odessa, atunci sub conducerea „organizațiilor sociale” ale acestora a început distrugerea sistematică a organelor guvernamentale centrale și a structurilor de drept ale Moldovei, în raioanele din stînga Nistrului. În ceea ce privește principalele divergențe dintre Chișinău și

Tiraspol referitor la soluția de compromis posibilă a problemei transnistrene, putem vorbi în primul rând de statutul raioanelor din partea stîngă a Nistrului în cadrul Republicii Moldova. Firește, problema de recunoaștere a așa-numitei „Republici Moldovenești Nistrene”, nu a fost luată niciodată în considerare ca o posibilă soluție pentru acest conflict. Autoritățile regiunii neconstituționale au încercat să insiste asupra conceptului de „stat comun”, care, în viziunea lor poate fi unul unitar, federal și confederal. Vorbind la general despre natura conflictului – acesta nu este numai unul politic și teritorial, dar și unul internațional, în virtutea implicării active de la bun început a Federației Ruse și a intereselor geopolitice ale altor state, care participă acum la procesul de soluționare [1].

O dată cu adoptarea Declarației de suveranitate la 23 iunie 1990, a demarat procesul de edificare a statului de drept, cu separarea atribuțiilor între ramurile puterii, aderarea la convențiile internaționale, apariția partidelor politice, desfășurarea periodică a alegerilor etc. La 5 iunie 1991, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.596 din cu privire la cetățenia Republicii Moldova. Această lege a fost adoptată pornind de la „varianta zero” – toți locuitorii Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești „care, până la adoptarea Declarației Suveranității Republicii Moldova inclusiv data adoptării ei, 23 iunie 1990, au avut loc de trai permanent pe teritoriul Republicii Moldova și loc permanent de muncă sau o altă sursă legală de existență” au obținut dreptul de a deveni cetățeni ai noului stat.

Ceea ce înseamnă, că toți „cetățenii sovietici” (URSS formal încă exista) au obținut dreptul de a deveni cetățeni ai Republicii Moldova. Însă, după cum s-a demonstrat ulterior, obținerea formală a cetățeniei noului stat nu a adus la consolidarea populației în jurul proiectului de edificare a noului stat. Cel mai vizibil aceasta se manifestă în procesele politice din Republica Moldova. În fiecare companie electorală participă partide politice care exploatează diferite nostalgii și fobii, în special - moștenite din trecutul sovietic. Unele partide politice insistă asupra ideii că Republica Moldova este „al doilea stat românesc”, că „noi toți – suntem români!”, și că limba „moldovenească” constituie o invenție a regimului stalinist din URSS. Pe când alte partide politice insistă asupra ideii că „moldovenii” constituie o etnie diferită de „români”, și că limba „moldovenească” diferă de cea „română”. În societatea moldovenească nu există consens nici în ceea ce privește atitudinea față de unele evenimente din trecutul istoric.

În prezent se poate constata că această lipsă de consens asupra trecutului, criza identitară a majorității (dilema „moldoveni” – „români”) continuă să afecteze procesul de consolidare a statului Republica Moldova. Această stare de lucruri se trage într-un mod obiectiv din trecutul istoric al teritoriului Republicii Moldova [1].

Comportamentul clasei politice moldovenești a fost influențat puternic de factorii externi. Articulând interesele unei țări mici și dependente de suportul internațional, clasa politică a trebuit să ia în considerație condiționarea din exterior a suportului economic și politic pentru Republica Moldova prin modernizarea țării, reformarea economiei și a instituțiilor interne. În acest sens, influența externă a fost, în linii mari, una pozitivă. Atingerea consensului național în vederea vectorului politicii externe și direcției de dezvoltare a țării ar fi un prim indicator al responsabilității clasei politice moldovenești și a capacității de a face pentru compromisuri, precum și un element de stabilitate și coeziune la nivelul întregii societăți [2].

Principala condiție de soluționare a conflictelor pe teritoriul Republicii Moldova este stabilizarea întregului sistem de relații socio-economice și politice. Astfel, soluționarea conflictelor din Republica Moldova actuală reprezintă o problemă multinivelară, soluționarea căreia include în sine analiza unui șir de întrebări noi care vizează întregul spectru de interacțiuni din societatea moldovenească.

Bibliografie:

1. Barbaroșie A., Nantoi O. Integrarea grupurilor etnice și consolidarea națiunii civice în Republica Moldova. Institutul de Politici Publice. Chișinău 2012. http://ipp.md/wp-content/uploads/2012/10/integrarea_grupurilor_etnice_ro.pdf
2. Boțan I. Partidele și democratizarea Republicii Moldova. <http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/20081203/>
3. Coser L. The functions of social conflicts. 1956, <https://www.scribd.com/document/324403936/Lewis-a-Coser-The-Functions-of-Social-Conflict-Free-Press-1956>
4. Crăciun I. Prevenirea conflictelor și managementul crizelor. București: Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2006
5. Cseke B. Analiza complexă a conflictului. Suport de curs. EEA, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, 2015
6. Frunzeti T., Zodian V. (coord.), Lumea 2005. Enciclopedie politică și militară (studii strategice și de securitate). - București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2005
7. Măgureanu V. Sociologie politică. - București: RAO International Publishing Company, 2006
8. Plano J.C., Riggs R.E., Robin H.S. Dicționar de analiză politică, București, 1993
9. Ryan B. Social and Cultural Change. The Ronald Press Company, New York, 1969, p.49

-
10. Țveatcov N. Problema soluționării conflictelor politice în Republica Moldova (cazul UTA „Gagauz-Yeri” și Transnistriei). Teză de doctor. - Chișinău, 2009
 11. Анцупов А.Я., Баклановский С.В. Конфликтология в схемах и комментариях: Учебное пособие. 2-е изд.. - Питер, 2009
 12. Громова О. Конфликтология. Курс лекций. - Москва, 2000
 13. Ильин В.В. Политология: Учебник для вузов. - Москва: «Книжный дом «Университет», 1999
 14. Политическая конфликтология: Учебное пособие. Под ред. С.Ланцова. - Питер, 2008

6.06.2019

ANEXE.

Figura 1. Percepții ale conflictului și realității

		Starea obiectivă a lumii	
		Conflict	Fără conflict
Percepții subiective	Conflict	Conflict real	Conflict fals
	Lipsa conflictului	Conflict latent	Lipsa conflictului

Percepții ale conflictului și realității.

Sursa: Thompson, Leigh (2000) *The Mind and Heart of the Negotiator*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall)

Figura 2. Modelul transformării conflictelor asimetrice

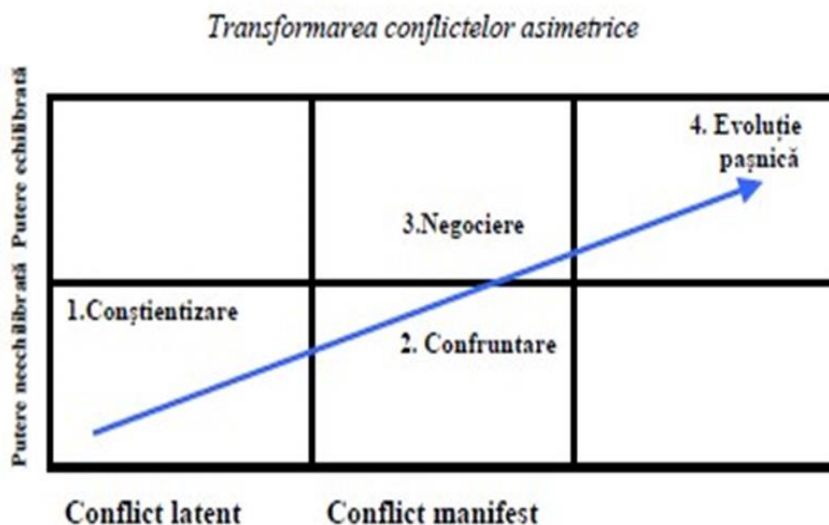

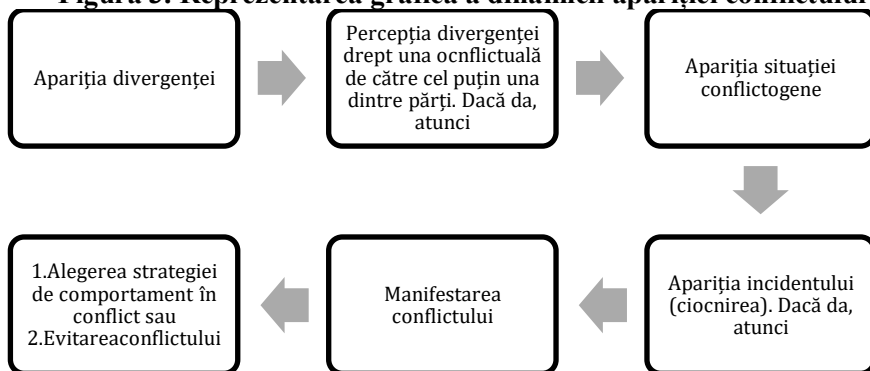
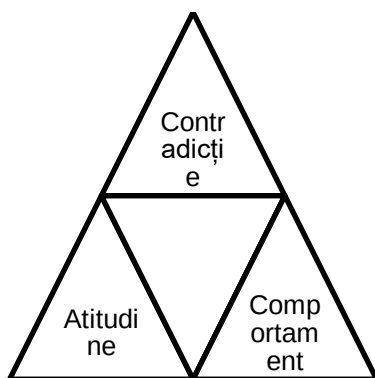
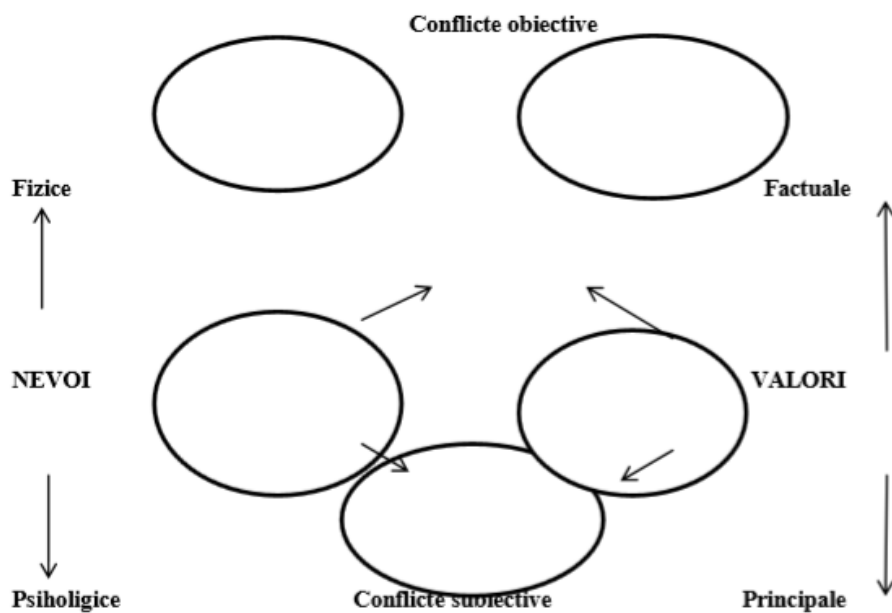
Figura 3. Reprezentarea grafică a dinamicii apariției conflictului**Figura 4. Modelul reprezentării conflictului după Galtung "Triunghiul lui Galtung"**

Figura 5. Sursele conflictelor după Miranda Duncan

COMPARTIMENTUL
MASS-MEDIA ȘI ȘTIINȚE ALE COMUNICĂRII

ASIGURAREA SECURITĂȚII INFORMAȚIONALE A
REPUBLICII MOLDOVA

Valeriu EFREMOV

Republica Moldova, Chișinău, Academia militară a forțelor armate „Alexandru cel Bun”,

Doctor în filosofie, conferențiar universitar, master în drept, postdoctorand USM

Article represents a new, self-contained study in the Republic of Moldova on the history of the audiovisual field, audiovisual policy in the Republic of Moldova, media services In the context of the new Audiovisual Media service code adopted on 18 October 2018, ensuring media information security in the Republic of Moldova in the new geopolitical conditions.

Keywords: *Audiovisual, television, European audiovisual policy, the cross-border Television convention, information security, security environment, audiovisual Council, audiovisual Media Services Code, Moldova.*

1. Politica Republicii Moldova în domeniul serviciilor media audiovizuale

Ne punem drept scop prezentarea pe scurt a realizării politicii Republicii Moldova privind serviciile media audiovizuale.

a). Armonizare legislativă

În 1995 Parlamentul Republicii Moldova adoptă Legea audiovizualului [4]. Trebuie de menționat că această lege este o primă lege democratică menită să reglementeze activitatea în domeniul audiovizualului. Astfel în republica noastră prin această lege s-au implementat principiile europene privind pluralismul de surse și opinii, diversitatea și satisfacerea intereselor diferitor categorii de cetățeni.

La 27 iulie 2006 a fost adoptat Codul audiovizualului [2]. Acest cod a fost adoptat în urma unor dezbateri destul de serioase. La elaborarea și adoptarea acestui cod au contribuit societatea civilă și organizațiile internaționale. În rezultat au fost abrogate Legea audiovizualului din 1995 și Legea cu privire la instituția publică națională a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”, adoptată în iulie 2002. Acest Cod a suferit un șir de modificări și completări cu scopul de a elimina deficiențele și lacunele care puneau în pericol implementarea adecvată a politicii satului în domeniul audiovizualului.

Dezvoltarea pieței media, introducerea și utilizarea pe larg a tehnologiilor moderne precum și evoluția permanentă a jurisprudenței europene în domeniul respectiv a impus necesitatea de a veni cu un nou Cod al Audiovizualului.

Noul Cod și-a pus ca scop să transpună în cadrul legal național Directiva Parlamentului European și al Consiliului numită Directiva Serviciilor Media Audiovizuale (DSMAV).

Codul serviciilor media audiovizuale (SMAV) are drept scop transpunerea în legislația națională a Directivei 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 martie 2010 [11]. Privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii media audiovizuale, numită uzual Directiva serviciilor media audiovizuale (DSMAV). Din acest motiv, s-a considerat necesar și titlul să fie adecvat pentru legislația națională - „Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova”.

Confirmând adeziunea Republicii Moldova la standardele europene privind libertatea de exprimare a mass-media și accesul populației la serviciile media audiovizuale, în temeiul art.66 lit.d), art.72 alin.(3) lit.f), art.126 alin.(2) lit.a)-b) și art.132 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova [1], Parlamentul Republicii Moldova la 18 octombrie 2018 a adoptat „Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova” [3]. Astfel Republica Moldova a preluat reglementările fundamentale ale acquis-ului, reprezentate de Directiva „Televiziunea fără frontiere”.

Pentru completarea armonizării legislației cu acquis-ul comunitar din domeniul audiovizualului, au fost prevăzute două căi de acțiune: pe de o parte, modificarea și completarea Codului audiovizualului în sensul armonizării lui cu Directiva nr.89/552/CEE (Directiva „Televiziunea fără frontiere” DTFF), așa cum a fost amendată prin Directiva nr.97/36/CE, iar pe de altă parte, ratificarea Convenției Europene privind Televiziunea fără frontiere a Consiliului Europei.

Prevederile Convenției europene privind televiziunea fără frontiere a Consiliului Europei, adoptată la Strasbourg, la 5 mai 1989, așa cum a fost modificată de Protocolul de amendare a Convenției Europene privind Televiziunea Transfrontalieră a Consiliului Europei, adoptat la Strasbourg, la 1 octombrie 1998, au fost preluate în legislația Republicii Moldova în întregime.

În urma adoptării noului Cod, legislația Republicii Moldova este aliniată la acquis-ul comunitar. Codul a preluat din acquis prevederile legate de: jurisdicție, protecția demnității umane și a minorilor, evenimentele de importanță majoră, publicitate, sponsorizare și teleshopping. De asemenea, au fost avute în vedere prevederile referitoare la obligațiile culturale (cotele europene și producătorii independenți).

Proiectul Codului serviciilor media audiovizuale a fost elaborat de experți naționali și internaționali, precum și de reprezentanți ai societății civile în cadrul

Grupului de lucru pentru îmbunătățirea legislației mass-media. Grupul de lucru constituie o platformă de comunicare și un mecanism de cooperare permanentă între Parlament și reprezentanții instituțiilor media, instituțiilor internaționale și ONG-urilor media. Grupul a fost creat în iunie 2017, la inițiativa Președintelui Parlamentului A.Candu, cu suportul Proiectului Comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei „Promovarea libertății și pluralismului mass-mediei în Republica Moldova”. Asistența tehnică este oferită membrilor Grupului de către Freedom House, Internews și Ambasada SUA în Republica Moldova [19].

S-a ținut cont de sugestiile și observațiile cuprinse în expertizele internaționale oferite în 2011 de Consiliul Europei (CoE), Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și Uniunea Europeană de Radio și Televiziune (UERT) la proiectul Codului Audiovizualului elaborat de societatea civilă, precum și de prevederile noi cuprinse în Propunerea de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Directivei 2010/13/UE privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale având în vedere evoluția realităților pieței.

La elaborarea reglementărilor a fost luată în considerare experiența mai multor țări europene, documentul având drept scop ajustarea legislației naționale în domeniul mass-media la cea europeană.

Codul transpune în premieră în legislația națională normele UE de reglementare în domeniu și a fost elaborat de specialiști.

Proiectul Codului serviciilor media audiovizuale a fost supus dezbaterilor publice, la care au participat deputați, experți, membri ai CCA, reprezentanți ai instituțiilor mass-media, societății civile și organizațiilor internaționale.

Prezenta lege creează cadrul necesar aplicării Directivei 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 martie 2010 privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale [11].

Scopul prezentului cod este dezvoltarea domeniului audiovizualului din Republica Moldova pe principii democratice.

Legislația audiovizuală este constituită din Constituția Republicii Moldova, tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, prezentul cod, alte acte legislative și deciziile Consiliului Audiovizualului.

Consiliului Audiovizualului, în calitate de unică autoritate de reglementare în vederea implementării legislației audiovizuale, adoptă decizii în cazurile și în limitele prevăzute de prezentul cod și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Documentul prevede un șir de noi reglementări referitoare la principiile de comunicare audiovizuală, în temeiul cărora trebuie să activeze toți furnizorii

de servicii media, inclusiv: libertatea de exprimare, independența editorială, asigurarea informării corecte, protecția minorilor și a persoanelor cu dizabilități, echilibrul de gen, protejarea spațiului audiovizual național, transparența proprietății, accesul la evenimente importante majore, protecția jurnaliștilor, dreptul la replică etc.

Legiuitorii au păstrat însă punctul ce interzice difuzarea pe post a emisiunilor informaționale și analitice care au fost produse în țările care nu au ratificat Convenția Europeană privind televiziunea transfrontalieră. Amintim că Federația Rusă a semnat dar nu a ratificat această convenție, astfel potrivit noilor prevederi emisiunile de acest tip produse în această țară vor fi interzise în Republica Moldova.

În Codul audiovizualului sunt incluse noi norme prin care se asigură protecția persoanelor, societății și a statului de eventuale tentative de dezinformare sau de informare manipulative din exterior și neadmiterii provocărilor cu caracter mediatic îndreptate împotriva Republicii Moldova. La fel, este prevăzută transmisia programelor de televiziune și radio cu conținut informativ, informativ-analitic, militar și politic care sunt produse în statele membre ale Uniunii Europene, SUA, Canada, precum și în statele care au ratificat Convenția Europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră.

Dacă comparăm legislația Republicii Moldova și a reglementărilor în domeniul audiovizualului cu prevederile Directivei nr.552/89 „Televiziunea fără frontiere” [7] a CE (amendată prin Directiva nr.36/97), putem spune cu siguranță că, în ansamblu, legislația în domeniul serviciilor media audiovizuale are un grad înalt de armonizare.

b) Capacitate administrativă

În ceea ce privește reglementările infra-legislative, Consiliul Audiovizualului (C.A.) a continuat procesul de întărire a capacității sale instituționale și administrative, iar reglementările adoptate au vizat dezvoltarea armonioasă a pieței audiovizuale prin favorizarea liberei concurențe, a creației și a producției audiovizuale naționale

Conform Codului serviciilor media audiovizuale, Consiliul Audiovizualului este responsabil pentru elaborarea deciziilor de reglementare și a normelor de aplicare a acestora, în conformitate cu acquis-ul în domeniul audiovizual, asigurând și monitorizarea implementării legislației în domeniul audiovizualului. C.A. este autoritate publică autonomă, cu responsabilități în protejarea interesului public în domeniul audiovizualului și cu competențe în elaborarea politicii în domeniul audiovizualului, a politicilor și a strategiei privind formarea echilibrată a pieței audiovizualului, precum și în reglementarea și monitorizarea pieței audiovizualului.

Organizarea prezentă a Consiliului Audiovizualului: asigură cadrul instituțional pentru desfășurarea procesului de continuare a adoptării acquis-ului

comunitar și transpunerea acestuia conform reglementărilor în vigoare, precum și derularea activității de control privind respectarea cadrului legislativ.

Pentru formarea și echilibrarea pieței audiovizualului din Republica Moldova, C.A. elaborează și implementează politicile și strategia pentru asigurarea accesului publicului la programele audiovizuale, emite reglementări în domeniul audiovizual și controlează respectarea obligațiilor ce revin titularilor de licență de emisie.

Consiliul Audiovizualului va institui pentru furnizorii de servicii de televiziune și radiodifuziune cerințe suplimentare privind protecția minorilor:

a) în zilele de sâmbătă și duminică, în perioadele de vacanță ale minorilor, în zilele oficiale de odihnă;

b) în orarul de protecție a minorilor, care cuprinde orele 7-8 și 17-21, iar în zilele și perioadele prevăzute la lit.a) – orele 8-12 și 17-22;

c) în cazul difuzării programelor dedicate pariurilor și jocurilor de noroc (cu excepția loteriilor), care poate avea loc doar între orele 1 și 5.00;

d) în domeniul prestării comunicărilor comerciale audiovizuale;

e) în alte domenii prevăzute în directivele, rezoluțiile și recomandările, adoptate de Parlamentul European, Consiliul Uniunii Europene și / sau ale Consiliul Europei.

În vederea protecției minorilor, Consiliul Audiovizualului:

a) va promova în rândul furnizorilor de servicii media necesitatea coreglementării în domeniul omunicărilor comerciale audiovizuale;

b) va institui cerințe privind protecția minorilor în domeniul serviciilor media audiovizuale la cerere;

Consiliul Audiovizualului este garant al interesului public în domeniul audiovizualului și are misiunea de a contribui la dezvoltarea audiovizualului în conformitate cu principiile comunicării audiovizuale prevăzute de prezentul cod, cu norme și recomandările internaționale în domeniu.

Consiliul Audiovizualului este autoritate responsabilă pentru punerea în aplicare a convențiilor și tratatelor internaționale în domeniul audiovizualului la care Republica Moldova este parte. Consiliul Audiovizualului este consultat în procesul de definire a poziției Republicii Moldova și poate participa, prin reprezentanți, la negocierile internaționale cu privire la domeniul audiovizualului.

De asemenea, documentele și deciziile autorității de reglementare - Consiliul Audiovizualului - sunt menționate în multe părți ale proiectului Codului.

Supravegherea respectării, controlul îndeplinirii obligațiilor și sancționarea încălcării prevederilor prezentului cod, precum și a deciziilor emise în baza și pentru aplicarea acestuia revin Consiliului Audiovizualului [3].

Consiliul Audiovizualului este constituit din 9 membri integri și cu experiență profesională în serviciile media audiovizuale, comunicare și jurnalism, drept, cinematografie, artă, cultură, știință și cercetare, tehnologii in-

formaționale, publicitate, activitate academică. Nu mai mult de 5 membri ai Consiliului Audiovizualului sunt de același sex.

Componența Consiliului Audiovizualului este formată din:

- a) un membru propus de majoritatea parlamentară;
 - b) un membru desemnat de Centrul de Jurnalism Independent la propunerea organizațiilor reprezentative de media;
 - c) un membru desemnat de Uniunea Cineaștilor la propunerea uniunilor de creație;
 - d) un membru propus de opoziția parlamentară;
 - e) un membru desemnat de Asociația Agențiilor de Publicitate la propunerea organizațiilor din industria publicității;
 - f) un membru desemnat de Academia de Științe la propunerea organizațiilor din mediul academic;
 - g) un membru propus de Președintele Republicii Moldova;
 - h) un membru propus de Adunarea Populară a UTA Gagauz-Yeri;
 - i) un membru desemnat de Avocații Poporului la propunerea organizațiilor din domeniul protecției drepturilor omului.
- e) să asigure securitatea și dezvoltarea spațiului audiovizual național.

Sunt interzise programele audiovizuale:

a) susceptibile de a propaga, incita, promova sau justifica ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță sau discriminare bazată pe sex, origine rasială sau etnică, naționalitate, religie sau credință, dizabilitate sau orientare sexuală.

b) ce diseminează pornografia infantilă;

c) ce prezintă apologetic regimurile totalitare, nazist și comunist, autorii crimelor și abuzurilor acestor regimuri, și denigrează victimele acestora;

Articolul 17 [3]. prevede protejarea spațiului audiovizual național:

Spațiul audiovizual național este utilizat în condițiile prezentului cod, astfel

- să favorizeze libera circulație a informației;
- să contribuie la asigurarea libertății de exprimare;
- să contribuie la acoperirea necesităților informaționale sociale;
- să contribuie la asigurarea integrității profesionale și sociale a furnizorilor de servicii media.

În spațiul audiovizual național, sunt interzise programele audiovizuale care constituie dezinformare mediatică și / sau propagandă mediatică.

Consiliul Audiovizualului instituie reglementări și întreprinde, în limitele competențelor legale, acțiunile necesare în vederea protejării spațiului audiovizual național.

Consiliul Audiovizualului elaborează, dezbate public, aprobă, actualizează și pune în aplicare strategii de dezvoltare a serviciilor media audiovizuale

pe termen mediu și lung, reglementări privind modul de desemnare a Consiliului de Supraveghere al furnizorului public național și de dezbateră a raportului anual de activitate al acestuia; politica de sancțiuni pentru încălcarea prevederilor prezentului cod; alte acte normative și mecanisme care asigură implementarea prevederilor prezentului cod; exercită controlul asupra modului în care furnizorii și distribuitorii de servicii media își îndeplinesc obligațiile asumate conform prezentului cod. Controlul asupra conținuturilor serviciilor media și a programelor audiovizuale este exercitat numai după furnizarea lor; cooperează cu organisme similare din lume în vederea preluării și implementării celor mai bune practici și standarde internaționale în domeniul de care este responsabil; cooperează cu alte autorități publice și instituții abilitate din Republica Moldova în vederea aplicării legislației cu privire la serviciile media audiovizuale.

În vederea exercitării atribuțiilor sale, Consiliul Audiovizualului emite acte normative cu caracter obligatoriu pentru furnizorii de servicii media și distribuitorii de servicii media și norme de conduită profesională cu caracter de recomandare.

Consiliul Audiovizualului aplică sancțiuni în conformitate cu prezentul cod.

Consiliul Audiovizualului activează în baza propriului regulament de organizare și funcționare.

În vederea exercitării atribuțiilor Consiliul Audiovizualului își constituie o structură funcțională proprie, inclusiv structuri teritoriale.

Consiliul Audiovizualului emite decizii în prezența a cel puțin 6 membri și cu votul a cel puțin 5 membri, cu excepția cazurilor prevăzute de prezentul Cod. Toate deciziile Consiliului Audiovizualului sunt motivate.

Consiliul Audiovizualului elaborează și adoptă politica de sancțiuni care, în mod obligator, conține lista încălcărilor și, respectiv, a sancțiunilor pentru încălcări. La necesitate, politica de sancțiuni este actualizată.

Consiliul Audiovizualului aplică următoarele sancțiuni: a) avertizare publică; b) amendă cuprinsă între 1.000 și 100.000 de lei; c) interdicție de a furniza comunicări comerciale audiovizuale pe o durată determinată de timp; d) suspendare a licenței de emisie pe o durată determinată de timp; e) retragere a licenței de emisie sau a autorizației de retransmisie.

Consiliul Audiovizualului cooperează cu autoritățile publice din Republica Moldova în vederea exercitării atribuțiilor ale.

Procedura și condițiile de cooperare cu autoritățile publice sunt stabilite prin acorduri de cooperare care sunt publicate pe site-urile oficiale ale părților contractante.

c) Sprijinul financiar privind realizării politicilor în domeniul serviciilor media audiovizuale

Bugetul furnizorului public național de servicii media va fi constituit din subvenții de la bugetul de stat și din venituri proprii. Subvențiile din bugetul de stat vor fi stabilite anual prin legea bugetului de stat, reprezentând volumul subvențiilor din bugetul de stat pentru anul precedent, indexat cu indicele prețurilor de consum din ultimul an bugetar executat deplin.

Bugetul Consiliului Audiovizualului se constituie din următoarele surse:

- a) subvenții de stat în mărime de 0,03% din valoarea bugetului public național prevăzută de legea bugetară anuală.
- b) donații și granturi, cu excepția celor provenind de la persoane fizice sau juridice care au un interes în sectorul audiovizual;
- c) alte venituri legale [3].

C.A. a decis să prevadă în bugetul propriu sumele necesare obiectivelor de armonizare legislativă și dezvoltare a capacității sale instituționale, precum și pentru asigurarea procesului de monitorizare a implementării acquis-ului.

2. Asigurarea securității informaționale a Republicii Moldova

Asigurarea protecției spațiului informațional al Republicii Moldova este o obligație a statului. Situația care s-a creat în ultima perioadă în spațiul post-sovietic, sursele informaționale audiovizuale din Federația Rusă au început să aibă un impact deosebit de negativ asupra respectării drepturilor omului, securității statului, consolidării statutului de stat suveran, independent și integru.

Din aceste considerente s-a hotărât de a face unele modificări și completări în Codul audiovizualului adoptat în 2006, în care s-au observat unele lacunele care continuau să pună în pericol implementarea adecvată a politicii satului în domeniul audiovizualului.

Realitatea arată că dezvoltarea pieței media, introducerea și utilizarea pe larg a tehnologiilor moderne precum și evoluția permanentă a jurisprudenței europene în domeniul serviciilor media audiovizuale dictează necesitatea elaborării și adoptării unui nou Cod al Audiovizualului care ar ține cont de aceste schimbări esențiale.

Dar până la adoptarea noului Cod era necesar ca unele subiecte să-și găsească reflectarea în Codul existent.

S-a propus asigurarea securității informaționale a statului. Astfel articolul 2 a Codului audiovizualului din 2006 se completează cu următoarea formulare: „securitate informațională - ansamblu de măsuri în vederea asigurării protecției persoanelor, societății și statului de eventuale tentative de dezinformare și / sau de informare manipulative din exterior și neadmiterii provocărilor cu caracter mediatic îndreptate împotriva Republicii Moldova” [3].

Sintagma „securitate informațională” se introduce și în articolul 7 al Codului audiovizualului.

Menționăm că asigurarea securității informaționale a statului este prevăzută în Strategia securității naționale a Republicii Moldova, aprobată prin

hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.153 din 15 iulie 2011 [39] (pct. 4.7). Deci putem constata că acum șapte ani prin această hotărâre Parlamentul a identificat necesitatea soluționării acestei probleme prin ajustarea cadrului normativ relevant în vederea instituirii mecanismelor eficiente de monitorizare, de control pentru a diminua discrepanțele și provocările existente, protejarea societății de eventuale tentative de dezinformare și / sau de informare manipulative din exterior.

În scopul asigurării securității informaționale a statului, prin completarea articolului 9 a Codului audiovizualului din 2006 se permite radiodifuzorilor transmitia programelor de televiziune și radio cu conținut informativ, informativ-analitic, militar și politic care sunt produse în statele membre ale Uniunii Europene, SUA, Canada, precum și în statele care au ratificat Convenția Europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră.

Aceste completări asigură securitatea informațională a statului prin impunerea anumitor limitări pentru transmitia sau difuzarea emisiunilor informativ-analitice și politice străine, la producerea cărora nu se ține cont de standardele și rigorile internaționale, prevăzute, în special, în Convenția Europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului prin decizia 4/13 din 12 februarie 2018 în scopul aplicării dispozițiilor art.9 alin.(21) din Codul audiovizualului nr.260-XVI din 27.07.2006 a modificat Anexa nr.1 a Deciziei CCA nr.2/5 din 15 ianuarie 2018 *Cu privire la asigurarea securității informaționale prin neadmiterea provocărilor cu caracter mediatic îndreptate împotriva Republicii Moldova și modificarea deciziilor CCA nr.83 din 30.09.2008, nr.14/83 din 17.05.2016 și nr.17/120 din 21.07.2017 „Despre Instrucțiunea cu privire la adoptarea deciziilor motivate la acordarea licențelor prin concurs* [6].

Începând cu 12 februarie, 2018 în Republica Moldova retransmiterea știrilor și altor programe cu privire la evenimentele curente ale canalelor din Rusia au fost interzise potrivit articolului 9 a Codului audiovizualului privind interzicerea pe teritoriul Republicii Moldova a știrilor și emisiunilor analitice, militare și politice produse în țările care nu au semnat Convenția Europeană privind televiziunea transfrontalieră. Aceste țări includ Rusia, care a semnat documentul în 2006, dar nu la ratificat. Astfel, canalele TV din Moldova, care au fost angajate în retransmiterea canalelor de propagandă rusă-de exemplu, canalul prime TV, retransmitea „primul canal” rusesc precum și RTR-Moldova și noul canal NTV Moldova sunt obligate să difuzeze doar știrile produse în Moldova și de asemenea programele de divertisment.

Asigurarea securității informaționale preocupă nu numai Republica Moldova, ci și alte state din Europa.

De mai mulți ani deja atât la nivelul Consiliului Europei cât și a Parlamentului European se discută intens acest subiect și consecințele negative care

deja sunt resimțite datorită propagandei externe masive, a dezinformării și manipulării. Doar în anul 2016 au fost publicate câteva studii la acest subiect (Analiza Parlamentului European - Strategia de comunicare a UE cu o viziune pentru contracararea propagandei; Studiul Consiliului Europei Libertatea de exprimare și media audiovizuală, luând act și de jurisprudența CEDO, aprilie 2016).

Și în plan intern au avut loc mai multe conferințe internaționale pe subiectul contracarării propagandei externe ca mijloc de asigurarea a securității statului. Ultima conferință a avut loc la Chișinău sub egida Parlamentului Republicii Moldova în luna iulie 2016 cu invitarea multor experți internaționali din domeniu.

Tot în 2016, de către societatea civilă din domeniu, cu susținerea partenerilor externi, a fost realizat un studiu aprofundat pe subiectul securizării spațiului informațional. Este oportun de a sublinia doar câteva din constatările experților din acest studiu:

„Specialiștii în securitate arată că mass-media este instrumentul de bază folosit în desfășurarea unor acțiuni de agresiune informațională. Prin intermediul unor instituții de presă se creează și se întreține din exterior o imagine deformată asupra politicii și situației interne din statul vizat, opinia publică fiind astfel intoxicată. Prin aceste acțiuni se urmărește: destabilizarea internă, declanșarea unor confruntări interne pe motive diverse (religioase, etnice, economice, ș.a.), care să justifice o eventuală intervenție militară din exterior; stimularea acțiunilor destabilizatoare ale unor grupări extremiste interne; demobilizarea cetățenilor; diminuarea încrederii cetățenilor în capacitatea instituțiilor statului de a rezolva problemele cu care se confruntă societatea”.

Când vorbim de securitatea spațiului mediatic, trebuie să ne referim la două tipuri de provocări: externă - când securitatea spațiului mediatic este amenințată de alte țări, prin intermediul tehnicilor de propagandă agresivă, sau a așa-numitului război-hibrid; ... internă - când spațiul mediatic este intenționat intoxicat de către instituțiile media autohtone cu informație incorectă și neveridică (tehnici de manipulare ale opiniei publice).

În pofida multiplelor măsuri, la nivel național și internațional, mediile de informare au continuat să fie înregimentate în confruntările bilaterale sau multilaterale, produse în deceniile postbelice ca instrumente ale războiului informațional. ... Războiul informațional reprezintă acțiunile adoptate pentru a obține superioritate informațională în sprijinul strategiei militare naționale prin compromiterea informațiilor inamicului și sistemelor sale de informații în același timp cu asigurarea și apărarea propriilor informații și sisteme.

Războiul informațional, purtat de-a lungul anilor, a luat diferite forme: psihologic sau imagologic, electronic sau web. Actualmente el devine parte a așa numitului război hybrid. ... Războiul hybrid, potrivit lui F.G.Hoffman și J.N.Mattis, teoreticienii acestui concept (2005), se înscrie în lista amenințărilor

generatoare de războaie, alături de cele convenționale și neconvenționale. Acest concept și, implicit, practica respectivă, în analizele cercetătorului roman V.Cruceru, reprezintă o consecință a tehnologiilor informaționale (IT) și a globalizării de care profită diverși actori statali și substatali, pentru a putea să-și susțină interesele în ața unor puteri, prin alte abordări decât confruntarea armată clasică.

Spațiul mediatic, înglobând părțile defectuoase invocate, devine un sol fertil pentru numeroase amenințări informaționale externe, articulate, cel puțin, în:

1. Instituirea controlului neautorizat asupra segmentelor sau a sistemelor informaționale sau de comunicații întregi și atacuri cibernetice, inclusiv ce afectează mediile de informare de pe platformele virtuale;

2. Penetrarea în entitățile media naționale, preluarea controlului asupra politicilor lor editoriale;

3. Campanile de presă la comandă / atacul informațional pe subiectele sensibile politice, economice sau sociale, altfel zis desfășurarea propagandei prin dezinformare, semi-adevăr sau stabilirea unei agende false sau pretins adevărate pentru a canaliza opinia publică în albia obiectivelor subversive oculte;

4. Terorismul cultural care are drept scop distrugerea sistemului de valori al unui stat. Promovat prin mass-media, acesta poate, de exemplu, lua forma menținerii tensiunilor interetnice sau sociale în urma abordării tendențioase a unor subiecte sensibile, să zicem, de ordin lingvistic sau etnic, comentarea mentalităților perimate sau nostalgice pentru vremurile și sistemele sociale apuse, etc.

5. Afluxul informațional asimetric extern prin intensificarea torentelor subversive de comunicare internațională a unei țări în raport cu altă țară, inclusiv prin instituirea antenelor locale ale mediilor străine sau coruperea în scopuri informaționale manipulatorii a mediilor locale;

6. Agresiunea informațională ce se manifestă prin acapărarea structurilor principale ale sistemului informațional intern, crearea și întreținerea unei imagini deformată asupra politicii și situației interne din statul vizat prin intoxicarea informațională a opiniei publice în teme.

7. Practicile calificate de cercetători drept manifestări ale imperialismului media, colonialismului electronic, tehnopartheidului mondial sau / și drept instrumente ale războiului hibrid.

Începând cu 12 februarie, 2018 în Republica Moldova retransmiterea știrilor și altor programe cu privire la evenimentele curente ale canalelor din Rusia au fost interzise potrivit articolului 9 a Codului audiovizualului privind interzicerea pe teritoriul Republicii Moldova a știrilor și emisiunilor analitice, militare și politice produse în țările care nu au semnat Convenția Europeană privind televiziunea transfrontalieră. Aceste țări includ Rusia, care a semnat

documentul în 2006, dar nu la ratificat. Astfel, canalele TV din Moldova, care au fost angajate în retransmiterea canalelor de propagandă rusă-de exemplu, canalul prime TV, retransmitea „primul canal” rusesc precum și RTR-Moldova și noul canal NTV Moldova sunt obligate să difuzeze doar știrile produse în Moldova și de asemenea programele de divertisment.

Pentru a asigura securitatea informațională Codul interzice transmisia și / sau retransmisia serviciilor media audiovizuale, care au ca efect îngrădirea libertății de exprimare.

Sunt de asemenea interzise programele audiovizuale:

a) susceptibile de a propaga, incita, promova sau justifica ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță sau discriminare bazată pe sex, origine rasială sau etnică, naționalitate, religie sau credință, dizabilitate sau servicii media audiovizuale, orientare sexuală;

b) ce diseminează pornografia infantilă;

c) ce prezintă apologetic regimurile totalitare, nazist și comunist, autorii crimelor și abuzurilor acestor regimuri, și denigrează victimele acestora;

d) alte programe audiovizuale, a căror difuzare este interzisă de Regulamentul privind conținuturile audiovizuale, elaborat și aprobat de Consiliul Audiovizualului, după ce este consultat cu furnizorii de servicii media și distribuitorii de servicii media.

Trebuie să se evite oricare forme de discriminare.

În serviciile media audiovizuale este interzisă difuzarea programelor care suntu susceptibile de a afecta grav dezvoltarea fizică, mentală sau morală a minorilor, în special a celor care conțin pornografie sau promovează violența.

Articolul 17 este denumit: „Protejarea spațiului audiovizual național”

Spațiul audiovizual național este utilizat în condițiile prezentului cod, astfel în cât:

a). să favorizeze libera circulație a informației;

b). să contribuie la asigurarea libertății de exprimare;

c). să contribuie la acoperirea necesităților informaționale sociale;

d). să contribuie la asigurarea integrității profesionale și sociale a furnizorilor de servicii media.

În spațiul audiovizual național, sunt interzise programele audiovizuale care constituie dezinformare mediatică și / sau propagandă mediatică.

Consiliul Audiovizualului instituie reglementări și întreprinde, în limitele competențelor legale, acțiunile necesare în vederea protejării spațiului audiovizual național.

La redactarea acestui articol au fost luate în considerare și sugestiile formulate de Direcția Juridică a Secretariatului Parlamentului, Recomandările OSCE și Consiliului Europei [19].

În condițiile în care manipularea opiniei publice, dezinformarea din exterior sunt utilizate în loc de arme, protejarea securității informaționale a statului este la fel de importantă ca și asigurarea securității naționale, a suveranității, independenței și a integrității teritoriale a Republicii Moldova - valori supreme garantate de Constituție.

Concluzii

În 1992 Parlamentul Republicii Moldova adoptă Legea audiovizualului. Trebuie de menționat că această lege este o primă lege democratică menită să reglementeze activitatea în domeniul audiovizualului. Astfel în republica noastră prin această lege s-au implementat principiile europene privind pluralismul de surse și opinii, diversitatea și satisfacerea intereselor diferitor categorii de cetățeni.

Dezvoltarea pieței media, introducerea și utilizarea pe larg a tehnologiilor moderne precum și evoluția permanentă a jurisprudenței europene în domeniul respectiv a impus necesitatea de a veni cu un nou Cod al Audiovizualului.

Noul Cod și-a pus ca scop să transpună în cadrul legal național Directiva Parlamentului European și al Consiliului numită Directiva Serviciilor Media Audiovizuale (DSMAV).

Codul serviciilor media audiovizuale (SMAV) are drept scop transpunerea în legislația națională a Directivei 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 martie 2010 privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii media audiovizuale, numită uzual Directiva serviciilor media audiovizuale (DSMAV). Din acest motiv, s-a considerat necesar și titlul să fie adecvat pentru legislația națională - „Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova”.

Codul transpune în premieră în legislația națională normele UE de reglementare în domeniu și a fost elaborat de specialiști.

Scopul prezentului cod este dezvoltarea domeniului audiovizualului din Republica Moldova pe principii democratice.

Legislația audiovizuală este constituită din Constituția Republicii Moldova⁶, tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, prezentul cod, alte acte legislative și deciziile Consiliului Audiovizualului.

Prevederile Convenției europene privind televiziunea fără frontiere a Consiliului Europei, adoptată la Strasbourg, la 5 mai 1989, așa cum a fost modificată de Protocolul de amendare a Convenției Europene privind Televiziunea Transfrontalieră a Consiliului Europei, adoptat la Strasbourg, la 1 octombrie 1998, au fost preluate în legislația Republicii Moldova în întregime.

Documentul prevede un șir de noi reglementări referitoare la principiile de comunicare audiovizuală, în temeiul cărora trebuie să activeze toți furnizorii de servicii media, inclusiv: libertatea de exprimare, independența editorială, asigurarea informării corecte, protecția minorilor și a persoanelor cu dizabilități, echilibrul de gen, protejarea spațiului audiovizual național, transparența proprietății, accesul la evenimente importante majore, protecția jurnaliștilor, dreptul la replică etc.

La elaborarea reglementărilor a fost luată în considerare experiența mai multor țări europene, documentul având drept scop ajustarea legislației naționale în domeniul mass-media la cea europeană.

Ultimele evenimente din regiune, sensibilitatea informațiilor care pot avea un impact deosebit de negativ asupra respectării drepturilor omului, securității statului, consolidării statutului de stat suveran, independent și integru au generat necesitatea modificării și completării Codului audiovizualului din 2006.

Problema asigurării securității informaționale a statului constituie un obiectiv separat prevăzut în Strategia securității naționale a Republicii Moldova, aprobată prin hotărârea Parlamentului nr.153 din 15 iulie 2011.

În Cod s-a introdus noțiunea de securitate informațională care reprezintă un ansamblu de măsuri în vederea asigurării protecției persoanelor, societății și statului de eventuale tentative de dezinformare și / sau de informare manipulative din exterior și neadmiterii provocărilor cu caracter mediatic îndreptate împotriva Republicii Moldova.

Codul permite radiodifuzorilor transmisia programelor de televiziune și radio cu conținut informativ, informativ-analitic, militar și politic care sunt produse în statele membre ale Uniunii Europene, SUA, Canada, precum și în statele care au ratificat Convenția Europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră.

Aceste condiționalități sunt necesare pentru a asigura securitatea informațională a statului prin impunerea anumitor limitări pentru transmisia sau difuzarea emisiunilor informativ-analitice și politice străine, la producerea cărora nu se ține cont de standardele și rigorile internaționale, prevăzute, în special, în Convenția Europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră.

Protejarea securității informaționale a statului este la fel de importantă ca și asigurarea securității naționale, a suveranității, independenței și a integrității teritoriale a Republicii Moldova - valori supreme garantate de Constituție.

Bibliografia

1. Constituția Republicii Moldova. // Monitorul oficial Nr.1 din 12.08.1994.
2. Codul audiovizualului al Republicii Moldova nr.260 din 27.07.2006. // Monitorul oficial Nr.131-133, art.679 din 18.08.2006.

3. Codul serviciilor media audiovizuale. // Monitorul Oficial Nr.462-466 art.765 din 12.12.2018.
4. Legea audiovizualului nr.603-XIII din 3 octombrie 1995. // Monitorul oficial al Republicii Moldova nr.163-165/46 din 29.12.2000.
5. Legea nr.1320-XV din 26 iulie 2002 cu privire la instituția publică națională a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.117-119, art.972.
6. Consiliul Coordonator al Audiovizualului al Republicii Moldova. Decizia nr.4/13 din 12 februarie 2018.
7. Convenția europeană privind televiziunea transfrontalieră. - Strasbourg, 5.V.1989, art.7
8. Acordul privind Spațiul Economic European – Anexa XIV – Concurență – Lista la care face trimitere articolul 60 cuprinde reglementările cu privire la funcționarea cadrului concurențial în domeniul audiovizualului, prevede practicile comerciale interzise și specifică realizarea unui spațiu economic european în domeniul audiovizualului. J.O. L 001 din 03.01.1994 p.446.
9. Acordul privind Spațiul Economic European – Anexa XI – Serviciile de telecomunicație – Lista la care face trimitere articolul 36 (2) cuprinde anexa privind serviciile de telecomunicații, reglementările tehnice, standardele, testele de certificare în vederea realizării unei Zone Economice Europene în domeniul audiovizualului. J.O. L 001 din 03.01.1994
10. Acordul privind Spațiul Economic European – Anexa II – Reglementări tehnice, standarde, testare și certificare – Lista la care face trimitere articolul 23 cuprinde anexa cu reglementările tehnice, standardele, testele de certificare și posibilitățile tehnice și juridice de recunoaștere reciprocă a standardelor în domeniul audiovizualului. J.O. L 001 din 03.01.1994 p.263.
11. Directiva 2010/13/ue a Parlamentului european și a Consiliului din 10 martie 2010. J.O. 95/1.15.04.2010.
12. Cultură și audiovizualul. - Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2014. ISBN 978-92-79-41552-4.

14.05.2019

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ ЖУРНАЛИСТОВ КАК ПРАВСТВЕННЫЕ РЕГУЛЯТОРЫ ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Елена КУЗНЕЦОВА

Украина, Львов, НУ «Львовская политехника», кафедра ЖЗМК

Доктор филологических наук, профессор

The journalism's highest humane purpose is the protection of the human rights and freedoms and the development of a democratic, civil and social society. But, considering the realities of modern journalistic activities, various political, ideological, cultural, moral, religious and other positions collide constantly. Journalists, in the process of making the right moral choice, are helped by knowledge of professional values. In the humanistic concept, the professional values of journalists represent universal, generalized ethical requirements, the guidelines for their moral choices, designed to promote the progress of a person and humanity. Journalism as a social institution in its activities is guided by the values, ethical principles, universal ideals of journalistic activities developed by the international organizations, such as the United Nations, the Council of Europe, OSCE, IFJ, which ensures homeostasis, a dynamic, controlled balance for a positive impact on the development of society.

Keywords: *journalism, democratic society, media freedom, journalist, ethical principles, professional values, moral regulators, media international organizations*

Журналистика как социальный институт в своей деятельности руководствуется разработанными международными организациями ООН, Совет Европы, ОБСЕ, МФЖ-ценностями, этическими принципами, универсальными идеалами журналистской деятельности, соблюдение которых обеспечивает гомеостазис, динамическое регулируемое равновесие, для положительного влияния на развитие общества. В современной жизни, журналистской деятельности постоянно происходят столкновения различных политических, идеологических, культурологических, моральных, религиозных и других позиций и сделать правильный моральный выбор журналистам помогают знания профессиональных ценностей. В гуманистической концепции профессиональные ценности журналистов – универсальные обобщенные этические требования, ориентиры их морального выбора, призваны содействовать прогрессу человека, человечества. В этом высшее гуманное предназначение современной журналистики, которая обязана защищать права, свободы человека развитие демократического, гражданского, социального общества.

Профессиональные ценности журналистов – основные нравственные регуляторы на всех этапах деятельности журналистов, начиная со слов, суждений, оценок, включая поведение, поступки, действия журналистов в работе и творчестве. Профессиональные этические ценности журналистов демократического общества основаны на свободе средств массовой информации, и охватывают свободу прессы, свободу радиовещания, свободу телевидения, свободу Интернет-СМИ. В европейской журналистике свобода СМИ – обязательный элемент демократии, политическая, правовая, этическая ценность, основа всех демократических свобод, которая должна быть закреплена в Конституции государства.

Свобода СМИ состоит из: свободы доступа журналистов к информации во время сбора, проверки, уточнения информации; свободы доступа аудитории к различным СМИ, свободы выражения мнения или свободы оценки в СМИ (не нарушая действующего законодательства), социальной ответственности журналистов за обнародованное в СМИ, запрещения цензуры контента СМИ на этапе сбора информации, производства материала СМИ и после его обнародования. Все составные свободы СМИ, закрепленные в документах международных организаций, регулирующие деятельность средств массовой информации, также должны быть зафиксированы в кодексах государства как кодифицированные статьи с указанием нормы нарушения и ответственности.

Составные свободы СМИ как меры свободы в обществе, в частности должны быть в кодифицированных статьях кодексов: Гражданском, Уголовном, Административном, Информационном, а не только в декларативных, не устанавливающих ответственности масс-медийных законах, как в Украине в Законах «Об информации», «О печатных средствах массовой информации (прессе) в Украине», «О телевидении и радиовещании», «Об информационных агентствах» и других. Крайне важно соблюдение всеми участниками масс-медийного информационного процесса ценностных ориентиров современных СМИ, так как это отражается на реализации их социальной миссии: содействии построению демократического, гражданского, социального общества. Ценностные ориентиры профессиональной деятельности демократических журналистов и другие основополагающие принципы журналистской этики постоянно уточняются и закрепляются в документах относительно СМИ ООН, Совета Европы, ОБСЕ, МФЖ.

Профессиональные ценности журналистов как нравственные регуляторы их деятельности пространно сформулированы в «Международных принципах профессиональной этики журналистов» Международной федерации журналистов (1983 г.).

Принцип 1. «Право людей на получение правдивой информации. Народы и люди имеют право получать объективное изображение действи-

тельности посредством точной и исчерпывающей информации, а также право свободно выражать свою точку зрения при помощи различных форм культуры и коммуникации». Профессиональная ценность работы журналиста в предоставлении правдивой информации (принцип правдивости).

Принцип 2. «Верность журналиста объективной реальности. Первейшая задача журналиста - гарантировать людям получение правдивой и достоверной информации посредством честного отражения объективной реальности. Журналист излагает факты добросовестно, сохраняя их подлинный смысл, вскрывая важнейшие связи и не допуская искажений. Он максимально использует свои творческие способности для того, чтобы общественность получила достаточно материала, позволяющего ей сформировать точное и связное представление о мире. Так, чтобы происхождение, природа и сущность событий, течение и положение дел были понятны как можно более объективно». Ценность работы журналиста в объективном освещении (принцип объективности).

Принцип 3. «Социальная ответственность журналиста. В журналистике информация понимается как общественное благо, а не как предмет потребления. Это означает, что журналист разделяет ответственность за переданную информацию. Он ответственен не только перед теми, кто контролирует СМИ, но прежде всего перед широкой общественностью, принимая во внимание различные социальные интересы. Социальная ответственность журналиста требует, чтобы во всех обстоятельствах он действовал в соответствии со своим нравственным сознанием». Профессиональная ценность работы журналиста в социальной ответственности (принцип социальной ответственности).

Принцип 4. «Профессиональная честность журналиста. Общественная роль требует от журналиста высокой профессиональной честности, которая предполагает его право воздерживаться от работы, противоречащей его убеждениям, отказ раскрыть источники информации, а также при участии и принятии решений в тех органах массовой информации, где он работает. Профессиональная честность не позволяет журналисту принимать частные интересы, противоречащие всеобщему благу. В этические принципы журналиста входит уважение интеллектуальной собственности, в частности недопустимость плагиата». Профессиональная ценность работы журналиста в честности (принцип честности).

Принцип 5. «Общедоступность средств массовой информации и участие общественности в их работе. Характер профессии требует, чтобы журналист способствовал общедоступности информации и участию общественности в работе средств массовой информации. Это предполагает обязанность исправления ошибки и право на ответ». Профессиональная ценность работы журналиста в предоставлении доступа к информации и уча-

ствия в СМИ общественности. (принцип доступа к информации и участия общественности в СМИ).

Принцип 6. «Уважение частной жизни и человеческого достоинства. Нормы профессиональной морали требуют от журналиста уважать достоинство человека и его право на частную жизнь, в соответствии с требованиями международного права и национальных законов защищать права человека и его репутацию от оскорблений, клеветы, ложных обвинений».

Профессиональная ценность работы журналиста в уважении к частной жизни человеческого достоинства (принцип приватности).

Принцип 7. «Уважение общественных интересов. Профессиональные нормы предписывают журналисту уважать интересы общества, его демократические институты и общественную мораль». Профессиональная ценность работы журналиста в уважении интересов общества, его демократических институтов и общественной морали (принцип доминирования общественных интересов и общественной морали).

Принцип 8. «Уважение всеобщих ценностей и многообразия культур. Истинный журналист выступает за всеобщие ценности гуманизма, прежде всего за мир, демократию, социальный прогресс, права человека и национальное освобождение. Он с уважением относится к отличительным особенностям, ценностям и достоинству каждой национальной культуры, а также к праву народов свободно выбирать и развивать свою политическую, социальную, экономическую и культурную системы. Таким образом, журналист активно участвует в социальных преобразованиях, направленных на расширение демократии. Посредством диалога журналист способствует созданию в международных отношениях климата доверия, содействующего миру и справедливости, разрядке международной напряженности, разоружению и национальному развитию. Профессиональная этика обязывает журналиста быть в курсе соответствующих международных соглашений, деклараций и резолюций». Профессиональная ценность работы журналиста в признании общечеловеческих ценностей и многообразия культур (принцип признания общих ценностей и разных культур).

Принцип 9. «Устранение войн и других зол, противостоящих человечеству. Нравственная обязанность уважать всеобщие ценности гуманизма требует от журналиста воздерживаться от любой формы подстрекательства или оправдания агрессивных войн, гонки вооружений, особенно ядерных, от апологии иных форм насилия, ненависти и дискриминации, в частности расизма и апартеида. Она настаивает на противодействии тираническим режимам, колониализму и неоколониализму, а также другим бедствиям, причиняющим человечеству страдания, таким, как нищета, недоедание, болезни. Действуя таким образом, журналист поможет уstra-

нять неосведомленность и непонимание в отношениях между народами, пробудит у соотечественников восприимчивость к нуждам и желаниям народов других стран, обеспечит уважение прав и достоинства всех наций, всех народов и всех людей вне зависимости от пола, расы, языка, национальности, религиозных взглядов и философских убеждений». Профессиональная ценность работы журналиста в содействии устранению войн, другого зла, что угрожает человечеству (принцип противостояния злу, насилию, терроризму, войнам).

Принцип 10. «Содействие новому международному порядку в области информации. В современном мире журналист действует в рамках движения за установление новых международных отношений в целом и нового международного информационного порядка в частности. Этот новый порядок, понимаемый как неотъемлемая часть нового международного экономического порядка, направлен на деколонизацию и демократизацию в области информации и коммуникации (как в национальном, так и международном плане) на базе мирного сосуществования народов и полного уважения их культурной самобытности. Долг журналиста - способствовать процессу демократизации международных отношений в области информации и коммуникации, в особенности охранять и укреплять мир и дружеские отношения между народами и государствами».

Профессиональная ценность работы журналиста в содействии международному порядку в области информации для развития мира и дружбы между странами и народами (принцип открытости информации СМИ) [1].

В кодексы профессиональной этики демократических стран вошли профессиональные ценности журналистов западноевропейских документов: Всемирной хартии свободы прессы ООН, Декларации принципов поведения журналиста МФЖ, международных нормативно-правовых актов – Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод (1950), Резолюции Парламентской Ассамблеи Совета Европы 1003 (1993) «Об этических принципах журналистики», Резолюции консультативной ассамблеи Совета Европы №428 (1970) «Относительно Декларации о СМИ и правах человека», Рекомендации №7 (2000) Совета Европы Комитету Министров государствам-членам о правах журналистов не разглашать источники информации и т.д. Восемь профессиональных ценностей, принципов журналистской этики закреплены Советом Европы в 1994 г. в Праге на европейской конференции, посвященной политике в сфере масс-медиа. В Резолюции №2, 4-ой Европейской конференции министров по политике в области средств массовой коммуникации Совета Европы "Журналистские свободы и права человека" подчеркнуто, что «свобода слова, в том числе свобода СМИ, является одним из основополагающих условий подлинно демократического общества» [2].

Парламентская Ассамблея Совета Европы приняла специальную Резолюцию 1003 (1993) «О журналистской этике» 1 июля 1993 г., где указано, что право на информацию является фундаментальным правом, которому уделяется большое внимание в прецедентном праве Европейской комиссии и Суда по правам человека в связи со ст.10 Европейской конвенции по правам человека от 04.11.1950 (далее - ЕКПЧ) и которое признано всеми демократическими конституциями [3]

«Декларация об основных принципах, касающихся вклада СМИ в укрепление мира и международного взаимопонимания, в развитие прав человека и в борьбу против расизма и апартеида и подстрекательства к войне» от 28.11.1978 указывает, что «доступ общественности к информации должен гарантироваться разнообразием доступных ей источников и средств информации, позволяя, таким образом, каждому убедиться в достоверности фактов и объективно оценить события. В этих целях в части 2, ст.2 указанной декларации журналисты должны обладать свободой передачи сообщений в разные СМИ, а аудитория иметь доступ к информации разных масс-медий, что вполне реально для Интернет-СМИ, и способствует участию общественности в выработке информации [4].

Подписавшие «Совместную декларацию об универсальности и праве на свободу выражения мнения», принятую 6 мая 2014 года, уполномоченные представители международных организаций, также выразили обеспокоенность, что государства предпринимают «многочисленные попытки оправдать нарушения свободы выражения мнения, зачастую исключительно в политических целях, ссылкой на некие культурные, исторические или общинные ценности, моральные или религиозные верования, или на утверждения об угрозе национальной безопасности или общественному порядку» [5].

Для укрепления демократического социального правового государства основные составные свободы СМИ необходимо закрепить в национальном праве государства и установить ответственность за нарушения, а именно: нарушения свободы доступа к информации СМИ, свободы информации, свободы выражения мнения в СМИ, свободы распространения СМИ, пренебрежение социальной ответственностью журналистов, введение цензуры. Профессиональные этические принципы журналиста – нормативная база саморегулирования СМИ, а, значит, эти принципы должны также быть закреплены в редакционных кодексах журналистской этики, потому что в современном обществе существует противостояние конкурирующих ценностных систем средств массовой информации и многие журналисты воспринимают свободу СМИ как социальную безответственность. В таких журналистов доминируют личные предпочтения, консьюмеристские ценности – категории материального благополучия, бытового

комфорта, получение оплаты за заказные материалы, так называемую джину. Профессиональные ценности такие журналисты обменяли на антиценности: стяжательство, конформизм, циничное соглашательство, карьеризм, что являются разрушительными для построения демократического гражданского, социального общества и души журналиста.

Выводы:

1. Анализ профессиональных ценностей журналистов как нравственных регуляторов их деятельности в международных документах показал практическую значимость профессиональных ценностей для выполнения общественно важных функций СМИ, решения актуальных проблем построения демократического, гражданского социального общества.

2. Свобода СМИ состоит из: свободы доступа журналистов к информации, свободы доступа аудитории к СМИ, свободы информирования инсайдерами журналистов, свободы выражения мнения в СМИ, свободы распространения информации в СМИ (без нарушения действующего законодательства), свободы выражения мнения, свободы оценки в СМИ и, запрещения цензуры СМИ.

3. Приверженность традиционным профессиональным ценностям журналистов имеет социально-конструктивное значение для развития демократического, гражданского общества. СМИ, которые игнорируют профессиональные ценности, закрепленные в документах международных организаций, вызывают деструктивные проблемы в обществе, содействуют его регрессу.

4. Сфера ценностного регулирования современных журналистов остается в фокусе профессиональных этических ценностей, с учетом выполнения долга, служения людям бескорыстно, по совести в поиске правды и справедливости.

5. Профессиональный долг журналистов – в любых обстоятельствах соблюдать профессиональные этические принципы, уважать право человека, общества получать точную информацию о фактах и событиях, с четким разграничением между информацией и комментариями для адекватного реагирования на факты, события, комментарии.

Литература:

1. Международные принципы профессиональной этики журналистов МФЖ. / (режим доступа) <http://pravovrns.ru/?p=721> (дата обращения 07.04.2019).
2. Резолюция №2 4-ой Европейской конференции министров по политике средств массовой коммуникации "Журналистские свободы и права человека". Прага, 7-8 декабря 1994 года. (режим доступа) /

- http://www.dzyalosh.ru/02-dostup/zakon/rub-01/rez_N2_4_evr_konf_min_po_pol_SMI.htm (дата обращения 07.04.2019).
3. Резолюция Парламентской Ассамблеи Совета Европы 1003 (1993) «О журналистской этике». Общественная коллегия по жалобам на прессу. / (режим доступа) <https://presscouncil.ru/teoriya-i-praktika/dokumenty/750-rezolyutsiya-parlamentskoj-assamblei-soveta-evropy-1003-1993-o-zhurnalistskoj-etike> (дата обращения 07.04.2019).
 4. Декларация об основных принципах, касающихся вклада СМИ в укрепление мира и международного взаимопонимания, в развитие прав человека и в борьбу против расизма и апартеида и подстрекательства к войне» от 28.11.1978. / (режим доступа) https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/st_hr1_141.shtml(дата обращения 07.04.2019).
 5. Совместная декларация о свободе выражения мнениями противодействию насильственному экстремизму. / (режим доступа) <https://www.osce.org/ru/fom/239991?download=true> (дата обращения 07.04.2019).

28.05.2019

PR, POZIȚIONARE ȘI DENIGRARE ÎN ALEGERILE PARLAMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA, 24 FEBRUARIE 2019⁷

Aurelia PERU-BALAN

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării
Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar

Vitalina BAHNEANU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea
Limbi și Literaturi Străine
Doctor în filologie, conferențiar universitar

In the present study we have elucidated the strategies and techniques of political PR used by the electoral actors in the parliamentary elections of February 24, 2019, which for the first time in the history of the Republic of Moldova were based on the mixed electoral system, with 50 deputies elected in a single national constituency and 51 deputies - in uninominal constituencies. Following the elections, in the Legislative there ascend: the PAS Electoral Platform DA (ACUM), PSRM, PDM and three independent candidates. The central themes in the electoral rhetoric were: the traditional cleavage of Moldova's politics - East-West, high-level corruption, the integrity of the political class, national security, and the block of social issues. For the first time, an electoral actor - the block ACUM (NOW) - focuses on rhetoric on the topic of "de-oligarchization" of the Moldovan state.

Keywords: Republic of Moldova, the parliamentary elections, the mixed electoral system, the electoral rhetoric, "de-oligarchization", high-level corruption.

Scopul acestui studiu este de a analiza strategiile imagologice și discursive ale competitorilor electorali în alegerile parlamentare din Republica Moldova, desfășurate în 24 februarie 2019. În acest sens, ne propunem următoarele obiective ale cercetării: analiza contextului desfășurării scrutinului; analiza strategiilor de PR politic și a instrumentelor de comunicare digitală în procesul de poziționare; identificarea strategiilor argumentative în elaborarea retoricii electorale și rezumarea temelor majore în dezbaterile electorale; analiza

⁷ Recenzenți – V.Juc, doctor habilitat în științe politice, profesor-cercetător; V.Ungureanu, doctor în științe politice, cercetător științific coordonator.

strategiei de confuzie (tehnologii de PR „negru”) în mediul electoral și discreditarea contracandidaților.

Caracteristici inedite ale contextului

Pentru prima dată în istoria Republicii Moldova alegerile parlamentare s-au desfășurat în baza sistemului electoral mixt (paralel), 50 de deputați fiind aleși în cadrul unei singure circumscripții naționale și 51 de deputați – în circumscripții uninominale. În aceeași zi cu alegerile parlamentare a avut loc și un referendum republican consultativ referitor la micșorarea numărului deputaților în Parlament (de la 101 la 61) și caracterul mandatului acestora. Pentru alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 au fost create 51 de circumscripții uninominale, dintre care trei peste hotarele țării (Vest, Est, SUA), două (47, 48) în regiunea transnistreană pe teritoriul Republicii Moldova aflat sub controlul autorităților constituționale.

Alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 s-au desfășurat, deci, în alte condiții decât alegerile precedente. În ajunul campaniei, a fost modificată legislația electorală în sensul renunțării la așa-zisa *zi a tăcerii*, stipulată în redacția veche a Codului electoral. Astfel că agitația electorală a fost permisă și în ziua de 23 februarie, sâmbătă, (anterior, „ziua tăcerii”) și chiar în ziua scrutinului, agitația electorală fiind interzisă doar în incinta secției de votare sau în raza a 100 de metri de locul votării [11].

De asemenea, spre deosebire de alegerile precedente, în acest scrutin parlamentar a fost eliminat pragul de validare a alegerilor, a fost interzisă votarea cu acte de identitate expirate, a fost introdus certificatul de integritate obligatoriu pentru candidați, iar femeile trebuiau să constituie 40% pe listele partidelor.

În scrutinul parlamentar din 24 februarie din 2019 rata de participare la votare a cetățenilor a fost de doar 49.22%, fiind cea mai joasă de la declararea independenței Republicii Moldova. În condițiile Codului electoral vechi acestea nu ar fi fost validate. Pentru comparație, la parlamentarele din 2014, rata de participare a constituit 57.28%. La scrutinul din 1994, în condițiile trecerii de la sistemul majoritar la cel proporțional, rata de participare la scrutin a constituit 79.31% [12]. Conform studiilor sociologice, credem că diminuarea interesului și participării la procesul politic a fost determinat de criza de încredere a populației în instituțiile puterii – Parlament, Președinție și Guvern. Acest fenomen a extins segmentul indecișilor, care au trecut în tabăra absenteiștilor. Potrivit Barometrului Opiniei Publice (BOP) din luna noiembrie 2018, realizat de Institutul de Politici Publice (IPP), în Guvern au încredere 22,9% din respondenți față de 30% din luna mai, în Parlament 18,7% față de 25% în luna mai și în Președinte – 20,2 față de 28% în luna mai. De cea mai joasă încredere se bucură partidele

politice, ONG-urile și sindicatele, în aceste structuri au încredere 14%, 22,5% și 19,7%, respectiv [13].

Tabelul 1. Evoluția ratei de participare la vot (in %)

2019	2016, II tur	2016, I tur	2014	2010	2009, 29.07	2009, 5.04	2005	2001	1998	1994
49.22	53.31	50.95	57.28	63.37	58.77	57.55	64.84	67.52	69.12	79.31

Rezultatele scrutinului din 24 februarie 2019

În alegerile parlamentare din 24 februarie 2019, în circumscripția națională s-au înregistrat 14 partide și un bloc electoral, iar în circumscripțiile uninominale - 323 candidați din partea a 10 formațiuni politice și 56 candidați independenți. Partidele politice au participat atât în circumscripția națională, în baza listelor de candidați, cât și în circumscripțiile uninominale, prin intermediul candidaților desemnați. Pragul electoral pentru partidele politice a fost de 6% din totalul de voturi, iar pentru blocurile electorale – 8%.

În urma scrutinului din 24 februarie, după validarea rezultatelor de către Curtea Constituțională, Partidul Socialiștilor obține 35 de mandate, Partidul Democrat – 30, blocul electoral ACUM a acces în legislativ cu 26 de mandate, iar Partidul „Șor” – cu 7 mandate de deputat. Pe circumscripția națională: PSRM a obținut 18 mandate, ACUM - 14 mandate, PD - 13, ȘOR - 5 mandate. Pe circumscripțiile uninominale: PSRM – 17 mandate, PD – 17 mandate, ACUM – 12 mandate, ȘOR- 2 mandate. De asemenea, au trecut pragul electoral 3 deputați independenți în cele 2 circumscripții din stânga Nistrului: Viorel Melnic și Alexandr Oleinic de pe circumscripțiile din Stânga Nistrului; președintele Consiliului Raional Cahul, Ion Groza.

Poziționarea electorală: strategiile și tehnici de PR politic

Conform teoriilor de marketing, distingem trei tipuri de *poziționare*. Aceste modele pot și trebuie fi pliate și în sfera politică.

a) Poziționare *obiectivă*: în acest caz comunicarea este mult mai informativă. Se mizează pe valoarea de folosință a produsului. Se face dovada demonstrativă a aptitudinii produsului de a răspunde cererii. Raportat la politică: ce probleme ale electoratului le-a rezolvat, le poate soluționa candidatul (programul electoral). De exemplu, așa cum funcționalitatea săpunului este de a spăla, cea a unui partid (candidat) este de a „spăla” „societatea de un viciu – sărăcie, șomaj, corupție etc.

b) Poziționare *psihologică*: comunicarea este sugestivă, este pusă în evidență nu atât valoarea de folosință, cât funcția sa imaginară. Raportat la politică: care sunt așteptările legate de accederea la putere a candidatului și, respectiv, care ar fi perspectivele. Prin urmare, dacă am perpetua exemplul de mai sus, așa cum săpunul permite femeii să aibă o piele îngrijită, catifelată, la

fel și politicianul care implementează politici anti-corupție, politici sociale asigură bunăstarea electoratului. Aceasta este asocierea din mintea electoratului. De asemenea, aici vom include și selecția de ordin doctrinar și ideologic. Care sunt simpatizanții partidelor globaliste, naționaliste, populiste etc.

c) *Poziționare simbolică*: în acest caz ne aflăm în domeniul consumului. Consumând, clientul se afirmă social, iar comunicarea va dezvolta valoarea-semn a produsului, pentru a răspunde nevoii de afiliere sau de diferențiere socială a consumatorului [3]. Raportat la politică: aceasta presupune crearea de mituri politice, istorii PR, legende, propaganda politică și medaitică.

Poziționarea și afirmarea mărcii politice sunt esențiale în orice strategie, fie ea de concurență sau de dezvoltare. În campaniile electorale, însă, se alege, de regulă, o strategie de concurență. Strategia „spiralei” este una dintre acestea. În ce constă ea?

Structura „spiralei”:

1. Comportamentul inițial al electoratului. Decepționat, electoratul intră în campania electorală cu ideea că nu mai votează mincinoși, egoiști și corupți.
2. Acest sentiment reflectă percepția actuală a clasei politice – distantă, arogantă, coruptă.
3. Oferte atractive pentru electorat (programul electoral).
4. Percepția dorită de actorul politic.
5. Comportamentul schimbat, urmare a campaniei de promovare (strategia campaniei electorale) [3].

Elemente vulnerabile ale imaginii principalilor competitori:

Pentru PDM momente de vulnerabilitate electorală pot fi considerate acuzațiile despre conservarea unui sistem politic controlat, „edificarea” unui stat captiv, corupția politică de care este suspectată procedura de constituire a majorității parlamentare în 2016, și care a legitimat guvernul Filip.

Cazul PSRM este ambiguu. Reducerea atribuțiilor prezidențiale, sindromul suspendărilor periodice și efemere a Președintelui Republicii Moldova⁸ au redus efectiv din autoritatea lui Igor Dodon. La fel și promisiunile electorale, că va lupta cu guvernarea, va aduce lumină în furtul miliardului și va deconspira scheme de corupție, au rămas fără acoperire pragmatică, reducându-se la tradiționala retorică electorală. După alegeri însă șeful statului spune că „este imposibil să distrugă schemele de corupție, fiindcă nu are împuterniciri” [19].

În cazul blocului ACUM ar fi de menționat lipsa de personalități notorii din diferite domenii – medicină, mediul academic și de cercetare- incluse pe lista candidaților de pe circumscripția națională. Mai cu seamă că Sandu a fost

⁸ Președintele Dodon a fost suspendat de cinci ori din funcție.

ministrul Educației. În cazul ACUM, se cristalizează fenomenul *personalizării blocului* [45].

O altă știre care a fost percepută neunivoc de către electoratul moldovean este și cea despre sursele de venituri ale candidaților. Conform declarațiilor depuse la CEC, în perioada ianuarie 2017 - decembrie 2018, Președintele PAS, Maia Sandu, a câștigat 500 de roni, echivalentul a puțin peste 2.000 de lei, în urma unei conferințe susținute la Teatrul Național „I.L.Caragiale” de la București. Alți 500 de dolari i-a obținut din dobânda de la Bank-Fund Staff Federal Credit Union, din Washington, SUA, unde își ține în cont peste 38 de mii de dolari. În proprietate are un apartament de 74,5 m.p. și o Toyota RAV 4 produsă în 2007.

Iar președintele PPDA, Andrei Năstase, indică în declarație salariul soției de aproape 68 de mii euro, obținut de la o companie germană. S-a ales cu 35 de mii de euro după ce și-a vândut Mercedes-ul S-350, iar alți 14 mii de euro au venit în familie de pe urma indemnizațiilor primite de copii. Deține nouă terenuri, dintre care doar două sunt intravilane. Mai indică un apartament de 32 m.p. și patru case de locuit. Andrei Năstase a rămas cu un automobil Nissan Maxima, produs în 2004 [46].

Pe acest fundal informațional, speakerul democrat A.Candu, într-un briefing de presă, catalogează, nu fără zeflemea, blocul ACUM ca fiind „*blocul șomerilor*”. În aceeași zi, Publika TV (8 ianuarie 2019) titra cu referire la respectivele declarații „*săraci lipiți partidului*.” - o parafrazăre a frazeologismului „sărac lipit pământului”.

Totodată, rețelele de socializare au devenit un adevărat laborator al calificativelor electorale cu impact negativ asupra percepției imaginii publice a concurenților electorali. În exemplele de mai jos vom demonstra prezența acestui fenomen politico-mediatic cu deosebit potențial manipulator. Sintagma „bloc de șomeri” a fost utilizată implicit în mai multe contexte pentru a discredita candidații ACUM. Astfel într-o declarație post-electorală, președintele Partidului Democrat, Vladimir Plahotniuc, a comentat în mod ironic propunerea ACUM, care a anunțat că-și asumă guvernarea [15], declarând că „dacă vor să se pricopsească cu asistenți, mașină de serviciu, pază și salarii, pentru că am înțeles că nu au primit demult salarii, e cu totul altceva”. Sau, „integritatea binomului *Maia Năstase*” s-a dovedit a fi încă o mare minciună, vorbe goale”. Maia Sandu și Andrei Năstase nu spun nimic de trustul de televiziune al criminalilor și alte instituții media finanțate din fraudă bancară și Landromat. Iar toate acestea se întâmplă într-o perioadă în care apar tot mai multe dovezi în spațiul public despre legătura binomului Maia Sandu - Năstase cu Platon și finanțări ilegale pe care le-ar fi primit de la acesta în diferite forme mascate”, scrie Andrian Candu pe pagina sa facebook.

De mai multe ori, analiștii politici au calificat-o pe lidera PAS ca fiind o „Albă-ca-Zăpada”. În contextul în care politiciană s-a distanțat de trecutul ei politic în PLDM, al cărui lider, ex-premierul V.Filat, acuzat pentru trafic de influență și sorupție, a fost condamnat la 9 ani privațiune de libertate. Conceptului de partid „Albă-ca-Zăpada” a fost inventat de politologul român Sebastian Lăzăroiu pentru eurodeputata Monica Macovei acum vreo 5-6 ani în România și îmbrățișat supra-măsură de către PAS și Maia Sandu, care a dus conceptul la deplina sublimă reprezentare și acțiune publică, pe care am văzut-o deja”, [47] - consemnează fostul consilier prezidențial Iulian Chifu.

O altă vulnerabilitate de imagine a liderilor blocului a fost cauzată și de lansarea unor suspiciuni vizavi de finanțarea unor deplasări de către fundația „Open Dialog”. Puterea a gestionat mediatizarea acestui scandal inclusiv prin crearea unei comisii parlamentare de anchetă care s-a ocupat de „elucidarea circumstanțelor de imixtiune în politica internă a Republicii Moldova a fundației „Open Dialog” și finanțarea de către aceasta a unor partide politice din Republica Moldova. În Raportul comisiei de anchetă, făcut public, se menționa, între altele, că „...fundația „Open Dialog” condusă de Ludmila Kozłowska are angajamente și este dependente de un șir de agenți ai serviciilor de inteligență ale Federației Ruse, devenind un instrument de intervenție de tip soft power, folosit de către serviciile speciale ale Federației Ruse în războiul hibrid declanșat împotriva statelor considerate de acestea adversare ale intereselor geopolitice ale Federației Ruse”.⁹ În acest context, Președintele Parlamentului, Andrian Candu, declară că „astfel de acțiuni, dacă ele sunt conștiente, presupun infracțiunea de trădare de stat. Acum întrebarea este dacă politicienii noștri au știut ceea ce fac împotriva țării sau au făcut-o din necunoaștere de cauză” [18].

Atacurile împotriva opoziției extraparlamentare pro-europene vin și dinspre flancul drept. **Liderul Partidului Liberal, Dorin Chirtoacă, „spulberă mitul despre ”investitorului” german de la ”Air Moldova”, publicând mai multe extrase potrivit cărora compania germană ”German Aviation Capital” GMBH care a privatizat Air Moldova în anul 2000, a fost de fapt fondată de Victor Țopa și soția sa, nașii de cununie ai lui Andrei Năstase.** Astfel, Chirtoacă trage concluzia că „cele 7 milioane de Euro, care au fost încasate prin intermediul CEDO, au ajuns la nimeni alții, decât la Victor Țopa și Andrei Năstase” [20].

Noi instrumente de comunicare: social media în campanie și potențialul democrației digitale

⁹ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/concluziile-raportului-privind-ancheta-open-dialog-elaborat-de-comisia-parlamentara>

Noile mijloace de comunicare nu sunt simple instrumente de comunicare utilizate de către indivizi și instituții, ci sunt producătoare de forme noi de cultură și de subiectivitate, este de părere Mark Poster [4]. Autorul vede un potențial pozitiv al *social media* datorită practicilor culturale și politice inovatoare pentru a promova valorile democrației și ale egalitarismului. Deși este accesibil oricărui utilizator, susține Matthew Hindman [5]. Internetul a devenit, în timp, un spațiu dominat de un anumit public - *Online Social Elites*.

Autorități guvernamentale, politicieni și alți actori sociali se exprimă direct pe rețele sociale, în special pe Facebook. Ceea ce nu se poate spune într-un document oficial este transmis în mediul online, cu scopul ca mesajul să ajungă la mass-media. De regulă, pe rețele sociale se postează informații scurse „pe surse” cu scopul manipulării opiniei publice, elocventă fiind, de pildă, bătaia intoxicării purtată în perioadele campaniilor electorale. Se acceptă, pe Internet, orice atac *ad hominem* și postarea oricărei informații neverificate. Totul este posibil în lipsa reglementării utilizării spațiului virtual. Rețelele sociale au un rol mobilizator enorm datorită capacității de transmitere instantanee de mesaje, în toate modalitățile: video, audio, text, a căror vizibilitate depășește cadrul local, încât se poate vorbi de globalizarea rapidă a oricărei informații online [9].

Confruntându-se cu o criză de încredere publică, partidele politice recurg tot mai des la tehnologii digitale pentru a obține loialitatea unui electorat din ce în ce mai volatil și mai abstenționist. În acest sens, rețelele sociale digitale sunt deseori prezentate de partidele politice drept noi instrumente de comunicare, care solicită implicarea și participarea cetățenilor în procesul electoral [10]. În aceste condiții, este de părere expertul român Atonio Momoc, Internetul, exprimarea online, interactivitatea pe rețele de socializare conduc la o formă de democrație digitală, directă [6]. New media fac posibilă apariția „satului global”, în care un număr tot mai mare de oameni produc informație.

Trebuie să luăm în considerație și faptul că media online, social media, în special, au contribuit masiv la amplificarea și diseminarea informațiilor politice cu subiect electoral, stimulând interesul pentru acest exercițiu democratic, dar, totodată, au creat teren fertil pentru lansarea și redistribuirea informațiilor false, denigratoare la adresa concurenților electorali. Aceste realități mediatice marchează competițiile electorale atât în statele cu democrații consolidate, cât și statele cu democrații fragile. Spațiul mediatic al Republicii Moldova, de asemenea, a fost inundat de așa-numitele *fake news*.

Scandalul Facebook. În timpul campaniei electorale din Republica Moldova, Facebook a anunțat oficial printr-un comunicat de presă că a șters 168 de profiluri și 28 de pagini Facebook, dar și 8 conturi de Instagram, care ar fi coordonat comportament neautentic ce vizau persoane din Moldova. Compania scrie că au fost cheltuiți circa 20 de mii dolari (achitați în dolari, euro și lei românești) pentru publicitate pe Facebook și Instagram și mai adaugă faptul că

„o parte din această activitate era legată de angajați din cadrul Guvernului Moldovei” [21]. Administratorii paginilor și a profilurilor postau, de regulă, știri despre probleme politice locale, cum ar fi educația în limba rusă sau limba engleză și reunificarea cu România. De asemenea, postau fotografii manipulatorii, narațiuni divizate și satiră și au clonat o pagină care se ocupa de stoparea știrilor false. Compania a publicat și o serie de capturi ale paginilor șterse.

Una dintre cele mai „agresive” din punct de vedere a abordării imagologice a fost un filmuleț fabricat și promovat în spațiul public virtual prin care se încearcă să se demonstreze că Sandu este lesbiană. Filmulețul și pozele au fost distribuite într-un grup din rețeaua Telegram. Deseori, actorii politici nu reacționează în nici un fel la atacurile din presă pentru a nu contribui personal la distribuirea informației. În cazul evocat, însă copreședinta blocului ACUM, Maia Sandu, a decis (și considerăm potrivită această reacție) să vină, imediat, cu o reacție de răspuns într-o conferință de presă, declarând că „nu este lesbi și nu a fost niciodată, spre regretul trollilor și al stăpânilor lor.” Mai mult, potrivit protagonistei, e o minciună prost fabricată. Acest video fiind filmat în orașul Munchen, în care „eu nu am fost niciodată,” a declarat Maia Sandu [22].

Mass-media utilizată – instrument de aplicarea strategiei confuziei electorale Titluri-„șoc” cu tentă electorală

Presa a devenit un actor activ în procesul electoral. Deseori, diseminând informații compromițătoare ce vizează concurenții electorali, aceasta, dacă nu reușește să schimbe viziunea receptorului, cel puțin, reușește, în cele mai multe cazuri, să inducă o stare de confuzie în societate. Astfel, putem invoca încă o strategie de marketing electoral - *strategia confuziei electorale*.

În timpul Parlamentarelor din 2019, mass-media autohtone au abundat în titluri-„șoc” și elemente de *linșajul mediatic*. Profesorul roman Ion Novăcescu [7], definește astfel conceptul de linșaj mediatic - *”operațiune mediatică non-jurnalistică deosebit de agresivă, amplă și uneori de lungă durată, promovată de către una sau mai multe instituții media, coalizate sau nu, care acționează premeditat, ori reactiv, împotriva unui individ, de obicei cu statut de persoană publică, în scopul compromiterii și distrugerii credibilității și reputației sale. Scopul și motivația unui linșaj mediatic le reprezintă eliminarea de pe scena publică (sau pur și simplu dintr-o anumită funcție, structură etc) a unei persoane care împiedică sau deranjează satisfacerea unui anumit interes, fie acela privat sau de grup”*.

În ce urmează, am selectat cele mai scandaloase titluri din presa scrisă și online, conținutul cărora reflectă specificul și subiectele vulnerabile ale acestui scrutin cu impact asupra imaginii principalilor competitori electorali.

1. Linx: Fundația soției lui Igor Dodon, sponsorizată de fiul procurorului general al Rusiei. Potrivit unor documente confidențiale consultate de

către Centrul Român pentru Jurnalism de Investigație, pe 16 august 2017, în contul bancar pentru euro (deschis la Victoriabank din Chișinău) al fundației “Din suflet”, ce-i aparține Primei Doamne, a intrat suma de 70.000 de euro. Conform surselor indicate, suma de 70.000 de euro a provenit dintr-un cont deschis la Absolutbank din Moscova pe numele lui Igor Chaika, fiul procurorului general al Rusiei, Yuri Chaika. La puțină vreme după realizarea acestui transfer bancar, Igor Chaika a fost numit ambasador de afaceri în Moldova și Transnistria de către “Delovaya Rossia”, organizație a mediului de afaceri rus. (linx.crji.orgă) [48.]

2. Ministerul de Interne al Federației Ruse a venit cu o confirmare video precum că Vlad Plahotniuc și Veaceslav Platon, ambii cu cetățenie rusă, au spălat 37 de miliarde de ruble [23].

„În perioada 2013-2014, membrii grupării criminale, pe bază de falsuri și documente false, ar fi transferat bani în valută străină în conturile nerezidenților unei bănci din Moldova și alte organizații străine sub pretextul vânzării monedei. Bani primii în ruble rusești au fost lichidați din conturile corespondente ale băncilor rusești cu privire la falsurile deciziilor instanțelor din Republica Moldova în favoarea persoanelor fizice și juridice străine (nerezidenți).”

3. Investigație bombă! Veaceslav Platon i-a asigurat Maiei Sandu consultanță politică la alegerile prezidențiale. Acest lucru **rezultă dintr-o investigație a proiectului Zeppelin**¹⁰. Liderul PAS, Maia Sandu, a beneficiat de consultanță politică din partea consultantului politic specializat în campanii electorale Noel Boxer, plătit de raiderul nr.1 în CSI, Veaceslav Platon. Acesta ar fi plătit cu 12 mii de dolari pe lună, în perioada iulie – noiembrie 2016. Suma de cel puțin 60 de mii de dolari nu a fost declarată de PAS. Potrivit Zeppelin, acesta este în relații strânse cu grupuri de influență, inclusiv servicii speciale din Rusia.

4. Președintele Parlamentului, Andrian Candu, dă de înțeles că liderii partidelor de opoziție PAS și PPDA ar putea fi anchetați pentru infracțiunea de trădare de patrie, dacă se va demonstra că cei doi în mod conștient au intrat în schemele pe care le-ar desfășura Fundația Open Dialog.” [24].

5. Vlad Filat a fost escortat astăzi la Judecătoria Chișinău, cu sediul în sectorul Buiucani. Judecătorii au început examinarea celui de-al doilea dosar intentat pe numele acestuia. Procurorii Anticorupție îl învinuiesc de faptul că atunci când a fost lider al PLDM a transferat pe conturile unei companii americane de PR, echivalentul a 13 milioane de lei, bani sustrași din Banca de Economii. Firma de consultanță urma să ofere asistență PLDM în campania

¹⁰ Zeppelin este un proiect transnațional de investigații, lansat de o echipă independentă de jurnaliști, juriști și profesioniști din alte domenii, care are ca scop pună în lumină scheme și interese de business ilegal, strâns legate de politic, în care funcționarii corupți sunt acoperiți de serviciile secrete.

electorală pentru alegerile parlamentare din 30 noiembrie 2014, atunci când actualul lider al PAS, Maia Sandu, a candidat pentru un fotoliu de deputat pe lista liberal-democraților [25].

6. Igor Dodon a adus în Republica Moldova 20 de milioane de dolari cu avionul de la Moscova”.

În cadrul unei conferințe de presă, liderul Partidului Regiunilor din Moldova, Al.Kalinin, a declarat că la revenirea ultimei vizite de la Moscova cu un avion care ar aparține gigantului energetic rus Gazprom, Igor Dodon ar fi adus ilegal pe teritoriul Republicii Moldova 20 milioane de dolari pentru desfășurarea campaniei electorale a Partidului Socialiștilor (PSRM [26]).

Strategii de PR politic în Parlamentarele din 24 februarie 2019

Partidul de guvernământ dă start pre-electoralei

PDM s-a lansat în pre-electorală ca potențial învingător al scrutinului. Guvernul PD-ist a utilizat *strategia suprapunerii imaginii instituționale* a Guvernului cu imaginea partidului. Utilizarea în campanie a imaginii publice a primelor persoane în stat, care au figurat în topul listei electorale a PDM - președintele Parlamentului, Prim-ministrul, șase miniștri care au degrevat din funcție [27] – constituie și o componentă a resursei administrative. Electoratul, venind la întâlnirile cu astfel de candidați, îi percepe nu ca fiind competitori electorali, dar ca pe persoane publice deja bine cunoscute de ei. Astfel, alegătorul consideră că a discutat cu prim-ministrul, cu ministrul X, etc., iar promisiunile acestora par a fi mai fezabile decât cele ale oponentilor politici care nu s-au perindat la guvernare.

PDM a folosit *strategia impresionării* în prefața campaniei electorale. Adunarea Națională „PDM pentru Moldova” din 21 octombrie 2018 a fost, de fapt, un miting pre-electoral al PDM care *trebuia să demonstreze câți simpatizanți are partidul, că electoratul moldovean îl sprijină și are încredere în el*. Presa invocă cifra de 100.000 de cetățeni prezenți la Adunarea Națională, care au votat *Angajamentul PDM pentru Moldova*.

„Angajamentul PDM pentru Moldova” conține 7 puncte, între care se constată că participanții vor susține total orientarea politică „Pentru Moldova a PDM”. Totodată, *Angajamentul* conține și promisiuni ale Guvernului, cum ar fi „continuarea programelor de modernizare a Moldovei lansate sau anunțate în ultimul an de zile – în special, Programul Drumuri Bune pentru Moldova, Programul Prima Casă, Serviciul de Urgență 112, Programul de Renovare a Școlilor și Grădinițelor, Programul Apă Bună pentru Moldova, Programul Tichete de Masă, Ghișeu Unic și construcția Arenei Chișinău. Din textul *Angajamentului* se conturează o suprapunere a acțiunilor și promisiunilor PD cu cele ale Guvernului PD-ist. Pentru prima dată după mulți ani se încearcă eliminarea factorului geopolitic din retorica electorală. Astfel, liderul partidului V.Plahotniuc,

vorbește despre direcția a 4-a pentru Moldova”: „Timp de 27 de ani au existat 3 direcții, una este calea spre UE, altă cale e Uniunea Euroasiatică, cea de-a 3-a cale e a Unirii cu România. Noi credem că moldovenii sunt gata să-și făurească viitorul cu propriile mâini, de aceea ne-am adunat astăzi, aici, pentru a merge împreună pe a 4-a cale, pe care nimeni nu a avut curajul să pornească până acum. Este vorba de calea Pro-Moldova” [28].

În conferința de presă din 18 ianuarie, premierul democrat Filip, numărul doi pe lista **PDM**, raporta în fața presei reușitele Guvernului său: reforma salarială în rezultatul căreia a crescut salariile au crescut în medie cu peste 50 de procente și urmează să crească în continuare, dacă cetățenii aleg Partidul Democrat; programul Prima casa (peste 1.117 persoane au beneficiat de imprumuturi); 110 ambulanțe noi; reabilitarea a circa 1.164 km de drum în 2018; 900 grădinițe renovate, 26 mln. Investiții, etc.

La 25 ianuarie 2019 PDM se lansează oficial în campanie cu un alt document - *Manifestul electoral* [29].

Sloganul de campanie - „*PDM. Fapte, nu vorbe!*” Manifestul conține prioritățile programului de guvernare propus de democrați, având o structură specifică ofertelor electorale:

1. Grijă față de familii, copii, tineri și pensionari
2. Infrastructură modernă și dezvoltare regională
3. Sănătate pentru toți cetățenii
4. O societate educată și performantă
5. Economie puternică, mediu de afaceri atractiv, locuri de muncă bine plătite
6. O agricultură dezvoltată și înalt tehnologizată
7. Justiție echitabilă și stat de drept puternic
8. Reforma clasei politice
9. Un loc bun pentru Moldova în Europa și în lume.

Liderul formațiunii și primul din listă, Vlad Plahotniuc, a declarat că „Partidul Democrat, în trei ani de guvernare, a reușit să facă atât, cât nu au reușit guvernanțele precedente. Prin urmare, „Moldova nu-și poate permite să treacă prin diverse experimente politice dubioase și să se piardă în sărăcie”. Liderul democraților a mai declarat că echipa sa vrea să continue reformele începute.

Cum a selectat staff-ul oferta electorală și mesajele-cheie?

În retorica electorală PDM a fost poziționat ca: partid care „a pus și va pune pe primul plan principalele probleme ale cetățenilor”; „**singurul partid** care are capacitatea organizatorică și profesională să se ocupe de problemele din fiecare localitate; **singurul partid** care poate menține stabilitatea economică, socială și politică țara cel mai echilibrat partid al Republicii Moldova, garantând tuturor cetățenilor, indiferent de etnie, drepturi egale și o voce reală în conducere-

rea treburilor administrative la nivel central și local; Partidul Democrat din Moldova este un partid al faptelor, nu al vorbelor, este partidul cu cei mai pricepuți și de nădejde activiști [30].

Democrații și-au păstrat tradiția din Parlamentarele- 2014 și au lansat în 26 ianuarie 2019 „**Caravana PD**”, intenționând astfel să parcurgă în 30 de zile întreaga țară. [31]¹¹ Astfel, mai mulți reprezentanți ai Partidului Democrat, în frunte cu vicepreședintele PD Andrian Candu, au pornit „să colinde” mai multe localități din țară chiar din a doua zi a campaniei electorale. Este o tehnologie modernizată a vechii tehnici de marketing electoral „din ușă în ușă”, care poate fi redenumită „din localitate în localitate.” Caravana PDM a parcurs până la stația *terminus* o distanță „electorală” de 8000 km. Caravana PDM a ajuns „la ultima stație” la 23 februarie. Aceasta a fost Chișinăul. PDMA împărțit pe străzile Chișinăului trandafiri roșii și pliante. Potrivit democraților, în caravana electorală democrații au efectuat peste cinci mii de întâlniri, în ultima lună.

Populismul electoral al PDM

În 22 ianuarie, în primul briefing, susținut de PDM după sărbătorile de Crăciun, președintele partidului V.Pahotniuc vine cu o serie de oferte- seducătoare pentru electorat. Pensionarii, care au venituri mai mici de 2000 de lei, vor mai primi un ajutor de 600 de lei cu prilejul sărbătorilor de Paști, identic celui de care au beneficiat în ajun de Anul Nou; majorarea compensațiilor pe care le oferă statul unor categorii sociale pentru căldură în sezonul rece de la 350 de lei la 700 de lei, 150 de mii de familii vor beneficia de o compensație mărită.

O altă inițiativă atractivă este cea de a crește indemnizația pentru primul copil de la 6303 lei până la 10 mii de lei. Iar ultima inițiativă, inedită pentru RM, este de a oferi o indemnizație de 200 de lei lunar, pentru toți copiii până la 18 ani. Plahotniuc a declarat că bani în buget sunt pentru a acoperi aceste cheltuieli. Cu astfel de promisiuni seducătoare electoratul se transformă într-un electorat captiv [1].

Utilizarea resursei administrative în campanie

Pe durata campaniei, prim-ministrul Filip nu a degrevat din funcție. Dacă cadrul legal obligă un ministru să degreveză din funcție, atunci când este înscris în cursa electorală, atunci prim-ministrul are posibilitatea legală să participe în campania electorală fără să degreveză din funcție. Filip a figurat cu numărul 2 pe lista PDM pentru circumscripția națională, dar a candidat și pe circumscripția uninominală nr.20, Strășeni-Călărași. Astfel că „vizitele de lucru” ale premierului în raionul său de baștină s-au întezit odată cu toamna lui 2018. Ită cumarată axa cronologică a vizitelor premierului în raion, toate reflectate în comunicatele de presă ale Guvernului:

¹¹ <http://www.pdm.md/ro/comunicat-de-presa/increzatori-in-victorie-candidatii-democrati-au-dat-startul-caravanei-electorale-a-pdm/>, accesat 2 aprilie 2019.

✓ **19 octombrie 2018** - Filip inaugurează drumul la Sireți, Strășeni, renovat în cadrul programului „Drumuri bune pentru Moldova”.

✓ **17 noiembrie 2018** - Filip participă la inaugurare Colegiului de Inginerie Strășeni.

✓ **15 decembrie 2018** - Filip asistă la redeschiderea grădiniței de la Drăgușeni, raionul Strășeni. Pentru reparația grădiniței din bugetul de stat au fost alocate 3,5 milioane de lei.

✓ **19 decembrie 2018** - Filip anunță că în raionul Strășeni va fi implementat un proiect-pilot de organizare a alimentației copiilor și elevilor în instituțiile educaționale, care va aduce pe de o parte - economii, iar pe de altă parte – calitate în alimentația copiilor.

✓ **20 decembrie 2018** - Filip ține un discurs despre problemele veteranilor de război din raionul Strășeni în cadrul Forumului veteranilor și al structurilor de forță din raion.

✓ **28 decembrie 2018** - în ajunul sărbătorilor de iarnă, premierul Pavel Filip e colindat de către elevii și profesorii gimnaziului din satul său de baștină Pânășești și corul bărbătesc de la Mănăstirea Căpriană [32].

Alte evenimente din agenda premierului u avut un context electoral evidențat. La 18 februarie 2019, Prim-ministrul Pavel Filip, împreună cu vicepremierul român, Ana Birchall, participă la demararea construcției gazoductului Ungheni-Chișinău, un **proiect de interconectare energetică dintre Republica Moldova și Români prin prelungirea gazoductului Iași-Ungheni-Chișinău, demarat în 2014**. După cea de-a doua fază a implementării și investițiilor în sumă de 93 milioane de euro, gazoductul Ungheni-Chișinău de 120 km va putea asigura țara noastră cu volumul necesar de gaze [33].

Scene de PR electoral: umanizarea imaginii candidatului

Pentru prima dată de când s-a lansat în politică, Vlad Plahotniuc apare, în 23 februarie, într-un reportaj Prime TV, care este unul electoral, la casa părintească din Grozești, unde-l așteptau mama și cele trei surori ale sale. La o masă aranjată împodobită în stil național, cu veselă din lut și cu bucate tradiționale, discută despre implicarea lui în politică.

În cadrul caravanei electorale, care a ajuns la Călărași, candidatul Sergiu Sîrbu l-a vizitat pe renumitul meșter popular Vasile Gonciar. Artistul a prezentat un master-class, iar politicianul a încercat să facă un ulcior:

"- Aha, am înțeles.

- Așa. Trebuie de mai udat.

- Spinarea mai în urmă. Până la perete cu spinarea și țineți așa..." [34]

Anterior, în cadrul vizitelor prin localități, democratul Sergiu Sîrbu s-a plimbat cu motocultorul, tractorul și a urcat pe cal.

Blocul electoral ACUM

Blocul electoral ACUM selansează oficial în campanie în ziua de 25 ianuarie 2019. Sloganul de campanie l blocului electoral: „*Învîngem ACUM pentru Dreptate și Viață bună !*” În cadrul evenimentului electoral de lansare, care a avut loc în fața Parlamentului R.Moldova, fost dat citirii *Proclamației* ACUM :

„Venim să facem Dreptate tuturor oamenilor cinstiți, care muncesc din greu pentru a se întreține pe ei și familiile lor, dar care sunt furați zilnic de o gașcă de hoți de la guvernare, care se țin cu dinții de putere.” Din textul *Proclamației*, vedem că aceasta se adresează mai multor categorii de alegători după principiul targetării electorale: Astfel, semnatarii Proclamației se adresează către toate grupurile targetate cu fraza-cheie: „*Venim să facem Dreptate*”.

Venim să facem Dreptate tuturor oamenilor cinstiți...

Venim să facem Dreptate pentru sutele de mii de pensionari...

Venim să facem Dreptate cetățenilor din diasporă....

Venim să facem Dreptate antreprenorilor...

Venim să facem Dreptate profesorilor, medicilor, inginerilor..

Venim să facem Dreptate tinerilor...

Venim să facem Dreptate tuturor cetățenilor Republicii Moldova care, indiferent de limba vorbită, credințele și viziunile lor, suferă de aceleași probleme generate de corupție, injustiție și inegalitate.

Blocul ACUM se poziționează psihologic în mentalul colectiv ca politicieni capabili să dezoligarhizeze statul: „Vom alunga această **clasă politică coruptă**, care exploatează nemilos resursele țării, și vom face ca instituțiile statului să lucreze pentru cetățeni, dar nu pentru o **gașcă de hoți**. Vom curăța justiția și vom confisca averile marilor corupți, ca lumea să știe că doar munca cinstită poate fi temelia prosperității. Vom relansa economia și vom crește veniturile oamenilor. Vom investi mult în educație, adică în viitorul acestei țări, ca principal motor al modernizării și schimbării. Vom reface relațiile cu partenerii europeni și vom îndeplini toate condițiile pentru a depune cererea de aderare la Uniunea Europeană, pentru a ne regăsi cu toții în familia națiunilor civilizate!”

Totodată, autorii *Proclamației* invocă incompetența și corupția actualei guvernări din care motiv moldovenii trăiesc în sărăcie, iar cetățenii din diasporă „sunt batjocoriți de această guvernare.”

Calificativele vs vulnerabilități de imagine

Blocul electoral ACUM, în discursul său electoral, apelează la unele calificative-simbolice, care au ca obiectiv crearea imaginii de ansamblu a actualei clase guvernatoare: *o gașcă de hoți, hoții miliardului, clasă politică coruptă, clica de oligarhi*.

Stafful ACUM a avut, prioritar, o retorică agresivă împotriva partidului puterii. Aceasta au fost o *strategie de atac*. În discursul electoral domină nu promovarea programului electoral, dar critica acerbă la adresa puterii, a actualei guvernări.

Strategii de poziționare a PSRM

Partidul Socialiștilor din Republica Moldova s-a lansat în campania electorală în ziua de 25 ianuarie 2019, promițând că vor învinge în aceste alegeri și vor pune capăt „*haosului instalat de guvernarea proeuropeană*”. Acțiunea a avut loc la Arcul de Triumf cu participarea tuturor candidaților socialiști din circumscripțiile uninominale din Chișinău. Peste 15 mii de agitatori ai socialiștilor au activat pe tot teritoriul republicii [35].

PSRM s-a folosit de transferul de imagine al Președintelui Igor Dodon, care și după alegerile prezidențiale din 2016, continuă să fie perceput în societate și în mediul politic drept lider neformal al socialiștilor. Președintele s-a asociat, practic, cu un concurent electoral. În cadrul evenimentelor publice, Dodon declara sprijin partidului care l-a sprijinit în campania prezidențială, afirmând că e unicul partid capabil să guverneze. La 11 februarie, Comisia Electorală Centrală a trebuit să atenționeze președinția asupra inadmisibilității implicării în campania electorală. CEC a avertizat Partidul Socialiștilor privind utilizarea *resurselor administrative* ale președinției în campania electorală. În hotărârea CEC au fost menționate prevederile Codului electoral, precum și ale unor hotărâri ale Curții Constituționale care îi interzic șefului statului să fie membru de partid și îl obligă să adopte un comportament politic neutru [36]. În opinia CEC, participarea candidaților și membrilor PSRM la evenimentele organizate de președinție ar reprezenta transfer de imagine în favoarea acestora.

O opțiune a PSRM este și consolidarea instituției prezidențiale în cadrul sistemului politic moldovenesc, extinderea competențelor constituționale ale șefului statului. Nu întâmplător, Igor Dodon, cu doar câteva zile în ajunul startului campaniei electorale, 22 ianuarie, anunță lansarea „Mișcării Populare Patriotice”, care își propune ca obiectiv menținerea statalității și susținerii instituției prezidențiale. La eveniment au fost prezenți circa 1400 de oameni, însă Igor Dodon și-a propus ca până la sfârșitul lunii februarie în această mișcare să

fie implicați 10 mii de persoane: „Am încrederea că această platformă națională va consolida toate forțele sănătoase, întru susținerea și apărarea statului moldovenesc. Cu Doamne-ajută! Moldova are viitor!”[37].

Sursele puterii „din exterior”

PSRM este un partid pro-rus, care simpatizează politicile Kremlinului și liderul rus. Și Kremlinul nu a ezitat să acorde sprijin simbolic, electoral PSRM - 12 autocamioane „Kamaz”. Donația în cauză a fost promisă de liderul Kremlinului, Vladimir Putin, încă în toamna anului 2018. Coincidență sau nu, dar lotul de autocamioane ajunge în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare din 24 februarie 2019. Momentul a fost comentat și președintele Dodon: „ *Această donație a partenerilor noștri din Federația Rusă, urmează să fie transmisă către raioane și municipalități, acolo unde comunitățile au nevoie stringentă de echipamente pentru întreținerea drumurilor [38]. Sunt convins că cetățenii moldoveni apreciază suportul pe care îl oferă poporul rus țării noastre*”, a scris Igor Dodon pe contul său oficial de Facebook.

PR „negru”: vulnerabilități de imagine electorală

Într-o conferință de presă, Ilan Șor, președintele partidului „Șor”, alt concurent electoral, a declarat că președintele Igor Dodon îl amenință pe el și familia sa și consideră acest lucru „straniu”, întrucât, spune acesta, anterior Șor și Dodon au fost în „relații bune”. De asemenea, Șor a demonstrat o geantă de voiaj cu următorul comentariu: „Igor Nicolaevici, aceasta geantă nu-ți amintește de nimic?” [39], s-a adresat Șor către Dodon în fața presei. Iluzia ar însemna că Șor i-ar fi finanțat campania prezidențială a lui Dodon din 2016.

În replică, Dodon a declarat prin mass-media că „Șor este un actor politic cu o responsabilitate socială mică, care nu merge la toaletă fără acordul Partidului Democrat a lui Plahotniuc. Lui i s-a dat un ordin, trebuie de atacat pe președinte, în speranța că ratingul PSRM-ului va cădea [40].

De asemenea, referitor la sursele de finanțare a președintelui Igor Dodon, portalul linx.crji.org scrie despre faptul că legăturile dintre președintele moldovean, Igor Dodon, și cel rus, Vladimir Putin, ar avea o componentă financiară directă. Astfel, potrivit linx.crji.org. Fundația Galinei Dodon „Din suflet” este sponsorizată de fiul Igor Chaika, fiul procurorului general al Rusiei. Conform unor documente confidențiale (care au originea în Republica Moldova) consultate de către Centrul Român pentru Jurnalism de Investigație, suma de 70.000 de euro a provenit pe 16 august 2017, în contul bancar pentru euro (deschis la Victoriabank din Chișinău) al fundației “Din suflet” dintr-un cont deschis la Absolutbank din Moscova, deschis pe numele lui Igor Chaika [41].

Scandal diplomatico-electoral

Probabil, acest scenariu trebuia să culmineze campania electorală a PSRM. Dar, a avut efectul invers așteptărilor, transformându-se într-un scandal diplomatico-electoral. Ne referim la eliberarea, în toul campaniei electorale, a celor doi piloți moldoveni, luați ostatici în Afganistan, în noiembrie 2015.

Președintele Parlamentului, Andrian Candu, declară pentru presă că cei doi piloți moldoveni urmau să ajungă acasă încă acum 4 luni, când autoritățile din R. Moldova au finalizat negocierile, însă, în ultimul moment, s-a blocat totul. Candu insistă că vinovat de reținerea eliberării lor s-ar face șeful statului, Igor Dodon, care „a dorit ca ei să revină acasă doar în timpul campaniei electorale și să se folosească de acest lucru în scopuri de PR” [42]. Toată pres favorabilă PDM a criticat dur „comportamentul intituției prezidențiale” în cazul eliberării piloților.

Ulterior, și liderul Partidului Nostru, Renato Usatii, a scris pe pagina sa facebook că „conaționali noștri urmau să fie salvați mai devreme, însă cineva ar fi plătit ca piloții să fie ținuti captivi până în ajun de alegeri. Ei nu cu patru luni în urmă puteau fi aduși, așa cum spune Candu. Ei de 10 luni stau ostatici și anume Dodon i-a ținut acolo” [43].

Igor Dodon a anuțat solemn în cadrul unei conferințe de presă despre eliberarea polițilormoldoveni. Președintele a făcut chiar puțin spectacol, aș zice, transmițând familiilor acestora, pe această cale, că în câteva ore vor fi contactate telefonic de protagoniști. S-a dorit un PR emoțional, un spectacol electoral, dar a eșuat prin spulberarea mitului slvatorului de către PDM.

Concluzii

Studiul efectuat demonstrează că confruntarea electorală din februarie 2019 a fost una acerbă, manipuloare, cu utilizarea resurselor administrative și a linșajului mediatic. Temele centrale în retorica competitorilor electorali au fost: clivajul tradițional politicului moldovenesc - Est-Vest, corupția la nivel înalt și integritatea clasei politice, devalizarea sistemului bancar („furtul miliardului”), securitate națională și blocul de probleme sociale. Pentru prima dată, de la plecarea de la guvernare a PCRM și preluarea puterii de către alianțele guvernamentale democratice, pro-europene, un actor electoral – blocul ACUM – își axează retorica pe subiectul „dezoligarhizării” statului moldovenesc. Acest subiect va fi unul de referință și în perioada negocierilor post-electorale purtate de liderii blocului cu fracțiunea PSRM, care a acumulat în urma scrutiului cele mai multe mandate – 35 – o perioadă care se extinde, alimentând supoziții despre eventualitatea alegerilor parlamentare anticipate.

De asemenea, mai mulți politologi din țară consideră că modificarea sistemului electoral și trecerea de la sistemul proporțional la unul mixt a avut ca scop menținerea la putere a actualei guvernări [44]. Vorbind în numele alegătorului simplu, PDM a promovat ideea că prin implementarea sistemului

mixt se va produce apropierea deputatului de alegător, se va îmbunătăți calitatea legislativului moldovenesc.

Totodată, deși pe durata acestui ciclu electoral, s-a vorbit mult despre măsurile întreprinse de către autorități în vederea recuperării „miliardului furat” și tragerea la răspundere a făptașilor, acest lucru nu s-a produs. Corupția la nivel înalt, arbitrariul și aroganța clasei politice rămânând a fi un viciu răspândit atât în Moldova, cât și în alte state din Europa Centrală și de Est. Astfel, nu este de mirare că în limbajul politic apare un nou concept, propus de bulgarul Venelin Ganev - **huliganismul politic**. Acesta se produce, în viziunea autorului atunci, când „vorbind în numele poporului suveran, promițând combaterea corupției, modernizare și consolidare instituțională, elitele politice afectează arhitectura instituțională în scopul consolidării puterii” [2]. Identificat de Ganev, cu precădere în Bulgaria și România [1], „huliganismul post-aderare” se manifestă prin arbitrariul puterii executive, extinderea corupției la nivel înalt.”

Încă un fenomen care merită a fi cercetat este extinderea fenomenului „oligarhizării” politicii în regiune. Chiar și victoria în alegerile prezidențiale din Ucraina a actorului Zelensky este comentată ca produs al oligarhului ucrainean Kolomoiski, emigrat în Israel. Formal sau informal, oligarhia a invadat politicul.

Politologul moldovean B.Țârdea, deputat socialist, scrie în lucrarea *Oligarhiceskaia Moldova*, că grupurile oligarhice au „ocupat” (zahvat) în 2000 unele ministere și agenții de stat. În 2003 acestea și -au extins influența în cadrul PCRM, iar din 2007-2009 și în alte partide. Țârdea consideră că începând cu 2005, în Moldova, a fost creat un mecanism de funcționare a oligarhiei, iar din 2009 grupurile oligarhice și politicul au concrescut, oligarhia ajungând la putere (2010). De altfel, absolut toți liderii partidelor parlamentare au avut în anturaj, pe listele de partid oameni din business, care, de cele mai multe ori, și-au majora profiturile prin pârgii politice.

Recomandări

Ca urmare a analizelor efectuate vizavi de PR-ul politic, tragem următoarele concluzii-recomandări pentru un staff electoral.

În perioada 2013-2014, membrii grupării criminale, pe bază de falsuri și documente false, ar fi transferat bani în valută străină în conturile nerezidenților unei bănci din Moldova și alte organizații străine sub pretextul vânzării monedei. Bani primiti în ruble rusești au fost lichidați din conturile corespondente ale băncilor rusești cu privire la falsurile deciziilor instanțelor din Republica Moldova în favoarea persoanelor fizice și juridice străine (nerezidenți). În total, potrivit investigației, peste 37 de miliarde de ruble au fost retrase în afara Rusiei”.

Zece recomandări pentru startul unei campanii electorale

1. Definește scopul lansării în campanie.
2. Începe campania mult mai devreme decât startul oficial. Aproximativ cu un an înainte. Începe lucrul în teren, organizează întâlniri cu cetățenii pentru a le cunoaște problemele (șomag, securitate, educație etc.) Se recomandă în special candidaților, a căror notorietate are nevoie de retușare sau consolidare.
3. Identifică o ofertă politică concretă. Prin ofertă politică, ne referim la program. Deși în politică, forma este adesea favorizată în detrimentul substanței, ideile și soluțiile propuse de un candidat au (și, din fericire) o influență predominantă asupra alegerii alegătorilor. La întrebarea "care sunt soluțiile dvs. pentru a rezolva problema șomajului, securității? Candidații răspund frecvent cu propoziții generale, goale. Ca urmare, alegătorii manifestă o anumită reticență față de candidați. Cetățenii așteaptă candidați cu soluții concrete care îi scutesc de dificultățile sau preocupările lor.
4. Impuneți și integrați temele de campanie pe agenda mass-media. Asigurați-vă poziționarea-ofertă electorală /temă centrală de campanie. Potrivit cercetătorilor americani Maxwell McCombs și Donald Shaw, cărora le datorăm teoria „agenda setting“, mass-media au o influență majoră asupra formării opiniei publice. Ele nu ne spun cum să gândim, dar ce să ne gândim, sugerându-ne ierarhia subiectelor. Alegerile sunt uneori câștigate pe teme. Un exemplu elocvent este fostul președinte american Georges Bush Jr. alegerea și realegerea căruia în 2001 și 2004 s-a datorat, în mare parte, temei securității (ca urmare a atacurilor din septembrie 2001). În timpul alegerilor, candidatul trebuie să se bazeze pe o temă a campaniei, care este aproape de inima sa și a alegătorului ca să o transforme într-un "vârf de lance" în bătălia electorală. O altă etapă presupune izbânda ca această temă să fie omniprezentă în mass-media. Informația (știrea din Buletinul TV de știri) este un „lansator” electoral perfect.
5. Mențineți-vă și remarcați-vă în fluxul comunicării! Nu dispăreți din vizorul mass-media! În comunicarea politică, în special în campania electorală, trebuie dublate eforturile pentru a fi remarcați și puși în evidență. Uneori, din cauza asemănării sau a irelevanței ofertelor politice, alegătorii își retrag suportul pentru candidat. Strategia de comunicare trebuie să fie în conformitate cu personalitatea candidatului. Actualul președinte al SUA, Donald Trump, este un exemplu elocvent de demarcație comunicațională. Strategia sa de comunicare electorală „anti-establishment” a cântărit mai mult în victorie decât programul său. În plus, această strategie de comunicare se potrivea personalității sale - ostile tradiției și neconformismului său.
6. Segmentați electoratul. De exemplu, nu veți aborda în același mod un public tânăr și un public pensionar. Discursurile candidatului diferă în funcție de așteptările publicului-țintă. Tineretul, bunăoară, așteaptă un mesaj despre posi-

bilitatea integrării sale în câmpul muncii, iar pensionarii - despre fondurile de pensionare. Alegătorii nu au aceleași așteptări și candidații trebuie să se integreze și să se adapteze discursul lor.

7. Investiți noi instrumente de comunicare pentru candidați: Facebook, Twitter, Instagram, Youtube. Avantajul lor este că vorbim direct la țintă fără a trece prin mass-media tradițională. În plus, pentru a ajunge la tineri, aceste instrumente sunt cel mai bun canal. Tinerii devin din ce în ce mai informați prin intermediul rețelelor sociale.

8. Coordonati întotdeauna cu echipa (stafful electoral) aparițiile în media. Definiți „mesajele-cheie”! Când reprezinti o formațiune politică, nu esti singurul care trebuie invitat în mass-media. Colegii și candidații din aceeași formațiune politică, de asemenea, trebuie să vorbească despre campanie, despre program, despre partid. Prin urmare, este deosebit de importantă coordonarea cu echipa a strategiei de comunicare, astfel încât mesajul livrat să fie consecvent, să nu existe nici cea mai mică contradicție între membrii echipei. Pentru a evita acest lucru, înainte de orice intervenție media, trebuie să definiți ceea ce se numește „*mesaje -cheie*”. Acestea sunt mesaje sau răspunsuri prin care membrii unei echipe de partid sau de campanie sigură consistența campaniei de comunicare în media, dar și în conștiința electoratului.

9. Profitați din plin de dezbaterile electorale! Dezbaterile reprezintă o oportunitate de a fi remarcat, de poziționare și de a câștiga puncte de la alegători. Uneori, anume aceste confruntări dintre candidați influențează electoratul în momentul votării. Toată lumea memorează un fragment, o replică, o amenințare dintr-o dezbatere electorală. Este important candidatului să profite de acest spațiu mediatic pentru a-și face cunoscut programul, dar și a pune în evidență personalitatea sa. Să fii ofensiv sau să alegi o retorică pozitivă, depinde ce strategie decide să aleagă echipa de campanie a candidatului

10. Nu disperați! Rezultatul votului este fie victoria, fie înfrângerea. În ceea ce privește a doua opțiune, unii candidați disperă, sunt demoralizați și gândesc să abandoneze politica. Totuși, o înfrângere electorală nu trebuie să discutați un tânăr candidat, de exemplu. Trebuie să continuați munca în teritoriu, să ascultați oamenii, să lucrați la reputația d-voastră. Avantajul acestei abordări pe termen lung permite ancorarea politică a candidatului și o recunoaștere din partea cetățenilor. Ei nu pot fi păcăliți, ei pot diferenția adevăratul de fals, autentical de oportunism.

Bibliografie

1. Dragoman D, (December 2014). // Polis, 2(4): p. 87-105. https://www.researchgate.net/publication/281271902_Schimbam_doar_ca_sa_castigam_Huliganismul_politic_si_schimbarea_regulilor_electorale_in_Romania

2. Ganev I. V. (2013). Post-Accession Hooliganism: Democratic Governance in Bulgaria and Romania after 2007”, *East European Politics and Hooliganism: Societies*, vol.27, nr.1, 2013, pp. 26-40.
3. Marcenac L., Milon Al., Saint-Michel S.-H. (2000). *Strategii publicitare. De la studiul de marketing la alegerea diferitor media*. - Iași: Polirom, p.119
4. Poster M. *Postmodern Virtualities*, (2006). // *Media and Cultural Studies: Keywords* edited by Durham M.G., Kellner D.M. - Oxford: Blackwell Publishing, p. 533.
5. Matthew Hindman, (2009). *The Myth of Digital Democracy*. - Princeton, NJ: Princeton University Press, p.133.
6. Momoc Antonio, (2014). *Comunicarea 2.0 Iași*: editura Adenium, p.151.
7. Novăcescu I, *Linșajul mediatic în politica și mass -media românească. Definiție și scurte explicații*. În: *Sfera politicii* nr.174, <http://revistasferapoliticii.ro/sfera/174/art14-Novacescu.php>
8. Aldrin Ph., Hubé N. (2017). *Introduction à la communication politique*; https://www.researchgate.net/publication/319551167_Introduction_a_la_communication_politique
9. Schifirneț C. (2014). *Mass-Media, Modernitate tendențială și europenizare în era internetului*. - București: editura TRITONIC, p.226.
10. Zappa P.-O. *Communication politique et réseaux socionumériques. Le cas de MyBarackObama.com*, pe <https://archipel.uqam.ca/4833/1/M12480.pdf>, accesat 2019, 03 martie.
11. *Codul electoral al Republicii Moldova*, art. 52. *Agitația electorală pe*: https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/1_PDFsam_Codul_Electoral_2018%20ROM_RUS_tipar.pdf, accesat 1 aprilie 2019, p.59
12. *Alegerile parlamentare din R. Moldova, 1994*, pe: <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/1994/>, accesat 23 februarie 2019.
13. *Barometrul Opiniei Publice (BOP) din luna noiembrie 2018*, pe : <http://ipp.md/2018-12/sondajul-sociologic-barometrul-opinii-publice-noiembrie-2018/>, accesat 23 februarie 2019.
14. *Candidații fără salarii. Avera Maiei Sandu și a lui Andrei Năstase* ; <https://agora.md/stiri/53296>, accesat 16 aprilie 2019.
15. <https://cotidianul.md/2019/03/26/video-plahotniuc-comenteaza-propunerea-acum-privind-preluarea-guvernarii-vor-sa-se-pricopseasca-cu-salarii/>, accesat 18 aprilie 2019.
16. <https://deschide.md/ro/stiri/editorial/45967/Iulian-CHIFU--Chinurile-facerii-alianțelor-si-tentația-găselnitelor-avocațiști.htm>, vizitat 19 martie 2019
17. <https://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/concluziile-raportului-privind-ancheta-open-dialog-elaborat-de-comisia-parlamentara>

18. <https://agora.md/stiri/51690/andrian-candu-sugereaza-ca-maia-sandu-si-andrei-nastase-ar-putea-fi-anchetati-pentru-tradare-de-patrie--daca-in-mod-constient-au-acceptat-colaborarea-cu-open-dialog>, 16 noiembrie
19. <http://agora.md/stiri/47347/dodon-isi-justifica-inactiunea-in-lupta-cu-coruptia--compensam-prin-intalniri-cu-poporul>
20. Chirtoacă publică probe cu afacerile necurate ale lui Andrei Năstase la „Air Moldova”; <https://deschide.md/ro/stiri/economic/> , accesat 20.01.19
21. https://unimedia.info/ro/news/ea6f8a87c22318a7/comunicat-oficial-facebook-o-parte-din-conturile-si-paginile-blocate-recent-au-legatura-cu-angajati-din-cadrul-guvernului-republicii-moldova.html?fbclid=IwAR3U4lBzVBtD2mvezHeNROCpilLNMf4FyvR_MBB-GJGaSaVNnoA8HMYMQog, accesat 14 februarie 2019.
22. Sandu: „Nu sunt lesbi.” Pe: <https://agora.md/stiri/54413/maia-sandu-nu-sunt-lesbi-si-nu-am-fost-niciodata--spre-regretul-trollilor-si-al-stapanilor-lor>
23. <https://unimedia.info/index.php/ro/news/1ee788bb906a395d/video-ministerul-de-externe-al-federatiei-ruse-a-venit-cu-o-confirmare-video-ca-precum-vlad-plahotniuc-si-veaceslav-platon-ambii-cu-cetatenie-rusa-au-spalat-37-de-miliarde-de-ruble.html>, 22 februarie 2019
24. <https://agora.md/stiri/51690/andrian-candu-sugereaza-ca-maia-sandu-si-andrei-nastase-ar-putea-fi-anchetati-pentru-tradare-de-patrie--daca-in-mod-constient-au-acceptat-colaborarea-cu-open-dialog>, accesat 16 noiembrie 2018
25. https://www.publika.md/vlad-filat-din-nou-la-judecata-cum-arata-fostul-politician-si-in-ce-dosar-este-judecat-foto_3033267.html, 7 februarie 2019
26. https://unimedia.info/ro/news/2e82a24559d9781e/live-prm-despre-ultima-vizita-a-sefului-statului-in-rusia-igor-dodon-a-adus-in-rm-20-de-milioane-de-dolari-cu-avionul-de-la-mosco-va.html?utm_source=Site%20Widgets&utm_medium=Article%20Tab%20Top%20Widget&utm_campaign=Article%20Tab%20Top%20Widget
27. <http://diez.md/2019/01/11/sase-membri-ai-guvernului-filip-au-degrevat-din-functie-cine-ii-va-inlocui-pe-gaburici-jizdan-babuc-radu-si-ciubuc/>, accesat 16 aprilie 2019.
28. <http://tribuna.md/2018/10/21/vlad-plahotniuc-in-pman-conceptul-pro-moldova-va-reprezenta-doctrina-nationala/>, accesat 17.01.2019.
29. <http://pdm.md/ro/comunicat-de-presa/manifestul-electoral-al-partidului-democrat-din-moldova-pentru-alegerile-parlamentare-din-24-februarie-2019/>, accesat 25 februarie 2019.
30. <http://candidat.md/manifest.php>, accesat 2 martie 2019

31. <http://www.pdm.md/ro/comunicat-de-presa/increzatori-in-victorie-candidatii-democrati-au-dat-startul-caravanei-electorale-a-pdm/>, accesat 2 aprilie 2019.
32. <https://agora.md/stiri/53770/campanie-de-deputat-din-functia-de-premier--filip-a-mers-la-straseni--unde-candideaza-pe-circumscripție--sa-discute-dezvoltarea-orasului>, accesat 2 aprilie 2019.
33. https://www.publika.md/prim-ministrul-pavel-filip-la-demararea-construcției-gazoductului-ungheni--chisinau-in-asa-mod-se-produce-simbolic-unirea_3034488.html, accesat 10 aprilie 2019.
34. https://www.publika.md/sergiu-sirbu-l-a-vizitat-pe-vasile-goncear-democratul-a-invatat-arta-olaritului_3034648.html
35. PSRM s-a lansat oficial în campanie. Pe: <https://www.moldova.org/psrm-s-lansat-oficial-campania-electorala-la-arcul-de-triumf-din-chisinau-video/>, accesat 25 ianuarie 2019.
36. Avertizarea CEC cu privire la inadmisibilitatea implicării instituției prezidențiale în campania electorală.
37. <http://dodon.md/astazi-au-fost-puse-bazele-crearii-miscarii-populare-patriotice-in-sprrijinul-presedintelui-tarii/>, accesat 11 februarie 2019.
38. http://www.realitatea.md/primul-lot-de-kamaz-uri--promise-de-vladimir-putin--se-indreapta-spre-republica-moldova--video-_90669.html, accesat 22 februarie 2019.
39. <http://tv8.md/2019/02/04/video-sor-spune-ca-dodon-ii-ameninta-familia-acesta-ii-cere-scuze-publice-in-caz-contrar-va-demonstra-cum-presedintele-s-a-plimbat-cu-avionul-lui/>, accesat 4 februarie 2019.
40. <https://unimedia.info/ro/news/13f3aa6f71da3897/video-igor-dodon-ii-raspunde-lui-ilan-sor-este-un-actor-politic-care-nu-merge-la-toaleta-fara-acordul-pd-ului-a-lui-plahotniuc.html>, accesat 5 februarie 2019.
41. www.zdg.md/stiri/stiri-politice/fundatia-din-suflet-a-primei-doamne-sponsorizata-de-fiul-procurorului-general-al-rusiei-reactia-presedintiei, accesat 22 februarie 2019
42. <https://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/video-candu-despre-eliberarea-pilotilor-moldoveni-dodon-a-dorit-ca-ei-sa-revina-acasa-in-timpul-campaniei-electorale>,
43. <https://www.timpul.md/articol/usatii-dodon-va-face-pucarie--a-inut-piloi-ostatici-10-luni-pentru-campania-electorala-139799.html>, accesat 12 februarie 2019.
44. Analist politic: Noul sistem electoral duce confuzie în rândul cetățenilor. Pe: <https://agora.md/stiri/53627/analist-politic-noul-sistem-electoral-duce-confuzie-in-randul-cetatenilor--iar-functionalitatea-institutiilor-politice-nu-e-mai-buna-video>, accesat 12 februarie 2019

-
45. <http://evzmd.md/politica/268-politic/84450-audio-analiza-ion-tabar%C8%9Ba-%E2%80%9Emoscovei-ii-convine-cum-stau-acum-lucrurile-in-moldova,-de%C8%99i-e-evident-ca-i%C8%99i-dore%C8%99te-mai-mult%E2%80%9D.html>
 46. Antocceanu A., Candidații fără salarii. Avera Maiei Sandu și a lui Andrei Năstase ; <https://agora.md/stiri/53296>, accesat 16 aprilie 2019.
 47. <https://deschide.md/ro/stiri/editorial/45967/Iulian-CHIFU--Chinurile-facerii-aliașelor-si-tentația-găselnișelor-avocașești.htm>, vizitat 19 martie 2019
 48. Linx: Fundația soției lui Igor Dodon, sponsorizată de fiul procurorului general al Rusiei, www.unimedia.md, accesat 22 februarie 2019.

4.06.2019

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.2 (LXXXV), 2019

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 09.06.2019. Formatul 70x100 $\frac{1}{16}$.
Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.
Tirajul 200 ex.